Rainer Biemel

Prietenul meu Vasia

Amintiri din Doneț

EDITURA UNIVERSAL DALSI

ISBN 973-9409-93-8

Fratele meu, Rainer

A scrie despre un om care mi-a fost atât de apropiat şi al cărui exemplu a fost determinant pentru întreaga mea viaţă nu este simplu.

Rainer avea opt ani mai mult ca mine. I-am urmărit întotdeauna viaţa cu cea mai mare intensitate. În tot ceea ce făcea, literatură, muzică, artă, punea pasiune şi entuziasm.

La 16 ani pleca de la Braşov la Toulouse. Nu era uşor să schimbi un liceu german din Transilvania pentru un liceu francez. Rainer a reuşit această trecere, ca şi bacalaureatul francez, fără nici o dificultate. Apoi a urmat studii de filozofie la Sorbona. Sfaturile primite de la fratele meu în acea perioadă au fost decisive pentru propriile mele studii.

La întoarcerea în România, pentru a putea preda, i s-a cerut să dea încă o dată examenele luate în Franţa, de data aceasta după cursurile profesorilor români (*Nostrification*). Urmarea a fost că Rainer a decis să devină jurnalist, iar părinţii mi-au cerut să încep cursurile la Bucureşti, pentru a evita o viitoare *Nostrification*. După care am putut să-mi continui studiile cu Heidegger la Freiburg.

În anii 1921-1932 Reiner era din nou la Braşov făcându-şi serviciul militar la vânători de munte. Îi datorez lui Rainer, un observator atent şi analist lucid al evoluţiei politice din Europa, o clarificare timpurie a ceea ce avea să se petreacă în Germania după 1933. Am fost astfel imunizat faţă de influenţa dezastruoasă a nazismului care s-a întins şi peste saşii din Transilvania.

Deportarea în Uniunea Sovietică i-a dat lui Rainer posibilitatea de a cunoaşte viaţa în acea parte a Europei. Cel mai mult l-a impresionat scindarea poporului. De o parte natchalnicii, stăpânii, exploatatorii, de cealaltă parte muncitorii, exploataţii.

Amintirile sale despre această perioadă în bazinul Donetului sunt marcate de contactul cu muncitorii ruşi. Contact care s-a transformat în prietenie. Care a arătat că şi într-o perioadă de tiranie, bunătatea umană poate dăinui. Acesta este mesajul care te face să speri chiar în vremuri dificile. Un mesaj care ne priveşte pe toţi şi pe care trebuie să-l transmitem mai departe.

Privind în urmă la viaţa fratelui meu, nu pot să nu menţionez rolul soţiei sale, Hermine (Mimi), sibiancă născută Gebauer. Fără sprijinul ei. Rainer nu ar fi putut realiza tot ceea ce a înfăptuit. Mimi i-a fost un ajutor important, îndeosebi în acele timpuri grele. Îi sunt nespus de recunoscător.

Walter Biemel

RAINER BIEMEL

PRIETENUL MEU VASIA

Amintiri din Doneț

Traducere AMELIA și MIHAI CHIRCA

Prefață de Monica Lovinescu

Editura UNIVERSAL DALSI
2000

Editor: MARIA MARIAN

Coperta DAN STANCIU

ISBN 973-9409-93-8

PREFAȚĂ

Sunt oameni atât de dăruinți încât nu pot să nu se risipească. Rainer Biemel (1910-1986) era dintre aceştia. Poet el însuşi şi-a sacrificat propriile versuri (din care n-a alcătuit decât un volum)[1] pentru a-i tălmăci pe Goethe (*Al doilea Faust*), pe Thomas Mann şi mai ales pe Rilke, versiunea sa din *Elegiile de la Duino*[2] rămânând desigur cea mai izbândită dintre cele de limbă franceză. Tot astfel ştie să impună tăcere literatorului atât de dotat din el spre a da mărturiei autotenticitatea ei nefardată. Pentru a descrie Rusia aşa cum a cunoscut-o el în timpul deportării va exclude orice metaforă, va alunga până şi umbra unei ficțiuni din acea imensă pustietate a răului care era Uniunea Sovietică. Autorul îşi va schimba până şi numele deoarece colegii săi de lucru, Vassia şi ceilalți mineri din Donbass, îl denumiseră Rounault. Franța al cărui fiu spiritual se simțea Rainer se confunda pentru minerii ruşi cu marca de automobile Renault.

Până şi existența lui se pare pecetluită de această risipă bogată în semnificații. Născut în România (e fratele filozofului Walter Biemel, specialist renumit în Husserl şi Heidegger) dar devenit mai francez decât francezii, Rainer îşi face la Toulouse şi la Paris, studiile şi îşi începe cariera. Una ce se anunța strălucită din moment ce de tânăr era mâna dreaptă a celebrului editor Grasset. Nu se întoarce

[1] *La saison de l'âme* Montpellier, Ed. Union Latine, 1942.

[2] *Elégies de Duino* Paris, Ed. Falaize, 1949.

în România decât în timpul războiului, la sfârşitul căruia, purtând un nume german, este automat deportat în Rusia de unde nu-l vor scoate lesne protestele franceze. Din Rusia aduce cu sine o viziune aparte a celor văzute şi suferite. «Rounault» devine un specialist ascultat în epocă tocmai pentru că victima din el a ştiut să facă deosebirea dintre stăpânul sovietic şi rusul cel de toate zilele şi toate suferinţele. «Prietenul» său, Vassia, rob pe acest pământ predestinat parcă robiei este mai anticomunist chiar decât deportaţii. Din *Prietenul meu, Vassia* e absentă orice undă de ură. Dimpotrivă, solidaritatea leagă între ele toate victimele. Prefaţându-i cartea[1] Gabriel Marcel o consideră chiar superioară ca valoare etică celei a lui Kravcenko, fost nomenclaturist. Ca şi acesta din urmă dealtminteri, Jean Rounault va fi calomniat de săptămânalul comunist *Les Lettres Françaises* şi îi va intenta un proces pe care-l va câştiga. Va dobândi noi şi temeinice prietenii printre analiştii cei mai percutanţi ai Sovietelor, Boris Souvarine, Nicolas Lazarevici, Pierre Pascal. Primul, rămâne autorul unui nedepăşit «Stalin», celui de al doilea, tipograf autodidact, prieten al lui Camus şi autorul unui studiu asupra anarhiştilor ruşi publicat la Gallimard i s-a consacrat în anul 2000, o zi de studii la Sorbonna, ultimul îi scria lui Rainer Biemel la apariţia următoarei cărţi cu subiect rusesc despre o sectă martiră, *Le troisième Ciel*[2].

«Aţi redat atât de bine acea atmosferă de teroare pe care am cunoscut-o în Rusia (...) Numai trăind-o, se poate scrie astfel despre ea. În fond, tinerii scriitori ar trebui să înveţe de la Dvs. cum să procedeze spre a reconstitui o realitate neavând la dispoziţie decât un simplu raport de poliţie. Le-aţi dăruit personajelor o viaţă adevărată, iar

[1] Jean Rounault: *Mon ami Vassia*, Paris, Ed. Sulliver puis Ed. Plon, 1949

[2] Paris, Plon, 1952

realitatea ați făcut-o verosimilă».

Ecoul acestor cărți nu s-a limitat la anii '50; traducerile l-au dus pe «Vasia» de la Londra la New York, din Olanda în Portugalia, de la Köln până la Hong Kong, iar al «Treilea Cer» a putut fi citit şi la Buenos Aires şi în Italia.

Mă bucur că a sosit pentru «Vassia» momentul când să fie tradus (şi deci adoptat) şi în România deoarece în afara calității literare (chiar refuzând să facă literatură autorul n-a putut-o evita), cartea mi se pare a reprezenta mai departe un model. Ea ne învață într-adevăr să privim *altfel*, cu simplă omenie, fără complexe de nici un fel, peisajul rusesc sub comunism. Neajectivată, câte o remarcă sobră face cât toată jelania pământului. Naratorul are revelația că nu poate încerca o evadare din lagăr atunci când se uită la îmbrăcămintea ruşilor aşa zis liberi care pun numai zdrențe pe ei. Cu toate că dealungul călătoriei cu trenul ce i-a adus pe deportați de la Bucureşti până în Donbass, nemâncați, nespălați, cel puțin şifonați, ei nu mai sunt prezentabili, în noul peisaj de cârpe cenuşii pătate de noroiul a toate stăpânitor, au totuşi aerul de a ieşi dintr-o mare casă de mode occidentală. Ar fi imediat identificabil până şi străinul cel mai rebegit. Iată cum autorul ştie să facă economia unei descrieri, unei plângeri, unui țipăt. Tot astfel simpla constatare a familiarității păstrată cu religia prin înjurătura-regină a limbajului sovietic pregăteşte pentru deschiderea religioasă din al «Treilea Cer».

Am avut privilegiul să-l cunosc pe Rainer Biemel şi să lucrez cu el atât la Bucureşti cât şi la Paris. Avea şi în cotidian aceeaşi bună voință față de semeni nețînând seama de nici o discriminare. Nu aş vrea să-l transform într-o serafică întruchipare a blândeții. Dimpotrivă ştia să fie şi mânios, şi, la nevoie, nedrept. De fiecare dată însă

din pricina ceea ce spunea sau înfăptuia un ins cu de la sine putere. Apartenența pur şi simplu, etnia, neamul sau poziția în ierarhie, credința, clasa socială, nu aveau aerul de a-l interesa.

Soarta a fost într-un fel generoasă cu el: i-a dăruit experiențe care desvăluie într-un om limitele puterilor sale. Adică «dă-i omului cât poate răbda». Or, Rainer Biemel-Jean Rounault a răbdat frumos şi bine. Dacă vrem să privim mai departe trecutul responsabil de prezentul nostru, e bine să avem călăuze precum Rainer Biemel. Ne vor feri de metaforele urii dar şi de cele ale uitării.

Ca un fel de post-scriptum vreau să-mi amintesc ceea ce l-a bucurat cel mai mult pe autor în succesul lui Vassia: o scrisoare din decembrie 1949 de la un «personaj» al cărții, co-deportatul Willi Winter, care a ținut să contrasemneze veracitatea povestirii. În ceea ce mă priveşte şi fără această confirmare, ea mi se părea evidentă.

Monica Lovinescu

Paris, august 2000

PRIETENUL MEU VASIA

Hotărârea de a scrie ceea ce am văzut în Donbass am luat-o ca urmare a unei întâlniri destul de curioase. Cu vreun an în urmă eram, împreună cu un prieten, într-un restaurant din Budapesta când văzurăm intrând patru persoane care se instalară la o masă vecină. Un soldat rus, un căpitan rus, o tânără şi un civil cu alură suspectă de oriental jucând rol de proxenet. (Pălăria mare şi mov era cea care îl trăda pe oriental.)

Aşezându-se, căpitanul salută spre noi şi mă obligă să mă ridic. Îi răspunsei în rusă şi el îmi zâmbi, flatat.

După puţin timp, auzii vocea soldatului:

– Nu-mi prea place o figură de jidan la masa mea.

La aceste cuvinte, civilul se ridică şi vru să plece. Căpitanul îl reţinu şi se adresă soldatului:

– Tot nu înţelegi că noi suntem în relaţii bune cu toată lumea, că asta e politica noastră?

Era prea amuzant şi nu mă putui împiedica să nu întorc capul pentru a-l privi pe soldat: o mutră de rus tipică, sculptată parcă în lemn, cu nasul cârn, cu ochii albaştri.

De cum mă zări, strigă:

– Uite, încă o mutră care nu-mi convine!

– Taci, înţelege ruseşte, îi şopti căpitanul.

– Puţin îmi pasă, asta nu mă va împiedica să spun că are o figură tâmpită.

Căpitanul, vizibil jenat, spuse:

– Ascultă, nu ai aerul că îţi dai seama unde eşti. Aici eşti

într-un restaurant, *adică într-un loc unde toată lumea poate intra, se poate aşeza la o masă, comanda ce-i place şi – plăti. Domnii aceştia au venit aici exact ca şi noi, au aceleaşi drepturi ca şi noi şi nu trebuie ca noi să le facem observaţii.*

Căpitanul fu foarte elocvent, dar soldatul răspunse:

– Toate astea nu mă vor împiedica să spun că tipii ăştia au nişte figuri tâmpite şi că mă dezgustă.

– E clar, răspunse căpitanul, că nu înţelegi nimic din politica noastră: să fim bine cu toată lumea.

După care vorbiră de altceva, dar căpitanul părea cu toate acestea impresionat de raţionamentul soldatului. Începu să acorde interes figurilor noastre tâmpite *şi trăgea cu urechea de fiecare dată când îi spuneam ceva lui François. Deodată, întorcându-se spre mine, căpitanul îmi spuse:*

– Scuzaţi-mă, domnilor, sunteţi desigur turci?

– Nu, câtuşi de puţin.

– Dar vorbiţi turceşte, nu-i aşa?

– Absolut deloc.

– Atunci ce limbă vorbiţi?

– Vorbim franceza.

– A, sunteţi francez.

– Da, desigur.

– Uite, eu nu cunosc încă Franţa, dar sunt sigur că dacă aş petrece acolo patru luni aş reuşi să mă descurc în franceză. E o ţară mare, Franţa?

– Nu foarte mare, dar foarte frumoasă.

– O, ştiţi, eu cunosc o mulţime de ţări: Bulgaria, Iugoslavia, România, Ungaria, Cehoslovacia, Austria, dar, trebuie să vă spun, singura ţară care are într-adevăr cultură *este Austria. Trebuie să vedeţi restaurantele din Austria! Ce frumos este, ce curat! Să mănânci de pe jos, nu altceva. Şi femeile! Ce amabile sunt, ce frumoase! Şi valsul, ştiu să danseze valsul, dar dansează prost tangoul, rusoaicele noastre ştiu să danseze tangoul mai bine.*

Deodată se întrerupse pentru a mă întreba unde am învățat rusa și îi spusei că la Paris, în 1930. La cuvântul Paris, reacționă:

– Deci cunoașteți Parisul?

– Cum nu, mi-am petrecut acolo aproape toată viața.

Soldatul, care până acum tăcuse, interveni cu vocea lui de bas:

– Paris, Paris, ce? Încă unul din orașele ălea rău famate.

Nu îi acordai atenție și îl întrebai pe căpitan:

– Și dumneavoastră ce limbă străină cunoașteți?

– Germana, numai germana.

La care eu m-am mirat:

– Cum, germana, această limbă fascistă?

– Da, e adevărat, dar ce vreți, asta e politica noastră. Și după un moment: De altfel acum învățăm engleza, e tot politica noastră și asta.

După acestea, conversația încetă și cum îi tradusei lui François cele spuse până atunci, nu mai auzii continuarea discuției lor.

După puțin timp, cei patru plecară. Trecând prin fața mesei noastre, soldatul se înfipse în fața mea cu mâinile în buzunarele paltonului lui cel mare și îmi spuse privindu-mă în ochi:

– Mutra ta nu-mi place!

Ce să răspunzi la o asemenea afirmație? Soldatul acesta nu-mi displăcea. E adevărat că băuse, dar era greu să crezi că e beat, atinsese numai acel grad de luciditate care îi impunea sinceritatea ca o datorie. Îi oferii o țigară. Acceptă fără entuziasm. Îi oferii să bea, refuză:

– Nu ciocnesc cu o mutră tâmpită ca tine.

Căpitanul era foarte jenat de ceea ce se întâmpla. Îi spuse soldatului:

– Idiotule, ți-am spus deja că sunt francezi, tipi de treabă!

Soldatul îl privi o clipă şi apoi lansă, ca o grenadă:

– Şi Napoleon? Cu el ce faci?

– Ah, Doamne Dumnezeule, strigă căpitanul, tu nu înțelegi niciodată nimic. Se vede bine că nu ai citit vreodată un ziar, că nu ştii că Napoleon este istorie, este trecutul.

Aici soldatul îl întrerupse pentru a spune:

– Te ascult pentru că eşti ofițer.

– Singurul lucru care contează, continuă ofițerul, este politica noastră, o politică fină, o politică subtilă. Îți aduci aminte, sau mai degrabă nu poți să-ți aduci aminte, pentru că nu citeşti niciodată ziarele, că Molotov şi Ribbentrop erau amândoi fotografiați în Pravda, unul lângă altul. Iată, asta e politica noastră. Şi uite, cu un an în urmă, la Graz, reveneam dintr-o călătorie lungă, eram murdar, cu uniforma ruptă, şi într-un restaurant am băut cu ofițeri americani şi englezi. Ne-am simțit foarte bine împreună.

– Şi mâine o să ne luăm la bătaie. Cunosc asta, îl întrerupse soldatul care adăugă: Tu nu spui ce părere ai de Napoleon.

Atunci eu:

– L-ai văzut pe Napoleon?

– Nu, he, he, dar tu, tu l-ai văzut?

– Ei bine, o să ți-l arăt imediat. Şi spunând aceasta, întind mâna pentru a lua pălăria orientalului. Acesta se retrage speriat şi trebuie să-i explic că nu am nevoie de pălăria lui decât pentru un minut. Scot o meşă de păr pe frunte, îmi pun pălăria pe cap sub formă de bicorn şi îmi pun mâna dreaptă în vestă, imitând un gest istoric.

Soldatul tăcu mirat, dar ofițerul strigă:

– Război şi Pace, Război şi Pace! amintindu-şi fără îndoială de o ilustrație văzută în celebrul roman al lui Tolstoi.

Ca prin minune, atmosfera s-a schimbat. Toată lumea e mulţumită. Căpitanul zăreşte un volum de Salacrou care se găseşte pe masă şi citeşte silabisind: teatru.

– Da, spun, teatru francez.

Atunci, soldatul, cu un gest de dispreţ, împinge cartea ca şi cum murdărea masa.

Acest gest mă scoate din fire şi adunându-mi toată ştiinţa mea de înjurături ruseşti, încep prin a-l trata de incult, de biet individ care n-are dreptul să vorbească. Îl trimit în originile sale primare şi, lovind cu pumnul în masă, strig:

– De teatru francez, de acord, nu cunoşti nimic, dar nu ştii nimic nici de teatrul rus, de Gogol, de Tolstoi! Ce ştii tu? Nimic, nimic, absolut nimic. Şi asta e tot din vina lui Napoleon?

Soldatul rezistă bine sub atacul meu. Nu mai spune nimic şi se lasă dus de ofiţer. Dar coborând scările, îl aud murmurând:

– Asta nu schimbă cu nimic din faptul că are o mutră tâmpită, căci, evident, mutra lui nu-mi place.

Chelnăriţa restaurantului vine să şteargă masa. Figura ei străluceşte:

– Ah, domnule, bine i-aţi zis, aţi spus ceea ce trebuia să spuneţi. Ne înjură cât e ziua de lungă şi noi...

Ieşind de acolo, prietenul meu îmi ceru să-i explic mentalitatea rusă. O făcui cât putui mai bine şi îi spusei că ofiţerul aparţinea clasei şefilor, „nacialnicilor", iar soldatul aparţinea acelei mari mase de origine ţărănească care, în pofida propagandei oficiale, nu înceta să gândească într-un mod destul de independent. Încetul cu încetul, ca un comentariu la ceea ce tocmai auzisem, ajunsei să povestesc prietenului meu tot ceea ce văzusem în U.R.S.S. Mă îndemnă să scriu o carte. I-am urmat sfatul.

În realitate, când mă gândesc la timpul pe care l-am petrecut în Donbass, văd mereu imaginea lui Vasia.

Vasia e prietenul care mi-a salvat viața, împărțindu-şi pâinea cu mine, dar este în acelaşi timp şi omul care, cu un curaj extraordinar, a ştiut să-şi păstreze acest bun mai prețios decât toate: o gândire liberă. Născut în 1920, n-a cunoscut decât Rusia sovietică. Libertatea sa interioară nu şi-o datorează decât lui însuşi. Iată de ce această carte poartă numele său.

Îmi rămâne să explic circumstanțele „călătoriei" mele în U.R.S.S. În ianuarie 1945, şaizeci de mii de cetățeni români de ambele sexe au fost „mobilizați pentru muncă" în Uniunea Sovietică. Ca urmare a unei neînțelegeri, am făcut parte dintre ei. N-ar avea rost să mă plâng. Datorită unei erori a N.K.V.D.-ului, am putut să particip la viața de fiecare zi a cetățenilor sovietici. Aceasta este, pentru un „occidental", un adevărat privilegiu, căci, după cum ştie fiecare, nu oricine poate obține o viză pentru U.R.S.S.

În paginile care urmează, m-am limitat să transcriu cu fidelitate jurnalul meu din Rusia. Singurul meu obiectiv a fost să relatez ceea ce am văzut şi am auzit.

Rainer BIEMEL

TRENUL

Bucureştiul e sub zăpadă. Camionul goneşte cu toată viteza. Mă gândesc la prietenii care nu au îndrăznit să mă privească în momentul în care santinela română, sub ordinele unui căpitan din N.K.V.D., m-a făcut să mă urc în camion.

Ultimele vorbe ale prietenului meu Ion: „Pe curând!". Iar eu, în momentul în care camionul pornea, l-am chemat să-i spun: „Mi-am uitat servieta la redacţia de la *Indépendance Roumaine*".

Gonim cu toată viteza. Nimeni nu se întoarce la trecerea noastră. Şi totuşi toată lumea ştie ce transportă aceste camioane sovietice. Dar oamenilor le e frică. Lângă mine, o servitoare unguroaică plânge.

Este frig. Suflă vântul de est, crivăţul. Vine din stepele ruse şi îmi muşcă faţa ca şi cum ar vrea să mi-o rupă în bucăţi.

Trecem pe şoseaua Kisselef. Este drumul care duce spre Valea Prahovei. De câte ori nu am făcut drumul ăsta cu prietenii, pentru a merge la Posada, la Sinaia!...

Unde ne ducem? Prin împrejurimi nu cunosc nici o gară, doar aeroportul Băneasa. Or să ne transporte cu avionul? Dar iată că o luăm spre stânga. Intrăm în gara regală de la Mogoşoaia.

Un tren aşteaptă. Peste tot, santinele sovietice în mantalele lor care le ajung la glezne. Zece sau cincisprezece camioane sunt pe cale să-şi descarce marfa umană. Camionul nostru avansează cu greu prin

zăpadă. Încerc să număr vagoanele. Renunţ. Trenul pare fără sfârşit.

Ne oprim de mai multe ori, dar soldaţii ruşi ne trimit mai departe: *Deja complet!* În cele din urmă, ne acceptă într-un vagon pe care citesc, nu fără emoţie, inscripţia în franceză: *Hommes 40, Chevaux 8 (Oameni 40, Cai 8).* Două santinele împing uşa, apoi mă urcă în vagon. Uşa se închide cu zgomot. Sunt în întuneric. Primul lucru pe care îl disting este licărirea roşie a ţigărilor. Mi se vorbeşte în româneşte, în germană, în maghiară. Complet pierdut, spun:

– *Bonjour messieurs...*

– Uite că merge bine, avem acum şi francezi.

– E o greşeală.

– Ştim, ştim, cunoaştem asta. Toată istoria mondială nu este decât o mare greşeală.

Un bărbat de alături de mine: „Lasă-i în pace, îmi spune, nu le răspunde. Sunt nebuni cu toţii."

Se prezintă: Eduardo Bastos. E un argentinian, şi el victima unei erori. Îmi oferă un loc alături de el. Lângă noi e culcat un bucureştean. Mă întreabă: „Ce mai e nou?" Cei doi mă supun unui veritabil interogatoriu. Nu înţeleg cum au putut să mă ia şi pe mine. Nici eu, de altfel. Sunt obligat să le povestesc istoria mea, care îl pasionează pe argentinian.

– Ei bine! Iată: acum exact cinci zile, reîntorcându-mă acasă, servitoarea basarabeancă a proprietarului îmi spune:

– Au venit.

– Cine?

– Un căpitan N.K.V.D. şi un comisar român.

– Ce căutau?

– Lista.

– Ce listă?

– Nu ştiu.

M-am dus imediat să mă informez, ca să aflu că se pregăteşte o mare deportare. Toţi cetăţenii români de origine germană vor fi deportaţi în U.R.S.S., femeile de la optsprezece la treizeci şi cinci de ani, bărbaţii de la optsprezece la patruzeci şi cinci. Singurele excepţii: femeile însărcinate după a patra lună şi mamele cu un copil mai mic de un an. Mi s-a spus că totul se va petrece foarte repede şi că erorile erau foarte probabile, căci singurul criteriu pentru a decide deportarea era un nume de familie cu rezonanţă germană. Cu toate acestea, un certificat stabilit de o comunitate religioasă evreiască va fi recunoscut valabil pentru cetăţenii români de origine evreiască având un nume german.

Nu mă simţeam deloc ameninţat. Dar vizita de la N.K.V.D. era suspectă. Prietenii mă sfătuiseră energic să-mi schimb domiciliul. Ceea ce am şi făcut. Ori, ieri seara, proprietarul meu şi soţia sa veniseră să mă vadă pentru a mă implora să accept să întâlnesc un comisar sovietic şi să-i arăt actele mele.

– Nu riscaţi absolut nimic. Aţi fost înscris din greşeală pe lista de deportări. Acum trebuie să vă şteargă. Ce poate fi mai simplu? Dar dacă nu vă prezentaţi, or să mă ia pe mine în locul dumneavoastră.

În urma acestei argumentări am promis proprietarului meu că o să fiu la ora fixată la întâlnirea de la poliţie.

Însă dimineaţa lucrurile au decurs complet altfel. Căpitanul N.K.V.D. a refuzat pur şi simplu să se uite la actele mele. Regreta, politicos, neînţelegerea a cărei victimă eram şi spuse că responsabilă era poliţia română. Mă asigură că o intervenţie de la Ambasada sovietică mă va pune imediat în libertate, dar, cel puţin pentru moment, adaugase el, era obligat să mă reţină...

Asta se întâmplase cu mai puţin de o jumătate de oră în urmă. Şi iată-mă în vagon.

– Legația Franței este la curent?

– Da.

– O să facă intervențiile necesare?

– Mie mi se pare evident.

– Atunci or să vină să te ia de aici.

– Așa cred și eu.

– Perfect, o să plecăm probabil împreună, căci de cazul meu, identic cu al tău, se ocupă ambasadorul Suediei.

– Numai să ne găsească!

– Nu-ți fă probleme, interveni un bucureștean, până atunci martor tăcut. Nu-ți fă probleme. Azi suntem în 12 ianuarie; o să vezi că pe 13 sau pe 14, cel mai târziu, o să fim înapoi. Hai, nu-ți mai fă probleme. Gustă din țuica mea.

Mă ia de mână pe întuneric pentru a-mi da sticla. După care ne spune istoria lui:

– Eu mă numesc Steiger. Străbunicul meu a venit să se stabilească la București pe vremea domnului Cuza. Bunicul s-a căsătorit cu o româncă. Și mama mea e româncă. Nu știu nici un cuvânt în germană. Numele e tot ce am german. Sunt funcționar la primăria Bucureștiului. Înțeleg că la început au trebuit să ia pe toată lumea. Erau obligați să procedeze repede ca să nu le scape oamenii. Dar de aici și până să mă deporteze, e altceva. Înțelegi că nu e posibil: eu, funcționar la primăria capitalei, un bun român care și-a îndeplinit întotdeauna datoria, un român care s-a bătut în 1916 contra nemților. Nu, asta nu e posibil. O să vezi, în două-trei zile o să fim înapoi. Nu trebuie să te necăjești. Am țuică. Și am și tutun. Știi cum se zice pe românește: *Răbdare și tutun*. O să fie totul bine. Hai, gustă sticla asta. Vine de la țară, e țuică de la 1900. Îmi mai rămăseseră șase sticle. Le-am luat cu mine ca să-mi poarte noroc. De altfel am și niște informații. O să mai vorbim.

VAGONUL

Acest vagon e un adevărat Turn al lui Babel. Sunt bucureşteni care vorbesc româneşte, bănăţeni care vorbesc ungureşte, germani din România care vorbesc un dialect flamand, germani din Reich, ingineri, muncitori, comercianţi veniţi la Bucureşti în timpul războiului. Germanii aceştia fuseseră internaţi pe 23 august 1944, la intrarea Armatei Roşii în România. Printre ei sunt tineri nazişti fanatici. Am curând ocazia să mă conving. O voce se ridică brusc, dominând zgomotul conversaţiilor:

– Haideţi băieţi, curaj! În trei luni, cu arma secretă, o să câştigăm.

Urmează un murmur de aprobare.

Vocea se face auzită de mai multe ori. La un moment dat, strig:

– Bandă de idioţi! Chiar nu vă daţi seama că aţi pierdut? Nu există armă secretă care să vă scoată de aici. Îi puteţi mulţumi lui Hitler al vostru.

Mai întâi e tăcere. De la primele mele cuvinte, argentinianul a încercat să mă facă să tac. Dar iată că o voce răspunde:

– Tu nu-ţi dai seama unde te afli, ticălosule. Te avertizez, dacă ţii la mutra ta, tacă-ţi gura!

Lângă mine, argentinianul murmură: „Pentru Dumnezeu, taci, sunt nebuni cu toţii."

Mă ridic şi, căutându-mi în întuneric interlocutorul, strig în direcţia lui:

– Şi eu am dreptul să spun ce gândesc. Nu cumva

din întâmplare vei fi fiind de la Gestapo? şi chiar dacă ai fi, vagonul ăsta nu-ţi aparţine.

– Ai dreptul să taci, da, e singurul drept pe care îl ai aici! Ai înţeles?

– Da, am înţeles, n-aveţi curajul să auziţi adevărul. Asta e.

Vocea îmi este acoperită de o mare zarvă. Cineva cere:

– Aprindeţi o brichetă ca să-i vedem figura!

– Nu-i nevoie. Nu are cum să scape. Mutra lui nu merită să aprinzi bricheta.

La asta, câţiva râd. Încetul cu încetul, se reia zgomotul conversaţiilor particulare. Românii cer să li se traducă ceea ce s-a spus. Sunt înconjurat şi sunt adoptat de tabăra bucureştenilor. Sunt, într-adevăr, adevărate tabere în acest vagon. În tabăra românească circulă zvonurile cele mai extraordinare în legătură cu întoarcerea foarte apropiată. În tabăra germană sunt mai puţin optimişti, dar se aşteaptă o victorie în trei sau patru luni. Românii au provizii şi tutun; nemţii, după şase luni de internare, sunt în zdrenţe şi au păduchi. Românii îi consideră pe nemţi responsabili pentru necazurile lor. Nemţii reproşează românilor „trădarea" de la 23 august, armistiţiul semnat cu ruşii care dădea acestora, în acelaşi timp cu armata germană, şi pe civilii germani.

Şi apoi sunt cei bogaţi şi cei săraci. În general, cei bogaţi, în tabăra românească, cei săraci, în tabăra nemţească. Cei bogaţi se dovedesc în această ocazie destul de darnici şi nu le refuză celorlalţi nici o bucată de pâine, nici o ţigară. Nu îşi vor regăsi ei peste puţin viaţa normală, în timp ce aceşti nemţi păduchioşi vor merge Dumnezeu ştie unde?

Mai sunt încă două sau trei discuţii destul de violente între diferite tabere. Bucureşteanul cu ţuica,

mereu bine dispus, nu participă deloc, mulțumindu-se să remarce: „Chiar că nu merită să strigi aşa tare; o să vezi, în trei zile vom fi înapoi.“

Pus pe confidențe, îmi şopteşte la ureche: „O să vezi, la Urziceni.“

Imposibil să obțin mai multe precizări. Cum între timp a băut destul de mult, nu mai ascultă ce i se spune şi se mulțumeşte să repete din timp in timp: „Urziceni, Urziceni.“

Argentinianul, foarte intrigat de acest cuvânt, îmi cere să-l traduc. Tot ce pot să-i spun e că Urziceni este o gară undeva, în direcția Brăilei. Dar nu garantez exactitatea acestei informații. În final, misterul Urzicenilor îmi este relevat de către bucureştean. Cum mă fac că mă îndoiesc de povestea lui, îmi spune închinându-se:

– Îți jur că e adevărat. Comisarul de poliție român e cel care mi-a spus-o! Este absolut adevărat, i-am dat 50.000 de lei. De altfel, nu are rost să discutăm, o să vezi şi singur, o să fim acolo în două zile. Acolo e libertatea. O să plăteşti tu primul tur.

Unanimitatea părerilor în vagon se realizează pe o chestiune destul de simplă:

– O să facem pipi, da sau nu? Trebuie să ne înțelegem.

– Ție ți-e de-ajuns să te pişi? Mie nu.

– Aşteaptă dimineața.

– Pe tine, cu ideile tale bune, te cunoaştem. Mai bine zi de-acum că săptămâna viitoare...

– Ce săptămâna viitoare, întreabă vecinul meu, ei nu ştiu? Urziceni, în trei zile.

– Nu asta e problema, vor să facă pipi.

– Ah, dar să facă ca mine. Eu am umplut deja o sticlă.

Cineva reia ideea. Care e rău primită.

– Tipii cu sticla, destul, ajunge!

– Şi femeile, tot în sticle le pui să facă pipi, isteţule?

– De ce nu? Am văzut asta o dată, lansează cineva care povesteşte imediat o istorie pe care nu o ascultă nimeni.

– Oricum, trebuie să facem ceva!

– Chemaţi santinela!

Cei mai curajoşi încep să lovească cu putere în uşă. Alţii strigă de cum se aude zgomotul cizmelor în zăpada îngheţată. Toate încercările rămân fără succes. În cele din urmă, toată lumea se mulţumeşte cu o crăpătură descoperită în peretele vagonului, lângă uşă.

A doua zi la prânz suntem tot în acelaşi loc. Se aşteaptă. Nimic nu mişcă. Nimeni nu se ocupă de noi. O lumină slabă se strecoară între scândurile bătute în cuie pe lucarne: de abia câteva raze. Timp de mai multe ore, trei tineri din tabăra nemţească au încercat să degajeze una. În zadar.

Chestiunile elementare sunt mereu la ordinea zilei. Pentru nemţi, înainte de orice sunt foamea şi setea; pentru bucureşteni, aprovizionaţi cu mâncare şi băutură, întrebarea când vom face pipi devine o obsesie penibilă.

Zgomote la uşa vagonului. Toată lumea amuţeşte. Înjurături ruseşti. Ni se lansează ordine pe care nu le înţelegem. De afară se dau lovituri puternice în uşa noastră. Complet îngheţată, aceasta refuză să cedeze.

– Haideţi să-i ajutăm!

Doi voinici se scoală şi sparg gheaţa care înconjoară uşa. Aceasta se deschide încet. Ziua înzăpezită ne orbeşte. Respirăm cu toţi plămânii aerul proaspăt. Îmi dau deodată seama de duhoarea din vagon.

Un ofiţer sovietic urcă în vagon împreună cu două

santinele. Ne numără. Sunt priviți cu ochi de câine. Sunt noii stăpâni. Or fi buni, or fi răi, or să ne dea să bem şi să mâncăm?

Argentinianul se scoală pentru a se duce să vorbească cu ofițerul. Îl văd pentru prima dată în plină lumină. E voinic, părul este de un roşcat viu, pielea îi este bronzată. Cu favoriți, pălăria la modă, cu pipa sa englezească, are aerul că vine din altă lume.

Cu gesturi mari, încearcă să se explice: „Argentina, Argentina!" şi-şi întinde paşaportul ofițerului. Acesta nici nu-l priveşte şi îi face semn să tacă.

Incidentul ăsta îmi arată că nici eu nu am ce să aştept mai mult. Dar bucureşteanul meu, care e la cea de-a treia sticlă de țuică, mă împinge cu cotul şi îmi spune: „Du-te, şi tu eşti în aceeaşi situație, şi întreabă şi de Urziceni". Mă mulțumesc să ridic din umeri. Mă simt foarte slab căci văd clar, orice aş face, voi rămâne în acest vagon, un sclav printre alții.

Ofițerul şi-a terminat numărătoarea, şi-a notat numărul pe un carnet şi se pregăteşte să plece. Zece, douăzeci de indivizi se ridică, tot vagonul este in picioare:

– Apă, apă, pâine, să facem pipi...

Toată lumea țipă. Ofițerul nu pare deloc impresionat.

– *Siiceas (imediat), siiceas*, răspunde el sărind din vagon. Peste o clipă ne regăsim în întuneric.

– Ce-a zis? Ce-a zis?

Mai mulți propun traduceri, nimeni nu a înțeles.

SOȚIA LUI WILLI

Aşteptarea continuă. Trenul pare imobilizat. Cei mai optimişti interpretează această aşteptare zicând: „Nu o să mai plecăm, ne trimit înapoi." Doi tineri nemți au reuşit să deschidă o fereastră. În felul acesta, pentru câteva minute, în vagon este lumină. Dar trebuie să fim atenți, santinelele trag. Îmi pare rău că nu i-am vorbit ofițerului. Nu mă îndoiesc nici un moment că Ambasada Sovietică nu ar fi dat ordinul să fiu eliberat, dar înțeleg că este aproape imposibil să fiu găsit în această mulțime. Încerc prin toate mijloacele să le dau de ştire prietenilor mei din Bucureşti că sunt încă foarte aproape şi că pot veni să mă caute. Doi civili şi un ceferist au promis să-mi pună scrisorile la poştă. Toți trei au primit bacşişuri mari. Mult mai târziu am aflat că nici una dintre scrisori nu a ajuns. Şi am mai aflat că o jumătate de oră după arestarea mea, adică exact în momentul în care urcam în vagon, Ambasada Sovietelor a promis categoric că va face să fiu eliberat fără întârziere.

Spre seară se spun poveşti. Din când în când, în întuneric se lasă tăcerea. Toată lumea tace atunci, chiar şi povestitorii. Într-adevăr, unii povestesc orice, pentru ca au nevoie să vorbească, iar alții nu pot înțelege de ce sunt aici. Lângă mine, Willi Weber, un electrician bucureştean, contramaistru la uzinele Societății de Telefoane, îşi povesteşte pentru a treia oară istoria:

– Bătrâne, întâmplarea, nu ştii ce e. Vezi tu, eu am făcut motocicletă, am avut trei accidente, am crezut că ştiu bine cum e. Ei bine, nu, nu ştiam. Ghiciți de ce sunt aici. Ah,

n-o să ghiciți niciodată! Sunt aici pentru că nevastă-mea şi-a uitat ceasul pe masa din bucătărie. E tâmpit, e idiot, dar aşa e. Ne refugiasem la prieteni. Ieri dimineață trebuia să primim actele care să dovedească originea noastră evreiască. De altfel soția mea, care e unguroaică, nu risca nimic, în principiu. Deci ieri dimineață am ieşit pe la ora 8. La ora 9 trebuia să mă duc să iau actele. Cum treceam nu departe de casa noastră, nevastă-mea îmi zice: „Willy, mi-am uitat ceasul pe masa din bucătărie. Aşteaptă-mă la bodega de pe strada Brezoianu, în zece minute mă întorc". „Nu te duce, fii prudentă", îi zic. Ea nu mă ascultă. „Eu sunt unguroaică, îmi spune ea, nu risc nimic." Şi eu, ca să termin, o las să plece. Mă duc să aştept la bodegă. Trec zece minute, un sfert de oră, o oră. Ea nu mai vine. Nu înțeleg nimic. Mă întreb dacă nu a uitat adresa bodegii. Fug la uzină să văd dacă nu a dat un telefon. Telefonez la toți amicii. Mă întorc la prietenii mei. Pun să sune la comisariatele de poliție. Nimic, mereu nimic. Nevastă-mea este de negăsit. Simt că înnebunesc. Îmi spun că nu au putut să o ia, având în vedere că e unguroaică. Dar seara întâlnesc o vecină care îmi spune că a fost luată. Atunci, azi dimineață m-am dus la comisariat şi le-am spus că vreau să o urmez. M-au luat. Credeam că o s-o regăsesc în tren. Am încercat să dau de ea. Din camion, trecând prin fața vagoanelor, am strigat cât puteam. N-a servit la nimic. Cum să o găsesc? E micuță, brunetă, cu un puternic accent unguresc.

Willy e disperat. Nu are nici o şansă să-şi regăsească soția în acest tren. Se pare, de altfel, că un tren plin a şi plecat în dimineața trecută. Şi cu toate acestea, Willy refuză să accepte despărțirea, îşi povesteşte istoria la toată lumea. Întreabă pe toți dacă nu au văzut-o pe nevastă-sa, mică, brunetă, ce mai, o unguroaică.

În mijlocul vagonului e o sobă de fontă. Rând pe

rând, voluntari încearcă să o facă să meargă cu lemne, cu hârtie. Încă nu avem cărbune. Afară e frig.

Vecinul meu, care şi-a terminat sticla de ţuică, a adormit lângă mine.

Pândim orice trecere a unei santinele pentru a cere voie să ieşim. Am învăţat deja cuvântul rusesc „*Ouborna*". Cum auzim o santinelă trecând, cum urlăm: *Ouborna*!

De afară, un strigăt sfâşietor ne sfredeleşte urechile. Nu-l înţelegem.

– E o femeie, zice cineva.

– Sst, sst, fac ceilalţi.

Strigătele se apropie şi iată că Willi se repede deodată la uşă şi strigă din toate puterile: „Elsa, Elsa!"

Rămânem muţi de uimire, dar în momentul în care strigătele se aud în faţa vagonului nostru, răspundem cu toţii: „Aici, aici!"

Willi şi-a ieşit din minţi şi încearcă să deschidă uşa. Auzim înjurăturile santinelelor şi apoi o voce de femeie:

– Willi, tu eşti?

– Da, Elsa, ce e?

– Vreau să vin cu tine.

– Eu te credeam în tren.

– Nu, nu eram, dar vreau să vin.

– Nu face asta, pentru numele lui Dumnezeu. Rămâi acasă, o să ne întoarcem repede.

– O să mă întorc cu tine.

Din nou se aud vocile santinelelor şi protestele femeii.

– Nu vor să mă lase să urc. Willi, spune-le să mă lase să urc.

Pe ungureşte, în româneşte, în nemţeşte, femeia spune santinelelor că soţul ei este în vagon, că vrea să fie cu el. Nu o înţeleg. Dintr-un vagon vecin, prin pereţi, un deportat traduce. Şi traduce şi răspunsul santinelei: Imposibil.

Iată un ofițer. Dialogul reîncepe. Cu același rezultat.

Willi este foarte tulburat. Refuză să fie însoțit de soția sa, dar aceasta se încăpățânează. Ea nu se clintește. Cere să-l vadă pe comandantul trenului. Cere să vorbească cu generalul. Este prima dată când auzim vorbindu-se de un general care s-ar ocupa de noi. Tot vagonul participă la această dramă care ne impresionează pe fiecare.

Comentariile sunt de tot felul:

– E nebună să vrea să fie deportată.

– Uite ce înseamnă dragostea.

Willi a devenit personajul principal din vagon. I se pun întrebări, este admirat, este nițeluș invidiat. Uităm cu toții propria noastră situație și așteptăm cu nerăbdare rezultatul întâlnirii soției lui Willi cu generalul.

O jumătate de oră mai târziu, ușa se deschide și două santinele o urcă pe soția lui Willi în vagon.

– Și bagajele tale? întreabă Willi.

– Săracu' de tine, nu mai am nimic.

Și nevasta lui Willi își istorisește povestea:

– M-am dus acasă, cum îți spusesem. Ușa bucătăriei era deschisă; ori eu o închisesem bine, nu-i așa? Îți dădusem chiar și cheile. Deschid ușa de la sufragerie și dau peste *ei*. Îmi cer să le spun de unde vin, unde ești tu. Le răspund că nu știu nimic. Atunci îmi spun că mă iau pe mine. Le spun că nu se poate, pentru că sunt unguroaică. Ei spun că lor puțin le pasă, din moment ce nu te găsesc pe tine. În cinci minute mi-am făcut bagajele. Îmi era frică să nu vii să mă cauți pentru că întârziam prea mult. Mă conduc la comisariat. Eu protestez. Mă întreabă iarăși unde ești tu. La prânz, mă aduc la gară. Înnebunesc la gândul că o să rămâi singur. Spre seară se deschide ușa vagonului pentru a ne lăsa să ne facem nevoile. Sar într-o groapă și mă ascund în zăpadă. Cum se

îndepărtează santinelele, încep să alerg peste câmp. Era deja întuneric. La ora zece eram la uşa prietenilor noştri. Bat, bat, bat; nimeni nu vine să-mi deschidă.

– Cum, întrerupe Willi, tu băteai la uşă? Fir-ar să fie, şi noi care credeam că sunt soldaţii ruşi. Nu se poate. Ne era frică. Nu se mai termina. Şi eu credeam chiar că era poliţia şi vroiam să mă ascund.

– Dar aţi fi putut cel puţin să veniţi să vedeţi, că eu tremuram în frig, nu mai puteam, şi cum nu aveam curajul să mă întorc, m-am dus să mă culc la Charlotte. Şi dis-de-dimineaţă m-am dus să te caut la prietenii noştri ca să aflu că, sărmanul de tine, tu erai la comisariat. Am alergat la rândul meu la comisariat. Mi-au spus că nu te-au văzut. Atunci m-am dus pe la trei, patru comisariate. Nimeni nu te-a văzut. M-au sfătuit să vin să te caut la tren. În sfârşit, te găsesc. Şi apoi, asta e. Generalul s-a uitat la mine cam mirat, dar mi-a dat hârtia: Am voie să merg cu tine.

– Dar unde sunt bagajele tale? mai întreabă o dată Willi.

– Sărăcuţu' de tine, nu ai înţeles că nu aveam cum să le iau cu mine când am fugit din vagon? Totul a rămas acolo. Trei valize cu tot ce aveam. Tot ce aveam mai frumos. Dar am uitat să-ţi spun că nu am găsit ceasul pe masa din bucătărie. Haide, nu mai fi supărat. Când o să ne întoarcem, totul o să se aranjeze.

.Şi îşi îmbrăţişează cu dragoste soţul pentru a-l consola de pierderea bagajelor.

SOLDAȚI

Cei patru tineri nemți care au reuşit să deschidă fereastra veghează cu străşnicie asupra comorii lor de lumină şi de aer proaspăt. Potrivnici sunt numeroşi.

– E frig, închideți-o.

– Da, dar pute.

– De putoare nu a murit nimeni, dar de frig...

– Şi cu lumina, cum faci?

– Să-ți văd mutra, asta nu mă încălzeşte deloc.

Dar nimeni nu are curajul să-i înfrunte pe paznicii ferestrei, iar cuvintele, pe ei nu-i ating. Din când în când ne informează de ce se mai întâmplă afară. Curioşii cer, fiecare pe rând, să arunce o privire. E zăpadă. O zăpadă proaspătă şi frumoasă. O zăpadă de Crăciun. Îți face bine să o priveşti, chiar şi numai câteva clipe. E atât de frig, încât cu greu poți rămâne mai mult lângă fereastră. Dar să vezi cerul şi, din când în când, câte un copac, asta îți face bine. Uităm aproape iarna şi frigul, într-atât întunericul din vagon ne apasă.

Cei patru băieți de la fereastră au un cântec. E vorba în el de miazăzi, de soarele Mexicului, de o Piele Roşie şi de o inimă înflăcărată. Cântecul ăsta ne încălzeşte. Dă viată vagonului. Cântăreții sunt trei renani şi un münchenez. Cel din München se numeşte Franz; are o figura plăcută şi ochi veseli. A găsit undeva o țigară şi vine să-mi ceară foc. Stăm de vorbă. Îmi spune: „Eu nu-ți pun întrebări, nu te întreb cine eşti şi nici de unde vii; dar am auzit ce ai spus seara trecută. Îmi ajunge. Pe Hitler, îl bag şi eu în mă-sa, dar mi-e groază de discuții din cauza prietenilor.

– Te înţeleg, numai că prefer să ştiţi cine sunt şi ce gândesc.

– De acord, spune münchenezul. Eu am fost în *Katzett*, în lagăr de concentrare. Era cât p-aci să rămân acolo. Trebuie să fi auzit de procesul Schoell. Eu făceam legătura cu Suedia şi m-au prins. Ia te uită, am o senzaţie grozavă să-ţi vorbesc aşa de liber. E mult de când nu mi s-a mai întâmplat. Da, aduceam *literatură* din Suedia. A! Am uitat să-ţi spun că de meserie sunt marinar. În timpul campaniei din Norvegia m-au scos din lagăr ca să mă pună pe unul din vapoarele lor care făcea legătura cu Narvik. N-a ţinut mult. În câteva săptămâni de Norvegia, am gustat marea de unsprezece ori. După aia, în Mediterana, de încă două ori. Asta face exact treisprezece vapoare scufundate. Dar de un an eram pe Dunăre. Ce viaţă tihnită! Ce zile am trăit în ţara asta! Am avut într-adevăr noroc. Dar o să revină. O ştiu. Pe 23 august m-au îmbarcat pentru Rusia. În vagon i-am întâlnit pe cei trei din Renania. În apropiere de Iaşi am sărit din tren. Am avut o baftă nebună. Tocmai în faţa noastră era un tren de marfă plecând spre Bucureşti. Am urcat şi ne-am ascuns de minune. A fost grozav, atâta-ţi spun. Eram într-un vagon plin cu conserve americane, ne-am îndopat până peste cap. Trenul nu se grăbea deloc. Se plimba cam peste tot şi, culmea norocului, se apropia de Brăila. Acolo l-am părăsit şi eu m-am întors în satul în care aveam o femeie. A fost extraordinară; aşa ceva nu o să mai găsesc vreodată. M-a ascuns timp de patru săptămâni. Din nefericire, am făcut o tâmpenie, am ieşit. Erau nişte indivizi care erau geloşi. Pentru că era frumoasă, femeia mea, da, asta pot să spun, era frumoasă. Blondă, dar nu de un blond ca la noi, în Germania, ci un blond cu soare într-însul. Şi ochii, ce foc! Într-adevăr, mă ardeau când mă privea.

– Şi ai învăţat româneşte?

– Da, câteva cuvinte, dar nu era nevoie. Ne înțelegeam din priviri.

Münchenezul tace. După câtva timp, Eugen, cel din Frankfurt, care asistase la sfârşitul discuției noastre, zice:

– E adevărat, era grozavă femeia lui. Am stat şi noi trei zile la ea după ce am evadat şi înainte de a lua drumul Bucureştiului. O simplă țărancă, dar ce femeie extraordinară, fir-ar să fie! Ea ne-a dat banii pentru drum. La urma urmei, am fost tâmpit că am plecat la Bucureşti, dar, ce vrei, aveam valiza mea la Băneasa, îngropată în loc sigur, cu bani şi tot restul. Pentru că vezi, înainte lucram la aeroport. Sunt mecanic de aviație. În România am fost trimis de Messerschmidt. Înainte de război eram la Lufthansa. Uite, în timpul războiului am fost chiar şi în țara ta, în Franța. Acolo am făcut o prostie. Mi s-a propus să trec la Air France, să merg în Africa de Nord. Eram pe punctul să accept, când am fost rechemat în Germania. Am avut două ore ca să iau o hotărâre. Mi-era o teamă teribilă, trebuie să recunosc, dar cât de mult regret acum!

– Şi valiza ta de la Băneasa?

– M-am dus, şi tocmai când să ajung, am căzut peste o patrulă română. „Actele." Nu ştiam un cuvânt româneşte. M-au prins ca pe un şoarece.

– Nu-ți mai fă probleme. Cu o meserie ca a ta, o să te descurci bine in Rusia.

– Asta e posibil, dar nu o să fie nicicând ca Air France sau Africa de Nord.

Will şi Gert, ceilalți doi renani au cucerit-o pe bona unguroaică. Ea le dă mere mari şi roşii pe care ei le înfulecă ca nişte copii flămânzi.

Will este trist. Zâmbetul lui pare de împrumut. Gert, din contra, are totul de cătană: mic, vânjos, foarte tânăr, i-ai da optsprezece ani. E un dur, dar genul băiat de treabă.

Vorbeşte rar şi filozofia lui ține în câteva cuvinte: „Rahat, rahat, rahat, totul e rahat şi restul sunt vorbe goale." Îi place să închidă discuțiile altora cu această concluzie şi îi place să adauge: „Hai, cine îmi dă un chiştoc? E de o mie de ori mai important decât tot ce puteți să spuneți."

Dar Gert cântă bine. El este cel care fredonează întotdeauna la momentul potrivit cântecul despre Mexic. Vagonul îi este recunoscător, cu excepția vecinului meu bucureştean care protestează de fiecare dată: „Mă calcă pe nervi cu Mexicul lor. Ei chiar nu ştiu, în trei zile, Urziceni..."

O PORECLĂ

Cineva spune: „Mergem spre sud, spre Dunăre“ şi deja zvonurile cresc ca ciupercile după ploaie.

– Eram sigur... o să ne îmbarce la Constanța pentru Odesa.

Alții sunt pesimişti.

– Până la Odesa mai e. Între timp s-ar putea să dai de mâncare la peşti.

– Eu nu am niciodată rău de mare.

– Nu-ți cere nimeni părerea, oricum nu înțelegi niciodată nimic. Spun numai că o dată pe mare, nu o să ajungem foarte departe.

– Mie mi-e indiferent, spune Will, n-am decât oasele de dat la peşti. Va fi o revanşă, totdeauna mi-a fost groază de oasele de peşte.

Vecinul meu, bucureşteanul, mereu curios să ştie ce se spune, vrea să i se traducă dialogul. E revoltat:

– E o tâmpenie ce spun. Mergem la Urziceni.

– Da, da, Urziceni.

Mai multe voci țin partea Urzicenilor.

– Numai minciuni, taie vorba Gert cu un râs puternic.

Franz, marinarul, nu spune nimic. Rămâne agățat la fereastră. Scrutează peisajul. Dar nu se vede nimic. Ninge cu fulgi mari. Totul este alb. Din când in când, fulgii intră pe fereastră ca nişte fluturi ciudați.

Nimeni nu vrea să ia locul marinarului la lumină. Câțiva însă îi cer zăpadă, căci le e sete. Atunci el strecoară brațul prin deschizătură şi ia zăpadă de pe

acoperiş. Nimeni nu vorbeşte. Peste toţi apasă o mare oboseală. Îmi privesc ceasul: este ora trei după-amiază, dar suntem cu toţii obosiţi ca şi cum n-am fi dormit de zece zile. De fapt, suntem morţi de somn. Cu cât dormim mai mult, cu atât suntem mai obosiţi. Căci somnul nostru nu seamănă a nimic. Dormim ziua, dormim noaptea şi, de fapt, nu ieşim niciodată din noapte.

Un bărbat de vreo patruzeci de ani şi care nu vorbeşte decât româneşte, îşi caută un loc în vagon. În fiecare zi, acelaşi lucru: vrea să-şi schimbe locul fiindcă se simte singur. Are de povestit lucruri pe care nimeni nu vrea să le asculte. Nu întreabă nici unde ne ducem, nici cât timp va dura călătoria. Este un ţăran. Nu ştie nici să citească şi nici să scrie. Pentru el, rusul este încarnarea diavolului, ca şi neamţul de altfel. Dar cum el crede în Dumnezeu şi ştie că Dumnezeu este mai puternic decât diavolul, e fatalist. Cu toate astea, are nevoie să-şi spună poveştile. În ele e vorba de păduri imense, de ciobani şi de turmele lor, de vrăjitori şi de vrăjitoare. Vorbeşte rar, îşi urmează drumul ca şi cum şi-ar împinge plugul, pas cu pas. Nici păduchii, nici foamea nu-l împiedică să-i evoce pe Făt-Frumos şi pe ciobanii din Carpaţi.

În vagonul nostru sunt câţiva bolnavi. Cum am nişte medicamente, încerc să-i ajut. Foarte curând, toată lumea ştie că am medicamente şi mi se spune „doctor". Degeaba spun că nu sunt medic, porecla prinde rădăcini.

Mă aud chemat din capătul celălalt al vagonului. Cineva îmi face semne cu ţigara. Îmi este greu sa ajung până la el. Omul vorbeşte româneşte.

– Ce s-a întâmplat?

– Ah, nimic, vroiam numai să ştiu cum e cu turbarea. E adevărat că începi să muşti?

– Câinii turbaţi muşcă, ştii bine, dar de ce mă întrebi?

– Pentru că eu sunt turbat; ştiu că nu-i nimic de făcut, dar aş vrea totuşi să ştiu ce se întâmplă.

– Hai, ce poveste e asta? Turbarea nu se ia ca gripa.

– Ştiu, ştiu, dar am fost muşcat de un câine turbat acum vreo opt-zece zile, nu mai ştiu exact. Am fost muşcat în satul meu de la Fălticeni şi am venit la Bucureşti să mă vaccinez. Aveam o trimitere de la doctor. Uite, o am aici, aş putea să ţi-o arăt. Chiar în ziua în care am sosit, m-au luat de pe stradă. Degeaba le-am spus eu că sunt turbat, le-am arătat şi hârtia. E scris clar: *muşcat de un câine turbat*. Nici nu au vrut să citească. Mi-au râs în nas. „Cu atât mai bine, o să te îngrijim ca lumea", a zis comisarul român. Şi m-au aruncat într-un camion ca pe un câine. Şi acum uite, simt cum vine turbarea.

– Cum o simţi că vine?

– Mi-e sete, grozav de sete. Văd totul roşu.

– Asta nu-i nimic, e din cauza oboselii. O să treacă; ne este la toţi sete. Uite, o să-ţi aduc de băut.

– Nu, nu, nu, nu pot să beau. Tocmai asta e groaznic. Nu pot să înghit nimic. Câteodată mi se încleştează fălcile. Mă arde în gură şi chiar şi saliva mă frige.

– Ai temperatură. Poate puţina gripă, ca toată lumea. Nu te mai gândi la câinele ăla. La urma urmei, nu se ştie dacă era turbat. Doctorul te-a trimis la Bucureşti pentru orice eventualitate. Evident, e mai bine să fii vaccinat, dacă nu eşti sigur. Dar să ştii că turbarea e destul de rară. Nu te mai gândi la asta.

– Oricum, spune-mi cum e cu turbarea. Pentru că, vezi, parcă am poftă să muşc. Mi-e ruşine şi mi-e teamă pentru ceilalţi.

– Turbarea e complet diferită. Poţi să fii sigur că tu nu o ai. Ai puţină temperatură şi îţi faci idei.

– Nu sunt idei, uneori aproape că mă aud lătrând.

– Vezi, asta e tocmai o dovadă că nu eşti turbat! Nu latri niciodată când eşti turbat. Nici chiar câinii turbaţi nu latră. Chiar după asta sunt recunoscuţi.

– Atunci s-ar putea să nu fie nimic?

– Sunt cât se poate de sigur.

Discuţia noastră a avut martori. Vecinii bolnavului sunt îngrijoraţi. Vin să mă caute ca să-mi împărtăşească observaţiile lor. Încerc să-i liniştesc. Totuşi mi-e teamă să nu mă fi trădat vocea, căci dintr-o dată toată lumea ştie că în vagon e un turbat.

FRANZ MARINARUL

Nimeni nu mai fumează. Toată lumea pare că doarme. Cei care sforăie au cuvântul. Mă gândesc la cel turbat. Ce e de făcut pentru el? O să încerc să vorbesc cu ofițerul.

Cineva se strecoară încetişor spre uşă. Unul care vrea să facă pipi şi caută crăpătura. Îi propun un chibrit. Nu răspunde. Peste puțin timp aud lovituri de ciocan. Omul încearcă să deschidă uşa. Îmi aduc aminte de privirea lui Franz care, în această după-amiază, încerca să se orienteze în peisaj.

Mă ridic şi mă duc la uşă.

– Ce faci aici?

– Asta nu te priveşte.

Tonul îi este ostil.

– Ascultă, Franz.

– Tacă-ți gura.

– Vă mai certați mult acolo? Nu poți să ai o oră de linişte cu idioții ăştia. Ah, Siberia o să vă învețe ea minte.

Alte voci protestează. Apoi se face din nou linişte. Nu se mai aud decât zgomotul roților şi sforăitul celor care dorm.

Mă întorc la locul meu. Pe întuneric, calc pe mâna unui bărbat care tresare şi urlă. Din nou vagonul se agită pentru câteva momente. Reîntors la locul meu, mă gândesc la comportarea lui Franz. Înțeleg că nu are încredere în mine. Îmi pare rău. Sper că va reuşi să evadeze; îl invidiez puțin şi mă mir în acelaşi timp de

propria mea pasivitate care, până acum, m-a împiedicat în mod serios să mă gândesc la evadare.

Franz a rămas în fața ușii unde își continuă lucrul. Poate să fie ora 2 sau 3 dimineața. Pentru a nu-l trăda, nu îndrăznesc să aprind o țigară.

Deodată, focuri de armă, rafale de mitralieră, fluierături. Trenul se oprește brusc. Se pornește o adevărată ploaie de împușcături.

Vagonul se trezește. Se aprind țigări. Franz este așezat în fața ușii. Din nou rafale de mitralieră.

– Sunt unii care au evadat.

Nimeni nu răspunde. Toți ascultă pentru a ghici ce se întâmplă la câțiva metri de noi. Un val de aer rece îmi dă de știre că fereastra e deschisă. Mă cațăr până în dreptul deschiderii. Noaptea este întunecată, dar zăpada strălucește trădător. Înghit aerul rece cu lăcomie. Aș putea să sar. Nu departe este o tranșee. Zăpada e groasă. Simt chemarea unui act decisiv, dar rămân pe loc. Mi-e teamă de ce aș putea să fac. Simpla perspectivă a libertății îmi dă amețeală, ca și cum m-aș afla în vârful unui turn din care aș privi în jos. Sunt zguduit să-mi dau seama cât de mult aparțin turmei cu care nu am nimic în comun și îmi spun că tocmai această frică de libertate face posibile deportările, războaiele și toate dictaturile. Răul este în om.

Trenul pleacă din nou. Timp de câteva minute se formează grupuri care discută pe șoptite problema evadărilor. Apoi, încetul cu încetul, vagonul se liniștește. Se aud din nou cei care sforăie. Dar continuă să domnească o oarecare neliniște.

Simt că, la ușă, Franz și-a reluat lucrul. Este nervos și nu mai ia nici o măsură de precauție, ci dă lovituri puternice de ciocan.

– Ce se întâmplă la ușă?

Recunosc vocea individului cu care am avut o

discuție chiar la sosire.

Franz nu răspunde. Nazistul se ridică şi, cu o lanternă, se apropie de el.

– Ah, şmecheraşule, n-o să se întâmple aşa cum vrei tu! Potoleşte-te. Nu am chef să o încasez din cauza ta.

– Nu-ți cer nimic ție, copoi ce eşti.

– Potoleşte-te, îți zic!

– Nu primesc ordine de la tine. Dar dacă vrei să-mi ții lumina, poți să o faci.

– Îți mai spun o dată: du-te la locul tău!

Franz puțin se sinchiseşte de acest ordin. Îşi continuă lucrul cu îndârjire. Atunci nazistul se aruncă pe el şi se porneşte o bătaie. Franz îşi trânteşte adversarul la pământ. Dar alții sar în ajutor. Vecinul meu bucureştean este printre cei dintâi. Toți se aruncă pe Franz care se zbate ca o fiară sălbatică. În cele din urmă, este copleşit. Dar nu pot să-l facă să tacă. Înjură urlând:

– Ticăloşilor, laşilor, ce aveți cu mine?

– Nu ai dreptul să faci asta.

– Bandă de trădători, de ce vă e frică?

– Nu ne e frică de nimic, dar o să-ți ciuruiască pielea.

– E pielea mea. Ce vă pasă vouă dacă eu o prefer găurită decât plină de păduchi, în rahat, ca un animal. Da, chiar asta sunteți voi, animale ordinare, porci împuțiți şi păduchioşi.

I se simt lacrimile în voce când, după o scurtă tăcere, reia:

– Ăştia-s oameni? Niciodată, nicicând. Trădători, laşi. Meritați loviturile de picior, meritați toată mizeria asta care o să vă dea gata. Apă şi pâine, asta e tot ce vă trebuie. Şi păduchi în plus. E perfect. Da, o să vă pişați în zăpadă, o să vă căcați sângele în zăpadă, o să crăpați în zăpadă! Ia auzi la ei! Pielea mea, pielea mea! Ha, ha, vă

interesează deodată pielea mea. Zic pielea mea şi se gândesc la pielea lor. Vă e frica de lovituri! Ah! Ticăloşii!

Laşii încearcă să răspundă, Franz îi striveşte cu dispreţul lui. Dar e singur. Cei trei tovarăşi ai lui îl apără fără să-l urmeze.

Mă gândesc la femeia pe care o iubeşte şi despre care spunea că avea soare în păr. Ştie că ea e acolo, într-un sat foarte aproape de calea ferată. La ea vrea să ajungă.

GAMELA

Cineva lansează din nou zvonul cu Urzicenii. Cuvântul ăsta îi scoate şi pe cei mai resemnaţi din toropeală. Nimeni nu-şi dă seama încotro ne îndreptăm. Asta ne permite să credem în Urziceni, în libertate. Se discută fără încetare pentru a şti unde este situat acest orăşel şi constat că părerile asupra acestui subiect sunt diferite. E frig. Ne e foame. Urziceni este o soluţie. De ce să nu credem?

Dar sunt şi faptele concrete. Încetul cu încetul, viaţa s-a organizat. Aproape în fiecare zi primim pâine şi conserve de fasole boabe. De asemenea, în fiecare zi avem voie să sărim din vagon pentru a ne face nevoile în zăpadă. Din păcate, nu sunt ore fixe. Din cauza asta, suntem mereu pe cale să aşteptăm ceva. Asta alimentează discuţiile. Unora le e sete, altora le e foame, alţii se întreabă dacă în cele trei minute pe care vor avea voie să le petreacă în zăpadă vor avea timp să-şi facă nevoile.

Fereastra rămâne deschisă mai multe ore pe zi. În jurul ei se strâng toţi cei care au curajul să se dezbrace la piele pentru a-şi căuta păduchii. Felul ăsta de a se despăduchi a fost inaugurat de Franz, marinarul, şi de prietenii lui renani.

În dimineaţa asta am găsit primul meu păduche. Eugen, prietenul lui Franz, mă consolează: „E primul, dar nu-ţi fă griji, nu o să fie ultimul. Şi are un gabarit serios. L-aş număra în rândul tancurilor grele. Un lucru e

neplăcut: după culoarea lui roşie, pare din rândul celora care dau febra exantematică. Dar specialiştii nu sunt de acord asupra acestui punct. Dacă vrei să asculți de sfatul meu, nu te scărpina, chiar dacă te mănâncă.

Gert, micul renan vânjos, s-a apropiat şi priveşte păduchele cu ochi de cunoscător:

– Oh, ce roşcat frumos! Da, da, ăsta poartă tifosul. Trebuie sa fim atenți.

– Nu e sigur, replică Eugen.

– Ba da, ba da, aminteşte-ți ce se spunea altădată.

Altădată era ieri, era frontul. Gert şi Eugen sunt vechi soldați, în ciuda celor douăzeci şi patru de ani. Şase ani de serviciu la tancuri. Au reuşit să se camufleze în civili, dar asta nu înşală pe nimeni. E deajuns să-i auzi vorbind. Despre front, e adevărat, nu vorbesc niciodată. Din pură întâmplare aflu că Gert a fost citat de două ori în comunicatul Wehrmachtului pentru că a distrus nu mai ştiu câte blindate sovietice. Aceşti foşti soldați se descurcă foarte bine. Îşi petrec zilele făcând mici servicii. Cântă în cor. Acceptă cu plăcere pâine şi țigări. În mod firesc, fac toate corvezile. Îmbrăcați foarte uşor, suportă frigul fără să se plângă.

Supravegherea s-a mai înmuiat. Chiar în timpul opririlor în gări, fereastra rămâne uneori deschisă. Santinela sovietică nu strigă decât de formă. De altfel, are o figură plăcută de mongol, ochi mici de tot şi un zâmbet larg. Acceptă țigările şi preferă să-i dăm hârtie de ziar, căci îi plac mai mult țigările de fabricație proprie. Văd pentru prima oară cum se fumează în Rusia: tutun în hârtie de ziar.

În gări, găsim uneori negustori ambulanți care ne oferă țuică şi tutun. E drept că negustorii ăştia nu sunt foarte cinstiți. De mai multe ori, după ce ne-au luat banii, dispar şi nu-i mai vedem vreodată.

Astăzi am dat gamela argentinianului unui puşti care mi-a promis că o va umple cu apă. Cum puştiul nu se mai întoarce, argentinianul îmi face reproşuri amare.

Trei bătrâne țărănci românce, care stăteau tocmai în fața vagonului nostru, au fost martore la scenă. Au aerul că ne compătimesc şi citesc în privirile lor o milă maternă. Mă adresez lor pentru a le ruga să-l cheme pe puşti. Nu mişcă, dar una din ele răspunde:

– O să vină, o să vină.

Puştiul rămâne nevăzut şi deodată mă apucă o furie care-mi strânge stomacul.

– Deci nu vreți să vă duceți să-mi căutați gamela? În felul ăsta furați nişte bieți nenorociți, sărmani deportați. Nu aveți inimă. Dar poate aveți şi voi vreun frate, vreun fiu, care sunt şi ei prizonieri. Ce ați zice dacă ar fi tratați cum ne tratați voi pe noi? Oameni care vin să vă vândă țuică şi care fug cu banii! Copii cărora le dai o gamelă ca să aducă apă, apa asta pe care Bunul Dumnezeu ne-a dat-o la toți, şi care ne fură gamela. Blestemată fie țara în care oamenii sunt aşa de răi! Să ştiți că veți fi pedepsiți! Bunul Dumnezeu pedepseşte până la urmă pe cei răi. Într-o zi veți fi şi voi îmbarcați ca noi, or să vă ducă ca pe nişte vite, mai rău ca pe vite, căci lor li se dă de mâncare şi de băut.

Bătrânele s-au închinat de mai multe ori auzind blestemele mele. Nu îmi mai pare rău după gamelă. Am strigat în fața lumii tot ce aveam pe suflet. Nu mai contează gamela, nu mai contează argentinianul.

Încet, trenul se pune în mişcare. Bătrânele au întors capul ca şi cum le-ar fi fost frică de privirea mea. Una dintre ele îl cheamă pe băiat. Îl aşteaptă şi ele, ca şi mine.

Şi iată că puştiul soseşte în fugă. Regret prea târziu ceea ce am spus. O dată am protestat şi eu, şi am greşit.

FRONTIERA

Numele stațiilor ne arată că ne îndreptăm spre Iaşi, vechea capitală a Moldovei, azi ultimul oraş românesc înaintea frontierei sovietice. Nimeni nu mai vorbeşte de Urziceni, dar partizanii Urziceniului au o altă informație:

– O să se facă triajul la Iaşi.

– Sigur că da, la Iaşi, eu totdeauna am zis aşa.

Nu zisese nimeni niciodată aşa ceva, dar, din momentul în care a spus această nouă invenție, omul se simte angajat. Crede în ea cât poate de tare. Ar fi capabil să se lase omorât pentru eliberarea la Iaşi, la fel cum ieri era cel mai pasionat partizan al eliberării la Urziceni. Şi vecinul meu, bucureşteanul, îmi explică: înțelegi, e la frontieră; este cât se poate de normal. Acolo oricum schimbăm vagonul, pentru că ruşii au şinele mai largi. Au dreptate să nu facă două transbordări. Sunt oameni inteligenți, practici; am văzut-o bine în timpul războiului. Cum am putut oare să ne închipuim că ar face altfel decât să ne trieze la Iaşi?

Gert, care a pus să i se traducă cele spuse de vecinul meu, nu se mai abține:

– E grozavă povestea ta. Tu nu vezi că-ți vâri degetele în ochi până la cot, da, până la cot? De ce ai vrea tu să te lase să pleci, la Iaşi? Ai două mâini ca orişicare, ai să munceşti ca orişicare acolo unde or să ne pună să muncim, sau o să crapi împreună cu noi dacă ei vor vrea să crăpăm. Nu se poate să fii atât de tâmpit.

– Şi tu, tu de ce țipi? Ce ți-am făcut ca să mă tratezi

de tâmpit? Asta din cauză că nu mai am nimic să-ți dau, nici de băut, nici de fumat?

Cu asta, bucureșteanul a lovit în plin. Gert nu răspunde.

Într-o dimineață, deschizând fereastra, descoperim că trenul nostru este oprit într-o gară de triaj. În fața noastră este un șantier imens. Sute de prizonieri de război germani și unguri construiesc cabane de lemn. Un tren cu deportați trece prin fața noastră. Se oprește o clipă. Se deschide o ușă. Zărim țărani și țărănci din Transilvania, în costumele lor de duminică, ca și cum s-ar pregăti să meargă la biserică. Dar o santinelă pune să se închidă repede ușa și ne obligă și pe noi să închidem fereastra.

Trenul nostru face manevre. Asta durează o jumătate de oră, dar timpul ne pare foarte lung. Când putem să deschidem din nou fereastra, descoperim în fața noastră un tren cu vagoane mai mari și mai lungi ca ale noastre.

– Ia te uită la fiarele astea negre care or să ne înghită!

– Au și două coșuri la fiecare vagon, vom fi deci încălziți.

– Bazează-te tu pe asta! O să ai la căldură, hai, fii serios!

Bărbații se duc fiecare cu rândul la fereastră pentru a vedea vagoanele. În aer domnește un fel de bună dispoziție, buna dispoziție a fricii. Se știe că mâine vom fi în Rusia. Dar nu ne gândim la asta. Transbordarea devine un eveniment care ne distrage. Cei mai ordonați încep deja să-și strângă catrafusele. Pentru prima dată aud oameni plângându-se de murdăria lor. Suntem de cinci zile în vagonul ăsta. Nici o singură dată nu am putut să ne spălăm sau să ne radem. Și cvartetul lui Franz intonează cântecul în gloria soarelui din Mexic.

Vedem venind un grup de persoane oficiale. În fruntea lor, un ofițer cu un grad mare.

– Un general de la N.K.V.D., spune careva.

– De ce N.K.V.D.?

– Păi tu nu vezi culoarea verde a caschetei lui, la fel de verde ca şi frica ta?

Se râde. Gluma cea mai banală îşi găseşte public. Generalul trece prin fața noastră. E mic, cu picioarele scurte, este foarte gras, capul îi este mare şi rotund, fața cu ochii oblici e de o urâțenie rară. O grăsime nesănătoasă îi dublează bărbia. Dar o forță ciudată emană din el. În felul acesta mi-am închipuit satrapii Asiei sau pe bandiții mongoli. Generalul este urmat de un întreg stat-major de voinici înalți şi blonzi.

Începe transbordarea. Vedem pentru prima dată pe ceilalți pasageri ai trenului cu care am călătorit. Internații civili nemți de la lagărul din Ghencea se recunosc şi îşi fac semne largi. Sunt bucureşteni care se salută: „Cum? Dumneavoastră aici! E de necrezut". Multe femei. E un regiment întreg de „şoricei gri". În curând am şi explicația acestui fapt. În ajun de 23 august, sute de „şoricei gri" veniseră la Bucureşti pentru un congres. A doua zi de la sosire, erau prinşi în cursa de şoareci. Este evident că germanii fuseseră foarte prost informați despre ceea ce urma să se petreacă în România. Bucureştence elegante fac o figură ciudată în acest context; tocurile lor înalte nu se potrivesc deloc cu zăpada şi noroiul şi multe îşi pierd pantofii.

Transbordarea durează mai multe ore. Ocupanții a două vagoane de-ale noastre umplu un vagon rusesc.

Vecinul meu, bucureşteanul, care nu are curajul să vină la fereastră, mă întreabă:

– Reîmbarcă pe toată lumea?

– Habar n-am, vino să vezi singur.

Iată în sfârşit şi rândul nostru. O comisie urcă în vagon ca să ne numere. Mă duc la ofiţerul sovietic pentru a-i arăta actele mele, ale argentinianului, precum şi certificatul omului muşcat de un câine turbat. Încerc să mă fac înţeles. Spun: *frantzuski*. El răspunde: *nicevo*. Spun: *Argentina*. El răspunde iarăşi: *nicevo*. În sfârşit îi întind certificatul medical şi îi arăt bolnavul cu degetul. În loc de răspuns, mă respinge cu mâna. Reîncep. Nu dă nici cea mai mică atenţie la ceea ce spun. De cum termină număratul, sare din vagon şi ne face semn să-l urmăm. Santinele, cu mitraliera în mână, ne încadrează şi ne conduc la noul nostru vagon. Nu încetează să strige: „*Bâstro! bâstro!*" (*repede, repede*). E un cuvânt care nu ne va mai părăsi. Orice am face, nu facem niciodată suficient de repede, după părerea lor, iar cuvântul ăsta îmi aminteşte de bistroul parizian. Cazacii, ocupând Parisul şi campând pe Champs-Elysées îi chemau la ei pe negustorii ambulanţi folosind acelaşi cuvânt.

La început, noul vagon părea imens. E despărţit în două părţi, fiecare la rândul ei fiind împărţită într-un parter şi un etaj. Etajul este aproape de fereastra închisă şi primeşte câteva raze sărace de lumină. La parter domneşte un întuneric total. Ruşii nu încetează să urce lume în vagon. După câtva timp vom fi 85 de bărbaţi şi 30 de femei. Sunt instalat într-un parter, cu argentinianul, bucureşteanul, cvartetul şi vreo zece alţi tipi. Instalarea nu a fost uşoară. Fiecare loc e ocupat prin lupte grele. Cei mai puternici sunt la etaj, cei abili îşi asigură un loc bun la parter. Cei slabi rămân în acel *no man's land* care se întinde între cele două uşi. Dar şi acolo e luptă, căci şi acolo sunt locuri bune şi mai puţin bune: poţi să te culci aproape de sobă sau aproape de uşă. Diferenţa este capitală. Frigul este foarte puternic. Sunt minus 30 de grade.

O problemă penibilă e cea a luminii. Vagonul de animale are patru ferestre, dar care sunt închise ermetic. Orice încercare de a le deschide e zadarnică. Încercăm alte variante. Din fericire, bucureştenii au provizii, ulei şi untură. E deajuns o cutie de cremă de ghete, de un şiret şi de puțin ulei pentru a face o lampă care dă o lumină suficientă pentru a permite unora să mănânce, iar altora să fumeze fără neplăcere. Dar ar fi inutil să încerci să cauți păduchi la această lumină. Franz are totuşi o idee. Scoate hornul sobei. Din cerul gri vine o piramidă de lumină. Asta îi ajunge. Timp de o jumătate de oră bună, cântând soarele Mexicului, cvartetul reuşeşte să apere această deschidere contra celor mai friguroşi. Dar în acest timp, cei patru reuşesc să-şi vâneze păduchii. După aceea, pentru a împăca vagonul, încearcă să pună în funcțiune soba.

SIBERIA SAU CRIMEEA

Atât în timpul zilei, cât şi noaptea, oamenii se strâng în jurul sobei. Acolo se fumează, acolo se schimbă ţigări contra pâine, acolo cântă cvartetul şi mai ales acolo se nasc noile zvonuri. Partidul speranţei este la lucru. Fără greutate îi recunoşti printre adepţi pe partizanii Urziceniului sau Iaşilor. Ei se aşteaptă să debarce în Crimeea. Unul dintre ei îmi explică:

– Uite, e foarte simplu: dacă ar fi vrut să ne curețe, ar fi făcut-o deja. Ce sens ar mai fi avut toată această agitație, toate trenurile astea, transbordările, cutiile de conserve? Nu, au nevoie de brațe de muncă. E clar. Eşti de acord cu asta? La urma urmei, şi nemții au făcut la fel, fără să mai punem la socoteală că, războiul continuând, ruşii au nevoie de muncitori. Oraşele lor, uzinele, totul a fost aruncat în aer. Şi-atunci ne iau pentru reconstrucție. Ori, ce vrei tu să construiască iarna, pe frigul ăsta? Nimic, nu-i aşa? Eşti de acord şi cu punctul ăsta. Ei bine, nu încerca să cauți ce nu e. Ştii la fel de bine ca şi mine că nu e decât o regiune unde se poate face ceva, e Crimeea, unde e cald. Să reconstruim Sevastopolul, iată ce o să ne pună să facem. Hai, dă-mi mie chiştocul tău...

Şi îi dau țigara pe care tocmai o aprinsesem, nu fără un oarecare sentiment de recunoştință. La urma urmei, cine ştie unde mergem? De ce n-ar avea dreptate?

Franz, marinarul, se apropie de mine. Vorbeşte rar, cântărindu-şi cuvintele:

– Ce crezi despre povestea lor cu Crimeea?

– Habar n-am, dar nu ştiu de ce nu ar fi posibil...

– Chiar crezi că ar fi posibil?

– Nu spun asta, încă nu cred, pentru că nu ştiu nimic precis, dar, la urma urmei, ar putea să fie adevărat.

– Pentru că, uite, Crimeea mi-ar conveni, Marea Neagră, un port, vapoare, aş putea să mă descurc.

– Sigur că da, te-ai descurca.

Speranța a pus stăpânire pe Franz. Are nevoie de ea, pentru a se gândi la femeia lui cu părul blond care a strâns soarele, femeia aceea care e departe, foarte departe, într-un sătuc de lângă Brăila.

SOBA

Traversăm stepele ruse. Atmosfera din vagon s-a schimbat. Discuţiile între nemţi şi români s-au încheiat. O să avem cărbune? Problema căldurii este mai importantă decât toate celelalte. Se face coadă pentru a căpăta dreptul de a întreţine focul în sobă, se face coadă pentru dreptul de a te încălzi câteva minute. Ruşii au numit un comandant de vagon, un *starşina*. El este responsabil de numărul de călători. El organizează corvezile de apă şi de pâine.

Eu semnalez pe cei bolnavi; ofiţerul refuză să ia notă: *nicevo*.

Nici o fereastră nu a fost deschisă. Suntem mereu în întuneric şi nimeni nu ştie încotro ne îndreptăm. Se vorbeşte în jurul sobei. Ne jucăm de-a ghicitul: Siberia sau Crimeea? Există mereu indivizi care inventează veşti în legătură cu aceste două destinaţii. Sunt „jurnaliştii" din vagon. Ceilalţi se mulţumesc să le repete sau cel mult să le comenteze.

Apoi sunt femeile. Româncele şi nemţoaicele. Româncele sunt triste, plâng sau cântă, dar nu se clintesc din locul lor. Nemţoaicele sunt în căutarea unui prieten, dacă e posibil un bucureştean care să aibă ceva de mâncare. Dar prezenţa femeilor este binefăcătoare. Nu se mai înjură, şi chiar şi nevoile elementare nu sunt evocate decât prin cuvântul rusesc *uborna*. Nevoile se fac îndărătul unei cuverturi, ţinute ca paravan de către cei însărcinaţi să aibă grijă de sobă. Şi se întâmplă ca însuşi

cvartetul să accepte să cânte, pentru a acoperi zgomotele inevitabile.

In principiu, în fiecare dimineață, ofițerul trenului ne permite să sărim, pentru câteva minute, în zăpadă. Nu toată lumea îndrăzneşte să înfrunte frigul puternic. Dar ofițerul ne obligă. E comod pentru el. În picioare, în uşa vagonului, numără călătorii ghemuiți în zăpadă. La dreapta, femeile, la stânga, bărbații. E grotesc, dar nimeni nu râde. Toți sunt stăpâniți de această mare necesitate la care încearcă să răspundă simplu, ca nişte animale.

Cei mai curajoşi se freacă cu zăpadă pentru a avea senzația că s-au spălat. Şi după asta, ce plăcere să regăseşti căldura animală din vagon.

După mari eforturi, Gert a reuşit să deschidă o fereastră. Peisajul alb invadează vagonul. Putem să-l contemplăm pe îndelete. E ceva tragic în goliciunea lui. Un lac infinit, acoperit de zăpadă. Nici oraşe, nici sate. Nici un copac. Nici urmă omenească, iar, ici şi colo, lângă calea ferată, tancuri arse, automobile răsturnate. Imensitatea albă este copleşitoare, privirea se pierde într-însa. Ea echivalează cu impresia celor mai înalți munți. Astfel, nimeni nu ține să rămână prea mult timp la fereastră, exceptând pe cei care poate, ca Gert şi Will, pândesc tancurile distruse pentru a-şi regăsi amintiri, pentru a încerca să se regăsească.

Stând cât mai aproape de sobă, îl întreb pe Gert:

– Ce crezi, unde suntem?

– Habar n-am.

– Coborâm spre sud?

– Nu ştiu, aştept fluviile.

– Am traversat Nistrul ziua trecută.

– Da, şi acum e rândul Niprului. După aceea o să vedem...

– Ce părere ai de Rusia?

– Nici una, e frig şi încerci să te încălzeşti, asta e tot.

– Şi vara?

– E cald, crăpi de praf şi cauţi tot timpul să bei.

– Şi în celelalte anotimpuri?

– Noroi, noroi până la genunchi.

– Asta-i tot?

– Nu, mai sunt gândurile negre, asta e ţara gândurilor negre.

– Nu e prea vesel.

– E aşa cum îţi spun.

– Ai fost pe aici?

– Nu-mi mai aminti de asta.

MOARTEA TURBATULUI

Sunt din nou persoane bolnave. Din nou, eu sunt cel chemat. Un bucureştean are o criză de reumatism. Îi dau câteva pilule, încerc să-l calmez prin masaje, este de altfel un mare bolnav. Se numeşte Gritsch. În ajunul deportării, medicul îi recomandase să se opereze de un cancer de ficat, dar toate clinicile din Bucureşti refuzaseră să-l primească pentru că era *pe listă*. Soția se, evreică, a putut să rămână; ea se va ocupa de copii. Este o consolare pentru Gritsch, căci alături de el, o tânără femeie, mamă a trei copii, smulsă din căminul ei, nu încetează să plângă. A trebuit să-şi abandoneze copiii în apartament. Nu ştie ce se va întâmpla cu ei, cine se va ocupa de ei. Cu o zi înainte fusese luat soțul ei; ea crezuse că va putea rămâne din cauza copiilor, căci cel mai mic nu avea decât şaptesprezece luni. Din când în când se duce la fereastră ca să privească fotografiile. Nu poate fi consolată.

Între cei bolnavi, unul are dizenterie. Asta complică totul. Din fericire, avem o mare cantitate de cutii goale de conserve. Şi apoi, îl avem pe Müller. Este un bărbat oarecum în vârstă, spân, cu gura fără dinți. E acoperit de zdrențe, dar poartă o superbă caschetă de marinar. Râde la orice vorbă şi chiar fără motiv şi nu spune decât lucruri ininteligibile. Dar şi-a descoperit o îndeletnicire. El face să meargă soba şi ştie de asemenea să scoată burlanul pentru a expedia, peste acoperiş, cutiile de conserve pe care le umple cel bolnav de dizenterie.

De două zile, mai multe persoane mi-au vorbit de țăranul muşcat de câinele turbat. Îi spun turbatul. Le e frică.

Turbatul, care a stat liniştit mai multe zile, are crize groaznice. Urlă, se ridică, gesticulează, cade iarăşi la locul lui, se ridică din nou.

Un gol se face în jurul lui. E temut. Se simte că ceilalți ar vrea să scape de el.

– Ah, dacă am putea să-l asmuțim contra ofițerului, spune Franz, exprimând ceea ce toți gândesc, căci toți au impresia că viețuiesc împreună cu un câine turbat.

Încerc să calmez bolnavul, dar de îndată ce mă vede, strigă:

– Haide, vino mai aproape, vino să vezi cum m-ai mințit. Nu sunt turbat, nu-i aşa, mai crezi că nu sunt turbat? Nu-i auzi cum vorbesc de mine, de câinele turbat, nu-i vezi ce teamă le e să nu fie muşcați?

– Nu-i adevărat, bătrâne, iarăşi te înşeli, nu mi-e deloc teamă de tine. Uite, ca să-ți dovedesc, pun mâna în gura ta.

– Nu, nu, nu, strigă el, ca şi cum fusese rănit, şi mă loveşte violent cu piciorul pentru a mă îndepărta.

– Calmează-te, tu i-ai făcut pe ceilalți să creadă că eşti turbat.

– Dar sunt, nu auziți cum latru?

Şi, într-adevăr, scoate deodată urlete lungi de lup, agitându-se într-un fel de dans frenetic.

– Şi nu vrea să bea nimic, spune Eugen, care îi întinde un pahar. Dar bolnavul, de îndată ce vede paharul, reîncepe să strige şi să se agite.

– E extraordinar ce forță are, spune Franz, şi asta când nu a mâncat aproape nimic de la plecare.

– Cu noaptea, o să-i treacă, spune Eugen, vizibil neliniştit.

Într-adevăr, cu două zile în urmă, turbatul, extenuat,

se calma de obicei spre seară, dar azi toate forțele îi sunt mobilizate de boală. Seamănă cu o femeie care naşte şi care strigă pentru a scăpa de rodul ei. Franz a avut acelaşi gând, căci spune:

– E ca şi cum ar fi ceva în el care ar trebui să iasă, dar nu poate să iasă şi o să crape.

Românii din vagon sunt convinşi că e diavolul care a intrat în bolnav şi spun că ar trebui să ştim cum să-l alungăm. De fiecare dată când bolnavul țipă, fac mare semnul crucii şi murmură rugăciuni de neînțeles.

Vagonul este complet în întuneric şi ferestrele sunt închise. Toți încearcă să urmărească mişcările turbatului, nimeni nu se gândeşte să mănânce şi nimeni nu vorbeşte. Încercăm să punem o lampă lângă bolnav. „Asta o să-i facă bine", spune o tânără. În realitate, nu punem lampa pentru bolnav, ci pentru a-l vedea, pentru a-i urmări mişcările, căci el nu vrea lumină şi nu încetează să o stingă.

– Nu vreau lumină, nu vreau lumină, întuneric, căci întunericul este roşu, complet roşu.

– E teribil cum poți să deraiezi când eşti bolnav, spune Franz, care nu are totuşi nici cea mai mică intenție să glumească. Pândim mişcările turbatului. Unii au venit sa-mi propună să-l legăm.

– Nu putem să-i facem asta, spune Franz, l-ar omorî imediat.

– Atunci preferi să crăpi tu, că dacă te muşcă, te duci şi tu, fără nici o îndoială.

Franz nu răspunde, dar îmi spune:

– Ce părere ai de laşii ăştia?

E clar că obsesia turbatului bântuie vagonul şi că unii caută o posibilitate de a se debarasa de el. Dar acesta, ca şi cum le-ar fi ghicit gândurile, strigă deodată cu vocea lui răguşită, arsă de febră:

– Ați vrea să mă omorâți, să mă aruncați în zăpadă, nu vă reține decât frica de ofițer. Da, vă e frică de el chiar mai mult decât de mine, dar nu trebuie să vă fie frică. Nu, nu, nu... şi acest nu se transformă într-un strigăt înfricoşător. Bolnavul se ridică şi se aruncă în uşă. Se prăbuşeşte şi încetează să mai mişte un moment.

Un fel de brută imensă se ridică pentru a-l împinge, cu lovituri de picior, în colțul său. Franz îl împiedică să o facă.

Pentru un timp, nu se mai aude nimic. Oboseala apasă peste toți. Avem impresia că noaptea a câştigat în cele din urmă, când, deodată, vagonul tresare de un strigăt care, aproape fără tranziție, se transformă în horcăit.

Cu un cuțit de bucătărie, turbatul şi-a străpuns inima. Eram toți acolo, lângă el, dar nu am văzut nimic.

Pentru un timp, care ne pare extrem de lung, horcăitul muribundului umple toate ungherele vagonului. Şi horcăitul acela intră atât de profund în noi, încât ni se pare că-l vedem murind pe cel turbat.

Aprindem două opaițe mici alături de capul lui. Gura lui are un rictus înfiorător şi saliva îi curge pe barba murdară.

A doua zi dimineața, când ofițerul vine să ne numere, îi arătăm mortul.

– Unde-i sunt bagajele?

– Nu avea.

Ofițerul ne înjură. Pune să fie ridicată mâna mortului, pentru a vedea dacă nu are ceas.

Cadavrul turbatului este transportat în ultimul vagon, unde călătoresc morții, căci trebuie să ajungem la destinație în număr complet.

PODURILE

După moartea turbatului, ofițerul nu mai intră în vagonul nostru fără să ne înjure. Ne tratează de hoți. Nu vrea să înțeleagă că țăranul român nu a avut alt bagaj decât nenorocitul său certificat, care, de altfel, nu i-a folosit.

Dar în vagon domnește frica. Imaginea celui mort nu ne mai părăsește. Românii continuă să țină o lumină aprinsă în locul unde țăranul s-a sinucis.

– Toți o să ajungem acolo.

– O să vezi, or să ne dea gata.

– Sau or să ne oblige să ne omorâm singuri, ceea ce e și mai rău.

– Nimeni nu mă poate obliga să mă omor.

– Numai tâmpenii, spune o femeie. Nu vă e rușine să vorbiți așa? E adevărat, bărbații nu sunt prea puternici. Devin fataliști.

Și alte femei aprobă. Da, da, bărbații sunt sau lași sau proști.

Atunci nimeni nu mai răspunde. Dar cvartetul începe să cânte sau un român cântă singur o *doină* care seamănă cu strigătul unui animal pierdut. E teribil de tristă, dar această litanie transformă sufletele. Românii plâng în sufletul lor. Devin foarte buni și simt nevoia să împartă ceea ce au.

Sunt momente de neliniște. Mai ales atunci când trenul trece peste un pod. Atunci merge foarte încet. Toată lumea tace. Se aude cel mai mic zgomot. Se aud trosnituri sinistre. Și podurile astea sunt fără sfârșit. Niciodată

sentimentul de a fi închis într-un vagon ferecat nu este aşa de penibil ca în timpul acestor minute. Fiecare trosnitură un pic mai puternică mă face să tresar, căci mi se pare că anunță căderea în adâncul fluviului. De unde aceste zgomote teribile? La naiba cu toate podurile astea provizorii care trosnesc din toate încheieturile! Şi trenul, parcă într-adins îşi încetineşte mersul. Îmi vâr capul în gulerul paltonului. Încerc să-mi spun că de-ar cădea trenul, ar mai fi o şansă. În cădere, poate se sparg pereții şi am putea să ne agățăm de gheață...

Frica mă strânge de gât. Mă întreb dacă ceilalți au aceleaşi senzații. Se fac că dorm. De ce cvartetul nu mai cântă? Ah! Iată-i că reîncep. Dar în loc să mă liniştească, sunetele acestea îmi sporesc neliniştea, căci vocile mă împiedică să aud trosniturile. Mi-e teamă să nu fiu luat prin surprindere de cădere, căci cu o clipă mai devreme nu-mi scăpa nici un zgomot. Am poftă să strig cvartetului să tacă. Dar sunt deja atât de slăbit de nelinişte şi stăpânit de ea în aşa măsură, încât sunt incapabil de cea mai mică reacție exterioară. Numai că deodată înțeleg pe cei care, în adăposturi, îi făceau să tacă pe vecini atunci când cădeau bombele. Le era teamă să nu piardă vreun zgomot din apropierea morții.

CEASURILE

Intrăm mereu mai profund în ceea ce ne pare un pustiu de zăpadă şi de gheață. Şi simt cum încetul cu încetul vagonul se transformă. Se vorbeşte din ce în ce mai puțin, dar se cântă, ca şi cum muzica ar fi un fel de sobă a sufletului, unde ne refugiem pentru a rezista la frig.

Uşa vagonului e deschisă azi de un ofițer rus. Cere o țigară. Vrea apoi să vadă ceasuri. Se aşază lângă argentinian şi îi cere să-şi scoată ceasul. În momentul ăsta, noi ni le ascundem pe ale noastre. Ofițerul se poate face cu greu înțeles. E simpatic. După ce şi-a dus ceasul argentinianului la urechea dreaptă, apoi la cea stângă, îl bagă în gură. Apoi îl înapoiază proprietarului. Îl cheamă pe Gert, îi arată încheietura mâinii şi prin semne cere să-i vadă ceasul. Gert îi arată cele două mâini fără ceas. Dezamăgit, ofițerul se adresează unui al doilea, apoi unui al treilea deportat. Dar, ca prin farmec, toate ceasurile au dispărut. Ofițerul coboară la halta următoare şi vine însoțit de o tânără fată. Este o rusoaică ce vorbeşte vag germana şi care îi serveşte de interpret. Dar vagonul e precaut. Ofițerul, poate el să arate bani, nimeni nu vrea să-şi vândă ceasul, iar tânăra rusoaică nu inspiră deloc încredere. În cele din urmă, spre marea mirare a bucureştenilor, care au văzut nenumărate furturi de ceasuri, ofițerul cumpără ceasul argentinianului pe 380 de ruble.

Ne vizitează alți ofițeri. Toți vor să vadă ceasuri, inele, orice.

– Nu se țin mândri, vin să se tocmească cu noi.

– Când ar fi putut să ne ia totul.

– Atenție, aici nu e frontul şi nici o țară cucerită.

– Nici o țară aliată ca România, unde nu mai poți să ieşi cu un ceas la mână.

– Oricum, nu au aerul că sunt răi.

– Nici nu s-au uitat la fetele noastre.

– Asta nu-i apucă decât atunci când au băut.

– Cu ruşii nu se ştie niciodată. Dimineața te îmbrățişează, la prânz te omoară şi seara plâng pe patul tău de moarte şi îl roagă pe Dumnezeu să te învie. Îi cunosc, i-am văzut în 1916 la noi, în oraşul nostru.

A vorbit un român. Ne sfătuieşte să închidem uşa, să nu o mai deschidem. Nemții îl susțin. O fată, alături de mine, povesteşte cum ofițerii sovietici veneau în fiecare seară să-şi aleagă victimele printre prizonierele din lagărul ei de lângă Bucureşti.

– E drept că preferau rusoaicele.

– Ce rusoaice?

– Ei bine, ca cea care a venit cu ofițerul. Sunt rusoaice care au urmat armata germană, fie ca prietene ale soldaților şi ofițerilor, fie în serviciul auxiliar.

– De ce preferă rusoaicele?

– Când nu sunt beți, au nevoie să vorbească, dar când au băut, chiar şi puțin, iau indiferent orice.

– Câte rusoaice erau în lagărul vostru?

– Vreo treizeci.

Bucureştencelor le e mare teamă de ofițerii ruşi. Ele se aşteaptă să fie violate de la sosire. Invidiază perechea Weber, căci se gândesc că femeile măritate sunt în securitate. „De ce să nu spun şi eu că am un soț? La urma urmei, nu avem acte." Ideea este acceptată. Căsătorii în alb se fac în mare număr şi în puțin timp.

Iată că rusoaica din ziua trecută revine. De această

dată este însoțită de ofițerul care vine de obicei să ne numere. Este înarmată cu hârtie și creion. Ne cere numele și nu e mirată să afle că aproape toate femeile din vagonul nostru au un bărbat.

Will a luat o blondă solidă, acum o jumătate de oră, și deja se face servit de ea.

Sunt vreo cincisprezece căsătorii în alb în vagonul nostru. Asta creează aproape o bună dispoziție. Când, la o oprire mai mare, ușa vagonului este deschisă, cvartetul se apucă să cânte cât îl ține gura soarele Mexicului. Toți reiau refrenul. Rușii, pe peronul gării, se opresc un moment și ne privesc cu curiozitate. Trebuie să creadă că suntem cu toții nebuni.

Ceea ce este puțin adevărat.

MAKEEVKA (Donbass)

Într-o dimineață, când ne trezim, ne dăm seama că trenul nostru e oprit.

– Ce oare aşteptăm?

– Poate e o gară.

– Nu, nu e o gară.

– Stăm aici de trei ore.

– O să vedem atunci când or ne să ne lase să ieşim.

– Tocmai, nu prea au aerul să vină. E ora nouă şi nu ne mai mişcăm de la ora şase dimineața.

Ultima precizare a făcut-o Weber, care simte mereu nevoia să măsoare timpul.

– O fi poate din cauză că am ajuns?

– Nu ai nimerit-o, pentru că îți spun că nu e nici o gară.

– Lasă-mă la fereastră! Lasă-mă să văd.

Weber se cațără la fereastră.

– Poate nu e gară, dar sunt cu siguranță căsuțe. Şi pe urmă e un peisaj ciudat. Niciodată nu am văzut aşa ceva.

– Lasă-mă şi pe mine la fereastră! Da, e un peisaj foarte ciudat. Mai întâi sunt dealuri şi apoi sunt grămezi de pietre care seamănă cu nişte piramide.

– Şi unde mai pui că pietrele astea sunt negre!...

– În orice caz, nu suntem în stepă.

– Nu, e mai degrabă țara piramidelor negre.

– Atunci ne-am înşelat, spune Eugen.

– De ce?

– O să vedeți asta mai târziu; sunteți prea proşti ca să înțelegeți...

– A, uite că alături îi lasă să iasă!
– Ciudată ieşire, căci au şi bagajele.
– V-am spus eu că am ajuns.
– Măcar dacă am şti unde suntem.
– Asta, drăguţule, o să o afli tocmai la timp.
– Poate este un mare lagăr de triaj.

Ultima remarcă a făcut-o bucureşteanul, care de câteva zile tăcuse. Nu a abandonat speranţa de a se reîntoarce acasă; încă nu a înţeles de ce se află aici; asta n-o să înţeleagă niciodată.

Debarcarea se prelungeşte ore în şir. Prin fereastra deschisă îi vedem pe toţi ocupanţii trenului aranjându-se în coloane de marş.

Când îmi vine rândul, sar în zăpadă cu un sentiment de siguranţă. Anonimatul din tren a luat sfârşit. O să pot vorbi cu un ofiţer superior, să-i dau o scrisoare pentru Ambasada Franţei la Moscova.

Aşteptarea în zăpadă e foarte lungă. Unii ofiţeri strigă ordine, alţii fumează liniştiţi ţigări foarte lungi în hârtie de ziar, scuipând cu artă în zăpadă. Îi invidiez pentru paltoanele lungi, pentru cizmele lor de pâslă, pentru căciulile lor de blană. Timpul nu pare că există pentru ei, şi nici frigul. Ne examinează cu o privire amuzată; îi văd făcând observaţii despre unul sau altul dintre deportaţi. Un bătrân evreu cocoşat, pierdut, Dumnezeu ştie cum, în această coloană, le provoacă în mod special râsul.

În jurul nostru, o adunătură de civili. Femei bătrâne, acoperite de zdrenţe, se opresc pentru a ne privi. Şi bărbaţi, de asemenea, îmbrăcaţi destul de ciudat, în vestoane rupte şi murdare. Toată lumea ne priveşte cu o curiozitate tristă şi plină de milă, un pic aşa cum sunt privite la grădina zoologică animalele venite din locuri îndepărtate care sunt plânse pentru că trăiesc în mizeria închisorii lor.

O mare discuție izbucnește între comandantul trenului și ofițerul care ne numără pentru a ne lua în primire. Nu înțeleg despre ce e vorba. Un vecin, venit de la alt vagon, îmi spune că am sosit prea devreme, că nimic nu e gata pentru a ne primi, că lipsesc oameni la apel.

Gert taie scurt toate aceste explicații:

– Destul, destul, am înțeles. E debandadă, ne lasă să murim de frig.

– Al naibii Ivan, totdeauna în debandadă.

– Da, numai că nimeni nu vrea să recunoască: debandada este infinit superioară ordinei. Debandada este cea care triumfă.

– Nu terminați să discutați pe frigul ăsta. Mi se face rău numai auzindu-vă.

Eugen e prost îmbrăcat. Nu are palton. Cu mâinile în buzunarele pantalonilor, sare de pe un picior pe altul. Buzele îi sunt vinete, dinții îi clănțăne.

Sunt din ce în ce mai mulți civili în jurul nostru. Ofițerii le fac semne să plece. Ei nu se mișcă; privirile lor sunt fixate pe noi.

La prima vedere, figurile se aseamănă. Fac impresia că toate ar fi cioplite din lemn – capul rotund, cu un nas mic, cârn, ochi albaștri. Pielea este ridată și are o culoare pământie. Și în plus, fața pare imobilă.

Ce încearcă să ghicească privirile lor? Țara din care venim? Cunosc ei soarta care ne așteaptă?

– Îți râvnesc paltonul, spune o voce lângă mine. Într-adevăr, bag de seamă că un grup întreg are privirea fixată pe mine. Sunt femei bătrâne. Paltonul meu e cu siguranță de calitate bună – o stofă neagră, un guler de astrahan – dar la fel sunt cu miile pe străzile Bucureștiului. Oare nu au mai văzut niciodată? Paltonul ăsta le amintește de alte vremuri?

Nu departe de noi e un grup de copii care se joacă în zăpadă. Cu greu recunosc copiii sub îmbrăcămintea lor curioasă. Poartă haine de bărbați, pufoaice mari în zdrențe şi trag mânecile prea lungi ca pe nişte aripi. Iată că trei dintre aceşti copii se apropie de noi.

– *Khleb, khleb*! spun ei, ducându-şi o mână la gură.

Un ofițer vine să-i alunge. Cum nu dau nici o atenție înjurăturilor lui, ofițerul aruncă cu pietre.

– Începe bine, spune vecinul meu, iată că şi copiii ăştia ne cer pâine...

– Poate din joacă, aşa, ca să ceară ceva.

– Grozavă joacă! Tu nu vezi că mor de foame, ca şi bătrânul ăla, de pe marginea drumului?!

– Nu aş zice acelaşi lucru şi despre ofițeri. Sunt proaspeți şi graşi ca nişte purcei de lapte.

– O să fie ce-o să fie.

– Tăceți, pentru numele lui Dumnezeu, eu mor de frig.

În cele din urmă, coloana noastră se pune în mişcare. Fiecare îşi poartă bagajele pe spate, la fel ca şi ruşii cu care ne întâlnim. E greu de mers după cincisprezece zile de călătorie şi trei ore de aşteptare în zăpadă. Dar încetul cu încetul ne încălzim.

– Unde mergem? întreabă bucureşteanul, care merge lângă mine.

– Nu-ți fă probleme, nici în Siberia, nici în Crimeea, răspunde Willi Weber, care încearcă să-şi susțină nevasta, foarte slăbită de călătorie.

– A, chiar am văzut desene care arătau convoaie ca al nostru pe drumurile din Siberia.

– Da, şi unde mai pui că erau legați în lanțuri unul de altul...

– În timp ce noi suntem aproape liberi.

– Şi unde mai pui că sunt unii care nu cred în progres!

Bucureştenii sunt în vervă. Aşteaptă noutăţi. Nemţii sunt tăcuţi, cu excepţia cvartetului care bravează. Sunt unii care regretă vagonul. Ştiau unde erau şi ce făceau.

După o jumătate de oră de marş, coloana se opreşte în faţa unui grup de clădiri cu trei etaje, de construcţie aparent destul de recentă. Vedem mari inscripţii cu vopsea roşie. Cineva, alături de mine, traduce: *Moarte invadatorului german.*

– Ştiţi ruseşte?

– O, abia câte ceva.

– Unde aţi fost? Nu v-am văzut până acum.

– În vagonul care îl urma pe al vostru.

– Atunci poate dumneavoastră aţi tradus pentru soţia lui Willi.

– Da, eu am tradus.

– Iată-i tocmai pe cei doi. Şi fac prezentările.

Omul care vorbeşte ruseşte nu este foarte vorbăreţ, dar, după alte inscripţii care se află pe clădirea pe care o consider o cazarmă, îmi explică că e vorba de un bloc de locuinţe pentru contramaiştri şi ingineri. Îl invidiez pentru că se poate face înţeles; îi spun asta. Nu reacţionează. Peste câtva timp, când vor fi ceruţi interpreţi, nu se va prezenta. Vorbeşte româneşte cu un puternic accent rus.

Blocul de locuinţe este înconjurat de sârmă ghimpată. Tinere femei încotoşmănate poartă mitraliere. Suntem din nou număraţi. Apoi suntem strânşi în curte. În sfârşit, iată o cameră. Este aproape la fel de întunecoasă ca şi vagonul. Ferestrele sunt zidite. E lăsată numai o mică fantă care lasă să treacă puţină lumină. Ca şi în vagon, ne punem lucrurile pe jos, ne culcăm, aşteptăm.

Un ofiţer, însoţit de un interpret, vine să ne numere.

Apoi cere dulgheri, electricieni. În câteva ore sunt construite din scânduri două nivele. Vor fi paturile noastre. Înainte de căderea nopţii, avem o lampă care arde.

Lucru curios, nimeni nu ştie încă unde suntem. De altfel, nimeni nu vorbeşte. Seara, apelul în curte.

În fața noastră, doi oameni: ofițerul care poartă o minunată căciulă de blană albă şi un civil, interpretul, un bucovinean care ştie ruseşte, româneşte şi nemțeşte. Ofițerul este un Hercule care are mişcări de urs. Are un aer plictisit. Lent, şi cu o voce blândă, spune interpretului ceea ce trebuie să ştim. În timp ce vorbeşte nu se poate împiedica să nu-şi rotească ochii şi să nu meargă pe loc. Bucovineanul ne repetă:

– Iată, el spune aşa: suntem aici ca să muncim. Dacă muncim, mâncăm, dacă nu muncim, nu mâncăm. Asta a zis-o Lenin şi trebuie să o ştim pentru totdeauna. Şi spune de asemenea că trebuie să executăm ordinele. Cei încăpățânaşi vor fi pedepsiți şi trimişi în Siberia. Asta e tot.

Am aşteptat trei ore ca să auzim asta.

Dar unde suntem? Am pus întrebarea unui necunoscut, în româneşte. Mă pune să repet în germană.

– Makeevka, 12 kilometri de Stalino, în bazinul Donețului.

– De unde o ştii?

– E secretul meu.

HANS KOCH COMUNISTUL

Din timp în timp, câte o împuşcătură rupe tăcerea. La început tresăream, apoi m-am obişnuit. Sunt santinelele care trag pentru a alunga copiii care asediază literalmente lagărul şi prin gardul de sârmă schimbă tutun contra pâine şi săpun.

In timpul zilei, suntem în cameră aproape la fel de liniştiţi ca şi în vagon. A început un fel de nouă călătorie. Unii dorm, alţii fumează pe culoar, perechile se întâlnesc în curte, căci femeile au fost separate de bărbaţi.

Seara, toată lumea devine nervoasă. Sunt inspecţii neanunţate. Ofiţeri intră pe neaşteptate şi ne pun să ne deschidem sacii şi valizele. Iau ce le place. Suntem mereu la pândă. Este obositor. Ne surprind mereu, căci nu-i auzim venind. Ne iau cărţile poştale, actele de identitate, cărţile, fără a mai vorbi de ceasuri .şi alte lucruri de valoare.

– Ah! Or să vină şi astă-seară, da sau nu, îi aştept de mai bine de o oră.

– Debandadă, debandadă, vin când au chef.

– Dar să vină odată pentru totdeauna, să ne ia totul şi să terminăm.

– O să vină şi asta, ai răbdare.

Avem şi un comandant de cameră, un ceh cu numele de Troiac, proprietarul unui garaj la Bucureşti, care se descurcă destul de bine în rusă. Cum camera seamănă oarecum cu vechea monarhie habsburgică, nu îi e prea greu să se facă înţeles, dar nemţii din Reich nu îl

prea iau în serios. În fața mea este un grup de ceferişti austrieci, în uniformele lor bleumarin. Sunt politicoşi şi resemnați. Un grup de nemți stă separat. Cei mai zgomotoşi sunt nemții din România, unii, nazişti convinşi. Ei sunt cei care provoacă mereu discuții. Bucureştenii sunt înfricoşați şi se tem că li se va lua ceea ce au putut să aducă, provizii, haine etc. Din cei vechi din vagon nu-i găsesc decât pe Willi, pe argentinian şi pe bucureşteanul cu țuica. Cvartetul a dispărut, dar îi întâlnesc uneori pe cei patru în curte.

– O să vedem noi, spune Gert în loc de salut.

– Da, o să vedem.

Becul din cameră dă o lumină palidă, dar, până la o oră foarte târzie, un om de vreo patruzeci de ani rămâne în picioare sub lampă şi citeşte o carte, aşa cum un preot îşi citeşte breviarul. Este prima carte pe care o văd de la plecarea mea din Bucureşti.

– Ce citeşti?

Fără să-mi răspundă, îmi arată coperta volumului: Lenin, *Statul* şi *revoluția*, în traducere românească.

– De unde o ai?

– Am adus-o de la Bucureşti. Am de fapt aproape toată *literatura* apărută în română.

– Ce părere ai de Lenin?

– E *Adevărul*. Aş vrea să-l ştiu pe dinafară.

– Eşti comunist?

– Da, sunt membru de partid.

– Atunci ce cauți aici?

– Consider că e o şansă extraordinară că am putut să vin în Uniunea Sovietică. În primul rând pentru că este Uniunea Sovietică, de asta poți probabil să-ți dai seama.

– Da, înțeleg foarte bine. E la fel ca pelerinajele creştinilor în Țara Sfântă.

– O, nu are nimic în comun. Creştinismul era şi mai este încă opium. E un fel de nebunie. Cu noi e altceva, ce credem noi este *Adevărul* şi *Progresul*. Sunt în țara progresului care iluminează lumea.

– Bine, şi după asta?

– Ei bine, după asta am onoarea să contribui cu slabele mele mijloace la pansarea rănilor teribile ale patriei socialiste. De altfel, tovarăşii mei de partid mă invidiază – uite, scrisoarea lor, citeşte-o dacă vrei!

Şi citesc scrisoarea scrisă de responsabilul unei celule tovarăşului Hans Koch pe care-l invidiază că va putea să plece în Uniunea Sovietică unde, prin munca sa, va avea posibilitatea să contribuie la reconstrucția țării socialismului şi va face onoare partidului român. Scrisoarea poartă semnătura tuturor membrilor celulei.

– Dacă te invidiau aşa de mult, de ce nu au venit cu tine?

– Ordinul Partidului, ei sunt necesari acolo.

– Şi tu, tu nu erai necesar?

– Ba da, cred că da. De altfel am lucrat zi şi noapte de la 23 august.

– Şi cu toate astea te-au trimis aici.

– Da, din cauză că mă cheamă Hans Koch.

– Da, înțeleg, origine germană. Dar cum se face că nu ştii o boabă nemțeşte?

– Bunicul meu s-a stabilit la Bucureşti. Ne-am romanizat complet.

– E curios totuşi că te-au trimis aici, căci ştiu că nu sunt prea mulți comunişti în România.

– Aş fi putut să mă ascund. Aveam acte din timpul ilegalității. Dar am întrebat Partidul şi Partidul a decis că voi pleca. E disciplina noastră. De altfel, membrii celulei au făcut o colectă. Aveam şaisprezece mii de lei. I-am distribuit în vagon de-a lungul parcursului românesc.

Hans Koch are un frumos trecut de revoluţionar. În 1933, în timpul grevelor ceferiştilor de la Griviţa, a fost în fruntea mişcării împreună cu Gheorghe Gheorghiu-Dej, actualmente ministru. Îmi arată extrase din ziare de epocă, pe care le păstrează cu sfinţenie în portofel, acolo unde alţi bărbaţi poartă fotografia nevestei sau a copiilor. Văd că a fost unul din acuzaţii principali. A fost la Doftana împreună cu Gheorghiu-Dej, a făcut ani de închisoare şi nu a fost eliberat decât cu şase luni în urmă, pe 23 august, atunci când trupele sovietice au intrat în România.

Cei din cameră se tem de el. Românii, cu toţii anticomunişti convinşi, şi mai ales antiruşi, îşi bat joc un pic de el, îl tratează ca pe un nebun, nu ştiu cum să explice cazul lui. Dar impune respect, căci este voluntar la toate corvezile. Şi, cu toate acestea, nu este prea puternic. Are un aer obosit şi de om prost hrănit. Urma anilor de închisoare se citeşte pe faţa lui. Fără provizii, nu se plânge totuşi niciodată că ruşii nu ne dau nimic să mâncăm de patru zile, de când suntem aici.

O CARTE DE LENIN

Camera seamănă cu un animal. Aceleaşi dorinţe, aceleaşi mişcări şi tresăriri de fiară înfometată.

– E nebunie curată. Ne pun să facem 5.000 de kilometri în cincisprezece zile, după ce ne-au smuls de la viaţa noastră – şi apoi ne lasă să murim de foame.

Este Willi cel care-şi descarcă mânia. Nu a putut să-şi vadă nevasta toată ziua.

– Aoleu, dacă am fi spus asta bunicilor noştri...

– Mai spui? Ar fi fost suficient să o ştiu eu. Nu m-ai fi prins niciodată în această frumoasă ţară.

– E frumoasă ţara lor. Asta poţi să o spui. Şi, interpelându-l pe Koch:

– Tu, care de dimineaţa până seara eşti cu nasul în Lenin, spune-ne şi nouă, ţie cum ţi se pare *Paradisul?!*

– Iscusită întrebarea asta. Fără haleală, fără apă de băut sau de spălat, fără closete, îl găseşte la fel ca şi noi, răspunde Troiac.

– Lasă-l un pic să ne explice, poate e foarte bine. Poate e adevăratul progres. Nu mai mănânci şi totul merge foarte bine. Chestie de obişnuinţă. Perioada de tranziţie e mai grea. După aia merge de la sine.

Koch răspunde:

– Dacă Paradisul a devenit Infern, nu trebuie să-i mulţumiţi decât lui Hitler şi tuturor celor care l-au susţinut.

– De acord, de acord. Când văd case fără acoperiş şi ziduri, am înţeles, este războiul. Nu mai vorbim de asta. Dar aici, patru zile fără mâncare; pe culoare toate toaletele

sunt închise, trebuie să alergi trei sute de metri pentru a-ți face nevoile în zăpadă. Nu ai apă ca să te speli, ai însă păduchi, păduchi şi apoi, seara, tipi cu cizme şi cu epoleți mari care vin să scuipe pe jos şi să-ți ia ultimele lucruri pe care ai fi putut să le schimbi, toate astea nu o să ne faci să credem că sunt din cauza războiului, că sunt din cauza lui Hitler. Asta nu ține, amice, trebuie găsit altceva în Leninul tău.

– Interpretezi greşit, te enervezi. Aşa nu faci nimic. Să încercăm să înțelegem. În primul rând nu e apă; e clar, este din cauza distrugerilor. În al doilea rând, nimic de mâncare, întârzieri în transporturi, iarăşi războiul.

– Dar în timpul ăsta ei se îmbuibă.

– Nu mă întrerupe! În al treilea rând, nu eşti aici într-o şedere de plăcere. Vezi şi tu cum e un lagăr. Hitler le-a inventat, lagărele.

– Asta chiar că aş vrea să mi-o dovedeşti.

– Simplu ca bună ziua. Ascultă, cum se spune lagăr în rusă: *lager* – şi în germană? *Lager*. Nu o să-mi spui acum că *lager* e un cuvânt rusesc.

– Şi ce importantă are pentru mine că *lager* e rus sau german? Faptul e că *Paradisul socialist* s-a văzut obligat să împrumute această frumoasă invenție.

– Ați terminat să vă certați? E mai tâmpit decât o ciubotă şi vrea să explice lumea.

– Tacă-ți gura, dacă vrei, am şi eu dreptul să ştiu de ce nu mi se dă nimic de mâncare.

– Asta din cauză că nu sunt bucătării, nu trebuie căutat mai departe.

– Bine, e tocmai ce spuneam. Socialismul suprimă bucătăriile.

– Nu, nu merită să discuți cu tipi ca tine.

– Eu nu discut, eu încerc să înțeleg. Te văd în fiecare zi cu nasul în Lenin. Sunt în țara lui Lenin, aş vrea

să ştiu de ce în țara lui Lenin nu mi se dă nimic să mănânc.

Weber vorbeşte ca un orator de întruniri publice. Stă sub lampă, în fața lui Koch. Dar ultimele lui fraze au fost auzite de doi ofițeri care au intrat. Unul dintre ei înaintează şi întreabă:

– Lenin, Lenin – *şto ta koie*? (*Despre ce e vorba*?)

Weber, arătând cartea lui Koch:

– Lenin, asta e Lenin.

Ofițerul smulge cartea din mâinile lui Koch, o pune în buzunar şi îl întreabă ce se întâmplă. „Koch este comunist", explică cehul.

– Eşti comunist? întreabă ofițerul.

– Da, sunt comunist.

Celălalt ofițer se apropie. Amândoi îl măsoară pe Koch din priviri şi apoi izbucnesc în râs. Şi, lui Troiac:

– Explică individului să nu mai spună tâmpenii, el şi comunist, asta nu există.

Atunci Koch îşi scoate actele de identitate şi carnetul de membru de partid.

– Linişte, nici un cuvânt. Minți. Discuțiile politice sunt interzise. Ce e cu povestea asta de comunist?

După asta, cei doi ofițeri pleacă. Camera tace un moment. Willi exclamă plin de furie:

– Asta o să-l învețe minte. O să-i facă bine. Paradisul roşu, tot calabalâcul, a avut deja o primă imagine.

– Taci, Willi, nu fi rău, datorită lui Koch şi puțin şi datorită lui Lenin, nu am avut *inspecție* în seara asta.

OFIȚERII

A doua zi, Troiac cere oameni pentru corvezi.

– Mi-au ajuns corvezile lor, să ne dea mai întâi să mâncăm.

Troiac ridică din umeri:

– Am ordin să mă prezint la comandament cu cinci oameni.

Ca de obicei, Koch este primul care îi face lui Troiac semn că este gata.

– Hai şi noi! mă-ndeamnă argentinianul, o să discutăm acolo.

Sar de pe scânduri, decis să-mi mai încerc o dată norocul, să spun cine sunt, de unde vin, să fac să se repare greşeala, să cer să văd un consul al Franței, căci altfel îmi văd viața îngropată pentru totdeauna în lagărul ăsta. Am fost deportat din greşeală, pot şi să fiu ținut din greşeală. Am pregătit o scrisoare pentru comandantul lagărului, în care îi explic cazul meu, şi o alta, adresată Ambasadei Franței la Moscova, pe care vreau să i-o încredințez pentru a fi expediată.

Lângă poarta de intrare în lagăr se ridică o căsuță de lemn. Intrăm. Un grup de ofițeri discută şi râd cu voce tare. O femeie santinelă îşi face de lucru pe lângă sobă. Ofițerii par să nu bage în seamă prezența noastră. Ascultă o istorie pe care o povesteşte ofițerul cu căciulă albă, care ne-a numărat în prima seară. Ceilalți îl aprobă din timp în timp, scuipând pe jos. Un bătrân cu spatele cocoşat poartă o caschetă verde, aceeaşi caschetă ca generalul

de la N.K.V.D. la Iaşi. Un altul, cu profil asirian, cu pielea bronzată, ţopăie şi pare teribil de amuzat.

Femeia santinelă, care a reuşit în cele din urmă să bage cărbunii în sobă, ne interpelează cu o voce aspră şi răguşită. Privirea îi este rea şi capul rotund exprimă o vulgaritate indefinită. Prezenţa noastră o scandalizează. Simt din partea ei un dispreţ şi în acelaşi timp o revoltă, ca şi cum ar fi descoperit în pat vermină. (În realitate, vermină nu este cuvântul corect. După cum am observat mai târziu, era acoperită de păduchi). Nu are nimic feminin în ea, dacă nu ar fi sânii. Sâni imenşi, plantaţi sus, doi pepeni care ridică bluza militară.

Cum nu primeşte un răspuns, se adresează unui ofiţer. Toate privirile se fixează asupra noastră. Un ofiţer scund se ridică şi se apropie. Îl recunosc imediat pe inspectorul din seara trecută. Se duce direct la Koch şi, arătându-l cu degetul, strigă:

– Uitaţi-vă, ăsta-i un comunist.

Grupul de ofiţeri răspunde printr-un mare hohot de râs. Ofiţerul cu căciulă albă se bate, de veselie, pe pulpe.

– Nu râde aşa de tare, Vorontzov, e al tău.

Simt cum Koch păleşte. Ofiţerii se ridică, se apropie şi fiecare îi pune lui Koch aceeaşi întrebare:

– Eşti comunist?

Simplul său „da" are de fiecare dată un succes irezistibil. Vorontzov pune să fie chemat un interpret care îi traduce întrebările.

– Eşti într-adevăr comunist?

– Da.

– Dovedeşte-o.

Koch îşi scoate actele, extrasul din ziar. Interpretul se oferă să traducă actele.

– Inutil, strigă Vorontzov. Documentele astea sunt false. Toate actele străine sunt false. Dacă ar fi fost comunist, n-ar fi fost aici. Întreabă-l de ce minte şi dă-mi hârtiile astea să le ard.

Nu mai lipsea decât asta – tipi care să-şi zică comunişti!

Într-un gest de mânie se apropie de sobă, dar ofițerul cu cascheta verde îl opreşte şi Vorontzov îi dă hârtiile. Este rândul argentinianului să fie supus întrebărilor lui Vorontzov.

– Şi ăsta e comunist? Ar putea să o pretindă şi să-mi dea ca dovadă părul lui roşu.

Un nou hohot de râs, dar, fără să se lase intimidat, argentinianul îşi scoate paşaportul, iar interpretul traduce:

– Spune că e argentinian, are paşaportul. A fost îmbarcat din greşeală.

Furios, Vorontzov ia paşaportul, îl dă ofițerului de la N.K.V.D. şi se adresează argentinianului:

– Să nu mai vorbească de greşeală. Nu există greşeală, şi să uite povestea lui cu Argentina şi totul.

Şi, arătând spre mine: „Şi cu ăsta ce e?"

Interpretul, fără a aştepta răspunsul meu:

– Ăsta e francez.

– Nu pe tine te-am întrebat, ci pe el.

Confirm ceea ce interpretul tocmai a spus.

– Asta e prea frumos, strigă Vorontzov, uite acum şi un francez. Şi ce vreți, să-mi pese mie de asta? Francez, argentinian sau comunist! Naționalitățile sunt suprimate în U.R.S.S., toată lumea e liberă. Voi nu ați venit aici să faceți politică. Aici nu-i Societatea Națiunilor, aici se munceşte! Şi să nu mai aud vreodată vorbindu-se de chestiile astea!

Dau scrisorile mele interpretului. Vorontzov le ia şi le dă ofițerului de la N.K.V.D.

– Haideți, ştergeți-o! Ieşiți şi să nu mai călcați vreodată pe aici.

Repetă ordinul santinelei, şi-l însărcinează pe interpret să-l comunice în lagăr. Interdicție absolută de a intra la *ştab*, căci cabana poartă numele pompos de stat major al lagărului 10-22.

CORVOADA CĂRBUNELUI

În fața căsuței ofițerilor este oprit un camion mare american. Marca Studebaker. Pe capotă, inscripția: U.S.A. 120.425. Deportații înconjoară camionul cu curiozitate și simpatie, dar Gert observă:

– Ați citit bine: 120.425.

– Da, răspunde Eugen, Ivan a avut noroc. A primit milioane de camioane.

– Camioanele n-au avut noroc, replică Willi. Aici, cu brutele astea, n-or să ajungă prea departe.

– *Bâstro*! *Bâstro*!

O santinelă îmi aruncă o lopată. Argentinianul mă împinge sus, în camion. Și iată-ne plecați. Prima ieșire la Makeevka: corvoada cărbunelui.

Drumul este foarte prost. Mergem de-a lungul unor căsuțe de lemn cu acoperiș de paie. Au un aspect destul de curat. Camionul urcă o pantă foarte abruptă. La stânga și la dreapta, steril, care indică puțurile de cărbune. Și deodată ajungem pe strada unui oraș. E doar cu puțin mai bună decât drumul de adineaori, dar e foarte largă și mărginită de trotuare. Casele au trei etaje. Peste tot inscripții în roșu, cuvintele de ordine ale propagandei care par să sublinieze sărăcia acestor cazărmi, construite în serie și probabil în mare grabă. Ceva dezolant emană din această stradă care amintește un pic cartierul de la Vilette. Dar încerc în zadar să descopăr un hotel, o cafenea sau un restaurant. Nu există. Nu văd decât magazine purtând numere. În vitrine, cărți poștale ilustrate, flacoane cu apă

de colonie, pudră, ruj. Şi înţeleg de ce santinelele femei au buzele fardate şi de ce ofiţerii noştri sunt parfumaţi ca nişte coafori.

Părăsind această stradă din centrul oraşului, iată-ne, fără nici o tranziţie, într-un sătuleţ, un cartier de mineri. Regăsesc aceiaşi copii în zdrenţe ca în ziua sosirii. Se joacă în zăpadă cu o sanie. Râd, strigă, par fericiţi.

Camionul ne depune în faţa unei mari grămezi de cărbune.

„Bâstro! Bâstro!" ne strigă santinela.

Cu burta goală, ne punem pe treabă. Pentru a ne încuraja, santinela, o fată grasă de vreo douăzeci de ani, ne spune că acest cărbune este pentru focul la bucătării. După care dispare într-o colibă. Deocamdată suntem singuri, dar nu e vreun pericol ca să evadăm. Suntem prea bine îmbrăcaţi şi îmi dau seama că atât timp cât nu sunt acoperit de zdrenţe, ca cetăţenii sovietici, nu voi putea să fac nici un pas în oraş fără să fiu identificat ca străin.

Din când în când santinela iese din coliba în care se încălzeşte, pentru a ne striga *bâstro*, după care imediat dispare. Când camionul este încărcat, unul dintre noi se duce să o cheme.

Se face apelul în zăpadă. Un ofiţer ne strigă numele. Nimeni nu răspunde, căci nimeni nu-şi recunoaşte numele. Interpretul le-a scris în ruseşte deformându-le, ofiţerul le deformează pronunţându-le. Strigăte, înjurături, interpreţii vin să citească ei înşişi ce au scris. Lucrul cel mai simplu, un apel, devine teribil de complicat. Şi aşteptarea în zăpadă se prelungeşte ore în şir. Toată lumea tremură de frig, leşină femei. Puţin contează.

Din când în când apar bărbaţi cu faţa plină, cu umeri largi, purtând blănuri şi cizme minunate, pe cap cu splendide căciuli de blană. Ne inspectează, ne privesc şi

mă simt un fel de animal pentru tăiere la piață. Ei sunt stăpânii, *nacialnicii*. Directorii unui trust (în rusă, *trest*, acest cuvânt *capitalist*, serveşte să numească un grup de societăți), directori de mină, directori de uzine. Seamănă între ei, reprezintă un tip uman specific, cel al stăpânului. Chiar şi ofițerii, de altfel bine hrăniți şi destul de bine îmbrăcați, par alături de ei nişte rude sărace.

Aceşti *nacialnici* vin să aleagă specialişti. Sunt căutați ingineri de mină, electricieni, mecanici, lăcătuşi, tâmplari, fierari. În lagăr se găsesc toate aceste meserii, căci Germania trimisese destul de mulți specialişti în România şi, mai ales în zona Bucureştiului, funcționau uzine, ateliere de reparații conduse de specialişti germani.

Evident, e o anumită concurență între diferiții *nacialnici*. Fiecare ar vrea să-i aibă pe cei mai buni specialişti, dar aceştia sunt destul de ezitanți şi uneori refuză să indice adevărata lor meserie. Seeplattnigg, geolog vienez, specialist în țițeiuri, cunoscut pe întreg mapamondul, în acelaşi timp şi inginer de mine, pretinde că nu este decât tâmplar. Ruşii râd. E mare, puternic, cu un aer autoritar, iar mantaua militară lungă îi dă un aer marțial.

– Tu ai fost general, nu tâmplar.

– Nu, nu am fost niciodată ofițer, sunt tâmplar.

– Haide, hai, o să descoperim noi într-o zi minciuna ta. Du-te ca tâmplar. O să vedem noi.

Vin alte comisii. O comisie de la poliție ne pune să răspundem la chestionare cu ajutorul interpreților. Femeile ruse internate în lagăr sunt puse să ne scrie declarațiile. Ele ştiu foarte puțin germana şi nu întotdeauna foarte bine rusa, instrucția lor lăsând de dorit. Şi scriu ce le place sau mai curând ceea ce poate să placă stăpânilor. Au multe să-şi reproşeze, pun prea mult zel. Una dintre ele refuză să-mi ia declarația. Simt

că scrie ce îi trece prin cap. Când îi spun că sunt profesor, că am fost şi jurnalist, îmi râde în nas.

– Haide, tot lagărul ştie că eşti doctor.

Porecla mea m-a urmărit până aici. Pot să dau orice referinţe, diplome. Nu e nimic de făcut. Ea scrie în dreptul numelui meu: doctor.

Prima supă a sosit. E varză murată, fiartă cu apă. E proastă, dar e caldă. Mâncăm în străchini de pământ ars sau făcute din tabla conservelor americane. Se mai poate încă citi inscripţia: *svinaia touchonka* (carne de porc) şi adrese din America ce mă fac să visez.

A sosit de asemeni şi prima pâine. E neagră şi foarte umedă, dar miroase bine şi aroma ei dă curaj celor mai slabi.

Nu mai am decât o amintire gri a acestor prime săptămâni de Rusia. Jurnalul meu, pe care am putut să-l aduc, nu-mi dă nici o indicaţie precisă asupra acestei prime perioade. De abia notasem câteva evenimente exterioare, nu mă gândeam decât la prietenii care erau departe, cărora nu puteam să le scriu. Totul îmi era străin, ruşii, nemţii din lagăr, românii, ungurii, polonezii. Mă închisesem în mine însumi cu sentimentul că trăiesc propria moarte. Aveam încă ceva provizii. Printr-un noroc extraordinar nu mi se luaseră nici actele, nici jurnalul şi putusem de asemenea să salvez cartea de rugăciuni şi biblia. Erau de altfel singurele două cărţi care existaseră în camera mea.

Mă gândisem să trimit scrisori la Moscova, de îndată ce voi putea, prin intermediul celor care vor începe să lucreze. Într-o zi, îmi spuneam, or să descopere ca sunt aici. Şi apoi erau şi prietenii care ştiau unde sunt. Eram sigur că nu mă vor abandona. Această încredere în prietenie m-a susţinut în momentele cele mai dificile. Mă aşteptam să rămân cinci ani în U.R.S.S. „E nevoie de timp

pentru a ieşi din acest deşert... Şi între timp voi învăța limba rusă şi atunci o evadare nu ar fi imposibilă", mă încurajam singur.

Dar gândul care mă tortura cel mai mult era cel legat de meseria mea. Ce să fac? Un intelectual care nu ştie să facă nimic cu mâinile sale e condamnat la cele mai dure munci manuale. Cu o inimă bolnavă, cu o eventrație post-operatorie, ştiam că nu ajung departe. Trebuia deci să-mi descopăr o meserie. Dar care?

ÎN CĂUTAREA UNEI MESERII

La un kilometru de lagăr se afla un edificiu de băi care puteau să primească douăzeci de persoane în acelaşi timp. Te dezbrăcai într-o încăpere mică de unde, printr-o deschidere făcută în perete, băgai toate hainele în cuptorul de dezinfectare. Într-o altă încăpere era apă caldă şi mici putini de lemn – numai o duzină. Eram teribil de murdari, pielea noastră, devastată de păduchi şi de ploşniţe, era acoperită de răni supurânde. În grupul meu era şi bătrânul evreu cocoşat din Craiova. Corpul lui era numai o rană şi era deja atât de slăbit încât nu avea putere să ducă putina plină cu apă. Îl ajutam, încercam să-i vorbesc. Părea că-şi pierduse chiar şi graiul, căci îi era greu să-mi răspundă.

După ce ne spălam de bine de rău, cei mai mulţi fără săpun, ne reîntorceam în mica încăpere în care ne dezbrăcasem. Solul mişuna de vermină.

– Ah! Ticăloşii, asta e curăţenia lor. Venim aici ca să ne lăsăm păduchii, dar plecăm cu de două ori mai mulţi.

– Într-adevăr, ce porcărie! La ce serveşte să vii să te mai speli?

– Nu s-ar fi putut face o altă ieşire, ieşirea curată, unde să fi primit hainele?

– De ce oare în afurisita asta de ţară totul e făcut de-a-ndoaselea? Ah! Aş vrea să înţeleg de unde vin toate astea. Şi Willi, zărindu-l pe Koch, i se adresează plin de furie: Tu, leninist-stalinistule, tu care le ştii pe toate, care înţelegi totul, te rog să-mi spui tu de ce baia asta e

instalată în aşa fel încât capeţi mai mulţi păduchi decât pierzi. Nu am nici o îndoială că dacă Uniunea Sovietică cheltuieşte apă şi cărbune pentru a ne permite să ne spălăm, pentru a ne dezinfecta hainele, e pentru a fi curaţi, pentru a ne debarasa de această vermină înfricoşătoare. Ori, se produce contrariul. De ce?

Koch nu are răspuns. Pare plictisit şi renunţă la discuţie zicând doar: *sabotaj*.

– Cine face deci sabotaj? Tipii care au construit baia? De ce? Ce câştigă? Nu e nici măcar din cauză că suntem noi cei care venim aici. Nu, asta nu e sabotaj, asta e prostie, imensa prostie rusă. Asta o vezi la tot pasul, e ţara prostiei.

– Poate mai e ceva care se cheamă *hoţie*.

– De ce să furi în ţara socialismului?

– Nu eşti foarte isteţ. Nu ai văzut tot ce se fură în lagăr? Ziua trecută, camionul cu cărbune destinat bucătăriilor a descărcat în oraş. Se pare că la prietena unuia dintre ofiţeri.

– Şi haleala. Ziua trecută, erau ouă. Ai văzut vreunul? Nimic. Eu le-am văzut. L-am văzut chiar şi pe comandantul nostru, bravul tovarăş Riazanov, care a halit trei dintr-un foc. Când m-a zărit a ieşit din magazia de provizii şi m-a înjurat în faţă, înjurătură urmată de cuvântul *fascist*.

– Şi pâinea? Ştiţi că *hlebskaia*, femeia care distribuie pâinea, pune în fiecare zi o duzină deoparte?

– Ca să o revândă în oraş.

– Da, aşa câştigă de fiecare dată şase sute de ruble.

– De două ori salariul lunar al unui tâmplar.

– Nu mai zici nimic, leninist-stalinistule? Asta e socialismul? Sa furi de la deportaţi fără apărare ca să-i laşi să moară de foame?

– O să mai tăceţi odată şi odată? E deajuns puţină

căldură, puţină apă caldă ca să vă dea iarăşi poftă să vă certaţi. Căutaţi-vă mai degrabă păduchii!

– Sau o meserie, o să aveţi nevoie fiecare.

Ultima replică mă loveşte din plin.

Ce meserie să aleg? Poate cea de infirmier? Într-adevăr, o infirmerie funcţionează de două zile în lagăr. Şeful ei e un medic neamţ, doctorul Michael, profesor, pare-se, la Facultatea de medicină din Berlin. Dacă m-aş duce să-l văd?

Această hotărâre, care-mi deschide calea spre o meserie, mă umple de curaj. Nu mă plâng prea mult de aşteptarea, după baie, timp de o jumătate de oră în zăpadă şi vânt. Din contră, privesc cu curiozitate oamenii care trec. Bărbaţi, femei. Aproape toţi poartă un sac pe spate şi merg cu un pas grăbit. Bărbaţii se opresc uneori în faţa a două bătrâne aşezate pe marginea drumului îndărătul a doi săculeţi, unul cu seminţe de floarea soarelui, altul cu o pulbere brună şi verde: tutunul numit *mahorca*. Există un pahar mare şi un pahar mic, cele două măsuri. Văd clienţi care pun să li se verse direct în buzunarul din dreapta un pahar de mahorcă şi în buzunarul din stânga un pahar cu seminţe de floarea soarelui. Preţul unui pahar mic de seminţe este de trei ruble, cel mare costă şase ruble. Preţul mahorcii este mai ridicat – costă şapte ruble cel mic şi paisprezece cel mare.

Reîntors în lagăr, mă duc direct la infirmerie. Îl găsesc pe doctorul Michael şi îi propun să mă accepte ca infirmier. Când află ce naţionalitate am, strigă cu furie:

– Sunteţi făcut să mânuiţi lopata. Nu veţi intra niciodată aici!

TIFOSUL

Vecinul meu mă împinge cu cotul:

– Ridică-te, te cheamă.

De abia am deschis ochii, că îl văd pe Carol, interpretul companiei noastre, însoțit de ofițerul care ne comandă.

– Unde e doctorul?

De cum mă descoperă, vin spre mine, aplecându-se asupra mea.

– Ce s-a întâmplat?

– Tu eşti doctorul?

– Nu, nu sunt doctor, nu vreau să fiu.

– Asta nu mă priveşte. Ordin al comandantului, eşti numit doctor. Ofițerul nostru vine să te conducă la infirmerie.

Mişa, comandantul companiei noastre, este mirat să afle că nu vreau să fiu doctorul lagărului. Este drăguț, râde, mă bate pe spate, încearcă să mă convingă.

Îi cer lui Carol să traducă ofițerului exact ceea ce spun, respectiv că nu vreau să fiu doctor, că nimeni nu mă poate forța să fiu doctor. Dar Mişa se supără. Scoate un urlet şi îmi ordonă scurt să-l urmez. Mergem la infirmerie. Acolo asist la o scenă care este pentru mine răzbunarea completă pentru jignirea suferită în ajun din partea doctorului Michael. Într-adevăr, Mişa, de îndată ce-l zăreşte pe medicul neamț, se repede asupra lui şi îi lansează o serie de înjurături. După care îi cere lui Carol să le traducă. Situația lui Carol este delicată. Este împărțit între frica față de ofițer şi respectul său față de doctor. Bolborosind, traduce:

– Ofițerul spune aşa, duceți-vă la... la origini şi asta

imediat, din ordinul comandantului. Şi trebuie să plecaţi de aici imediat, doctorul nostru vă va înlocui.

Doctorul Michael deschide ochii mari zărindu-mă. Îşi aminteşte de felul în care m-a alungat cu o zi în urmă din infirmerie. Bănuind o intrigă din partea mea, spune interpretului:

– Întrebaţi-l pe ofiţer de ce trebuie să plec, vreau să ştiu de ce, am dreptul să ştiu.

Dar Carol nici nu are timpul să traducă. După tonul doctorului, Mişa a înţeles că acesta refuză să-i execute ordinul şi, ca un nebun furios, se repede asupra sa şi-l goneşte din infirmerie.

Ceva mai târziu, reurcându-mă în dormitor, văd că Michael îmi ocupă locul. Cu vocea cea mai zaharisită, îmi spune:

– De ce nu mi-aţi explicat ieri că sunteţi medic? Am fi putut să lucrăm împreună...

– Tocmai pentru că nu sunt medic. Nu am nici o contribuţie la numirea mea.

Michael zâmbeşte. Nu crede un cuvânt din ceea ce îi spun, căci este convins că eu am intervenit ca să fie îndepărtat din postul său unde se înconjurase de un oarecare număr de prieteni căpătuiţi.

Mă reîntorc la infirmerie. Mai mulţi ofiţeri vin să mă vadă. Le cer cu stăruinţă să mă revoce din noua mea funcţie. Politrucul, ofiţerul însărcinat cu propaganda, bătrânul cu spatele curbat şi cascheta verde, ar vrea să mă vadă rămas la infirmerie. Le explic că nu pot ocupa acest post. La un moment dat, politrucul se supără. Pronunţă cuvântul „sabotaj". Nu am reuşit să-l conving de faptul, de altfel atât de simplu, că nu sunt medic. Astfel că, în aşteptarea doctoriţei rusoaice, sub ordinele căreia lucra Michael, sunt obligat să trec prin toate camerele şi să notez numele bolnavilor. Descopăr o mizerie de nedescris. Într-o cameră sunt cincisprezece fete acoperite

de râie. Văd pentru prima oară camerele polonezilor, aproape toţi tuberculoşi, incapabili să lucreze şi aşteptând, Dumnezeu ştie de cât timp, o eliberare care li se anunţă mereu ca foarte apropiată.

Nu sunt medicamente. Infirmeria e deja plină de bolnavi. O cameră mare este rezervată tuberculoşilor. Dar cum să-i îngrijeşti când nu li poate oferi decât varză şi o felie subţire de pâine? Înţeleg că atunci când o epidemie se va declanşa în lagăr, se vor curăţa cu toţii. Curăţenie prin vid. Nu e nimic de făcut, nimic de sperat. După vizita lagărului, întâlnesc o rusoaică, ataşată la infirmerie în calitate de infirmieră. Îi cer să-l văd imediat pe comandant pentru a-i prezenta situaţia lagărului. „De aici în trei luni, nu or să mai rămână o sută de oameni din cei două mii deportaţi", caut eu să mă fac înţeles. Această constatare are darul să provoace căpitanului Riazanov, comandantul lagărului 1022, o furie care se exprimă, ca întotdeauna, în înjurături. În loc de orice răspuns, îmi transmite prin interpret că nu mai sunt doctorul lagărului. Sunt încântat. Mă întorc în dormitor şi îl anunţ pe doctorul Michael că poate să-şi reia locul. Acesta nu-şi crede urechilor. Merge imediat să afle noutăţile. Nu îl voi mai revedea.

În lagăr se discută mult despre cazul meu. Aş fi putut să fiu doctor. Este o persoană foarte importantă pentru un deportat, care îşi imaginează că medicul lagărului este un personaj atotputernic care ia decizii supreme. Românii vin să mă întrebe de ce n-am rămas doctor. Ei regretă amarnic, căci se tem de doctorul Michael, nazist fanatic care persecută toate naţionalităţile din lagăr şi se îndârjeşte mai ales contra românilor şi polonezilor. Naziştii din lagăr, din contră, au impresia că au scăpat cu bine. Doctorul Michael, într-adevăr, făcuse să circule zvonul că fusesem numit doctor de către politruc cu singurul ţel de a extermina pe toţi naziştii din lagăr.

Au trecut două zile de când am fost câteva ore medicul lagărului şi iată-mă eu însumi bolnav. Mă zgâlţâie febra. Am 39,7. Intri în boală ca într-o casă. E acelaşi mod de a deschide şi de a închide uşa. Îmi recunosc bine boala. De ea era gata să mor la vârsta de doisprezece ani. În primele frisoane ale febrei, revăd mereu privirea calmă a mamei mele şi figura plină de nelinişte a tatei, reţinându-şi cu greutate lacrimile... Din cauză că doctorii nu-i ascunseseră că mai aveam doar câteva ore de trăit. Mama mea luase atunci responsabilitatea tratamentului: mă scufunda repede în apă rece şi mă înfăşura în cearşafuri uscate.

La fiecare doi-trei ani, boala mea revine. Medicii vorbesc de gripă. Eu ştiu că e boala mea şi că nu seamănă cu nici o alta. Sunt închis complet singur într-o mare casă goală. Rătăcesc de-a lungul culoarelor febrei mele şi îmi aud inima bătând ca o pendulă misterioasă. Am întotdeauna impresia că mă pierd în culoarele, în ascensoarele şi prin etajele febrei mele. Şi mă gândesc că voi intra în acelaşi fel şi în ultima mea boală, cea care mă va conduce până la moarte.

Zile şi zile în şir, sunt singur cu febra mea. Din când în când, vine doctorul Michael. Este surâzător, amabil. Mă ausculta şi privirea sa caută pe burtă, pe braţe acele umbre brune care trădează tifosul exantematic. În mare secret, îmi mărturiseşte că acest tifos al păduchilor şi-a făcut intrarea în lagăr. Îmi promite că mă va duce la infirmerie, dar întârzie mereu împlinirea acestei promisiuni. Rămân pe scânduri, acoperit cu paltonul, tremurând şi slab, temându-mă de clipa în care va trebui să mă scol pentru a alerga prin zăpadă până la closete.

Nu ştiu cât timp am fost pradă febrei. Îmi amintesc numai că în dormitor se spunea: „Nu mai are mult."

Şi apoi, într-o zi, mi-a fost foame. Atunci am schimbat o cămaşă şi un pantalon pentru câteva pahare de fasole boabe, de mălai, de tutun şi un pic de ulei.

ELECTRO-MECANIC

Din ziua în care încercase în zadar să facă din mine un medic, Mişa, *starchi-lieutenant*, comandantul celei de-a treia companii, continua să-şi manifeste interesul față de mine. Când mă vedea, îmi spunea: „Doctore, ce mai faci?" Îl amuza să aibă un doctor în compania lui. În timpul bolii a venit să mă vadă din când în când. Un doctor bolnav, asta i se părea nostim. Mă întreba: „Cum poate un doctor să fie bolnav?" Răspundeam: „Mai întâi că nu sunt doctor şi apoi sunt un om ca toți ceilalți." Asta îl făcea să râdă.

– Nu, eşti doctor, eşti *vraci*, tu nu ai dreptul să fii bolnav. Dacă doctorii încep să se îmbolnăvească, este sfârşitul la toate. N-o să mai avem niciodată încredere în ei.

– Dar vracii mor şi ei ca toată lumea.

Această constatare nu-i plăcea. De fiecare dată când o repetam, mă părăsea brusc, fără să spună un cuvânt. *Vraci* înseamnă, în rusă, vrăjitor. Simțeam bine că pentru Mişa medicina era un fel de vrăjitorie. Pentru a avea încredere în ea, nu vroia să ştie că vrăjitorii mor şi ei într-o zi.

Pentru mine, în aceste ultime zile ale bolii mele, marea întrebare rămânea cea a meseriei mele. Ce o să devin? Unde o să lucrez? Într-un abataj de mină era prea greu şi apoi ochelarii mă jenau. Să încarc vagoane, să duc cărbunele cu brațele până la vagon la stația de cale ferată, rămânea o posibilitate. Dar vedeam că cei care cărau cărbunele erau seara mult mai obosiți decât cei care lucrau în abataj. Pentru că cei din abataj aveau oricând

posibilitatea să se ascundă. Ca dintr-o întâmplare fericită, în puț erau mereu mici accidente care întrerupeau lucrul pentru câtva timp. Atunci muncitorii se duceau într-un colț şi dormeau. O jumătate de oră, o oră, era totdeauna ceva. Săracii hamali, în schimb, sub supravegherea constantă a unui *dessiatnik* (la origine, supraveghetor al unui grup de zece muncitori) înarmat cu o bâtă, lucrau de la zece la douăsprezece ore fără să se oprească o clipă. Se întorceau complet epuizați.

Într-o zi au fost strânşi în curte cei din urmă deportați care nu primiseră încă afectări şi dintre ei făceam şi eu parte. Eram un grup destul de mare, în jur de două sute.

Un ofițer, dublat de o interpretă, ceru:

– Comercianți!

Treizeci de brațe se ridicară. Ce speranță! Oamenii ăştia simțeau deja mirosul uleiului de floarea soarelui, gustul zahărului. Se şi vedeau într-o cooperativă, pe cale de a vinde mii de lucruri minunate la care visau în secret de când fuseseră lipsiți de ele.

Ofițerul râdea din toată inima de bucuria comercianților. Râsul lui nu-mi prevestea nimic bun. Aveam impresia foarte netă că îşi bate joc de ei. Chiar şi felul în care pronunța cuvântul comerciant avea ceva peiorativ. Nu mă înşelam, căci îl auzii spunându-i interpretei să noteze numele comercianților la rubrica *ciorna rabota*. Nu înțelegeam decât foarte puțin rusa, dar înțelesei totuşi că *ciorna rabota* vroia să zică muncă neagră, deci tocmai aceea de care mă temusem din cauza ochelarilor mei şi, în general, din cauza stării sănătății.

Dar ofițerul continuă apelul meseriilor care i se păreau demne de dispreț.

– Profesori! Învățători! Ziarişti!

Brațe se ridicară cu entuziasm. Oameni sperând să găsească o muncă apropiată de aptitudinile lor, conformă cu adevărata lor meserie. Şi iată că ofițerul punea să fie scrişi de către interpretă mereu la aceeaşi rubrică de muncă neagră. Acolo s-au dus şi avocați şi dentişti, țărani şi violonişti, librari şi arhitecți. La sfârşit nu a mai rămas decât un mic grup, în jur de o duzină de oameni. Ofițerul se apropie şi, nu ştiu de ce, mi s-a adresă mie pentru început, pentru a mă întreba: „Care e meseria ta?" Fără ezitare, îi răspunsei: „Electro-mecanic."

– Lua-te-ar naiba! De ce nu ai spus mai devreme? Avem mare nevoie de specialişti. Poți să pleci.

Şi interpreta îmi notă numele şi compania. Şi îmi spuse: „Vei lucra la mina numărul nouă."

Seara, Mişa, *starchi-lieutenant*, vine în camera noastră. Când mă vede, mă întreabă:

– Doctore, eşti cam de mult timp bolnav. Când o să te duci să lucrezi şi ce o să faci?

– *Starchi-lieutenant*, o să mă duc să lucrez mâine la mina nouă.

– Şi ce o să faci?

– O să fiu electro-mecanic.

– Tu, un medic, electro-mecanic? Nu-i adevărat! Izbucni într-un râs puternic şi plecă bătându-se pe pulpe. Când ceva îl amuza mult, se bătea totdeauna pe pulpă, ridicându-şi piciorul drept. Fără îndoială, Mişa se va duce să povestească gluma cea bună la statul-major. Vraciul a devenit electro-mecanic. O să mă trădeze. Nu eram deloc liniştit. De ce oare am spus ofițerului că eram electro-mecanic? Ce minciună stupidă! De fiecare dată când am mințit în viață, am fost pedepsit. Care o să-mi fie pedeapsa de data asta? Eram într-adevăr foarte neliniştit şi m-am dus să-i spun lui Willi Weber, ştiind că şi el lucrează la mina numărul nouă.

– Nu-ți fă probleme. O să te descurci. O să-ți arăt. Nu e marea de băut. De altfel, din cei doisprezece mecanici care suntem, numai cinci sunt într-adevăr de meserie. Ceilalți sunt indivizi de genul tău.

– Atunci, Willi, o să te ocupi de mine?

– Promis. O să te prezint. O să vorbim şi cu ceilalți. Nu trebuie în nici un caz să te numească doctor. Asta ar putea să compromită totul.

LA MASTERSKAIA

– *Deviataia! Deviataia! (A noua).*

Vocea aspră a santinelei ne cheamă. E ora patru şi jumătate dimineaţa. Suntem treji de o oră, dar în realitate nimeni nu a mişcat. De ce să ne sculăm? Supa de dimineaţă este apă chioară, şi ca să intri la sala de mese trebuie să faci coadă. Şi oamenii preferă să rămână pe scânduri până în ultimul minut. Cum dorm îmbrăcaţi, pentru că dormitorul nu are încălzire, sunt gata în orice clipă. E drept că unii ar vrea să se spele. Dar absenţa apei e permanentă. Toate ţevile de apă au rămas îngheţate de la sosirea noastră.

– *Deviataia! Deviataia!*

Încet, oamenii se scoală. E nevoie ca interpretul în persoană, Carol bucovineanul, să intervină pentru a ne face să ieşim. În curte, interpretul ne numără. După aceea, santinela feminină, *wahtiorka* cu vocea răguşită, verifică numărătoarea. În sfârşit, apare Mişa în persoană care soseşte pentru a ne inspecta şi pentru a nota pe carneţelul lui câţi deportaţi merg în această dimineaţă la mina numărul nouă.

La poartă e o femeie în vârstă care ne aşteaptă. Este Vera, santinela de la mina nouă. Are peste şaizeci de ani şi privirea bună. Puşca o incomodează. Evident că meseria pe care o face nu-i place. Când ne vede, râde şi întreabă:

– Viena, câţi sunt?

– Optsprezece.

– Ieri nu erau decât şaptesprezece.

– Da, dar azi e şi doctorul în plus.

– Nătărăule, strigă Willi, nu e doctorul, este un specialist, un electro-mecanic.

– E un bun specialist care e cu noi. Îi spunem doctor, pentru că e doctor în maşini.

Vera râde. Îi place această definiţie a lui Viena. Are de altfel multă simpatie pentru acest „Viena" care ne depăşeşte pe toţi cu un cap, şi se numeşte de altfel Werner Schultze şi este originar din Hamburg. Este simpatizat din cauză că este la fel de mare şi puternic ca un rus şi apoi vorbeşte ruseşte. Foarte prost, e adevărat, dar se face înţeles. Este singurul din grup care ştie să se facă înţeles. Asta din cauză că nu e pentru prima dată în Rusia. A venit împreună cu armatele germane şi a rămas aproape doi ani în apropiere de Odesa.

Cum santinelele din lagăr nu ne mai pot vedea, Vera se opreşte. Pune puşca în bandulieră, îşi scoate *boumaşka (mic petec de hârtie)* dintr-un buzunar al fustei şi din altul îşi scoate mahorca şi îşi răsuceşte o ţigară. După aia îi dă hârtie lui Viena. Şi alţii îşi pregătesc hârtia şi mahorca. Cei care nu au tabac îi cer Verei care le dă, ca şi cum ăsta ar fi gestul cel mai natural al unei santinele faţă de cei pe care trebuie să-i supravegheze. Vera, mi se spune, are mereu tutun, dar e săracă în hârtie. Tutunul îl cultivă în grădina ei, hârtia o cumpără la bazar. Şi e scumpă hârtia în Rusia. E drept, nu e decât ziar, un ziar de patru pagini, *Pravda* sau *Izvestia*.

Pentru abonaţi, preţul unui număr e de douăzeci de copeici; la bazar costă zece ruble. O întreb pe Vera, prin intermediul lui Viena, de ce nu-şi cumpără jurnalul la un chioşc. Pentru că nu este, vine răspunsul. Şi de ce nu face un abonament?

– Pentru că nu sunt nici membru de partid şi nici *nacialnic*.

Iată pe marginea drumului două femei în vârstă. Un mic bazar. Semințe de floarea-soarelui şi mahorcă în saci. Cei care au bani ies din rând pentru a cumpăra. Vera nu spune nimic. Dar urmăreşte cu atenție drumul.

– Ce pândeşte?

– Ah, tu nu ştii încă? Pe Boris Petrovici, directorul general. Toată lumea îi ştie de frică.

Într-adevăr, deodată Vera strigă:

– Boris Petrovici! Boris Petrovici!

Numele ăsta e un ordin. Într-o clipă, deportații îşi iau locul în coloană şi pornesc iarăşi, urmăriți de Vera. Văd trecând o sanie unde, sub cuverturi groase, dispare un corp al cărui cap e gras şi urât.

Ne continuăm drumul. Mergem cu greu prin zăpadă şi noroi. Câteodată ne petrecem câte o bucată de drum cu grupuri de muncitori ruşi care se grăbesc spre lucru. De fiecare dată sunt uimit să-i văd îmbrăcați atât de sărăcăcios. Nu-mi amintesc să fi văzut undeva cerşetori aşa de mizerabili ca aceşti muncitori în zdrențe. Aspectul ăsta al mizeriei ne loveşte de fapt pe toți. Ne întrebăm ce se va întâmpla cu noi în ziua în care vom toci hainele pe care le-am adus.

Trecem prin fața unor garduri de sârmă ghimpată. Willi îmi explică că este puțul unsprezece, puțul N.K.V.D.-ului.

Mai departe, vagoane care aşteaptă să fie descărcate. Iată o clădire din lemn cu un etaj. „Direcțiunea minei", îmi spune Willi. Alături, o clădire de piatră: magazia de lămpi. În sfârşit, tocmai în fața puțului nouă, o colibă lungă de scânduri: *masterskaia* sau atelierul mecanic al minei nouă. Alături, forja. În momentul în care intrăm în atelier, sosesc muncitorii ruşi. Îl salută cu voce puternică pe Viena.

– Cum merge, soldatule?

– De câte ori v-am zis că nu sunt soldat?!

– Nu eşti, dar ai fost.

– Nu.

– Haide, hai, nu-ţi fie frică. Poţi să ne-o spui. Câţi ruşi ai omorât?

– Da, spune-ne, de câte ori ai făcut *paf-paf*?

Rusul face gestul de a omorî pe cineva apropiat. Tovarăşii lui găsesc gluma foarte bună, căci izbucnesc în râs.

– La naiba, ni se adresează Viena. M-am săturat de asta. În fiecare dimineaţa e acelaşi lucru. Cu toate astea nu pot să le spun că am fost timp de doi ani bucătar într-un atelier Luftwaffe la Nikolaev.

Dar iată că şeful de atelier m-a descoperit.

– Cine mai e şi ăsta? îl întreabă pe Viena.

– *Frantzuski*.

La acest cuvânt un muncitor iese şi încearcă să-mi atingă burta, ceilalţi râd. Tipul explică:

– Francezii sunt indivizi care au aur în burtă. Trebuie să le-o deschidem cu o baionetă.

– Ha, ha, ha! E bună asta. Deportaţii din grupul meu se distrează de minune.

Viena are impresia că a făcut o gafă. Încearcă să se răscumpere la întâmplare, zicând:

– Şi e şi comunist.

Urmează o tăcere de gheaţă. Toţi mă privesc cu o neîncredere pe care nu o înţeleg. Momentul este critic pentru mine. În loc de a trece neobservat şi de a învăţa încetul cu încetul meserie datorită lui Willi, iată-mă din primul moment subiect de scandal. Încerc să schimb atmosfera explicând şefului că în biblioteca mea la Paris aveam cărţi traduse din rusă: Gogol, Tolstoi, Lermontov, Puşkin, Dostoievski şi chiar Stalin şi Lenin.

Şeful mă pune să repet toate aceste nume şi îmi corectează pronunţia. Mă face să le repet de fiecare dată

şi pune după fiecare nume numărul de volume al autorului.

– Gogol: 30, Tolstoi: 50, Lermontov: 10, Puşkin: 60, Dostoievski: 15, Stalin: 50, Lenin: 150.

Şeful pronunță aceste cifre cu multă importanță şi cu un ton foarte solemn, ca şi cum un autor n-ar fi pe deplin definit decât prin numărul volumelor sale. Dar mă întreb dacă acest om chiar a văzut operele complete ale tuturor acestor autori. Sunt tentat să cred că în cazul lui e mai ales un fel de cotare a aprecierii. Sunt totuşi fericit că am putut să stabilesc un contact şi mă pregătesc să mă ascund într-un colț al marelui atelier, aproape de Willi care e pe cale să demonteze un aparat electric. Ceilalți se strâng în jurul sobei pe care pun felii de pâine şi le prăjesc. Deodată îl aud pe şef strigându-mă:

– Rounault, Rounault.

Îmi face semn sa-l urmez. Mergem la forjă. Aici îmi dă să înțeleg că am de tăiat la rece o traversă. Îmi arată barosul mare de fierar. Un ucenic rus ține o daltă. În viața mea n-am pus mâna pe un ciocan. Acasă nu am bătut niciodată un cui. Ce o să fac acum? Iau ciocanul, îl ridic încet pentru a-l lăsa apoi să cadă pe dalta ținută de ucenic. Oh! Totul merge bine. Nu am omorât pe nimeni şi am lovit chiar pe daltă. Dar în momentul în care ridic din nou ciocanul, îl văd pe ucenic aruncând dalta şi înjurând. Sunt pierdut. Dar nu am timp să mă gândesc la catastrofa care mă aşteaptă. Cu un surâs amuzat, şeful mă întreabă, bătându-mă pe umăr:

– Explică-mi puțin, ce fel de specialist eşti tu?

Atunci eu, făcându-mă că învârtesc cu amândouă mâinile butoanele unui aparat de radio, îi spun:

– Electro-mecanic radio, şi încep să cânt: *„Auprès de ma blonde"*.

– Specialist bun, specialist bun, strigă şeful, luându-mă

de mână şi reconducându-mă în atelier. Acolo îi strânge pe ruşi şi le explică faptul că eu sunt un specialist radio. Mă înconjoară cu toții şi îmi mărturisesc admirația, aproape respectul lor.

– Ai noroc, îmi şopteşte Willi. Ce idee genială! Cred că nu e un aparat de radio în toată Uniunea Republicilor Sovietice.

ETERNELE ÎNJURĂTURI

În fiecare dimineață, la plecare, o vie discuție izbucnește în grupul nostru între cei care merg repede și cei care merg cât se poate de încet. De cum grupul nostru se pune în mișcare, Willi și prietenii lui o iau înainte.

– Ia te uită, iepurii! Unde aleargă așa de repede?

– Iepure ești tu, puturosule.

– Puturos, da, de acord și, din fericire pentru mine, e cel mai mare compliment pe care poți să mi-l faci.

– Aici sau în altă parte, un leneș rămâne un leneș.

– Ce spui, să fii leneș aici e un titlu de onoare.

– Ce mentalitate!

– Da, hai să vorbim un pic de mentalitate. Eu nu te înțeleg pe tine: ești un sclav, nimic altceva decât un sclav și nu ai altă grijă decât să ajungi primul la lucru.

– Ce vrei, nu am reușit niciodată să-mi târâi picioarele. Asta nu am făcut-o niciodată și nu o să mă schimb aici.

– Lasă-l, e inutil, e treaba lui dacă vrea să ajungă mai devreme la groapă.

Vera, care pune să i se traducă discuția, clatină din cap și pare să se întrebe dacă acești străini nu sunt nițeluș nebuni.

După această discuție, mergem în tăcere. Din cauză că e frig. Suntem obosiți. Și apoi, privim cerul. Sunt copaci, case. Dar Kieper, vienezul, vorbește. Îi este prea foame.

– Ah, haleala!

Întotdeauna începe așa.

– Puteți spune ce vreți, dar contează cel mai mult în viața unui om. Uite, la mine acasă, nu am mâncat în fiecare zi pe săturate, departe de asta. Eram patru copii. Mă veți întreba ce făceam duminicile. Ei bine, vă va mira poate, dar puțin îmi păsa de duminici. E drept că era duminică, mâncam şnițel vienez, adică mâncam carne, dar pentru mine nu e aşa importantă carnea. Ceea ce-mi trebuie mie e să-mi simt burta plină. Trebuie să bag ceva în ea. Or, nu se găsea ceva mai bun pentru a tăia foamea decât cartofii.

Invariabil, la aceste cuvinte, mai multe voci îl aprobă pe Kieper, vienezul.

– Mai e vorbă!

– Cartofii. Păi în nenorocita asta de țară nu au văzut niciodată cartofi.

– Da, cartofii... ştii, nevastă-mea avea un fel de a-i găti...

– Da, e trist să spun asta, dar e adevărat, nu am mâncat pe săturate decât atunci când am fost şomer, pe bune, şomer la Viena. Îmi umpleam gamela la bucătăria Frontului Patriotic şi la fiecare două zile aveam *„marşul grenadierilor"*. Trebuia să vezi asta.

De fiecare dată se găseşte cineva care să-l întrebe: „Ce era de fapt asta, „marşul grenadierilor"? Şi atunci, vienezul, cu un zâmbet larg:

– Nu aş putea să vă spun cu exactitate de ce acest fel se numeşte „marşul grenadierilor", dar aşa îl numim noi în Austria. Numai că ştiu ce e: cartofi amestecați cu tăiețe. Mai e ceapă, pătrunjel, tot ce trebuie pentru gust, dar e mai ales un fel care ține de foame. Vă asigur, asta vă satură, mai ales când poți să iei două sau trei gamele, ca la bucătăria Frontului Patriotic.

Sosiți la Masterskaia, suntem întâmpinați de privirile amuzate ale muncitorilor sovietici. Îl interpelează pe

Viena, îşi bat joc de ochelarii mei şi râd de căciuliţa albă a lui Kieper. Ne strângem în jurul maşinii de gătit pentru a ne încălzi. Willi e scandalizat.

– Ăştia nu-şi dau seama. În loc să lucreze, se reped la căldură. Într-adevăr, exagerează.

– Nu-ţi fă probleme. Uită-te la ruşi.

– Da, chiar că nu mai înţeleg nimic.

Willi începe imediat să lucreze. Are totdeauna ceva de făcut. Cât despre ruşi, ei se pregătesc liniştiţi pentru şedinţa de fumat. Unul dintre ei întreabă:

– Cine are hârtie?

– Uite aici, răspunde şeful, care scoate din buzunar un exemplar din *Pravda*, împăturit cu grijă în formă de hârtie de ţigarete. Rupe o foaie şi dă jurnalul vecinului. Fiecare îşi ia o bucată de hârtie căreia începe să-i muşte cu multă grijă marginile. Gesturile sunt lente, precise şi impregnate de o anumită gravitate. Când toată lumea e gata, unul dintre muncitori îşi bagă mâna în buzunar şi pune tutun în foaia care i se întinde. După care ţigara se răsuceşte, se lipeşte. Pentru a aprinde, unul dintre lucrători ia un tăciune. Nu sunt nici chibrituri, nici brichetă. În linişte, grupul de fumători savurează gustul acru al mahorcii. Şi apoi, deodată, înjurăturile... E aproape o liturghie. Lumea, soarele, stelele sunt trimise în originile lor primare, în mama lor. Este mama soarelui, Mama lui Dumnezeu, Mama lui Cristos, mama tuturor ruşilor, mama masterskaei, mama cartofilor etc., etc.

La început, această şedinţă o ţigării şi înjurăturilor îmi era de neînţeles. Mai târziu, mi-am dat seama că pentru acest popor religios unde Biblia este o carte de negăsit, Cel Etern este prezent în fiecare dimineaţă în această liturghie a înjurăturilor. O întreagă generaţie de ruşi nu cunoaşte numele lui Dumnezeu şi al lui Cristos decât prin acest ritual al înjurăturilor. Totul s-a schimbat în această ţară, cu

excepția înjurăturilor. Şi aceasta, pentru că importanța lor e mai mare ca oricând.

Şedința țigării şi a înjurăturilor durează aproape o jumătate de oră. După care ruşii dispar.

– Mi-ar plăcea să ştiu unde se duc.

– Şi mie mi-ar plăcea să ştiu ce avem de făcut azi, se plânge Willi.

– Haide, hai, fără zel.

– Nu-i vorba de zel, dar, cel mai mic control, şi suntem pierduți.

Willi se gândeşte pe drept cuvânt că *masterskaia* e o situație bună. Îi e teamă să nu-şi piardă locul, căci speră să-i câştige pe ruşi la cauza lui: *o căsuță mică pentru mine şi nevastă-mea, e tot ceea ce le cer, atât timp cât voi sta aici.*

– Vise! Nu o să ai niciodată nimic.

– Ce ştii tu?

– Ei bine, uite ce cred eu: cu cât vei munci mai tare, cu atât vor fi mai exigenți, fără cea mai mică răsplată pentru tine. Pricepe cum sunt. I-ai văzut fumând. O jumătate de oră. Bine. Şi acum unde sunt? Nu ştim nimic, dar ceea ce e sigur e că nu lucrează. Uită-te la toate maşinile care zac pe jos, claie peste grămadă. Nu sunt de azi aşa. Totul este ruginit. Şi când e complet ruginit, e aruncat în zăpadă. Ai văzut ceea ce este în față, pe laterală şi în spatele atelierului. Asta ce dovedeşte dacă nu că puțin le pasă? Şi să avem noi grijă de lucrurile lor? Hai să fim serioşi! Mai ales, fără zel. Să facem ca ei, să ne lăsăm duşi de val. O să vedem apoi.

Toți sunt de acord cu acest lung discurs al lui Viena. Dar Willi, contramaistru în suflet, este ulcerat.

– Asta nu-i o viață. Cred că aş crăpa de dezordinea asta.

O BUCATĂ DE SLĂNINĂ

În absența rușilor, suntem stăpâni pe *masterkaia*. O oră bună liberă. Nu mă mustră conștiința când mănânc o bucată de pâine, după care țigara are un gust mai bun. E drept că sunt vizitele lui Simeon Nikolaevici, *desiatnicul*. Are o figură închisă și gesturi de avocat. Când intră în atelier, strigă: „Pauză!". E cu atât mai nostim cu cât nimeni nu lucrează. Vrea să ne fie simpatic. De ce? În prima zi, s-a dus direct la paltonul meu. Fără îndoială, stofa neagră, gulerul de astrahan aveau ceva provocant în murdăria gri și brună a atelierului. Dar părea că nimeni nu observă. Și Simeon Nicolaevici îmi cere să pun paltonul și apoi și-l pune el însuși. Asta a fost tot. Dar, de atunci, nu mai sunt liniștit. E în stare să mi-l ia, și atunci ce mai pun pe mine? Cu ce o să mă mai pot acoperi noaptea?

Ușa atelierului se deschide. Nu îndrăznesc să mă întorc de teamă să nu întâlnesc privirea lui Simeon Nicolaevici, dar nu este el. Este un necunoscut, probabil un vizitiu, căci are un bici. Privirea sa caută pe cineva. Fără să spună un cuvânt, se apropie de noi și deodată scoate din buzunar o bucată mare de slănină.

– Cine vrea bucata asta? Costă patru sute de ruble!

Admirăm slănina albă și grasă, dar nimeni nu răspunde. Nu avem bani.

– Nu avem bani, spune Vania în rusă.

Mi-e foarte poftă de slănina asta, dar ce aș putea să-i dau?

– Spune-i că n-avem bani, dar, dacă vrea altceva, s-ar putea să meargă.

Viena traduce. Rusul ne priveşte. Arată spre cămaşa mea.

– E nouă?

– Da, e nouă.

– Atunci dă-mi-o. Repede, repede!

Camarazii mă înconjoară pentru a mă ascunde de ochii ruşilor care ar putea să intre dintr-o clipă în alta. Mă dezbrac foarte repede. Vizitiul îmi smulge cămaşa din mâini, îmi dă slănina şi o şterge strigând:

– Nici un cuvânt ruşilor! Nici un cuvânt ruşilor!

Ascund slănina într-un buzunar al paltonului. O ştampilă pusă pe şoric poartă trei litere: *U.S.A.* Toată echipa atelierului are sentimentul că a dat o bătălie.

– E ceva, spune Viena.

– Da, dar nu e de pomană. O livră de slănină pentru o cămaşă!

– Şi unde mai pui că a şi furat slănina, ticălosul.

– Orice ar fi, a fost bine jucat.

– Asta da, spune Willi.

Iată-l pe Simeon Nikolaevici. Mi-e teamă să nu mai vrea să mai încerce o dată paltonul meu. Dar nu îl interesează paltonul, îl interesează ce lucrez. Ori eu nu lucrez nimic. Îl privesc pe Willi care meştereşte. Face balamale pentru maistru. Eu încă nu am de lucru. Aştept să-mi dea maistrul. Simeon Nikolaevici se aşază lângă Willi şi îl priveşte lucrând, pentru un timp. După care îl bate pe umăr şi îi spune:

– Bun specialist, bun specialist!

– Te cred şi eu, îi zice Willi în ungureşte, nu de la tine aş fi putut învăța să fac balamale ca astea.

După care, întorcându-se spre mine, Simeon Nikolaevici mă întreabă:

– Ai batiste?

– Da.
– Le vinzi?
– Depinde de ce mi se oferă.
– Cât vrei pe ele?
– Nu ştiu.
Scoate două tichete din buzunar şi mi le arată.
– Ce e asta?
– Cu astea se mănâncă.
– Unde?
– La *stalovaia* (cantină).
– Unde e?
– Foarte aproape de direcţiunea minei.
– Putem să mergem?
– Sigur că da. În fiecare dimineaţă, de la ora cinci la nouă, se poate mânca cu aceste tichete.
– Aş putea să mă duc imediat?
– Da, toţi muncitorii sunt acolo acum.
Pentru două batiste primesc două tichete de cantină şi trei ruble. Îi propun lui Viena să mă însoţească şi îi ofer un tichet. Viena reuşeşte să citească ce e scris pe tichet.
– Ştii tu ce fel de masă o să luăm?
– Nu, câtuşi de puţin.
– O masă de *stahanovist*.
Perfect, datorită a două batiste, am devenit stahanovişti. Foarte bine.
Cantina e destul de departe de *masterskaia*. Mergând într-acolo, ne întâlnim cu maistrul. Ne opreşte şi ne întreabă unde mergem. Viena îi arată cele două tichete. Maistrul zâmbeşte şi ne face semn să ne continuăm drumul.
Stalovaia se află într-o mare baracă de lemn alb. Intrăm într-o sală plină de lume. Minerii fac coadă în fata unui ghişeu unde o femeie aruncă mămăligă pe o balanţă. După care varsă deasupra o lingură de ulei şi, pentru a

încheia, adaugă o bucățică mică de carne. Dar totul e cântărit. Chiar şi pâinea, care e neagră şi lipicioasă.

Alături e o sală care pare goală. Viena propune să mergem acolo, în loc să facem coada. Accept ideea cu plăcere, căci minerii ruşi ne privesc destul de ciudat. Din cauza ochelarilor mei, fără îndoială, căci am venit fără palton, pentru a trece neobservat.

Intrăm în sala vecină. Sunt numai câțiva bărbați care mănâncă. Dar farfuriile lor sunt pline şi lângă farfurii sunt felii frumoase de pâine albă. Nu-mi cred ochilor, dar Viena îmi confirmă că e într-adevăr pâine albă.

– Hai să plecăm repede. Am nimerit greşit.

– Calm, calm. Să ne aşezăm. O să vedem. Avem tichetele.

– Nu, să plecăm. Priveşte figurile, priveşte cizmele astea. Nu-ți spun nimic?

– Da, da, sunt şefi. Dar nu te enerva. Nu ni se poate întâmpla nimic.

Faptul e că şefii se fac că nu ne văd. Luăm loc la o masă. E plăcut. Alături se bea vârtos. Pentru prima dată văd vodcă.

Vine o chelnăriță. Îi întindem tichetele. Refuză să le privească şi, arătându-ne uşa, ne goneşte din sala asta, rezervată şefilor, *nacialnicilor*.

Cât despre aceştia, se fac în continuare că nu ne observă.

– Ia zi, Viena, asta e faimoasa ospitalitate rusească?

– Hai, nu te necăji. Să încercăm în altă sală.

Ne aşezăm la rând la coada muncitorilor. Fiertura miroase bine. De mai mult timp nu am mai mâncat nimic asemănător. Şi mai ales este uleiul şi bucata aceea de carne friptă care are aerul că e foarte bună.

În momentul când ajungem la ghişeu, ospătărița ne spune că e deja prea târziu, că nu mai serveşte azi, că va trebui să revenim mâine.

Şi ne întoarcem încet la *masterskaia*, cu imaginea pâinii albe a nacialnicilor şi cu mirosul de carne prăjită.

Lovitura e dură. Mergem în tăcere. Apoi Viena mă întreabă:

– Crezi că un sistem ca ăsta ar putea merge în altă parte?

– Ce sistem?

– Ei bine, pâine albă pentru contramaistru şi pâine neagră pentru muncitor.

– În lumea întreagă sunt cei care mănâncă şi cei cărora le e foame.

– Bine, dar atunci la ce foloseşte revoluţia, socialismul şi tot restul?

– Ar trebui să-l întrebi pe Hans Koch.

PIULIȚELE

Reveniți la *masterskaia*, nimeni nu îndrăzneşte să ne privească, toți au aerul preocupat. Kieper înfăşoară un cablu ca şi cum ar mânui parâma unui vapor pe Dunăre. Willi ciocăneşte cu putere într-o placă de fier. Toți lucrează cu o grabă febrilă. Mă apropii de Willi care îmi face semn să-i țin placa. Co vocea lui de contramaistru, îmi dă ordine în româneşte, în ungureşte; apoi îmi explică faptul că a venit marele şef, care mai e încă acolo, în biroul său. Willi loveşte cu sete. În acelaşi timp, după o veche obişnuință, nu îi pierde din vedere pe ceilalți. Cum vreunul dintre ei se opreşte, el îl aduce la ordine.

Un bărbat s-a oprit lângă noi. Nu l-am auzit venind. E înalt şi poartă o minunată haină de blană din nutrie. În colțul gurii, o țigară din hârtie de ziar, de trei ori mai lungă decât formatul obişnuit. Trăsăturile îi sunt dure. Privirea îi este limpede şi deschisă. Figura este puternic desenată. Este stăpânul, *nacialnicul*. Îl priveşte o vreme pe Willi lucrând. Nu spune nimic. Lângă el se ține maistrul; pare că face în câteva cuvinte un raport despre fiecare dintre noi. Dar privirea şefului nu-l părăseşte pe Willi, care e încântat că are ocazia să arate ce poate.

Nacialnicul pleacă, cu mâinile în buzunare, cu țigara în gură. În timpul raportului, figura i-a rămas închisă, de nepătruns.

– Poți să fii sigur de un lucru, îmi spune Willi, omul ăsta a văzut şi alte vremuri.

– Da, nu are aerul de brută ca ceilalți.

Maistrul mă cheamă. Îmi arată într-o grămadă de instrumente ruginite un aparat şi îmi spune că trebuie să-l desfac. Din nou, o situaţie critică pentru mine. Din nou Willi îmi vine în ajutor. Sub pretextul de a mă duce să caut scule, îi cer sfatul.

– Ia ciocanul şi o daltă.

– Şi după aia?

– Loveşte în piuliţe.

– În ce sens?

Willi, care până acum nu şi-a luat ochii de pe lucrul său, se întoarce spre mine mirat, scandalizat.

– Cum, nici măcar asta nu ştii?

– Nu, bătrâne, nu ştiu nimic.

– Asta zău că-i bună. Da atunci tu nu ştii chiar nimic.

– Asta aşa e, chiar nimic.

– Ei bine, ţine minte: pentru a deschide, mergi în sensul contrar acelor de ceas; pentru a închide, mergi chiar în sensul acelor de ceas.

Înarmat cu un ciocan şi o daltă, mă apropii de aparatul pe care îl văd pentru prima dată în viaţa mea, despre care nu ştiu absolut nimic, repetându-mi fără încetare formula pe care Willi tocmai mi-a dat-o.

Sunt şase piuliţe mari, complet ruginite. Încep cu una din ele. Lovesc cu toate puterile. Sunt fericit pentru fiecare lovitură de ciocan care reuşeşte. Aproape că-mi descopăr şi un talent, dar piuliţele nu se clintesc. Pe rând, mă apuc de fiecare dintre ele, cu speranţa că măcar una va accepta să se clintească, chiar numai niţeluş. Aş fi atât de mândru! Dar nu, nu fac nici cel mai mic progres, decât cel de a deforma încetul cu încetul piuliţele sub violenţa loviturilor mele.

Maistrul vine şi se aşază chiar în faţa mea. Urmăreşte din priviri fiecare din mişcările mele. Nu spune nimic, dar simt că se distrează. Alţi muncitori ruşi se apropie. Continui cât pot de bine, mereu fără succes.

Mi-ar plăcea să mă duc să-l văd pe Willi, care e la trei paşi, aplecat asupra lucrului său. Mi-ar da un sfat, mi-ar explica de ce nu reuşesc. Înaintea fiecărei lovituri, îmi repet formula sa: pentru a deschide, mergi în sensul acelor unui ceas, pentru a închide, în sens contrar. Mă încurc, încerc să-mi imaginez un cadran, ace de ceas. Sunt ca în timpul orei de matematică la şcoală, când o întrebare arunca haosul în capul meu de nu găseam nimic, dar absolut nimic să răspund. Calm, calm. Îmi potrivesc dalta, lovesc cu ciocanul.

Willi a simţit că sunt în dificultate. Îl văd trecând pe lângă grupul nostru, aruncând o privire la ce fac.

– Imbecilule, îmi şopteşte, loveşti în sens contrar.

Din nou încerc să-mi imaginez un cadran de ceas, să reconstruiesc formula. Mereu fără succes, căci chiar dacă lovesc piuliţele în sensul corect, nu le văd mişcând.

Şi maistrul rămâne în faţa mea. Să-i vorbesc de Gogol, de Tolstoi? Dar el nu spune nimic. Cel puţin dacă s-ar lua de mine, dacă mi-ar spune ceva, aş putea să-i răspund, aş încerca să-i explic că în Franţa piuliţele se deschid şi se închid altfel, că eu nu am nici o vină, că detest rugina, că ar trebui inventat un sistem pentru a o îndepărta, pentru a o dizolva.

Dar maistrul nu-mi spune absolut nimic. Ceilalţi au plecat. De data asta lovesc în sensul cel bun, în direcţia opusă celei urmate până acum. Sunt sigur, văd urmele loviturilor precedente.

In fine, iată-l pe Willi.

– Nenorocitule, îmi spune el. Să nu ştii ce e o piuliţă? Tot ce ai făcut a fost să le strici.

Dar Willi e bun. Îmi dă o mână de ajutor. În câteva minute piuliţele cad, aparatul se deschide.

Maistrul zâmbeşte. Nu spune mereu nimic. Când *nacialnicul* revine, îi arată numai aparatul deschis.

Cei doi oameni se privesc o clipă, apoi, mereu fără o vorbă, *nacialnicul* pleacă.

Îl cheamă Ivan Ivanovici. Are aerul că vine din altă lume, poate din cauza hainei sale de blană şi poate şi pentru că nu scoate niciodată mâinile din buzunare.

O HAINĂ ŞI UN PANTALON

În fiecare zi, *nacialnicul* Ivan Ivanovici petrece o jumătate de oră la atelier într-o mică încăpere care îi serveşte de birou. Semnează hârtii. Trebuiesc hârtii peste tot, ca să iei trei cuie de la magazie sau un litru de benzină sau o bucată de sârmă. Aceste hârtii se numesc *zapiska*. Seamănă cu *bumaşka*, acele mici petece de ziar cu care ne rulăm ţigările, căci *nacialnicul* scrie pe hârtie tipărită. Lipsa de hârtie e aşa de mare, încât se folosesc cărţi luate din biblioteci pentru a avea pe ce să se scrie. În realitate, nu scrie *nacialnikul*, ci adjunctul său, *desiatnicul*. Ivan Ivanovici nu face decât să semneze.

Toţi lucrătorii au primit deja haine şi pantaloni kaki, toţi, în afară de mine. Dar nu am curajul să cer nimic de frică să nu fiu dat afară, ştiind foarte bine că nici maistrul şi nici *desiatnicul* nu-şi fac nici cea mai mică iluzie în legătură cu aptitudinile mele. Fără îndoială, din când în când se vorbeşte de specialitatea mea. Mai ales când vin ruşi care lucrează în alte ateliere: atunci nu se scapă ocazia pentru a fi prezentat ca francezul specialist în radio. În aceste situaţii, desenez, cu gesturi, un aparat, sucesc butoane şi cânt. Asta nu ratează niciodată efectul. Totuşi, de când cu povestea cu piuliţele, mă simt condamnat. Nu am nici curajul să vorbesc cu Willi, mi-e teamă de răspuns.

Această nesiguranţă mă apasă. În fiecare zi, venind la atelier, mă aştept să fiu chemat de maistru pentru a fi dat afară. Am, cu toate acestea, multă bunăvoinţă. Cum e vorba de dat o mână de ajutor, mă prezint. Fac, fără

ruşine, exces de zel. Aduc cărbune. Când ruşii sunt absenţi, încerc să-mi fac mâna desfăcând aparate ruginite. Dar frica nu mă mai părăseşte. De mai multe ori, pentru a avea inima împăcată, sunt pe punctul de a intra în biroul *nacialnicului* ca să-i cer un bon pentru o vestă şi un pantalon. Aş vedea atunci imediat dacă mă păstrează sau mă dă afară.

Dar de fiecare dată mă decid prea târziu, căci, în momentul în care mă pregătesc să intru, Ivan Ivanovici iese din birou.

La capătul unei săptămâni de ezitări, intru totuşi în biroul lui. La început, nu mă vede. Cred chiar că ar fi continuat să nu mă vadă şi că pur şi simplu ar fi ieşit fără să-mi adreseze un cuvânt, dar *desiatnicul* îmi aruncă o privire severă şi rea şi strigă:

– Tu ce vrei?

– Un bon pentru o haină şi un pantalon.

– Pleacă, şterge-o, strigă *desiatnicul*.

Dar Ivan Ivanovici, mereu fără să scoată o vorbă, îşi înmoaie peniţa în călimară şi îmi dă un petic de hârtie cu cuvinte scrise cu cerneală violetă.

Spun mulţumesc; am impresia că aproape zâmbeşte. În fond, cred că faptul că am primit un bon îl datorez *desiatnicului*. Ivan Ivanovici pare jenat de răutatea mitocănească a acestuia. Da, Willi are poate dreptate, omul ăsta cu haină de blană a cunoscut alte timpuri.

Sunt mândru de *zapiska* mea. Viena îmi explică unde trebuie să mă adresez pentru a-mi primi hainele şi îmi spune:

– E bine să te îmbraci în kaki, cu vestonul tău englezesc ai un aer prea burghez. Oricine intră în atelier, pe tine te remarcă întâi.

Zapiska mă autorizează să părăsesc atelierul. Profit de asta imediat.

Magazinul este o mică colibă din lemn la jumătatea drumului între *masterskaia* şi direcţiunea minei. Alături se află o altă colibă mică unde este un cuptor care merge zi şi noapte pentru a încălzi apă. Minerii care se duc sau se întorc de la lucru se opresc pentru a lua un pahar de apă caldă. Intru şi eu şi, fără să mă întrebe ceva, o bătrână îmi întinde o cană de tablă. Dar apa are un gust amar. Nu pot să o înghit. Ies şi scuip în zăpadă. Este apa dintr-o groapă, singura care există aici. Femeia m-a văzut. Râde.

– E amară apa, nu-i aşa? Şi de ce ai vrea tu să fie altfel, când şi viaţa noastră e la fel?

De ce îmi spune aceasta mie, unui străin? Îi arăt *zapiska*.

– E la Niura, uşa de alături.

Împing uşa colibei care, ca toate uşile de aici, nu are broască. (Seara este închisă cu un lacăt.)

Îndărătul unei mese, o fată înaltă, în picioare. Are ochii de un albastru de primăvară. Surâde arătând o dantură admirabilă. Căciula de blană îi acoperă cu greu cozile grele de păr blond. Îi întind biletul. Îl citeşte cu atenţie şi apoi, mereu surâzând, îmi spune:

– Nu am nimic, nimic, dar mai treceţi mâine.

Am impresia că am văzut-o pe Niura undeva. Totul mi se pare cunoscut, surâsul ei atât de bun, de tandru, francheţea sa, amabilitatea, corpul ei de tânără fată pe care uniforma, haina kaki vătuită şi pantalonii bărbăteşti, şi ei vătuiţi, nu-l deformează câtuşi de puţin.

Da, o regăsesc pe Niura în amintirile mele. Revăd acea sală de la Sorbona. O explicare a lui Kant cu domnul Bréhier. O tânără rusoaică înaltă, cu cozi de un blond cenuşiu, se ridică şi spune: *„imperatiif catiegoric"*. Nu-mi mai amintesc întrebarea profesorului, dar nu am uitat cozile blonde, privirea, sunetul vocii. Niura, care nu a părăsit niciodată Donbassul, seamănă cu această studentă de la Sorbona, întrezărită acum douăzeci de ani.

Şi iată că nu mai sunt complet singur la mina nouă. Mă gândesc deseori la Niura. Mă duc să o văd în fiecare zi. Şi în fiecare zi primesc acelaşi răspuns: „Nimic, astăzi nimic, dar poate mâine".

Nu, nu mai sunt complet singur. Uneori sunt aproape fericit şi nu regret decât faptul că nu pot să-i vorbesc.

17 ORE

La prânz, soseşte schimbul. Kieper, vienezul, îl pândeşte. De cum îl vede, strigă:

– Ce avem azi la masă?

– Supă de varză, este, invariabil, răspunsul.

Kieper este fericit. Ne repetă: „Supă de varză." Pune întrebarea din principiu. Îi este mereu foame şi îi e teamă să nu mai fie nimic de mâncare pentru el.

– Măcar să mai rămână şi pentru noi.

– Nu-ți fă probleme, o să-ți dau supa mea, spune Willi, umilit să vadă că unul dintre ai lui, un om din echipa sa, nu se gândeşte decât să mănânce.

– Dai ce n-ai, că nu am ajuns încă în lagăr, mai avem încă trei ore.

Într-adevăr, noi lucrăm zece ore, de la ora cinci dimineața la ora trei după-amiaza. La cantina lagărului se începe servirea prânzului de la ora 11 şi se întâmplă uneori ca, întorcându-ne pe la ora patru, să nu mai găsim nimic de mâncare. De aici îngrijorarea lui Kieper.

Azi se pare că a avut o presimțire, căci în momentul în care, sub ochiul binevoitor al Verei, ne pregătim să părăsim atelierul, sosesc doi bărbați. Şefi. Îi recunosc după cizme, după căciulile de astrahan, după lărgimea umerilor.

Vera i-a recunoscut înaintea noastră.

– Atențiune, spune ea, iată-i pe Boris Petrovici şi pe *partorg* (responsabilul de partid, un fel de controlor general al întreprinderii – *nota autorului*).

Toți cei care au o bucată de cărbune sau de lemn ascunsă sub palton, se grăbesc să o arunce.

– Să plecăm, spune Willi. E trecut de ora trei.

– Nu, răspunde Viena. Să aşteptăm să treacă. Nu am chef să mă întorc fără cărbune.

Toată lumea ştie că Viena are clienți în oraş cărora le duce cărbune. Primeşte zece ruble pe bucată, sau o masă bună, adică o supă de varză în care pluteşte o bucățică de slănină. Mulți camarazi îl imită pe Viena. Unii schimbă cărbunele la bucătăria lagărului, alții îl dau vreunei camere de femei care are o sobă şi care le permite, în schimb, să gătească.

Deci, contrar părerii lui Willi, aceştia sunt de partea lui Viena şi vor să aştepte pentru a putea părăsi atelierul cu prada, chiar dacă ceva mai târziu. Dar nu au noroc.

Boris Petrovici, directorul general al minei, cu burta mare, picioarele scurte şi cu fața slăninoasă, începe, foarte demn, prin a ne trata de hoți, în ciuda a tot ceea ce Vera spune pentru a ne lua apărarea. După care, sub supravegherea Verei şi a *partorgului* ne trimite la linia de cale ferată.

– Ce se întâmplă? întreabă Kieper.

– Se pare că e un vagon de descărcat.

– Şi supa noastră?

– Spune-le că nu putem să lucrăm cu burta goală.

– Spune-le tu.

Când e vorba de mâncare, Kieper e cât se poate de curajos şi el, care nu ştie nici un cuvânt ruseşte, înaintează spre Boris Petrovici şi *partorg*, arătându-le burta şi zice:

– *Nicevo*, aici, *nicevo*.

Viena face pe interpretul:

– Suntem aici de la ora cinci dimineața. E ora trei. Nu am mâncat nimic.

Boris Petrovici răspunde printr-o înjurătură şi strigă:

– Şi ce-mi pasă mie de burțile voastre?! Ştergeți-o imediat, la muncă!

Partorgul zâmbeşte şi promite lui Viena o gustare la cantină imediat ce vom descărca vagonul.

Această simplă promisiune a unei gustări la cantina minei e suficientă pentru a ne da putere. Îl urmăm pe *partorg*. Are un fel de aer occidental. O expresie inteligentă, dar secretă şi aproape ascetică. Nu ştiu de ce mă face să mă gândesc la un călugăr iezuit. Este primul rus pe care îl văd purtând un ceas la mână. Are o gabardină cu tăietură americană şi merge cu un pas vioi, nimic din alura de urs care dansează, caracteristică majorității ruşilor pe care îi vedem.

Pe linia de cale ferată este un tren întreg plin cu lemne. Vagoanele sunt deschise. Un strat gros de zăpadă acoperă trunchiurile de brad pe care gheața le-a lipit unele de altele.

Partorgul ne supraveghează. În mod natural, Willi dă ordine, organizează lucrul. În mai puțin de o oră, vagonul este descărcat, dar în momentul în care vrem să plecăm, *partorgul* ne arată un al doilea vagon.

– Şi cantina?! strigă Kieper.

– Da, are dreptate, mai întâi supa.

– Viena, du-te să-i spui că nu am mâncat nimic.

Viena se duce să-l găsească pe *partorg*, dar acesta îl expediază destul de brutal. Nu am auzit nimic, dar am văzut gestul. Am înțeles cu toții. Cu excepția lui Kieper, care insistă:

– Ce ți-a zis? Mergem la cantină, da sau nu?

– Ne-a promis că mergem în Siberia dacă nu ne facem treaba.

– Oh, ticăloşii!

– Da, ne-au înşelat.

– Încă o dată, o să ne învățăm minte.

– Nu o să învățăm absolut nimic, pentru că ne lăsăm de fiecare dată păcăliți.

– Nu sunt ei ticăloşi, noi suntem idioți.

– Idioți, nu ăsta e cuvântul.

– Da, nu e suficient de tare, că nu-i nimic mai prost decât un om.

Willi îşi dă toată silința, dar descărcarea celui de al doilea vagon nu avansează. Oamenii sunt nemulțumiți. Le e foame şi, după ce au depus un efort considerabil, îşi simt forțele slăbind. Cu toate astea, nu e altă ieşire. Trebuie continuat. Pentru a fi sigur că munca va fi făcută, *partorgul* cheamă două santinele, două *wahtiorka* care ne lansează permanentele lor *bâstro! bâstro*!

Noi le răspundem prin înjurături, fiecare în limba lui.

– Haideți, băieți, spune Willi. Fără istorii. Trebuie făcut ce e de făcut. Nu ne vor da drumul dacă nu descărcăm lemnele astea. E mai bine să ne organizăm şi să lucrăm repede. Vreau să mă întorc mai repede în lagăr.

Astfel, urmând ordinele lui Willi, mai descărcăm încă trei vagoane.

Când ajungem în lagăr e ora zece seara.

Nu mai avem nici măcar forțe pe măsura furiei noastre. Ca pentru a ne consola, Willi lansează:

– Haideți, băieți, vă veți putea oricând spune că ați făcut o zi de 17 ore fără să aveți nimic în burtă.

ÎNMORMÂNTAREA

– Patru oameni la comandant! Repede! Grăbiți-vă!

– A, nu, nu astă-seară, Carol.

– Du-te să-i iei din altă cameră!

– Spune-le că nu mai putem.

– Asta-i culmea, sunt mereu aceiaşi care trag ponoasele.

– Inutil de discutat, stabiliți repede patru oameni. Ofițerul trebuie să vină.

Sunt pe cale să-mi pregătesc mămăliga împreună cu Viena; Willi pregăteşte un fel de mâncare pentru nevastă-sa; Geyser, farmacistul din Viena, găteşte împreună cu geologul Seeplattnigg. Suntem ferm decişi să nu mişcăm. Cei doi austrieci, tâmplari la mina nouă, au descărcat şi ei vagoane. Ca şi noi, şi-au făcut şi ei cele 17 ore.

– Despre ce e vorba, mai precis? întreabă Willi.

– Nu ştiu nimic mai mult ca voi, răspunde Carol, bucovineanul. Comandantul a trimis după voi. Este la *ştab*, cu toți ofițerii. E tot ce ştiu.

Şi iată-l deja pe Mişa, comandantul companiei noastre.

– Atențiune, strigă Willi.

Ca sub un şoc electric, toți cei din cameră, deşi morți de oboseală, sunt în picioare.

– Patru oameni, spune Mişa.

Carol încearcă să ne apere:

– Sunt obosiți, locotenente. Tocmai s-au întors. Şaptesprezece ore...

– *Nicevo, nicevo*, dacă nu sunt voluntari, o să-i numesc eu. Mai întâi ăsta: *Amiralul.* Îl desemnează pe Seeplattnigg. Şi apoi tu, doctore, continuă ofiţerul, luându-mă de braţ pentru a mă împinge spre uşă. Am doar timpul să-mi iau paltonul. Ceilalţi doi sunt Willi şi Geyser. Probabil pentru că erau ca şi mine aproape de cuptor.

Afară e foarte frig. O noapte de iarnă rusească. Luna, palidă şi îndepărtată, apărea când şi când prin imensul peisaj al norilor mânaţi de vânt. Sub paşii noştri, zăpada scârţâie.

– Minus 25, spune Willi, care îşi dă întotdeauna seama de temperatură după scârţâitul zăpezii.

În coliba comandamentului, toţi ofiţerii, în formaţie completă, au aerul că ne aşteaptă. Mişa ne prezintă:

– Iată amiralul, doctorul, farmacistul şi electromecanicul.

– Perfect! Bravo! Este exact ce ne trebuie.

Un ofiţer se ridică şi vine spre noi. Are un profil asirian şi mişcări de dansator. Foarte excitat, se lansează într-un discurs. Tovarăşii săi râd. Noi nu înţelegem absolut nimic. Asirianul ăsta are, de altfel, un accent ciudat.

– Tu, doctor, nu-i aşa? îmi spune el.

Şi fără să aştepte răspunsul meu, adaugă:

– Un doctor bun, am nevoie de aşa ceva.

Ilaritatea ofiţerilor ajunge la culme. Asirianul continuă:

– La război se moare. Camarazii paf! paf!

– Sunt beţi turtă, spune Seeplattnigg, care nu gustă prea mult umorul asirianului

– Ce a spus? Ce a spus? întreabă acesta.

Incapabil să traduc, îi spun lui Seeplattnigg să spună ceva. Atunci Amiralul spune: *„Iob foi mati.*" Este înjurătura rusă clasică şi pronunţată de un austriac are darul să facă să râdă pe ofiţerul rus cel mai neîmblânzit. O dată în plus, Amiralul are micul său succes.

Comandantul ne prezintă un registru. Ne cere să semnăm. Refuzăm.

– De ce?

– Pentru că nu ştim să citim ruseşte.

– Trebuie să semnați oricum.

– Haideți, spune Seeplattnigg, să semnăm repede şi să terminăm. Şi dacă e condamnarea noastră la moarte, cu atât mai bine, sunt prea obosit.

Willi insistă să ni se facă precizări. Care nu i se dau. Atunci îi cer să scrie orice şi oriunde.

– Destul, strigă deodată Vorontzov, ursul din Siberia, ştergeți-o, bandă de cretini. V-am văzut destul.

Plecăm foarte repede.

– Pentru o poveste idioată, e o poveste idioată, murmură Seeplattnigg, părăsind coliba.

Credeam că am terminat, dar nu înțelegeam de ce ofițerii au încercat să ne înfunde. La uşă, totuşi, două santinele feminine ne aşteaptă. Ne dau sape şi lopeți. La câțiva paşi de acolo, o sanie. Este şi Carol. Ne spune:

– Este un mort, trebuie îngropat.

– Ah, ce ticălos, o să-ți plătim asta într-o zi.

– Aveai nevoie pentru asta de un doctor?

– Nu eu, comandantul.

– Bănuiam eu că ruşii ne rezervă o surpriză. Nu sunt prea tari când fac glume.

Seeplattnigg este plin de dispreţ. Geyser se plânge. Willi constată:

– Este primul mort din lagăr. Trebuie oricum să mergem.

Vizitiul rus ne face să urcăm în sania care e mică şi foarte joasă. O cuvertură ascunde cu greu cadavrul. I se văd picioarele şi mâinile.

Ne aşezăm, doi de fiecare parte a mortului. Sania zboară ca o jucărie uşoară, zgâlțâită în toate părțile.

Cadavrul, un bloc de gheață, se rostogolește ba spre mine și Willi, ba spre ceilalți doi. Pentru a nu aluneca afară din sanie, mă agăț cu amândouă mâinile și în același timp încerc să mă îndepărtez. Observ că și ceilalți fac la fel.

Seeplattnigg înjură teribil, Geyser se plânge de frig, Willi se întreabă dacă nevastă-sa s-a dus să ia felul de mâncare pe care i l-a pregătit și care era gata. Eu însumi nu mă pot împiedica să mă gândesc la cel mort și îmi aduc aminte de țăranul zărit ziua trecută la infirmerie și care avea pe burtă și pe brațe umbrele brune ale tifosului exantematic. Doctorul Michael mi-l arătase în mare secret. Nu trebuia alarmat lagărul. Mortul de lângă mine era prima victimă a tifosului? Știu că păduchii părăsesc cadavrul înainte ca acesta să se răcească, dar când privesc cuvertura am impresia că văd mii de păduchi. Îmi reproșez că am schimbat astăzi cămașa. După cum fiecare știe, păduchii preferă hainele curate.

Geyser se plânge de frig. Spune că nu-și mai simte mâinile. Seeplattnigg declară că această poveste va sfârși rău.

– Brr, brr!

Cu strigătul ăsta, vizitiul oprește caii. Suntem pe un pod. Cu biciul, vizitiul ne arată râul și strigă:

– Aruncați-l acolo.

Geyser și Amiralul nu spun nimic. Willi protestează:

– Imposibil. E unul de-ai noștri. Nu putem să-l aruncăm oriunde. Poate merge pentru ruși, dar noi nu am ajuns încă acolo.

– Nu spun contrariul, replică Geyser, dar unde vrei să mergem pe frigul ăsta, fără să mai vorbim de cât suntem de obosiți?

Îmi amintesc că văzusem, aproape de puțul 32, cruci într-un câmp. Propun să mergem acolo. Nu e foarte departe. Doi kilometri, cel mult. Willi acceptă. Începând din

acest moment, el este cel care comandă şi indică drumul vizitiului.

Vântul suflă mai tare şi luna ne luminează mai des. Vizitiul, care la început a acceptat să meargă la mina 32, se opreşte deodată şi refuză să meargă mai departe. Suntem la marginea unui câmp. Vizitiul, coborât de pe scaunul său, ne cere să aruncăm mortul în zăpadă, groasă în acel loc de aproape un metru.

– Nu merg mai departe, aruncați-l pe individul ăsta în zăpadă.

– Atunci întoarce-te în lagăr. O să întrebăm unde trebuie să-l îngropăm.

– Nu vreau. Îngropați-l aici. Cu toată zăpada asta, se face repede.

– Şi la câini, nu te gândeşti? Dacă ar fi să crăpi, ți-ar fi indiferent să fii aruncat în zăpadă?

Willi devine energic. Coboară pentru a lua locul vizitiului. Acesta, împotriva voinței lui, este obligat să continue.

În apropierea crucilor de la puțul 32, alegem locul mormântului. Willi trasează planul. Cu lopata a luat măsura mortului.

– Şi pătura lui, mi-o dați mie? întreabă vizitiul.

– Poate, dar aşteaptă.

Ne-am pus pe treabă. Totuşi, în ciuda clarului de lună, nu vedeam nimic şi lucrul nu avansează. Willi decide atunci să meargă să caute o lampă la puțul 32.

Vizitiul, care se plictiseşte, ne întreabă despre mort. Se miră să afle că nu-l cunoaştem.

– Era cu toate acestea unul dintre ai voştri...

Cu Geyser şi Amiralul, încercăm să ne încălzim mergând pe loc. Cu ultimul tutun, răsucesc o țigară pe care o fumăm în trei.

Foarte aproape de locul în care ne aflăm, trece

drumul care duce la mină. E aproape miezul nopții. Bărbați și femei se duc la lucru. De fiecare dată când apare cineva, vizitiul îl interpelează pentru a-l întreba cât e ceasul. Femeilor le strigă:

– Veniți repede, veniți repede!

– Ce s-a întâmplat?

– E un mort de vânzare.

Femeile țipă și fug. Vizitiul râde.

Ne e frig, de abia ne mai ținem pe picioare de oboseală, dar nimeni nu îndrăznește să se așeze pe sanie. Nici chiar vizitiul, care rămâne pe lângă noi.

Pândim fiecare lampă care vine de la mine. Vizitiul e și el foarte nerăbdător și interpelează fiecare lumină.

În sfârșit, iată-l pe Willi. Sosește cu pasul său mic și iute. În mâna dreaptă, o lampă de miner. E foarte mândru că a putut să o obțină. Lămpile sunt rare și nu sunt împrumutate primului venit.

Reîncepem treaba. E greu, e foarte greu. Pământul e înghețat. Avansăm cu mare greutate. Lumina lămpii e prea slabă.

– Atunci, pătura asta, mi-o dați sau nu?

– Ți-o dăm cu o condiție, să ne ajuți.

Rusul, un tip de douăzeci de ani, ia sapa lui Geyser și face minuni. Dar abandonează repede treaba. Preferă să sară de pe un picior pe altul și, când nu trece nimeni pe câmp, să cânte. Cântă în rusă *Lili Marleen*, cântecul soldatului german.

– Ciudată muzică funebră, spune Willi, căruia îi place ca fiecare lucru să fie făcut cum trebuie.

– Poate îngropăm vreunul dintre soldații camuflați din lagăr, cine știe? spune Seeplattnigg.

În cântecul rusesc e vorba de un soldat german care îi cere dragostea unei tinere rusoaice pentru a uita acest război de care nu mai vrea să știe.

După două ore, e gata o groapă destul de corectă. Willi ia încă o dată măsuri.

– E gata. Putem termina. Nimeni nu o să spună că am lucrat rău.

Punerea în mormânt nu e uşoară. Din fericire, este pătura. Ducem mortul ca într-un sac. De altfel e foarte uşor, poate nici treizeci de kile. Băgându-l în groapă, îl recunosc pe bătrânul evreu cocoşat din Craiova, trimis din greşeală în Rusia şi care a murit de foame.

Vizitiul îl priveşte cu atenție. După care spune:

– Lasă-i pătura! Cine ştie, poate noaptea îi e şi lui frig.

Când totul este terminat, Willi îmi spune:

– Doctore, rugăciunea.

Şi spun „Tatăl nostru“ şi trei „Te salut, Marie“ pentru micul evreu cocoşat din Craiova, primul mort al lagărului 10-22.

PÂINEA

– Ce mai e nou?

Întrebarea asta o auzi de mii de ori pe zi. Totul este mereu nou, căci nimic nu e sigur, nici varza fiartă în apă, nici pâinea. Eu însumi am văzut deja cât valorează tichetele de stahanovist. Am fost dat afară de la cantină patru zile la rând. M-aş fi dus şi a cincea oară, dacă ospătăriţa nu mi-ar fi luat tichetele fără să mi le mai dea înapoi. Concluzia: *desiatnicul* e un hoţ. Bănuiam eu asta.

Cu pâinea, e altă poveste. Este distribuită în timpul nopţii. De altfel, de la început, am învăţat să nu mai fac deosebire între zi şi noapte. Ne mutăm cu uşurinţă dintr-o clădire în alta la ora trei dimineaţa. Şoferii de camioane lucrează în nod normal 48 de ore fără întrerupere. Livrează pâinea totdeauna în timpul nopţii. De ce? Nu trebuie să încerci să înţelegi. Oamenii pentru corvoada pâinii sunt desemnaţi dinainte. Împărţirea e destul de delicată. Sunt mai multe categorii de muncitori în camera noastră. Mecanicii au dreptul la 700 de grame pe zi, cei de la manevră, care încarcă vagoanele de cale ferată, la 300 de grame, minerii primesc un kilogram, bolnavii 100 de grame.

Willi a făcut o balanţă. Fiecare porţiune e cântărită. Dar sunt mereu neînţelegeri, tipi care se simt înşelaţi. De altfel, toată lumea e furată şi nemulţumirea e mare. Willi a adus porţia lui la mină pentru a o arăta lui Ivan Ivanovici. Are încredere în acest om care, după părerea lui, a văzut şi alte timpuri. În loc de 700 grame, Willi de abia dacă are 400. *Nacialnicul* înţelege bine ce se întâmplă. Ştie, ca şi

noi, că se fură. Şi, ca şi noi, găseşte că e nedrept. Dar nu spune nimic.

De ce? O fi din cauză că îl crede muiat în această afacere chiar şi pe comandantul lagărului? Pentru noi, afacerea e clară. Femeia care distribuie pâinea, *hlebskaia*, vinde zilnic în contul ei în medie 20 de pâini de 3 kg, la bazar. Preţul pâinii fiind de 60 de ruble pentru trei kilograme, asta îi aduce 1200 de ruble pe zi. De trei ori salariul lunar al unui muncitor. *Hlebskaia* e drăguţă. În mers, îşi mişcă şoldurile ca o iapă arabă. Capul rotund are ochi veseli. Se culcă cu locotenentul Mişa în „cancelaria" celei de-a doua companii. Şedinţele de amor au loc de la ora opt la ora nouă seara. Cum uşa nu are broască, doi oameni fac de gardă pentru a interzice intrarea. Când i se vorbeşte lui Mişa de porţiile de pâine, spune *huisnim* şi pleacă. Este înjurătura lui preferată, intraductibilă, ca toate înjurăturile ruseşti.

Dar ca să lucrezi 17 ore plus trei ore corvoada îngropării, adică exact 20 de ore şi să nu primeşti o bucată de pâine, este inacceptabil. Şi este pentru a treia oară în săptămâna asta că nu ni se dă pâinea.

Sunt destul de furios ca să strig: „Trăiască greva!" Willi mă urmează. Austriecii sunt de acord. Simt că nemţilor le e frică. Ideea însăşi de grevă le e neplăcută. Dar îi câştig la cauza noastră. Argumentul nostru este fără replică. Este scris cu litere mari pe toate zidurile: *Cine munceşte mănâncă, cine nu munceşte, nu mănâncă*. Am muncit, avem dreptul să mâncăm. Atât timp cât nu ne vor da să mâncăm, nu o să mai lucrăm.

– Haideţi, băieţi, rămânem culcaţi.

– Atunci, Willi, eşti cu noi?

– Desigur. Nimeni nu mişcă.

Discuţia asta are loc în momentul în care Carol ne trezeşte, spre ora patru dimineaţa.

– *Deviataia. Deviataia.*

Wahtiorka poate să tot zbiere. Oamenii din cameră nu mişcă. Dar, prin fereastră, vedem că celelalte companii sunt deja în curte.

Iată-l pe Carol. Stă în prag, foarte mirat să vadă că nimeni nu se clinteşte.

– Ce-i, sunteți cu toții bolnavi?

– Da, dacă vrei, bolnavi de foame.

– Ce s-a întâmplat?

– S-a întâmplat că nu ni s-a dat pâine.

– Şi atunci?

– Şi atunci continuăm să dormim.

– Haideți, fără poveşti. Sunteți aşteptați. Eu încasez întotdeauna scandalul.

– Nu e din cauza ta.

– Să ştiți că o să vină ofițerul. El m-a trimis.

– Îl aşteptăm.

Vedem că nemții se prepară discret de plecare. Se ridică şi se duc lângă uşă.

– E teribil ce disciplinați sunt! Veniți să vă culcați din nou, idioților!

– Da, uşor de zis, dar în caz de probleme, noi o încasăm.

– Nu mai mult decât noi, bandă de laşi.

Sosirea ofițerului pune capăt discuției. După ce a măsurat camera din privire, vine drept spre mine.

– Doctore, ce s-a întâmplat?

– Nu e pâine.

– Să vă ia dracu. Repede, se pleacă. Sunteți aşteptați.

– Nu putem.

– De ce?

– Ei bine, iată, Lenin a zis: cel care munceşte mănâncă şi cel care nu munceşte nu mănâncă. E adevărat sau nu?

– Da, e adevărat, şi ce e cu asta?

– Ei bine, noi am muncit şi nu am mâncat. Atunci aşteptăm mai întâi pâinea.

– Astea sunt poveşti care nu mă interesează. Eu trebuie să vă trimit la lucru.

– De acord, dar cu cine discutăm problema pâinii?

– Doctore, dacă continui...

– Nu continui, repet numai ce a spus Lenin.

Ofițerul pleacă, nu ştie ce decizie să ia.

Revine cu politrucul. Dialogul reîncepe cu ofițerul în vârstă, cu cascheta verde a N.K.V.D.-ului.

– Lenin a spus...

– Ştiu, ştiu, dar trebuie cu toate acestea să plecați.

– 17 ore ieri, fără nici o masă, cum vreți...

– Da, cunosc totul, dar trebuie cu toate astea să plecați. Din principiu.

– Dar ce or să poată să lucreze nişte oameni care nu au mâncat de mai mult de 24 de ore?

– Trebuie să plecați, ăsta-i principiul.

– O să plecăm de cum soseşte pâinea.

– Nu, vă dau zece minute ca să plecați, dacă nu, o să vedeți de sunt capabil.

Acestea spuse, ofițerul N.K.V.D. ne părăseşte.

Traduc discuția. Fiecare să-şi ia propriile responsabilități.

Încet, oamenii se ridică. Când ofițerul revine, toți sunt în curte, cu excepția lui Willi, a Amiralului şi a mea.

Politrucul, însoțit de Mişa, intră. Ne văd.

– De ce nu ați coborât?

Momentul este critic. Este Siberia sau, ce e şi mai rău, *duşul*, care constă a stropi un om lăsat în zăpadă până când se transformă în sloi.

– Doctore, de ce nu eşti în curte?

– Am ziua mea liberă.

– Şi ceilalţi?

– La fel.

Din fericire, nimeni nu verifică. Minciuna mea reuşeşte. Cea de-a zecea zi e liberă, dar ziua respectivă nu e niciodată aceeaşi pentru toată lumea.

Niciodată oamenii dintr-o cameră nu sunt liberi în aceeaşi zi. Aşteptând ca *masterskaia* să reclame, am câştigat timp. Mâine, o să vedem.

LAGĂRUL 1022

De fapt, era pentru prima dată de mai bine de o lună că aveam ziua mea de odihnă. La atelier, uitaseră pur şi simplu să treacă numele meu pe listă. Cum îmi ştiam situaţia ameninţată, nu avusesem nici cea mai mică intenţie să reclam asta.

Şi, în această lună, multe lucruri se schimbaseră în lagăr. Apăruse o lume puternic ierarhizată. În paralel cu comandamentul rus, era un altul, ales dintre deportaţi. Ruşii încredinţau posturile importante germanilor şi, pare-se, de preferinţă soldaţilor camuflaţi, cum erau foştii SS.

Otto, şeful lagărului, un berlinez, teroriza pe toată lumea. Trăia ca un *nacialnic*, într-un mic apartament, cu o femeie pe care o alesese dintre deportate. Cum domnea în mod special asupra bucătăriilor, nu îi lipsea nimic şi fuma chiar şi ţigarete americane pe care le cumpăra de la bazar plătind două ruble bucata.

Aspectul exterior al lagărului se schimbase şi el. Fuseseră revopsite toate faţadele. Lozincile se detaşau, scrise în roşu pe fond alb. În rusă şi în germană, se citea:

ÎN UNIUNEA SOVIETICĂ MUNCA ESTE O ONOARE.

UNIUNEA SOVIETICĂ A ABOLIT EXPLOATAREA OMULUI DE CĂTRE OM.

CINE MUNCEŞTE MĂNÂNCĂ, CINE NU MUNCEŞTE NU MĂNÂNCĂ.

LA MUNCĂ EGALĂ, PLATĂ EGALĂ.

TRĂIASCĂ CONDUCĂTORUL NOSTRU IUBIT, GENERALISSIMUL STALIN.

TRĂIASCĂ ARMATA ROŞIE CARE SALVEAZĂ LIBERTATEA LUMII.

TRĂIASCĂ REVOLUŢIA DIN OCTOMBRIE.

ÎN UNIUNEA SOVIETICĂ, NAŢIONALITĂŢILE AU ACELEAŞI DREPTURI.

REVOLUŢIA DIN OCTOMBRIE A ELIBERAT FEMEIA.

SOCIALISMUL ÎNSEAMNĂ DREPTATE PENTRU TOATĂ LUMEA.

E NEVOIE DE TOT MAI MULT CĂRBUNE PENTRU CONSTRUIREA SOCIALISMULUI.

Erau peste tot tablouri cu Stalin şi cu mareşalii Uniunii Sovietice.

Îl întâlnii pe Koch care mă anunţă că va organiza un club, cu acordul ofiţerului de la N.K.V.D. O încăpere fusese deja pusă la dispoziţia sa. Comandase jocuri de şah. Dar, în acelaşi timp, Koch se plângea de răni supurânde, care îl supărau mult. Le avea pe picioare şi pe braţe. Cu munca mergea bine. Descărca lemn într-o mină vecină cu a noastră. Din păcate, îi era greu să înveţe limba rusă, neavând nici o aptitudine pentru limbi şi nevorbind decât româneşte. La club era însoţit de un compatriot care vorbea şi rusă şi germană şi care, în plus, ştia şi să deseneze. Acesta era cel ce executase toate lozincile de pe ziduri. În momentul ăsta tocmai picta Kremlinul pe un perete al sălii de mese.

Îi mărturisii lui Koch revolta mea să văd lagărul dirijat de nazişti. Pentru a mă consola, îmi spuse: „O să treacă, o să treacă, nu-ţi mai fă griji.“ I-am promis ajutorul meu pentru club.

La prânz mă prezint la sala de mese cu gamela şi iau rând la coadă. Otto, şeful, repede pe toată lumea, împinge, bate după bunul său plac şi nemţii acceptă. Sunt indignat. Câteva secunde mai târziu, iată că Otto mă ia de braţ şi mă împinge pe o bancă.

– Fii atent, îi spun, ce s-a întâmplat? Aici nu eşti la SS.

– Ţie, francezule, o să-ţi rup mutra.

– Aş vrea să o văd şi pe asta.

– Dacă-i aşa, n-ai decât să pleci. Eu interzic să fii servit. Nu o să mai mănânci.

Cu voce tare, dă ordin să nu mai fiu servit. Simt că unii oameni sunt de partea mea, iar alţii mă compătimesc că sunt victima atotputernicului Otto. O mânie surdă izbucneşte în mine. Fără să ezit o clipă, alerg la locotenentul Mişa.

Sosit în biroul lui, împins de o pornire care mă ia pe sus, uitând toate semnele exterioare de respect, îmi scot căciula de blană şi o arunc la pământ. După care strig ca un nebun:

– Trimite-mă în Siberia, împuşcă-mă pe loc, fă ce vrei cu mine, dar nu mai suport să fiu maltratat de nemţi SS-işti aici, în Rusia. Nu, asta nu mai pot să o suport. Otto tocmai a ordonat să nu mi se dea mâncarea.

De la primele mele cuvinte, Mişa a sărit în sus. Ca pentru a mă însoţi în strigătele mele, el înjură. Încetul cu încetul, furia mea i se transmite. Până la urmă, strigă la fel de tare ca şi mine. Îl cheamă pe Carol şi îi ordonă să mi se dea să mănânc. Dacă Otto ridică cea mai mică obiecţie, va avea de-a face cu el. Va merge personal să vadă ofiţerul de serviciu.

Carol îmi face reproşuri amare:

– De ce te-ai dus la ofiţer? Nu aveai decât să vii să mă vezi. Aş fi aranjat totul.

– Nu e vorba de aranjat ceva. M-am săturat. O să mă duc la comandant.

– Acolo o s-o nimereşti prost. Comandantul şi cu Otto sunt ca degetele de la o mână.

– Puţin îmi pasă. Ticăloşii ăştia trebuie să ştie că

datorită nouă trăiesc. Ai citit şi tu inscripţia: *Exploatarea omului de către om este abolită in U.R.S.S.*

– Oh, dacă tu crezi tot ce e scris...

– Da, ei bine eu am chef să iau toate inscripţiile astea în serios, am chef să strig pentru a mă face auzit chiar dacă ar trebui să-mi las pielea. Poţi să-i spui lui Otto că nu mi-e frică nici de el şi nici de comandant.

– Linişteşte-te, eşti complet nebun.

Când sosesc la sala de mese, Otto este invizibil. Carol în persoană este cel care mă serveşte. Nu am mâncat niciodată aşa de bine. Până în acel moment ignoram chiar că bucătăriile dispun de asemenea bogăţii. Am primit o omletă (făcută cu praf de ouă american) şi o bucată de carne într-adevăr pantagruelică.

SABOTAJ

A doua zi, *desiatnicul* Simeon Nikolaevici mă trimise la puțul 33. Intr-o echipă aveau nevoie de un om. Îi spusei că nu o să văd nimic cu ochelarii mei.

– *Nicevo, nicevo*, fu tot ce-mi răspunse.

Willi promise să mă scoată de acolo. În aşteptare, înarmat cu o mică lampă cu benzină şi cu o rangă, coborâi pe jos două sute de metri. Coborâre cât se poate de grea. Uneori erau trepte şi o rampă, alteori balustrada lipsea şi alunecam pe pământul lipicios. Jos, munca nu era prea anevoioasă. Culcați pe spate sau pe burtă, detaşam cărbunele cu ranga pentru a-l trimite pe un soi de placă mobilă pe care o târam în culoarul central, unde acesta era încărcat pe vagonete care erau împinse de femei.

Placa de fontă era fixată cu patru piulițe. După o oră-două, una din piulițe se desfăcu. Cineva chemă mecanicul. Era la forjă. Când se întoarse, căzuseră deja două piulițe. Apoi, brusc, placa, care nu se mai ținea decât cu o singură piuliță, se detaşă. Deplasarea ei fu oprită.

Ca la ordin, toți oamenii din echipă, fără să le mai pese de placă, de piulițe sau de mecanic, se aruncară pe cărbuni pentru a dormi.

Unul dintre ei îmi explică:

– Vezi, povestea asta se întâmplă în fiecare zi. La început nu înțelegeam nimic. Am spus că nu ar fi trebuit patru, ci opt piulițe, mereu o pereche înşurubată în sens invers. Ar fi un mod ca placa să țină. Când am făcut propunerea asta, ruşii m-au înjurat. După aceea am

înțeles. Accidentul ăsta permite oamenilor să moțăie o oră-două. Asta depinde de mecanic. Cum nu are piulițe de rezervă, este obligat să le taie. Asta ia timp. El e mulțumit, căci e plătit la bucată. Şi noi suntem mulțumiți, căci ne odihnim. Trebuie să-ți menajezi forțele. Cu varză fiartă în apă nu poți merge prea departe.

– Dar voi primiți slănină şi zahăr?

– În teorie, da, de fapt o bucată mică de slănină şi două bomboane americane. Asta a mers la început. După care lagărul a prins de veste şi a cerut dreptul să distribuie toate alimentele. De atunci nu am mai avut nici slănină şi nici bomboane. Dar, ce e culmea, e că ne rețin cu toate acestea prețul acestor suplimente din salariu.

– À propos, voi ați fost deja plătiți?

– Da, luna trecută, între 200 şi 300 de ruble...

Nu am rămas mult la puțul 33. După câteva zile, Willi m-a chemat. Era însărcinat să instaleze o centrală telefonică la direcția minei şi ceruse de la Ivan Ivanovici permisiunea să-şi ia un ajutor. În felul acesta am devenit telefonist.

POVESTEA POPII

Sunt negrul lui Willi. Munca mea nu e întotdeauna uşoară. Transilvăneanul ăsta, scund, cu pas iute, aliază temperamentul maghiar cu voinţa de ordine şi de precizie a neamţului. Bombăne şi el, dar are încredere în meseria sa. Nici o clipă nu se îndoieşte de faptul că va sfârşi prin a se impune. Fericit să vadă că i se încredinţează o muncă pe care numai el o poate duce la bun sfârşit, vrea, într-un timp record, să doteze mina nouă şi puţurile care depind de ea cu o reţea telefonică.

– După asta o să-i cer lui Ivan Ivanovici să intervină pentru a mi se permite să locuiesc împreună cu nevastă-mea. Doar se găsesc destule camere pentru interpreţi şi pentru comandanţii de companie.

De două sau de trei ori pe zi îşi mărturiseşte speranţa. Cât despre mine, sunt mulţumit să câştig câteva săptămâni de linişte lângă Willi. După aceea, o să vedem. Spre deosebire de cei care cred într-o întoarcere foarte apropiată, eu mă aştept să rămân cel puţin cinci ani în Rusia. Un român din Banat îmi confirmă de altfel acest sentiment. Tatăl său, soldat austriac, făcut prizonier de către ruşi în 1916, nu s-a întors decât în 1930. În Siberia, povestise el, sfârşitul războiului fusese ignorat. După aceea, nu avusese cum să se întoarcă.

Pentru că am adus cu mine aproape tot ce aveam, costume, pantofi şi până şi cearşafuri, îmi fac un plan de vânzare a acestor obiecte pentru a-mi asigura un minimum vital pe care nu l-aş putea niciodată câştiga cu

munca mea. Prin intermediul Amiralului, mi-am vândut ceasul de mână marca „Omega" pentru 5.000 de ruble. L-a cumpărat un dentist, evreu polonez.

Din păcate, nu pot să mă duc eu însumi la bazar şi la bătrânele femei pe care le întâlnim pe drumul spre mină nu se găseşte decât fasole şi mălai.

Dar sunt întotdeauna înarmat cu tutun, cu un ziar şi cu seminţe de floarea soarelui pe care le ronţăi, asemenea ruşilor, de dimineaţa până seara.

Pentru a lucra în linişte, Willi îşi stabileşte sediul în viitoarea centrală, o încăpere la primul etaj al unei mari clădiri în lemn care adăposteşte serviciul Direcţiunii. Acolo urcăm mai întâi o sobă de cărămidă pe care Willi o dotează cu o uşă forjată de el însuşi, prima de acest fel pe care o văd ruşii, căci vin să o admire.

Apoi, în timp ce pune la punct centrala, constituie o echipă pentru a săpa gropile în care vor fi puşi primii stâlpi. Câteodată sunt însărcinat să sap gropi, altădată trebuie să găsesc sârmă şi cuie. Cum mă deplasez liber, profit pentru a merge să spun bună ziua Niurei. Mă primeşte întotdeauna cu amabilitate. Îi ofer seminţe de floarea soarelui şi ea le acceptă cu plăcere. Nu-i mai arăt bonul pentru „o haină şi un pantalon". Mi-a promis că va pune hainele deoparte de îndată ce le va avea.

Când îl văd pe *desiatnicul* Simeon Nicolaevici, îl evit, căci acesta pretinde să-i vând paltonul. Din fericire am putut să-l ascund în centrala lui Willi şi nu mai risc să-mi dispară, la atelier.

Dacă situaţia mea la mină este în afară de pericol pentru moment, nu este acelaşi lucru şi în lagăr. În fiecare zi apar surprize dezagreabile. Odată, la întoarcere, ne-am găsit toate lucrurile în zăpadă. Fusese ordonată o mutare-fulger. Lucrurile celor absenţi au fost pur şi simplu

aruncate în zăpadă. Una din valizele mele a dispărut. Într-o noapte, suntem treziți pe la ora zece seara. Toți cei care sunt prezenți în lagăr primesc saci. Sub conducerea ofițerilor, pornim în marş. Şase kilometri, traversând câmpuri prin zăpadă şi noroi până la un colhoz. Sosiți la mari căpițe acoperite de zăpadă, trebuie să ne umplem sacii cu paie. Întoarcerea e penibilă. De mai multe ori alunec şi cad.

Oare ruşii aplică această metodă a surprizei dezagreabile din calcul sau din simplă dezordine? Totul se petrece ca şi cum le-ar fi teamă să lase împreună mai mult de o săptămână oamenii din aceeaşi cameră.

În drumurile care m-au condus la direcția atelierului, am întâlnit de mai multe ori o rusoaică a cărei expresie m-a impresionat. Nimic comun cu compatrioții săi. Are aerul că iese dintr-un roman de Dostoievski. De o vârstă nedefinită, are capul fin, trăsături bine desenate şi privirea inteligentă. În privirea asta se citeşte însă o tristețe infinită. Un pince-nez dă acestei figuri o notă foarte puternică de *intelighentia* rusă.

De la primele întâlniri, ne-am înțeles. Fără să fie nevoie de gesturi sau de cuvinte.

Astăzi văd că aşteaptă ceva sau pe cineva, ascunsă pe jumătate în uşa de intrare de la direcția minei. Când trec pe acolo, îmi spune:

– *Damoi*? *Damoi*? (acasă, acasă).

Nu, nu acasă, ci în blestematul ăsta de lagăr în care aşteptăm în fiecare zi o nouă catastrofă.

– A, da, ştiu. E greu.

Spre marea mea surpriză, vorbeşte franceza. Îmi face semn să o urmez. Ne ascundem aproape de joagăr, după un vagon cu lemne.

– Da, spune ea, Stalin e ca şi bătrânul popă rus.

Totdeauna este acelaşi lucru, poporul nostru este condamnat la aceeaşi suferinţă, la aceleaşi metode. Numele se schimbă, realitatea esenţială, nu.

– Nu cunosc povestea cu popa.

– Oh! E o poveste simplă. O să o recunoaşteţi. Era odată un ţăran sărac. În coliba lui nu avea decât o singură încăpere pentru el, nevastă şi cei patru copii. Toată ziua copiii erau pe sobă. Ştiţi, sobele alea mari de cărămidă pe care se stă atunci când e foarte frig. Nu mai era de trăit. Atunci ţăranul s-a dus să-l găsească pe popă pentru a se plânge.

– Ai găini? îl întreabă popa.

– Da, răspunde ţăranul.

– Te sfătuiesc să bagi şi găinile în casă şi să vii să mă vezi după opt zile.

În ziua convenită, ţăranul se prezintă la popă. Îi spune că este încă şi mai rău decât înainte.

– Ai cumva şi o capră? îl întreabă popa.

– Da, am şi o capră.

– Ei bine, trebuie să iei şi capra în casă şi revino să mă vezi după opt zile.

Ţăranul revine şi îi mărturiseşte că viaţa e mai grea ca oricând.

– Ai şi o vacă? întreabă popa.

– Da, am o vacă.

– Ia-o şi pe ea în casă şi vino să mă vezi în opt zile.

De data asta, venind să-l vadă pe popă, ţăranul părea într-adevăr copleşit de viaţă. Mărturiseşte asta popii, care îl îndeamnă să fie răbdător, aşa cum se cuvine pentru oricare locuitor al acestei văi a plângerii. Dar îi dă sfatul să lase găinile în curte şi să vină să-l vadă după opt zile. Revenind să-l vadă pe popă, ţăranul mărturiseşte că e ceva mai bine şi îi mulţumeşte servitorului lui Dumnezeu pentru sfatul său cel bun. Acesta îi permite să scoată şi capra. Când ţăranul revine este vizibil satisfăcut şi după o

altă săptămână, în care a scos şi vaca, e un om aproape fericit care vine să mulţumească popii. Iată din ce e făcută viaţa noastră, iată din ce e făcută fericirea noastră.

– Unde aţi învăţat franceza?

– Acasă. Tata era profesor. Aveam şi fraţi.

– Unde sunt acum?

– Au dispărut de zece ani. Nu mai ştiu nimic.

Cineva se apropie. Femeia fuge, nu fără a-mi strecura în mână un cartof şi o căpăţână de usturoi.

BIBLIA

Cititul este interzis. Hârtia este un articol prea prețios. Toată lumea are nevoie, toți fumătorii, toate birourile. În ciuda a numeroase controale, am reuşit să-mi salvez cele două cărți: cartea de rugăciuni şi Biblia. (Marea Biblie în ediția Crampon, peste o mie de pagini.)

În acea seară, când îmi deschid Biblia, cineva îmi lansează:

– Faci iară pe preotul!

– Dacă vrei, dar, la fel ca şi voi, nu am nici cea mai mică veste de la prietenii mei şi am nevoie să ştiu ce au citit ai mei astăzi. Citind cartea de rugăciuni şi Biblia ştiu ce au citit şi au auzit astăzi şi am şi eu aceleaşi gânduri ca şi ei. Asta îmi face bine. Şi nu văd cu ce ar putea să vă deranjeze.

– Nu ne deranjează, dar când te gândeşti că hârtia asta doarme, când noi nu avem nimic de fumat...

– În orice caz, spune Amiralul, nu eşti prudent. Cea mai mică inspecție...

Nu terminase fraza, că Willi strigă:

– Atențiune!

Ofițerul a deschis uşa. Toată lumea e în picioare. Cu Biblia mea deschisă pe genunchi, nu mai mişc. Momentul este critic. Toți au ochii îndreptați spre mine. Locotenentul Mişa face câțiva paşi. Mă vede, se apropie şi ia cartea, o închide, o deschide, o examinează. Apoi:

– Ce e asta?

– Biblia.

– Ce e Biblia?

– E cartea lui Dumnezeu şi a lui Cristos.

Dumnezeu şi Cristos sunt numele pe care locotenentul Mişa le pronunţă de zece ori pe zi, în mari înjurături, când e vorba într-adevăr de ceva important sau când se înfurie. Dumnezeu, Cristos, Maica Domnului sunt elementele celor mai teribile înjurături. Mişa, care nu are decât 21 de ani şi care la 17 ani a devenit soldat, îşi trage toată ştiinţa din înjurături care reprezintă mai mult de jumătate din cuvintele pe care le-a auzit pronunţate sau le-a pronunţat vreodată.

Dumnezeu şi Cristos. Are impresia că se găseşte în faţa acestei cărţi ca în faţa unui lucru interzis care i se pare, cu toate acestea, extrem de interesant. Vrea să ştie. Ştie că are ordin de la comandant să confişte toate cărţile. Dar curiozitatea e mai puternică. Mă întreabă:

– Ce spune despre Dumnezeu şi Cristos?

– Spune cum Dumnezeu a făcut lumea.

– Chiar spune asta?

– Sigur că da.

– Şi este adevărat?

– De ce nu ar fi adevărat?

Mişa, spre marea uimire a celor din cameră, se aşază alături de mine. (Primul meu gând este: o să se umple de păduchi, după care îmi spun: poate că are deja, cum avem toţi.)

– Ce e scris aici?

– Aici e descris tocmai cum a făcut Dumnezeu lumea.

– Cum a făcut-o?

Îmi pune întrebările cu toată viteza.

– Mai întâi a făcut lumina.

– Lumina? Cum adică?

– A făcut soarele care luminează lumea.

– Soarele! E extraordinar, într-adevăr extraordinar! Şi după aceea?

– După aceea a separat cerul de ape şi apoi a separat pământul de ape. Pe pământ a făcut să crească copaci, flori, grâul.

– Cum a lucrat?

– Singur.

– Formidabil, continuă!

Mişa e prins, interesat la culme. I se pare că nu povestesc destul de repede. Am învățat multe cuvinte, dar îmi e, cu toate astea, greu. Spun:

– După aceea Dumnezeu a făcut luna şi soarele şi stelele şi pe pământ a făcut animalele.

– Şi în cât timp a făcut toate acestea?

– Într-o săptămână.

– Extraordinar, într-adevăr extraordinar. Şi la sfârşit, ce a făcut la sfârşit?

– Pe om, în ultima zi l-a făcut pe om.

– Cum l-a făcut?

– După chipul său.

– Atunci noi semănăm cu Dumnezeu?

– Aşa s-ar părea.

– Continuă, continuă, ce e scris aici?

– O scară ce urcă la cer.

– Şi aici...

– E istoria unui om deportat într-o țară străină.

– Ce țară?

– Egipt.

– Bine, continuă.

Şi Mişa începe să răsfoiască el însuşi Biblia şi să o deschidă la întâmplare.

– Aici ce spune?

– E vorba de evrei, poporul lui Dumnezeu.

– Ia te uită, dar de ce evreii? Eşti şi tu evreu?

– Nu, dar evreii au primit primii ordinele lui Dumnezeu.

– Pentru a le executa?

– Da, dar nu au făcut-o întotdeauna.

– Şi atunci?

– Atunci au fost pedepsiţi.

– Bun, continuă. Aici.

– E povestea unui tip foarte mare, aproape trei metri (nu ştiu cum se spune uriaş în rusă) şi a lui David, un tip mărunt. Se bat şi David îl omoară.

– Bun, continuă. La sfârşit, ce e?

– Este viaţa lui Cristos.

– Cine e, la urma urmei?

– Este fiul lui Dumnezeu.

– Ce a făcut?

– Tatăl său l-a trimis pe pământ pentru a face bine, pentru a-i ajuta pe săraci, pentru a-i vindeca pe bolnavi.

– Era doctor?

– Mai mult decât atât, era prietenul tuturor oamenilor.

– Citeşte-mi puţin din ce a făcut.

– Aici a transformat apa în vin.

– De ce?

– Era o nuntă.

– Grozav atunci, continuă.

– Un mort a fost înviat.

– Mort, mort de tot?

– Da, deja înmormântat.

– Asta e tare. Continuă.

– Spune că trebuie să ne iubim unii pe alţii şi să nu facem niciodată rău nimănui.

– Şi la sfârşit, ce s-a întâmplat cu acest fiu al lui Dumnezeu, cu acest Cristos?

– L-au spânzurat.

– Spânzurat? Ah, nici ăsta nu a avut noroc!

Şi locotenentul Mişa se ridică brusc şi părăseşte camera fără să întoarcă capul.

Nimeni nu înțelege cum de mi-a lăsat Biblia.

ÎNCĂ O DISCUȚIE

Avem un nou ofițer de N.K.V.D. Bătrânul cu spatele curbat a plecat. Cel nou este şi el bătrân, are picioare scurte şi seamănă cu un pinguin. Poartă mustăți bogate. Nu are decât un lucru în comun cu predecesorul său: cascheta verde şi porthartul de stat major care nu-l părăseşte nici o clipă.

În fiecare zi, în sala de mese, pinguinul citeşte comunicatul. După care scrie: „Trăiască Armata Roşie!" Koch şi câțiva români reiau: „Trăiască Armata Roşie!"

Nemții sunt plini de dispreț. În special femeile. În loc să acorde cea mai mică încredere celor spuse de ruşi, ei răspândesc zvonurile cele mai fanteziste:

– În trei săptămâni o să fim acasă. Se fac schimburi la frontieră etc.

Fără îndoială, partidul speranței nu a încetat niciodată să existe. Dorința de întoarcere naşte veritabile legende. Dar în fața ruşilor proclamându-şi victoria, se afirmă un şovinism german. El constă în a nega tot ceea ce spun ruşii şi a crede orbeşte în *destinul* Germaniei. Au o credință oarbă, dar şi un sentiment de superioritate care găseşte, e drept, în fiecare zi dovada în spectacolul vieții sovietice.

Noul politruc, spre deosebire de predecesorul său, a recunoscut lui Koch calitatea de prieten al Uniunii Sovietice, căci îi dă voie să se întâlnească cu prietenii săi şi chiar să recruteze adepți în toate companiile din lagăr. Dar activitatea rămâne tolerată. Prietenii lui Koch, cu excepția pictorului, nu au privilegii. Din contră, în afara

orelor de lucru, merg prin camere şi încearcă să creeze o atmosferă favorabilă pentru *Club*, unde deportaţii vor avea posibilitatea să-şi petreacă orele libere jucând şah.

Seara, în timp ce ne pregăteam mâncarea, intră un ofiţer, tot unul nou şi care poartă o uniformă bleumarin. Cu o voce ezitantă, citeşte comunicatul. Un interpret traduce: e o înşiruire de nume de oraşe germane, cucerite de către ruşi. Nemţii din cameră se prefac a nu da nici o atenţie comunicatului. Ofiţerul, destul de jenat să vadă starea în care suntem, ne pune câteva întrebări. Şi conchide: Da, organizarea e defectuoasă. După care, pleacă.

– Bine, spune Amiralul, este cinstit dacă recunoaşte că organizarea e nulă, dar să ne lase în pace cu poveştile lui cu comunicatele.

– Greşeşti, spune Willi, tipul ăsta e amabil.

– Să facă ce vrea, dar să nu încerce să ne facă să înghiţim poveştile astea cu Prusia Orientală. Nu sunt capabili să organizeze un lagăr şi vor să câştige războiul.

– Cine ştie, debandada asta poate îi favorizează?

– La alţii.

– Încet, încet, ştii că dacă e cineva care detestă dezordinea, eu sunt ăla. Dar faptele vorbesc: ce a făcut armata germană în Rusia, cu toate blindatele ei şi cu supraorganizarea ei? Nu mare lucru. Dar ştiu, de exemplu, toată importanţa căruţelor ţărăneşti, a micilor cai româneşti. Ce vrei, sfârşesc prin a crede că tehnica şi Rusia sunt două lucruri complet diferite şi că aici tehnica nu va învinge niciodată.

– Nu mai vorbi de români, de ticăloşii care ne-au vândut.

– Înainte de a-i acuza, ar trebui să te gândeşti la asta: Au fost românii întrebaţi dacă vor să fie aliaţii lui Hitler?

Întrebarea a fost pusă de Müller, pictorul lagărului, un prieten al lui Koch. A intrat în cameră în acelaşi timp cu Koch.

– Cu tine nu discut.

– Asta înseamnă că te dai bătut.

– Nu, asta înseamnă pur şi simplu că nu discut cu oricine, că îmi menajez forţele.

– Am văzut, te dezumfli.

– Du-te, du-te să scrii faimoasele tale sloganuri. Nu te ocupa de indivizii de aici.

– Linişteşte-te, Amirale. Să cerem mai degrabă nişte explicaţii: despre onoarea de a munci, despre hrana muncitorului, despre drepturi egale. Crezi în toate astea?

– Sigur că da, intervine Koch. Constituţia Uniunii Sovietice este cea mai progresistă dintre toate constituţiile din lume.

– Dacă tu numeşti progres toată mizeria, păduchii, nedreptatea, exploatarea, atunci suntem de acord. Dar ar trebui să se spună. De ce nu sunt cinstiţi, de ce mint într-una?

– Dar nu mint; se declară astfel un ţel.

– Haide, las-o baltă. De ce să ne minţim singuri? Priveşte lucrurile aici, în lagăr, priveşte pe tipul care comandă la bucătării, acest Otto care ne tratează mai rău decât pe animale. Trăieşte ca un prinţ, cameră, femeie, de băut şi de mâncat şi distracţie toată ziua. Iar tu, săracul de tine, tu crăpi. Şi ce posibilitatea ai de a protesta? Nici una.

– Ba da, tocmai, o să vină şi ceasul nostru.

– Ce ceas? Cel în care tu o să fii stăpânul şi o să dirijezi tu?

– Nu, cel în care ne vom regla conturile cu Otto şi cu banda lui.

– Nu o să reglezi absolut nimic. Nu tu vei fi şef. Eşti prea idiot sau prea slab. Încă nu ai înţeles nimic. Dar ce aş

vrea eu să înțeleg, e mentalitatea ta. Cum poți să aprobi minciuna, nedreptatea, să te faci servitorul acestei nedreptăți, să o propagi? Dă-ți seama că Otto, nu numai că se va întoarce într-o bună zi la el acasă sănătos, dar şi om bogat. A început deja să strângă ceai pe care plănuieşte să-l ia cu el. Pe tine, însă, nu te văd în postură prea bună.

– Haideți, o să vedeți. Dreptatea o să triumfe.

Spunând aceasta, Koch şi prietenul său pleacă, dar Willi continuă să discute, să se întrebe ce se poate petrece într-un cap ca cel al lui Koch.

Atunci intervine un tip care nu scosese nici o vorbă până atunci:

– Nu trebuie să încerci să înțelegi, povestea lor e o religie.

– Ei, da, conchide un altul, sunt cei care cred şi apoi sunt cei care profită.

– Vreți să ştiți părerea mea? spune un altul. Koch ăsta nu are curajul să recunoască faptul că s-a înşelat. În sufletul lui, trebuie să sufere. Un adevărat comunist nu poate să accepte exploatarea, nedreptatea...

– Nu e nimic din toate astea, declară în final Willi. Tipi în genul lui Koch adoră să se supună. Este *sfânta disciplină*. Au speranța secretă că după ce ei s-au supus, îi vor face şi pe alții să se supună. Credința lor este distracția momentului şi puțin le pasă de oameni.

– De acord, spune Amiralul.

– Tu, tu n-ai nimic de spus, îi răspunde Willi. În fond, tu îi semeni lui Koch, şi tu ai o credință oarbă. Nu eşti corect...

O LINIE DE ÎNALTĂ TENSIUNE

Merg în coloană alături de Willi şi de Viena.

– Ce crezi de povestea lor cu clubul? întreabă Viena.

– Nimic, nu cred nimic. Nu vreau să mă gândesc la nimic. Vorbele lor sunt ca şi zgomotele care se aud la toalete.

– Dar, dar toată lumea crede.

– Ce vrei, spun eu, e ca şi povestea cu Urzicenii.

– Nu crezi că şi ruşii au un amestec în povestea asta?

– De ce? Nu văd de ce.

– Totul se învârte mereu în jurul problemei plecării. Pentru moment, au interesul să hrănească speranța asta.

– Nu le pasă lor câtuşi de puțin de asta.

– Atunci de ce vorbesc mereu de *damoi*?

Într-adevăr, ruşii pe care îi întâlnim la lucru nu încetează să ne spună: *skoro damoi*, ceea ce înseamnă: curând acasă.

– E simplu. Le e milă de noi, vor să ne facă plăcere.

– Chiar crezi că nu e nimic adevărat în toate astea?

– Unanimitatea asta în jurul acestei probleme e frapantă.

– Dar nu are nimic convingător.

– Atunci tu ce crezi, cât timp o să rămânem aici?

– Habar n-am, dar mă aştept la cinci ani.

– Tu, francez, te aştepți să stai cinci ani? E o nebunie.

– Nu, nu e o nebunie. Sper să plec mai repede, ca toată lumea, dar luând cea mai rea variantă, îmi spun cinci ani...

– Taci din gură, îmi faci rău.

– Da, taci din gură, spune şi Willi. Nu vreau să mai aud nimic din toate poveştile astea. Să ne vedem de treabă. O să vedem. Poveştile astea ne pot înnebuni.

În echipa noastră este cineva nou, Karl. Este inginer, dar preferă să lucreze ca mecanic. Nu spune niciodată nimic şi are aerul destul de abătut. Fără îndoială că la el s-a gândit Willi când a vorbit de pericolul de a te îmbolnăvi dacă îți faci mereu sânge rău.

Karl a abandonat. Nu se mai rade şi pare trist. Chiar dacă este repartizat la *masterskaia*, îi cere azi lui Willi să facă parte din echipa de muncitori care plantează stâlpii pentru linia telefonică.

Ajunşi la *masterskaia*, Vera ne prezintă maistrului: astăzi, optsprezece. După care echipele se separă. Willi îi ia pe ai lui. Când Karl vrea să vină şi el, Willi îl respinge cu frumosul:

– Nici să nu te gândeşti. E frig. Nu eşti prea solid. Rămâi aici unde e mai bine.

– Lasă-l să vină, Willi. O să-i schimbe gândurile.

– Haide, ia-l, azi e întâi martie.

– Ştii că doctorul ne-a promis un întâi martie frumos.

Prezisesem într-adevăr că va fi o zi excepțională, pentru că ştiam că cineva drag se va gândi la mine în această zi. Între altele, prezisesem că în această zi o să vedem soarele.

– Nu e din cauză că e întâi martie, dar lasă-mă să lucrez cu voi, insistă Karl.

– La urma urmei, chiar că aş vrea să vii. Vorbeşte cu maistrul.

Viena intervine pe lângă şeful de atelier, care aprobă fără cea mai mică dificultate.

Când ieşim din masterskaia, Willi îl întreabă pe Karl:

– Acum, spune-mi, de ce vrei să vii cu noi?

– Aş vrea, înainte de plecarea în lagăr, să trec pe la două case şi să mănânc ceva.

– De acord, dar să nu întârzii prea mult.

Lucrăm la circa un kilometru de mină, în plin câmp. Foarte aproape de noi, o linie de înaltă tensiune care nu se ridică decât cu trei metri deasupra solului.

– E puțin cam joasă pentru o linie de înaltă tensiune.

Willi nu se poate împiedica să nu-şi bată joc de ceea ce el numeşte munca prost făcută a ruşilor. Cât despre munca noastră, ea nu avansează niciodată aşa de repede cum ar vrea el. În mod special îl înfurie „colibele cu căldură". Aproape peste tot, în jurul minelor, sunt mici barăci cu sobe de cărămidă. Acolo ne refugiem cu rândul pentru a ne încălzi, căci frigul este puternic.

– O invenție pentru a chiuli, o invenție rusă, bombăne Willi, care aerul că lui nu-i e frig.

E drept că, din când în când, el se întoarce la centrală.

– Şi atunci, cum e cu întâiul tău martie? îmi lansează unul din oamenii din echipă.

– Nu fi nerăbdător. O să vezi tu. V-am spus că ziua asta e o zi deosebită pentru mine. Şi sunt mii de motive pentru ca să-mi fie favorabilă. O să aveți şi voi partea voastră. Uite, o să încep prin a vă oferi o țigară.

– Nu o să începeți să fumați acum. De abia am început să lucrăm.

– Fii drăguț, Willi, e întâi martie.

După un moment, Willi ne părăseşte pentru a merge la centrală. De cum dispare, ne repezim într-o „colibă cu căldură"...

Un rus bătrân cu o barbă frumoasă ne primeşte plin de amabilitate. Ne întreabă pe fiecare numele, naționalitatea

şi fiecăruia ne spune: *Skoro damoi*, o să vă reîntoarceţi curând acasă.

– Deci, domnilor, vedeţi foarte bine că ziua e bună. Ni se anunţă ceea ce aşteptăm cu toţii.

– Nu, tătucă, nu ne vom întoarce acasă aşa curând. E drept că toată lumea ne spune *skoro domoi*, dar din bunătate. Mulţumesc, dar, pentru moment, suntem aici. Căldura ta valorează mai mult decât minciunile.

E rândul bătrânului să se supere aproape şi să scoată o bucată de ziar din buzunar:

– Uite, e scris aici. În mai puţin de o lună, toată lumea se va întoarce. Războiul se va termina şi ai noştri se vor întoarce.

– Da, războiul se va sfârşi, dar noi?

Totuşi ceilalţi iau partea bătrânului care le spune: este un *ukaz*. Vă veţi întoarce.

Cer să citesc *ukazul*, cuvânt căruia îi dau, pronunţându-l, o importantă specială. Îl caută în ceea ce mai rămâne din jurnalul său, dar nu-l găseşte.

– L-am fumat, dar asta o să vă poarte noroc.

Bătrânul e de treabă. După ce ne-am fumat ţigara, ne întoarcem la lucru, cu inima mai uşoară, în ciuda frigului şi a peisajului murdar şi trist.

Deodată, cerul gri se luminează.

– Atenţie, v-am promis soarele. Iată-l că se anunţă.

Într-adevăr, câteva minute mai târziu apare un soare pal şi gol.

– Ai zice că nu are nimic în burtă, la fel ca noi.

– Doar nu chiar credeai că soarele rus e la fel ca al nostru.

– Şi cu toate astea e acelaşi soare.

– Este şi nu este acelaşi. Bunul Dumnezeu nu iubeşte ţara asta.

Peste câmp se vede o femeie venind spre noi.

– Doctore, tu care le ştii pe toate, şi femeia asta face cumva parte din programul tău pe ziua asta?

– S-ar putea.

Karl dispăruse. Ne părăsise la ieşirea din coliba cu căldură.

– A, ce chiul, nici nu se poate mai bine.

– Nu mai zi nimic, e ceva în neregulă.

– Asta din cauză că a abandonat. Când curajul e la pământ, totul se duce pe râpă.

– Şi totuşi, se pare că are o soţie şi doi copii.

– Tocmai asta e. Şi soţia lui a fost luată, dusă Dumnezeu ştie unde. El crede că ea e în Siberia. Îşi face gânduri.

– Ar trebui oricum să mergem să-l căutăm. Dacă Willi se întoarce înainte ca el să revină...

– Uite, se pare că femeia asta, rusoaica, vine pentru noi.

Într-adevăr, femeia vine spre noi. Într-o mână are o cană.

– Ce vinde? Votcă?

– *Moloko, moloko,* spune femeia.

– Grozav, lapte. Primul lapte rusesc.

– Eu nici nu credeam că au lapte.

– Doar eu v-am spus că e întâi martie.

În cinstea acestei zile, ofer un pahar cu lapte fiecăruia din echipă. Sunt cu toţii convinşi că întâi martie e cu siguranţă o zi fastă şi că sunt toate motivele să creadă că bătrânul a spus adevărul, fixând întoarcerea pentru întâi aprilie.

Karl e absent. Când în sfârşit vine, femeia plecase. Ne spune că a fost la Willi pentru a lua nişte sârmă. Acum vrea să meargă în oraş pentru a mânca ceva, adică pentru a cerşi un prânz într-o colibă de miner.

Dar nu revine. Plecăm fără el la ora trei după-amiaza.

Willi, furios de această absență, ne obligă să facem calea întoarsă. Cineva cunoştea familiile care, nu departe de mină, ne primeau totdeauna bine.

– S-a dus poate să facă o instalație undeva, avea sârmă cu el.

De câtva timp, specialiştii instalează electricitatea în oraş.

Din întâmplare, Willi îl descoperă sub linia de înaltă tensiune. Era mort, carbonizat.

Îşi alesese modul de a se sinucide ca un bun inginer electrician ce era. La o extremitate a sârmei fixase o piatră, cealaltă extremitate era fixată la încheietura mâinii stângi. Cu mâna dreaptă, rămasă liberă, aruncase piatra pe linia de înaltă tensiune.

– Şi când te gândeşti că avea o soție şi doi copii... a fost tot ce a spus Willi.

PICTORUL

În fiecare seară, pe la ora şase, o sanie vine să ia morţii.

– Un mort pe zi, spune Viena. În 1.500 de zile o să ne ducem cu toţii.

– Asta înseamnă tocmai patru ani, răspunde Amiralul.

– La urma urmei, când stai să te gândeşti, te poţi întreba dacă inginerul nu a avut dreptate să termine aşa cum a terminat...

Cel ce a vorbit este pictorul. Este unul nou, care se întoarce din spital. A stat acolo două luni. Tifoidă. Are aerul foarte slăbit, un ten palid şi ochi mari, trişti. Când merge, se împleticeşte uneori, ca un copil care face primii paşi.

– Nu, Sergiule, nu ai dreptul să vorbeşti astfel. Moralul este totul. Nu trebuie să cedezi, spune Amiralul şi, cu tonul lui de contramaistru, Willi întăreşte:

– Nu avem ce face aici cu defetiştii. E destul de greu şi aşa. Avem nevoie de curaj.

– Ah, m-am săturat de lupta voastră, de curajul vostru... voi, nemţii... La ce bun toate astea?

– E îngrozitor, dar pe cuvântul meu că ai luat-o razna, spune Viena.

– Destul, nici un cuvânt în plus. Ajunge!

Ordinul acesta al lui Willi închide discuţia.

Pictorul este de origine ucraininană. Este născut în Bucovina, la Cernăuţi. Cunoaşte Parisul. Cunoaşte

Cézanne şi Picasso. Îmi descrie uneori câte un tablou ca şi cum mi-ar povesti un basm. Culorile, care îi lipsesc, le descrie în cuvinte. Este felul lui de a se agăţa de viaţă.

Ca şi atâţia alţii, din cauza unei neînţelegeri a fost trecut pe listele de plecare pentru U.R.S.S. Ar fi putut să se ascundă şi să rămână la Bucureşti. Dacă nu a făcut nimic, e din cauză că de fapt dorea să cunoască această ţară a cărei limbă este şi a sa. Îmi spune că de altfel nu este singurul în situaţia asta, căci cunoaşte în lagăr mai mulţi ruşi camuflaţi în români, fii ai emigranţilor de la 1920. Tuturor le era dor de casă.

– Şi acum?

– Şi acum le e dor de casă, dar într-alt fel. E dificil de spus. Îţi dai seama că este singura ţară pe care o iubim şi în acelaşi timp singura unde viaţa e imposibilă. Dar oamenii, ce să spui despre oameni? Ziua trecută, ieşind din spital, am văzut o bătrânică venind spre mine. S-a oprit şi şi-a întors faţa spre mine, o faţă pe care ridurile ţesuseră o pânză de păianjen, ca pentru a-i apăra privirea. Îmi urează ca Dumnezeu să mă aibă în pază şi îmi dă două ouă şi o piroşcă. Îi mulţumesc, dar ea protestează: Nu e nevoie de mulţumiri. Iată ce e Rusia, oameni ca această bătrână. Bănuiam asta de mult. Astăzi ştiu, dar mai ştiu că eu sunt pierdut, că am în mine o boală care nu mă va părăsi.

– Ce boală? Doar ai ieşit din spital.

– Degeaba sunt în convalescenţă. În fiecare zi mă sting câte puţin.

– Hai, nu-ţi pierde curajul, cu primăvara o să-ţi recapeţi forţele.

Spun asta pentru a-l încuraja, dar pictorul are într-adevăr aerul unuia care se sfârşeşte. Este foarte slab şi pielea lui ia culoarea pământului rusesc. Are umbre maron închis. E un semn rău.

Într-o zi îmi spune: „Ah, dacă aş avea nişte votcă. Cred că votca mi-ar face bine."

Dar votca are un preţ inabordabil, şi tot ce Amiralul reuşeşte să găsească este o altă tărie, *samahoncă*. Petrecem o seară bună cu o jumătate de litru de *samahoncă*. Pictorul are aerul că şi-a regăsit forţele. Vorbeşte de soţia lui, de fiica lui care are zece ani. Ne spune că a simţit cea mai mare emoţie din viaţa sa atunci când a găsit, într-un buzunar al paltonului, desene făcute de fata sa şi o mică povestire pe care o scrisese aceasta la şcoală. E atât de fericit încât ne arată totul!

A doua zi după aceasta, pictorul are o cădere. Rămâne culcat pe scânduri, cu burta sfâşiată de dureri. Suferă groaznic, şi atunci când trebuie să se ridice pentru a alerga cei cinci sute de metri care separă camera noastră de closete, este un adevărat calvar.

Într-o noapte, simţindu-se foarte slăbit, mă roagă să-l însoţesc în cursa sa teribilă. Îl ajut cât pot mai bine, dar cu câţiva metri înainte de a ajunge, se crispează, iar eu încerc să-l ajut.

– Prea târziu, îmi spune el, dezamăgit, disperat.

Tocmai în acel moment, difuzoarele de pe o stradă vecină încep să reverse sunetele *Appassionatei*.

Pictorul mă roagă să-l las singur. Cu zăpadă, îşi curăţă, cum poate, hainele.

Câteva zile mai târziu, pictorul îmi spune:

– Ştii, muzica din noaptea trecută, o aud mereu, dar nu o înţeleg. Ori, altădată, credeam că o înţeleg. Acum aud şi nu înţeleg nimic. Sunt complet golit.

– Din cauză că eşti slăbit, eşti bolnav.

– Nu, nu e boala. Dacă aş fi avut ceva în mine, mizeria, boala, cum zici tu, l-ar fi scos la iveală, dar, tocmai

asta e, ceea ce văd în mine e neantul. Şi altădată nu aveam decât iluzii. Totul era fals, tot ceea ce simţeam era artificial.

– Aşteaptă să te vindeci, vei vedea, viaţa va reveni.

– Eşti bun că-mi spui asta. Dar nu mai cred. Văd că nu eram nimic, absolut nimic. Nici una din pânzele mele nu mai are vreun sens pentru mine.

– E mizeria, boala – uităm totul. Şi eu mă înspăimânt câteodată, uit cuvinte sau, mai bine zis, cuvintele dispar, mă părăsesc aşa ca un vapor care se scufundă.

– Dar, dar şobolanii ne invadează. De necrezut ce mulţi şobolani sunt de la un timp. La latrine, unde petrec cea mai mare parte a zilei, îi observ, iar ei au aerul că mă cunosc. Ştii, singurul tablou pe care îl văd sunt aceşti şobolani care se reped pe excrementele sângerânde ca să se îmbuibeze. Ca şi cum ne-ar mânca de vii, pe noi, cei care ne golim încetul cu încetul, care pierdem în fiecare zi un pic din sângele nostru.

– Ascultă, îţi dau un sfat, spune Amiralul, care a auzit ultimele cuvinte ale pictorului, uită toate astea. Te laşi complet depăşit de boală. S-ar zice că vrei chiar să te laşi să mori. Trebuie să fie rusul din tine care cedează, dar fii atent! Cu moartea nu te joci.

– Ai dreptate, dar cred că moartea e cea care se joacă cu mine.

– Tăceţi odată, pentru numele lui Dumnezeu! Ne e şi aşa destul de greu să rezistăm, ca să mai şi spunem lucruri ca astea.

Ca de obicei, cu acest ordin Willi reuşeşte să ne facă să tăcem.

ICOANELE

Echipa noastră, cu Willi în frunte, se târăşte cu greu printre troienele de zăpadă. Panta ne pare mai abruptă ca oricând. Deodată, o durere la stomac mă ţintuieşte pe loc. Mă las pe vine în zăpadă. Vera întoarce capul. Ceilalţi se fac că nu mă observă. Când mă ridic, zăpada este roşie de sânge. Dar durerea mi-a trecut şi mă simt uşor, uşor.

În acea zi puneam firele care uneau direcţiunea minei cu puţul 34. Firele treceau peste un grup de colibe sărace de mineri. Le vedeam pentru prima dată aşa de aproape. Bordeie. O bucătărie, o cameră. Curţile, de o murdărie de nedescris. Oamenii îşi fac deseori nevoile în faţa uşii. Asta îl scandalizează pe Willi şi îi confirmă, încă o dată, părerea sa despre ruşi.

– Porci, nu oameni. Nu pot să facă o groapă în fundul curţii? Nu, la fel ca animalele cele mai murdare, fac oriunde şi de preferinţă în faţa uşii.

– Poate fi şi mai rău, spune Viena, care era în acea zi cu noi, i-am văzut pe ofiţeri folosindu-se de podul casei ca de WC.

– În pod?

– Ce vrei, şi lor le e frig şi nimeni nu-i obligă să meargă să-şi expună fundul la vânt.

– Ce o să dea toate astea la primăvară...

– Pentru moment e îngheţat, apoi o să se usuce.

– Da, şi apoi bagă de seamă că excrementele noastre, ca şi ale ruşilor de altfel, nu au nimic uman, seamănă cu balega de vacă.

– E normal, având în vedere hrana.

– Cine ştie? Poate într-o zi o să le folosească pentru a se încălzi cu ele.

– S-ar putea asta.

– Ar fi chiar sigur, dacă nu ar fi cărbunele.

Conversaţia asta îmi era penibilă. Pândeam durerea din burtă, aşteptam o nouă crampă şi mă uitam la bordeie ca la o oază de căldură unde aş putea să mă refugiez. Ah, dacă aş fi avut ceva cald de băut!

Pe la prânz, şi fără să-l previn pe Willi, am bătut la uşa unei colibe. Auzii vocea unei femei şi împinsei uşa. În bucătărie, cinci persoane erau aşezate la masă. O bătrână, care la vederea mea se închină; o femeie între două vârste şi trei copii. Rămăsei pe prag, neştiind ce să spun, dar bătrâna îmi făcu semn să mă apropii. Pe masă era o supă de varză.

Pentru prima dată în viaţă, cerşeam. Aş fi vrut să vorbesc, dar căldura bucătăriei şi mirosul de supă îmi închideau gura.

Nimeni nu părea surprins să mă vadă acolo, în picioare în faţa mesei, nici măcar copiii. (Revăd încă figura unuia dintre ei, cu părul blond în dezordine, cu figura mânjită, dar cu ochii albaştri de o puritate atât de mare încât îmi era ruşine de murdăria mea.)

Bătrâna îmi spuse ceva ce nu înţelesei. Tânăra se ridică şi îmi pregăti un loc la masă. Bătrâna veni spre mine şi îmi făcu semn să o urmez. Mă conduse în încăperea vecină şi mă puse în faţa icoanelor. Erau două mici icoane foarte negre, pe care se distingeau chipul Fecioarei şi al lui Cristos.

Bătrâna se închină, îngenunchie şi sărută icoanele, apoi mă invită să fac acelaşi lucru. Se duse şi mă lăsă singur. Lângă icoane erau două fotografii cum se fac în bâlciuri, în care recunoscui soldaţi ai Armatei Roşii.

După o clipă, veni să mă ia şi mă puse să mă aşez la masă unde mă aştepta o farfurie plină cu supă şi o felie de pâine neagră.

Mâncai în linişte, ca şi gazdele mele. Nu mi se puse nici o întrebare. Când terminai, mă ridicai şi spusei mulţumesc. Atunci bătrâna îmi spuse:

– Nu e nevoie de mulţumiri, dar mai este încă supă, dacă vreţi.

– Mulţumesc, am mâncat bine, căldura mi-a făcut bine.

Şi avui deodată sentimentul că aparţineam dintotdeauna acestei familii, fără să o ştiu. N-a fost nevoie să vorbesc, să cer, să explic. Femeia aceasta bătrână înţelesese de ce aveam nevoie şi îmi dăduse să mănânc ca propriului ei fiu.

Când povestii aventura mea lui Willi, acesta păru jenat.

– Ar trebui măcar să le duci o bucată de cărbune. Nu poţi accepta să fii hrănit în felul ăsta. Ce or să creadă despre noi?

– Şi despre icoane, ce părere ai?

– Da, dacă soseşti la prânz, în momentul în care sunt la masă, îţi cer să te rogi în faţa icoanelor, e ştiut.

– Dar ai văzut icoane peste tot?

– Da, în aproape toate casele de mineri. Femeile par că ţin la asta.

– E curios totuşi, în ţara celor „Fără Dumnezeu“.

– Ce vrei, e ca şi la noi. În bordeie, Dumnezeu a rămas. Probabil că acolo se simte bine. La *nacialnici*, în general, nu am văzut icoane.

LEAFA

Într-o zi se ridică un vânt foarte blând, care-mi păru chiar cald şi a doua zi zăpada se topise. Peste tot noroi, un noroi negru şi lipicios. Era greu de mers. Ne lua de trei ori mai mult timp să ajungem din lagăr la mină şi timp de trei zile rămaserăm fără pâine. Noroiul împiedica circulaţia camioanelor. Chiar într-un oraş ca Makeevka, nu sunt decât una sau două străzi pavate şi, ghinionul nostru, fabrica de pâine se găsea într-o periferie.

În timpul iernii, frigul te împiedică să gândeşti. Nu se spune în van că totul îngheaţă, cuvintele, ca şi sentimentele. Nu te gândeşti la nimic, să te fereşti de frig e destul.

În blândeţea aerului, simţeam cât sunt de slăbit. Soarele şi cerul albastru îmi redaseră sufletul. Mă gândeam la ai mei, reîncepui să scriu cărţi poştale, trimisei scrisori unui scriitor pe care îl cunoscusem la Paris şi al cărui nume îl văzusem în *Pravda*. Şi reîncepui să o vizitez pe Niura la magazinul ei. Primisem de mult haina şi pantalonii şi nu mai aveam nici un alt motiv exterior pentru a merge să o văd. Dar ea mă primea întotdeauna cu surâsul ei cald, fără a mă întreba vreodată de ce veneam la ea. Vorbeam de timp şi de noroi. Când o întrebam de ce nu au fost unite diferitele puţuri cu poteci pietruite, râdea. Această idee cu poteca pietruită aparţinea lui Willi, furios să se scufunde în noroi până la glezne. O dată am avut ideea să-i propun Niurei să-i citesc în palmă.

Avea o palmă foarte frumoasă, foarte mare, mai mare ca a mea. Liniile mâinii îi erau clar desenate. Nu mă

pricepeam deloc, dar îi spusei că va fi fericită, că se va căsători şi că va avea mulţi copii.

– Câţi?

– Cinci sau şase.

– Oh, asta e prea mult, spuse ea râzând. Pentru că răspundea întotdeauna râzând.

Willi terminase construcţia linilor telefonice şi acum instala difuzoarele. Lucra mereu după ritmul său de *stahanovist*, fără să-şi lase o clipă de răgaz. Totuşi, instalarea difuzoarelor în casele funcţionarilor de la mină era o meserie de vis, pentru a câştiga ceva bani sau câteva mese bune, căci aproape toţi oamenii ne cereau să facem mici reparaţii. Dar Willi refuza şi se grăbea să facă o nouă instalaţie urmând itinerariul primit dimineaţa de la *nacialnic*. De abia accepta să mănânce o dată pe zi şi să ducă nevestei câteva bunătăţi, cartofi sau o bucată de slănină. El aştepta plata. Făcuse o treabă extraordinară. Şefii îl apreciau, camarazii îl tratau de nebun, dar şi ei îl stimau la fel de mult. Cât despre el, îşi păstra vechiul lui vis, să aibă o casă mică pentru el şi nevastă-sa sau chiar numai autorizaţia să construiască una în timpul verii.

În sfârşit, sosi ziua plăţii. Am mers să ne prezentăm într-un imobil construit în lungime, unde erau o duzină de ghişee. În faţa fiecărui ghişeu făceau coadă bărbaţi şi femei. Dar ghişeele erau închise şi nimeni nu era capabil să ne dea o informaţie precisă în legătură cu deschiderea lor. Lucrătorii sovietici, care făceau coadă ca şi noi, nu păreau de altfel deloc neliniştiţi şi se resemnau fără greutate să aştepte.

După o oră, Willi plecă cu echipa sa şi nu lăsă decât un om ca observator.

– Supărătoare debandadă, sute de oameni care-şi pierd prosteşte timpul. Eu nu servesc aşa ceva.

– Şi cu ce te deranjează asta, Willi? Nu e timpul tău cel pe care-l fură, îi spuse Viena.

– Problema nu e asta. Nu-mi place să-şi bată joc de mine. Nimeni nu are dreptul să fure timpul unui om, nimeni.

– Ah, ăsta nu o să devină niciodată rus!

– Asta cred şi eu, nici rus, nici italian, nici altceva.

– Haideţi, haideţi, o să vedem noi. Cu timpul se va linişti. Se vede că nu ai făcut războiul, că nu cunoşti bine armata. Nu uita: la cazarmă, ca şi în Rusia, ocupaţia principală a tuturor este să aştepte.

– Dacă e adevărat ce spui, atunci înţeleg de ce poporul ăsta are galoşi din cauciuc, în loc să aibă pantofi ca toată lumea.

– Şi numai două măsuri: una pentru bărbaţi şi alta pentru femei. Uitaţi-vă cum sunt legaţi.

Bărbaţii şi femeile care aşteptau cu noi purtau, ca toţi muncitorii de altfel, ciorapi făcuţi din cârpe şi în picioare galoşii aceia de cauciuc pe care îi făceau să se ţină cu un fir de sârmă trecut peste picior.

– Dar, spuse Amiralul, nu văd ce legătură este între galoşii lor şi pierderea de timp.

– Nici eu, răspunse Willi, dar ceea ce vreau să spun este că atunci când îţi baţi joc de oameni nu se termină niciodată. Nu e nici un motiv ca să nu lucreze la fel de bine ca oricare alţii, dar este evident că nu sunt respectaţi. Dovada: pentru a-i plăti, pentru a li se da ceea ce au câştigat, sunt făcuţi să aştepte ore în şir, poate chiar zile.

Willi nici nu ştia câtă dreptate avea. Într-adevăr, în acea zi nu se dădură foile de plată decât celor care aşteptaseră răbdători. Când, avertizaţi, sosirăm alergând, ghişeele erau închise. A doua zi nu au mai fost deschise. Informându-ne, aflarăm că nu mai erau bani.

Vestea asta provocă o discuție aprinsă la *masterskaia*.

– Nu sunt bani, ai auzit asta!

– Şi unde mai pui că patron este Statul.

– Atunci să-şi închidă porțile, să declare faliment. O să ne ocupăm de afacere cu Willi ca patron.

– Nu am glumi în fiecare zi.

– Cel puțin, am fi plătiți.

– Asta e sigur, dar nu e de râs. Să încercăm mai curând să înțelegem. De ce o întreprindere de Stat nu are bani?

Am pus întrebarea ruşilor. Confirmară faptul fără să dea explicații. Asta se întâmpla aproape de fiecare dată. Sunt întârzieri. De ce? Numai Bunul Dumnezeu ştie.

– Încă o întrebare pe care trebuie să o punem lui Koch.

– Dar dacă o să-mi răspundă cu cuvintele lui Lenin: *Cine munceşte mănâncă şi cine nu munceşte nu mănâncă*, îi zdrobesc mutra.

– Oh, sloganul ăsta e fals ca toate sloganurile. Priveşte, aici ca şi aiurea, singurii tipi bine hrăniți sunt tipii care îi fac pe alții să muncească; ar trebui zis: cei care muncesc nu mănâncă, cei care nu muncesc mănâncă mult şi foarte bine.

– Asta ar fi adevărat.

Oricum, în cele din urmă ne-au plătit. Nu a fost simplu. Timp de o săptămână am mers în fiecare zi la contabilitate. Desigur, în zadar. Dar cum nu mai aveam bani, nu mai puteam să ne plătim mesele la cantina lagărului. Au fost discuții fără sfârşit. Un ofițer a venit să protesteze la direcția minei. Pentru a face presiune asupra direcției, am fost puşi să facem grevă timp de trei zile. După care am reînceput lucrul, tot fără să fim plătiți. Dar, pentru a

marca faptul, în fiecare zi o delegație s-a dus la contabilitate pentru a întreba dacă au venit banii. Desigur, Willi rămânea la *masterskaia*. Împreună cu un oarecare Mening, construia o balanță cu două brațe pentru un particular.

Apoi, într-o bună zi, au sosit banii. Se primea foaia de plată la un ghişeu şi banii la un altul. Dominând discuțiile, un zgomot de mitralieră se auzea din birouri.

Când am descoperit originea, nu ne-a venit să ne credem ochilor. Sute de abace, cum aveam la grădiniță, erau mânuite cu toată viteza de către femei şi bărbați.

Foaia mea de plată avea 254 de ruble, cea a lui Viena 400 şi cea a lui Willi 287.

Willi refuză să ia această sumă. Crezu că este o greşeală şi se duse imediat să-l găsească pe *nacialnicul* Ivan Ivanovici care ştia mai bine decât oricine tot ceea ce făcuse Willi.

Ivan Ivanovici citi foaia, ridică din umeri şi plecă.

Willi se resemnă totuşi şi luă banii. Viena spuse:

– Asta o să-l învețe minte să mai lucreze cât zece. De data asta cred că va înțelege.

Willi înțelese, dar nu deveni deloc leneş, cum crezuse Viena. Lucra mai mult ca înainte, dar pe cont propriu. Ivan Ivanovici îl numise responsabil al centralei şi al liniilor telefonice. Aceasta îi permitea să se deplaseze liber şi fără cel mai mic control. Profită pentru a merge în case şi pentru a face reparațiile pe care le refuzase altădată. Instală electricitate pe o întreagă stradă cu material furat de la mină. Repara broaşte, cuptoare, mobile, nu era nici o lucrare pe care să nu o facă. Şi aceasta îi aducea mult. Revenea în fiecare zi încărcat de provizii şi chiar de bani. Când lucra la *nacialnici*, fixa el prețul, când lucra la mineri, lua ceea ce i se dădea şi deseori lucra pe degeaba, căci a munci era legea lui de viață. Soția lui nu mai ducea lipsă de nimic şi ar fi putut

deschide un mic *bazar* în lagăr pentru a vinde ce era în surplus, dacă Willi nu ar fi fost atât de generos față de tovarăşii din camera lui şi în mod special față de bolnavi. Pictorul primi de două ori votcă, dar alcoolul nu-i făcu mai bine ca prima dată. Se sfârşea din zi în zi şi am înțeles cu toții că primăvara îi va fi fatală.

MOARTEA PICTORULUI

Ceea ce era grav în cazul pictorului, erau accidentele. Cum era din ce în ce mai slăbit şi din ce în ce mai bolnav, sosea rareori fără accident la *colina aurită*, denumire dată closetelor. Ca urmare, degaja un miros insuportabil. Într-o seară, chiar şi Amiralul găsi că pictorul nu mai putea•să rămână în camera noastră.

– Trebuie condus la infirmerie.

– Ce ți-a făcut? Doarme toată ziua. Nu face rău nimănui.

– Dar infectează camera.

– Tăceți, bandă de brute.

– Nu-ți fă probleme. Când doarme, nu aude nimic.

Willi reuşi să-l păstreze pe pictor. E drept că Willi şi cu mine dormeam în apropierea ferestrei, dar ştiam că dacă pictorul ne părăsea, nu o mai ducea mult. Singura speranță de a-l vedea refăcut era să-l păstrăm printre noi. Îl iubeam din cauza marilor lui ochi trişti, din cauza bunătății şi a discreției sale. Nu îl auzeam niciodată plângîndu-se şi avea totdeauna aerul de a se scuza ca şi cum această viață nu mai era a sa şi nu mai era responsabil de locul pe care îl ocupa.

Tocmai în acea perioadă se produse în viața mea un eveniment care mă tulbură. Revenind de la cantină, mi-am dat seama că-mi dispăruse fularul. Țineam enorm de mult la el. Era un fular ecosez de caşmir, în verde, roşu şi albastru. Îl cumpărasem la Toulouse. Fusese, de ani de

zile, martorul zilelor mele cele mai bune. Culorile lui îmi făceau bine şi uneori, scufundându-mi capul în el, regăseam urma unui parfum de altădată. Acest fular devenise singurul meu adevărat tovarăş, vorbind aceeaşi limbă ca şi mine, având aceleaşi amintiri. Dispariția lui îmi provocă o consternare fără egal. Cum toate cercetările în lagăr rămăseseră fără rezultat, vândui imediat tot ce mai aveam încă de preț şi făcui să se ştie că persoana care îmi va aduce fularul va primi o recompensă de 500 de ruble. Pentru a da şi mai multă greutate promisiunii, făcui mici afişe la cantină şi în principalele încăperi, sacrificând pagina de gardă a Bibliei mele. Această recompensă extravagantă de 500 de ruble mi se părea pe deplin suficientă pentru a-mi regăsi fularul. Dar nu s-a întâmplat nimic. A treia zi dublai recompensa: o mie de ruble pentru un fular care la Makeevka valora cel mult cincizeci. Oamenii mă tratau de nebun. Numai pictorul mă înțelese şi mă ajută cu toate puterile sale, ducându-se în timpul zilei din companie în companie, înarmat cu zece hârtii de câte o sută de ruble, gata să le dea celui care îmi va da fularul. Dar nu avu mai mult noroc decât mine. Fularul rămase de negăsit. Văzui în asta un avertisment foarte serios. Aveam sentimentul că intrasem în anul morții. Tot ceea ce-mi amintea viața mea mă părăsea. Deveneam, în suflet, din ce în ce mai sărac în fiecare zi şi îmi spuneam că aceasta este la urma urmei moartea, această plecare a amintirilor, a cuvintelor, a sentimentelor, a lucrurilor şi a ființelor. În loc de a pleca dintr-o dată, mă părăseau încetul cu încetul şi, în realitate, trăiam deja în moarte. Pielea mea nu căpătase şi ea, de câtva timp, culoarea pământului?

Pictorul fu la fel de afectat ca şi mine de eşecul căutărilor noastre. Nu mai scotea un cuvânt şi se închidea într-o absență din care mi-era foarte greu să-l scot. Într-o

dimineața, când, ca în toate diminețile, îl întrebai în momentul plecării ce i-ar face plăcere să-i aduc, nu-mi mai răspunse. Plecai plin de nelinişte.

Seara, văzui că pictorul nu mai era la locul său. Murise şi fusese dus în pivnița infirmeriei. Mă dusei acolo şi, împingând uşa, mă aflai în mijlocul a vreo treizeci de şobolani pe care i-am îndepărtat cu greu.

Nu îl recunoscui pe pictor. Nu mai era decât un schelet acoperit cu o piele brună cu reflexe verzui. Fața îi era desfigurată. Şobolanii îi mâncaseră nasul şi ochii, acei ochi mari cu privirea tristă ca a unui copil căruia îi e frică.

O VIZITĂ MEDICALĂ

În curte, ofițerul de la N.K.V.D. mă oprește:

– De ce nu te mai razi?

Ce să-i răspund acestui omuleț cu cascheta verde și cu mustăți enorme, de care este foarte mândru? Am poftă să-i spun că a murit pictorul și că șobolanii i-au mâncat ochii. Dar nu ar înțelege și îi spun pur și simplu că nu o să mă mai rad atât timp cât voi mai fi aici.

– Nu e bine. În U.R.S.S. nu se poartă barbă.

– Da, dar Marx purta, la fel și Engels, fără a mai vorbi de Lenin.

Micul ofițer, care seamănă cu un pinguin, pleacă fără să-mi răspundă. Este responsabil cu tunsul, ca și cu bărbile. El este cel care a pus să se deschidă o frizerie unde un frizer român, originar din Craiova, înconjurat de trei ucenici femei, asigură tunsul reglementar gratuit pentru toată lumea. Ofițerul de la N.K.V.D. este aproape la fel de mândru de această frizerie ca și de clubul său unde speră să reunească într-o zi „simpatizanții" pe care îi strânge micul Müller din Timișoara, un prieten al lui Hans Koch. Dar toate poveștile astea mi se par foarte îndepărtate, căci la mină lucrez cu Nicolai nebunul, un rus înalt care, spre deosebire de compatrioții săi, are un ritm de lucru mult superior celui al lui Willi. Sunt mereu pe post de negru. Nicolai mă pune să cobor în puțuri cu mașini, cu găleți de smoală fierbinte. Nu e un regim pentru eventrația mea și știu că dacă o să continui așa nu o să ajung departe.

Astăzi Nicolai m-a pus să cobor de trei ori în puțul 34. La sfârşit nu mai rezist şi merg direct la punctul sanitar al minei. Îi arăt infirmierei burta, cu umflătura aia ca un ou care iese din ea. Infirmiera e foarte mirată şi mă obligă să mă culc. Când plec, îmi dă un bilet cu mențiunea: inapt pentru lucrări *grele*. Îl arăt lui Ivan Ivanovici. Îl citeşte, dar, conform obiceiului său, nu spune nimic. Ceilalți ruşi citesc şi ei biletul şi discută cazul meu.

Îmi încerc norocul la vizita medicală a lagărului. Cine ştie, poate vor ține seama de incapacitatea recunoscută de infirmeria minei. Vizita medicală este o coadă de două sute de persoane. Bărbați, femei, unii serios bolnavi, alții complet epuizați şi nesperând decât o zi de odihnă.

În curte îl întâlnesc pe Koch care îşi târăşte cu greu piciorul şi îmi pare foarte obosit. Reuşesc să-l conving să vină să se prezinte în acelaşi timp cu mine.

De câtva timp, doctorul Michael nu mai este singurul stăpân al infirmeriei, nu este decât primul infirmier al unei doctorițe ruse care poartă frumosul nume de Nadejda Ivanovna. Nu ştiu de ce îmi place numele acesta, poate din cauză că Nadejda înseamnă speranță? Nadejda Ivanovna are o presă proastă în lagăr. Se spune că este rea. Are zile bune şi zile rele. Nu o interesează decât alimentele pe care pune să i se aducă de la bucătăria cantinei. În mulțimea celor care aşteaptă vizita, conversațiile sunt în toi.

– Azi se pare că nu e într-o dispoziție bună.

– Nu e chiar aşa de rău, i-a dat două zile lui Xavier.

– Două sau trei zile, ce contează, într-o lună vom fi plecați.

– Transporturile au început deja.

– Fără glumă.

– Dar e serios. Un tip de la compania a cincea a văzut chiar şi trenul. Erau oameni care se întorceau din Siberia. Mergeau spre Bucureşti.

– Oh! Totdeauna am crezut că îi vor reexpedia pe români. Astăzi România este aliata Rusiei. Cei doi fraţi ai mei trebuie să se lupte pe undeva în Ungaria sau în Cehoslovacia.

– Dar pentru moment, tu eşti aici şi vei rămâne.

– Ce zici, Koch, nu spui nimic? Ce părere ai de reîntoarcere?

– Eu cred că e de reconstruit Rusia.

– Serios? O s-o reconstruieşti tu? Nu te priveşti într-o oglindă? Dacă o să continue aşa, o să crăpăm cu toţii aşa cum suntem. E o înmormântare în serie, nu e reconstrucţie.

– E bine zis. Da, chiar asta e! Uniunea asta Sovietică a ta e mai ales o întreprindere de pompe funebre.

– Funebră, da, dar fără pompă.

– Uite, azi sunt patru tipi în pivniţa cu şobolani.

– Da, şi după ce trei zile la rând au fost câte trei morţi pe zi.

– În ritmul ăsta...

– Dar tu nu spui nimic, Koch, apostol al Paradisului.

– Ce vreţi să vă spun? Toate astea nu dovedesc decât un lucru: bătălia de reconstrucţie are şi ea victimele ei, ca toate bătăliile.

– Nu, da tu chiar îţi baţi joc de noi?

– Ce vreţi să vă spun? Că gândesc la fel ca voi? Asta niciodată.

– Dar faptele nu-ţi spun nimic?

– Faptele nu pot nimic împotriva Istoriei.

– Ce e istoria?

– Este construcţia socialismului.

– A! E frumos socialismul tău. Uite, eu regret timpul piramidelor şi al sclavilor.

– Şi de ce regreţi timpul ăla?

– Pentru că era mai cinstit. Un sclav era un sclav. Nu

îşi băteau joc de el cu cuvinte mari de libertate, de construcţie a socialismului, de istorie.

Koch se mulţumi să ridice din umeri.

Iată-ne în cele din urmă în încăperea unde domneşte Nadejda Ivanovna. E tânără. Poate 23 de ani. Are trăsăturile fine, ochii mari, de un albastru deschis. Dar în jurul buzelor e imprimată răutatea. Alături de ea e doctorul Michael, care are aerul că îi dă lecţii de fiecare dată când se prezintă un bolnav. Este foarte probabil că ştie mai multe decât micuţa rusoaică, dar aceasta se apără cât poate de bine şi spune nu la diagnosticul medicului.

Îi prezint biletul meu. Nadejda Ivanovna aruncă o privire distrată asupra eventraţiei mele. Doctorul Michael încearcă să-i explice. Dar ea taie scurt:

– *Nicevo*, următorul.

Koch îi arată piciorul. Are o rană groaznică. Doctorul Michael nu spune nimic.

– *Nicevo*, spune doctoriţa, mâine la lucru.

Atunci mă apropii de masa ei şi îi spun:

– Este un comunist. A făcut şapte ani de închisoare în România. Este foarte obosit, bolnav.

– Comunist? răspunde Nadejda izbucnind în râs. Dar ăsta e un motiv în plus să meargă să lucreze. Comuniştii lucrează. Este o onoare pentru ei.

Koch îşi înfăşoară cu un gest obosit piciorul cu cârpele murdare. Nu mă întreabă ce a spus Nadejda şi nu am curajul să îi traduc.

MAGAZIA DE LĂMPI

De abia ajuns la *masterskaia*, Nikolai îmi spune să mă duc la Ivan Ivanovici. În biroul *nacialnicului* este un bărbat pe care îl văzusem deja la mină. Îmi spune să-l urmez. Mergând pe drum, îmi pune mai multe întrebări privind aparatele de radio. Văd că e la curent cu „specialitatea" mea şi mă întreb, nu fără o oarecare teamă, unde mă va conduce. Nu îmi spune unde mergem. Willi s-o fi înşelat şi omul acesta mă va pune în fața unui aparat de radio, spunându-mi: Fă-l să meargă!

În fața direcției minei, trebuie să aştept. După care ne reluăm drumul. Intru, pe urma lui, într-o clădire lungă din beton armat. Traversăm o sală mare unde aveau de lucru o duzină de fete. Unele umpleau lămpile cu benzină, altele puneau pe etajere acumulatori la încărcat, în sfârşit, altele răspundeau la ghişee minerilor care veneau să-şi predea lămpile.

– Unde e Vlas Parimanovici?

– În atelier, răspunde o fată.

O mică încăpere supraîncălzită. O masă cu o menghină şi lămpi, lămpi. Un bărbat vânjos, încă tânăr, cu tenul brun, cu ochii vii şi inteligenți. Are mişcările grele ale unei vite de povară, cu capul uşor aplecat înainte, ca şi cum ar trăgea la jug. Fără să ne acorde atenție, Vlas Parimanovici, *nacialnicul* magaziei de lămpi, continuă să-şi pună hainele de miner înjurând cu sete.

– Uite-l pe electro-mecanicul pe care-l ceri.

– L-am aşteptat destul. Cel puțin e bun?

– Da. Specialist în radio şi vorbeşte ruseşte.

– Atuncea merge.

Acestea fiind spuse, cei doi pleacă şi rămân singur în încăperea cea mică, privind toate lămpile şi întrebându-mă cum să fac să le repar.

Deodată uşa se deschide. Apare un flăcău înalt. Se clatină, ca cineva care a băut prea multă votcă. În fiecare moment mă aştept să-l văd întinzându-se pe jos, dar se redresează în ultimul moment şi încearcă să apuce de talie pe vreuna din fetele care îl urmăresc râzând. Privirea îi este tulbure, vorbirea cleioasă.

Când mă zăreşte, reia instantaneu înfăţişarea unui om normal şi zâmbeşte aproape jenat.

– Încă, Vasia, încă, insistă fetele.

– Duceţi-vă dracului, răspunde el trântindu-le uşa atelierului în nas. Şi, întorcându-se spre mine:

– Trebuie să mai râdem din când în când.

– Eşti un artist, un artist de cinema.

– *Nicevo, nicevo*, dar tu, tu ce ai venit să faci aici?

– Se pare că o să lucrez la voi.

– Foarte bine, dar tu nu eşti rus.

– Nu, sunt francez.

– Francez? Atunci ai putea să ne povesteşti o mulţime de lucruri. Pe mine mă cheamă Vasia, dar pe tine?

– Rounault.

– Foarte bine, Rounault.

Vasia se instalează la un capăt al mesei şi începe să repare o pendulă. Îl privesc lucrând. Are în ochi o bucurie copilărească.

În faţa ferestrei atelierului s-au oprit doi bărbaţi purtând cizme şi haine de blană. Îl recunosc pe Boris Petrovici, directorul general al minei. Bărbatul care este lângă el e şi mai mare şi mai gras. Vasia îi priveşte şi el pe

cei doi şi deodată, întorcându-se spre mine:

– Ascultă, Rounault, în țara ta burghezii seamănă cu ăştia? Şi cu degetul, îi arată pe cei doi.

– Da, dar în general nu sunt aşa graşi.

– Atunci, totul e în regulă.

– Dar de ce întrebi asta?

– De ce? O să-ți spun altădată. Importantă este asemănarea. Am vrut numai să ştiu.

– Dar aici, la voi, nu mai sunt burghezi.

– Nu, e adevărat, aici îi avem pe cei ca Boris Petrovici.

– Nu înțeleg.

– Oh! Nu e mare lucru de înțeles. Cred că este mereu acelaşi lucru. Vasia îşi ia lucrurile şi părăseşte atelierul zicând: Am plecat.

Şi mai târziu, părăsind atelierul, nu zicea niciodată la revedere, ci doar: Am plecat.

REGULA JOCULUI

Lămpile pe care le văd pe masa din atelier mă înspăimântă puțin. Încerc să le înțeleg, le pun întrebări, le iau în mână ca şi cum ar fi cărți pe care aş putea să le descifrez. Ce o să fac aici? Încă o dată, mă simt pierdut. Oare de ce nu am învățat să stăpânesc electricitatea sau cel puțin să o cunosc? O vorbă a unui inginer, auzită nu ştiu unde, îmi revine în minte: electricitatea este ca şi apa, poate fi condusă în acelaşi fel. Asta mi se pare foarte clar, dar nu mi-e de mare ajutor în acest moment. E drept că există încă Willi. Dar unde să-l găsesc? Este mereu pe coclauri. Sub pretextul de a controla liniile de telefon, continuă să lucreze la particulari. Şi cum asta nu-i ajunge, a început chiar şi să fure. Într-o zi, sub nasul lui Boris Petrovici, a luat becul cel mare care lumina intrarea de la direcțiunea minei. L-a dat dormitorului nostru, care avea mare nevoie.

Sosirea lui Vlas Parimanovici mă scoate din toate aceste gânduri. Are aerul foarte mulțumit. Aperitivul pe care şefii îl iau dimineața se pare că e foarte bun. *Nacialnicul* magaziei de lămpi mă conduce în sala cea mare. Îmi arată un aparat ciudat pe care îl văd pentru prima dată în viață şi îmi spune:

– Îmi trebuie încă unul la fel. Descurcă-te.

– Aveți aparatul?

– Da, eu am aparatul, restul te priveşte.

Pleacă. Mă uit la aparatul care este în funcțiune. O tânără tocmai fixează lămpi pe un fel de mâner din oțel,

apoi încearcă să deşurubeze capul lămpii. Asta nu reuşeşte întotdeauna de la prima încercare. O lampă este deosebit de recalcitrantă. Cum continui să o privesc, încercând să ghicesc ce se petrece în aparat şi în lampă, fata se supără, înroşindu-se:

– Asta-i bună, un bărbat, un specialist care priveşte şi te lasă să faci treaba. Uite, ia-o! şi mâna ei mare şi roşie îmi întinde lampa.

Îmi vine să o plesnesc pe această puştoaică insolentă. Toate femeile mă privesc. O să mă fac încă o dată de râs? Iau lampa, o examinez cu o oarecare nelinişte. Pentru prima dată ţin în mână o lampă cu acumulatori, grea de cel puţin două kilograme. (Când coboram în mină nu aveam decât lămpi cu benzină.) Nici nu îndrăznesc să încerc să o deschid şi cu o voce pe cât se poate de sigură, spun:

– O iau cu mine ca s-o repar.

Mă îndepărtez încet cu pas greu, cu pasul specialistului care ştie încotro se duce. Era răspunsul cel bun: fata nu mai spune nimic şi problema lămpii este pentru moment închisă. Dar ce o să fac cu această *maşină-de-deschis-lămpi* ? Cum să montez o asemenea maşină?

La noroc, merg în căutarea lui Willi. Am şansa să-l găsesc la forjă. În două cuvinte îi spun povestea şi îi descriu maşina. Aparatul, purtat de către o tijă metalică, seamănă cu un bidon triunghiular de benzină, aşezat pe bază. Are un fel de mâner din oţel. Pe acest mâner se lipesc lămpile...

– A, văd ce e, un electromagnet care atrage un fel de cui ce închide capul lămpii, cap înşurubat pe corpul lămpii.

– Chiar asta e. Eşti formidabil, înţelegi orice. Dar cum să montez asta?

– Mai întâi e o lucrare de zidărie. Începe cu asta. După aceea o să trec şi eu pe acolo. Ca să câştigi timp, poți să încerci să-ți procuri cablu de legătură cu instalația electrică.

Mă întorc la atelier pentru a face pe arhitectul. Cu o bucată de cretă marchez locul unde va fi noul electromagnet. După care mă duc la atelier să caut scule.

Tocmai în acel moment intră în atelier un bărbat care mă intrigă din prima clipă. Nu i-am auzit paşii, probabil din cauza galoşilor de cauciuc cu care este încălțat, dar după aceea observ că se mişcă fără zgomot, asemenea cu o pisică. Are aerul că se ascunde. Când mă vede, îmi surâde ca o veche cunoştință. Şi eu am impresia că l-am mai văzut undeva. Caut în memorie, dar nu găsesc decât autoportretul lui Van Gogh: omul cu urechea tăiată. Căciula de blană este aceeaşi şi are aceeaşi lucire de disperare liniştită care îi străbate din când în când din privire.

– Eu sunt Ivan, îmi spune el şi ştiu că ai venit să instalezi electromagnetul.

– Ei bine, să începem imediat.

– Nu, avem tot timpul. Mai întâi trebuie să fac fundațiile.

După care Ivan începe să repare plăcile de contact ale lămpilor cu acumulatori. Contrar compatrioților săi care emană o forță ce îți dă încredere, Ivan are ceva neliniştitor. Nu ştiu la ce să mă aştept din partea lui. Zâmbeşte şi nu spune nimic. Privesc ce face pentru a vedea cum lucrează şi pentru a-l putea ajuta. După un moment îi spun să-mi dea şi mie plăci.

– Nu, nu-i nevoie.

Îi propun o țigară. Nu acceptă decât hârtia şi ține să-mi ofere tutun.

– Un tutun tare, spune el, mereu cu un surâs un pic straniu.

Ca să fumeze, se aşază pe jos, scuipă cu mare plăcere şi râde privindu-mă.

Intră un tânăr. Poate avea 16 sau 17 ani. O figură aproape simpatică. Ochi mari albaştri, pe frunte o meşă blondă de care aparent este foarte mândru, căci poartă o caschetă cu cozorocul pe ceafă.

– Uite-l pe Kolia, spune Ivan.

– Cine-i? spune foarte mirat Kolia, măsurându-mă din cap până-n picioare, ca un copil care descoperă un animal exotic la Grădina Zoologică.

– Este electro-mecanicul, spune Ivan.

– Bine! Atunci să fumăm o ţigară.

Kolia ia foc din sobă şi se aşază pe masă. Zăreşte lampa.

– Ce e cu lampa asta?

– Nu se deschide.

– Dar cine a adus-o?

– Eu.

– Bine, spune Kolia şi aruncă lampa sub masă. Şedinţa de fumat continuă. Kolia scuipă pe cuptor. Ivan râde.

– Mâine mă duc la „bazar“, spune Kolia.

– Eu am fost alaltăieri, răspunde Ivan.

– Se pare că sunt multe lucruri noi.

– Da, multe.

– Şi *samahoncă* (ţuică).

– A! În ceea ce priveşte *samahonca*...

Deodată Ivan tresare şi Kolia se dă jos de pe masă. Într-o clipită, ţigările sunt stinse. Cei doi încep să lucreze. Kolia loveşte cu ciocanul într-o sârmă, Ivan fixează o lampă în menghină. Ce se întâmplă? Ah! Am înţeles. Vocea lui Vlas Parimanovici. Iată-l. A intrat împingând uşa cu piciorul. (E lucru uşor, şi uşa asta, ca toate uşile pe care le-am văzut, nu are broască.)

O clipă, Vlas Parimanovici ne priveşte. Ivan şi Kolia, fără să ridice ochii, lucrează de mama focului. Eu nu ştiu unde să-mi ascund mâinile inutile.

– Bandă de leneşi. Asta e muncă? Nimic, absolut nimic, numai să fumaţi, da, paraziţilor!

– Vlas Parimanovici, lucrăm noi, ăştialalţi. Dovada: cincizeci de lămpi în dimineaţa asta, zice Kolia. Ivan pleacă capul şi se face că nu a auzit nimic.

– Cincizeci de lămpi, poveşti, cincizeci de ţigări, asta da! Dar o să vedeţi voi cu cine aveţi de-a face. Şi Vasia, unde e?

– Nu ştiu nimic. Probabil la mină.

– Şi-a terminat măcar ce avea de făcut?

– Habar n-am.

– Exact cum vă spun. Nu ştiţi nimic, nu faceţi nimic. Iată cuvântul vostru de ordine: nimic, nimic, nimic.

Vlas Parimanovici mă priveşte. Ceilalţi lucrează. Eu nu am nimic de făcut. Caut „material" pentru instalarea electromagnetului. *Nacialnicul* tace, înghiţindu-şi vizibil înjurătura care-mi era destinată. Pleacă brusc, fără a închide uşa. Îi aud pasul greu şi îi văd umerii largi, capul plecat uşor înainte. Traversează sala cea mare.

Chiar în momentul în care *nacialnicul* a trecut pragul, Kolia, care nu l-a urmărit cu privirea, dar care poate i-a numărat paşii, se ridică şi închide uşa.

Ivan se lasă să cadă pe jos, scoţându-şi ziarul pentru a-şi răsuci o ţigară. Cei doi râd din toată inima. Râd şi mai tare văzând că eu nu am deloc chef de râs. După care Kolia îmi explică:

– Când *nacialnicul* e aici, trebuie să lucrezi; când pleacă, poţi să laşi totul baltă, iată regula.

– Da, adaugă Ivan, are dreptate. Aşa este.

NUMAI STALIN ŞTIE

„Când *nacialnicul* e aici, lucrezi, când întoarce spatele, s-a terminat cu lucrul." Aceste cuvinte ale lui Kolia nu mă mai părăsesc. Mă gândesc la ele, le comentez ca pe un text esenţial. Mai întâi văd în el parola sclavilor: nu faceţi decât ceea ce vi se cere să faceţi, furaţi-vă stăpânul de câte ori puteţi. Dar ceea ce mi se pare mai important decât orice e că am primit această parolă. Prin aceasta, Kolia şi Ivan m-au adoptat. Nu mai sunt singur. Sunt cu ei, ei sunt cu mine. Şi în fiecare zi urc, cu o forţă nouă, drumul spre mină.

– Ia te uită, spune Kieper, de când doctorul se grăbeşte să meargă la lucru?

– Nu-i de mirare, remarcă Viena, de când e cu Willi, s-a molipsit.

– De ce boală?

– De boala muncii, pe naiba.

Sosit în faţa direcţiunii minei, mă desprind pentru a merge la magazia de lămpi, dar Vera, bătrâna şi buna Vera, cu vechea ei puşcă, nu mă lasă să plec. Ţine să mă predea în regulă. În absenţa lui Vlas Parimanovici, se adresează fetelor din sala cea mare:

– Iată-l pe Rounault!

– Salut Rounault! Salut ochelaristule!

Persoana mea are darul să le facă pe fete să râdă.

– De ce soseşte în întârziere? Mâine trebuie să ni-l aduci mai devreme! Haide Rounault, la muncă Rounault.

E o micuță durdulie care strigă cât o țin puterile, până când ceilalți o fac să tacă.

– Destul, Zoia, te aşteaptă lămpile.

În atelier, Kolia e aşezat pe jos în fața sobei. Fața îi este mânjită de funingine. Nu are aerul că mă vede şi continuă să înjure de toți dumnezeii.

– A, bandă de leneşi, paraziții paraziților, mânca-v-ar mama echipelor de noapte, de-ați dispărea pentru totdeauna în originea mamei furnalelor, să se stingă focurile voastre pentru totdeauna, să nu mai fiți vreodată capabili să aprindeți un foc, asta v-ar învăța minte să mai lăsați să se stingă focul în sobă!

În timp ce Kolia îşi continua monologul de înjurături, Ivan, aproape ascuns de masă, cu genunchiul sprijinit pe menghină, cu fața lipită de fereastră, cu corpul încordat ca într-un mare efort, urmăreşte cu privirea mişcările a vreo sută de mineri care sunt pe cale să se strângă în fața magaziei de lămpi. Sunt şi santinelele de la N.K.V.D., cu mitralierele în mână. *„Bâstro, bâstro"*, strigă gărzile. Vocea le este răguşită, obosită. Se simte nerăbdarea să comande, ceea ce e de fapt meseria lor. O tristețe de nespus se degajă din această mulțime neagră. Hainele sunt în zdrențe. Figurile, mâinile le sunt murdare de cărbune şi de jeg şi totuşi vin din lagăr, ar fi trebuit să se poată spăla. Sunt, printre ei, oameni de toate vârstele, tineri aproape copii şi alții care ating bătrânețea.

Ce caută oare Ivan cu privirea? Un frate, un prieten? E atât de absorbit, simt că este cu acei oameni, că de atâta privit a devenit unul dintre ei, că reface în inima lui fiecare din mişcările lor.

Gărzile pun oamenii să se aranjeze în coloane de câte patru. Asta nu merge uşor. Fiecare miner încearcă să deschidă lampa pe care tocmai a primit-o. Cei care reuşesc, lovesc cu furie în ele. De ce?

Un ordin scurt: „*Şagom marş!*" Coloana se pune în mişcare cu un pas rapid. (Ce contrast, această iuțeală, când, cu câteva clipe înainte fiecare miner se mişca aşa de încet pentru a-şi lua locul în coloană.) În rânduri strânse, minerii defilează în fața ferestrelor noastre. Ivan, împietrit de acest spectacol, îi urmăreşte până când ultimul om dispare. Atunci se îndreaptă brusc, ca şi cum s-ar fi trezit. Scuipă pe jos, mă priveşte cu un surâs jenat, îşi împinge căciula spre ceafă, se lasă să alunece pe podea şi zice, frecându-şi mâinile:

– Haideți să fumăm! Fumați!

Zoia îşi bagă capul pe uşă:

– Veniți să scoateți dopurile!

– Dopurile? Mereu aceeaşi poveste? E clar că nu sunteți în stare să faceți nimic, strigă Kolia plin de mânie. Nu vezi că fac focul?

– Cu foc sau fără foc. Veniți să ne ajutați.

– Şterge-o cât poți de repede!

– Să te ia dracu!

Fata dispare. Kolia şi Ivan râd.

– Fetele astea nu servesc la mare lucru...

– Haide, Kolia, du-te să le ajuți.

– Eu? nici gând.

Ivan se ridică atunci, ia o şurubelniță şi trece în sala unde fetele sunt pe cale să deschidă lămpile şi să scoată dopurile acumulatorilor. Dopurile trebuiau să fie din sticlă, îmi explică Ivan, dar cum nu e sticlă, sunt din lemn. Soda le atacă, atunci trebuiesc scoase cu atenție. Văd, de altfel, că nu se sileşte prea mult. Dacă un dop rezistă, îl împinge, pur şi simplu, înăuntru.

Când toate lămpile sunt debarasate de dopuri, fetele le umplu cu sodă şi le aşază pe etajere pentru încărcare.

Împreună cu Ivan, ies din atelierul de lămpi pentru a

merge la o magazie a minei. Trebuie adus ciment. Va începe instalarea electro-magnetului. Când cimentul este adus, Ivan consideră că am făcut destul. L-a văzut pe *nacialnic* plecând la *stalovaia*. Este momentul să ne odihnim. Ne reîntoarcem în atelier. Focul arde în sobă. Kolia a dispărut. Ivan pune să se încălzească un borcan mic, după care începe să mănânce cu poftă. Încerc să nu-l privesc pentru a nu-mi trăda foamea. După un minut sau două, îmi întinde borcanul şi o lingură.

– Ia, mănâncă.

Refuz. Borcanul e de abia început.

– Nu, mulţumesc.

– O să spui mulţumesc după aia. Are aerul că e supărat.

Atunci iau borcanul din mâna lui şi mănânc prima mea tocană rusească de cartofi.

Din nou Zoia apare pe scară:

– Unde e Kolia?

– Ce mai vrei cu el?

– Am nevoie de dopuri.

– Lasă-l în pace pe Kolia, o să-ţi dăm noi.

Şi Ivan începe să taie dopuri de lemn. Îmi dă şi mie un cuţit de fabricaţie proprie şi învăţ şi eu să tai dopuri. E simplu şi sunt fericit să constat după o oră că sunt totuşi capabil să fac ceva cu mâinile mele. Când soseşte Vlas Parimanovici, nu spune nimic şi se mulţumeşte să discute cu Ivan despre amplasarea electromagnetului.

Vasia apare pe la ora 11. A petrecut dimineaţa în mină. Cum sunt pe cale să tai dopuri pentru *a face ceva* aşteptând ca Ivan să sape groapa care va primi tija electromagnetului, Vasia mă întreabă:

– Ce fel de specialist eşti tu?

Sunt jenat să mint şi îi spun că am lucrat la radio. Insistă, vrea să ştie amănunte. Nu îndrăznesc să-i spun

adevărul. Îi spun că eram specialist în sunet sau mai exact specialist în *acustica* sălilor de emisie.

– Mâinile tale îmi arată că nu ai fost muncitor. Cât despre specialitatea ta, nu o înțeleg. Dar asta nu are nici o importantă. Uite, ia bucata asta de slănină şi zahărul ăsta. Şi Vasia mă obligă să împart cu el rația lui suplimentară de stahanovist.

O întrebare îmi stă pe buze, aş vrea să ştiu cine sunt acei mineri care mergeau la puțuri în rânduri de câte patru, înconjurați de gărzi cu mitraliera în mână. Nu am îndrăznit să-l întreb pe Ivan, îl întreb pe Vasia.

– Sunt condamnați la zece, cincisprezece, douăzeci de ani de muncă.

– Ruşi?

– Da, numai ruşi.

– Ce au făcut?

– Asta, dragule, ar trebui să-l întrebi pe Stalin. Numai el o ştie. Şi, după o tăcere: De altfel, ca să o încheiem, ajungem cu toții acolo.

– Da, strigă deodată Kolia, toți ajungem acolo. Şi tu, nu-ți fă probleme. O să ajungi şi tu acolo, acolo o să-ți laşi oasele!

– Taci din gură, Kolia, eşti un prost. Rounault o să se întoarcă în curând la el acasă.

– Nu ştiu care dintre voi va avea dreptate, dar mai am o întrebare: De ce condamnații încearcă să-şi deschidă lămpile şi să lovească în ele?

– Ca să ne facă nouă rău, spune Kolia, înfundă dopurile.

– Nu e asta, spune Vasia, fac astfel pentru a le fixa mai bine, ca să nu curgă soda din acumulatori şi să le ardă hainele.

RAIUL

– Vasia, *nacialnicul* te-a căutat adineaori.

– Îl aştept, tocmai bine. Nu are decât să vină.

Şi Vasia continuă să-şi pilească cheia. Trebuie să facă patru. Lucrări pentru particulari. Şaizeci de ruble cheia. Aproape dublul salariului său pentru o zi de muncă de zece ore. Vasia nu înjură. Îşi roteşte umerii; are un fel de a pili care spune foarte clar ce gândeşte. Sunt pe punctul de a-l întreba ce nu e în regulă, când intră Vlas Parimanovici. Urmând sfatul lui Ivan, încep să tai dopurile într-un ritm mai rapid. Vasia, de partea lui, continuă să-şi pilească cheia. *Nacialnicul* se opreşte în faţa lui Vasia şi pentru un timp se uită la ce face, apoi:

– Unde e maşina?

– Ce maşină?

– Ştii bine că aveai de reparat, pentru dimineaţa asta, un declanşator automatic.

– Ascultă, Vlas Parimanovici, aş vrea să-ţi pun o singură întrebare: sunt artificier, da sau nu?

– Nu văd ce rost are întrebarea asta?

– Eu văd ce rost are şi mai pun o întrebare: Cât câştig eu pe lună?

– Nu ştiu pe dinafară fişa ta de plată.

– Eu o ştiu: 456 ruble şi 33 kopeici.

– Bine, şi ce-i cu asta?

– Uite ce e: reparaţia declanşatoarelor automatice intră în atribuţiile unui artificier?

– De ce să discutăm? Eşti prost dispus. Ai mai

reparat declanşatoare automate, de ce nu vrei să o mai faci?

– Nu o s-o mai fac atât timp cât nu o să-mi acordați prima de specialist care e datorată după lege pentru această muncă.

– Asta nu mă priveşte, asta depinde de Boris Petrovici.

– Poate, dar tu eşti şeful meu şi e datoria ta să o obții.

– Ascultă Vasia, până aici am vrut să discutăm, dar am terminat. Îți ordon să repari maşina.

– Ei bine, eu nu pun mâna pe ea. Sunt artificier, mă plătiți ca artificier, fac muncă de artificier. Asta-i tot. Când mă veți numi mecanic specialist o să repar ce vreți.

– E ultimul tău cuvânt?

– E ultimul meu cuvânt.

Vasia reîncepe să-şi pilească cheia. *Nacialnicul* trage o înjurătură serioasă, scuipă pe jos şi pleacă, cu mâinile în buzunar, cu capul uşor aplecat înainte, dar cu o privire rea să-ți facă frică.

– Ah, bandiții! izbucneşte Vasia. S-a terminat, nu mai merge!

Ivan nu spune nimic. Un surâs larg îi luminează fața.

– Să fumăm! strigă el. Şi Kolia, lăsând baltă lampa pe care încerca să o deschidă în menghină, îşi şterge mâinile şi repetă:

– Da, să fumăm.

– Haideți, spune Vasia la rândul lui. Şi el râde, dar altfel decât ceilalți. El este în plină luptă.

– Exagerează, într-adevăr, Vlas Parimanovici. De un an de zile fac pe prostul. De ce? mă întreb. Pur şi simplu pentru că în acest fel pot să-mi fac în acest atelier lucrările particulare. Nu, a durat destul.

Ivan şi Kolia se mulțumesc să răspundă prin

înjurături, ca şi cum orice discuţie ar fi inutilă. Pentru mine cazul pare ciudat: exploatare capitalistă, dacă nu mai rău...

– Spune, Vasia, nu ai putea să te adresezi sindicatului?

– Sindicat, sindicat – cei trei izbucnesc în râs. Ah! e grozav sindicatul. O să-l cunoşti tu.

– Dar, totuşi, nu-i nimic de făcut ca să-ţi aperi dreptul tău?

– În mod practic, nimic. Dar în ţara ta, în Franţa, ce aş fi putut să fac?

– În primul rând ar fi fost sindicatul. Dar, după ceea ce ştiu, nimeni nu te poate obliga să faci o muncă pentru care nu eşti plătit. Oricum, în cel mai rău caz, chiar dacă nici sindicatul nu ar putea să te apere, ai pleca.

– Cum să plec?

– Ei bine, ai căuta de lucru în altă parte, într-altă întreprindere, în alt oraş.

– Nu se poate, poţi să-ţi părăseşti serviciul dacă nu eşti mulţumit? Poţi să pleci într-alt oraş? Nu ne mai spune poveşti.

– Ce interes aş avea să vă mint?

– De acord, şi la noi poţi să pleci, să fugi, dar dacă te prind te mănâncă lagărul, Siberia, poţi să-ţi iei adio aproape definitiv.

– Cum asta, nu puteţi să vă duceţi să lucraţi în altă parte dacă aşa aveţi chef?

– Nici gând. Suntem aici, la Makeevka, la mina 9, şi nu putem să ne schimbăm.

– Atunci e ca şi cum aţi fi mobilizaţi?

Vasia ezită o clipă şi apoi:

– Da, ăsta e cuvântul, suntem ca nişte soldaţi.

– Dar aveţi oricum permisii, concedii?

– Ce vorbeşti! Familia mea locuieşte la trei sute de

kilometri şi se fac cincisprezece ani de când nu mi-am mai văzut mama.

– De necrezut, e într-adevăr de necrezut.

– Aşa e cum îți spun.

– Da, e adevărat, confirmă Kolia şi Ivan.

– Nici voi nu ați putut să vă deplasați?

– Ba da, dar numai pentru serviciul militar.

– E teribil ceea ce spuneți.

– Dar în țara ta, ce se spune despre Rusia?

– Unii gândesc tot răul posibil, iar alții cred că Uniunea Sovietică este raiul pe pământ.

– Raiul?

– Da, raiul.

Acest cuvânt provoacă un râs nebun celor trei ruşi. Fiecare repetă pe rând cuvântul rai. Nu-şi pot reveni. Şi când, spre prânz, minerii vin în atelier pentru a fuma o țigară, povestea mea continuă să aibă cel mai mare succes. De fapt nu acceptă nici o clipă că cineva a putut pronunța cuvântul „rai" în legătură cu țara lor. Pentru ei, eu am făcut numai o glumă bună. Şi când suntem singuri, Vasia mă întreabă:

– Ce e cu povestea asta cu raiul?

– Voi ați făcut Revoluția, partidul comunist, avangarda proletariatului este la putere. Muncitorii guvernează. Au creat cele mai bune condiții de viață posibile. Fiecare zi aduce o ameliorare. Toți muncitorii, sau aproape toți, cred în asta tare ca fierul.

– Dar tu vorbeşti ca din *Pravda* (Adevărul).

– Şi ce-i cu asta?

– Şi nu cunoşti vorba: ***Adevărul nu spune adevărul***?

– Şi unde e adevărul?

– În ceea ce vezi şi în ceea ce auzi în fiecare zi.

CE-I DE FĂCUT?

Mi se spune Rounault-Rai, adică Rounault-Paradis. Cu orice ocazie, această poveste cu raiul este evocată față de cei care vin să ne vadă la atelier. Asta duce la discuții politice fără sfârşit. Sunt uimit să văd cu ce ură toți aceşti mineri critică regimul. Nu se jenează în nici un fel să spună tare ceea ce gândesc. Când încerc, timid, să susțin şi contrarul afirmațiilor lor, sunt uluiți.

– Suntem în rahat până-n gât, spune Vasia. Nu e decât o singură cale de a ieşi.

– Care?

– O să-ți spun mai târziu, când vei fi în stare să mă înțelegi.

– Dar totuşi, nu uita, e război. Ați suferit, va veni pacea, reconstrucția, planurile cincinale, socialismul. Tu chiar nu crezi în progres?

– Cum vrei să pot crede în progres, când am trăit ce am trăit şi când văd ceea ce văd! Şi apoi, nu cred că războiul se va sfârşi înainte de mulți ani, şi nici în pace nu cred prea mult. Cât despre socialism, dă-mi voie să râd. Da, Lenin era cineva. Doi paşi înainte, un pas înapoi. Dar de atunci ne scufundăm. În ce? În sclavagism. Lenin a spus: *„Nu vor mai fi săraci, nici bogați, socialismul înseamnă fiecăruia după merite.“* Adevărul îl vezi, sunt Vlas Parimanovici, Boris Petrovici şi Stepan Ivanovici, exploatatorii. Ne sug la sânge. Altădată era țarul; azi e Stalin şi acest *guligan* (*gangster* – nota autorului) care este mai teribil decât predecesorul său. Fără milă, fără

apărare. Mergi de bună voie sau, dacă nu, te-aşteaptă lagărul sau închisoarea. O închisoare şi mai dură încă decât cea în care suntem în fiecare zi, căci, te întreb, – să nu poţi să te duci unde vrei, să nu poţi să faci ceea ce ţi-ar face plăcere, nu e oare o închisoare?

– Să nu crezi că în celelalte ţări e mai bine. E şi la noi multă mizerie, şomaj în timp de criză, locuinţe insalubre, greutăţi de tot felul.

– Aş vrea să cred asta, dar dacă în altă parte e aşa de rău, de ce frontierele noastre sunt complet închise? Dacă la noi s-ar trăi mai bine decât în altă parte, ne-ar lăsa să ne ducem să vedem şi ne-am întoarce repede.

– Frontierele sunt închise pentru că sunteţi o ţară în plină construcţie a socialismului; poporul are nevoie de toate braţele sale.

– Adaugă imediat: *pentru a le exploata*, căci argumentul tău nu ţine. Dacă viaţa aici ar fi într-adevăr mai bună decât la voi, nimeni n-ar pleca, dar deschide numai puţin frontierele şi o să vezi numărul celor care ar pleca.

– Cine ştie, după război, nu vor mai fi frontiere.

– Dacă întra-devăr crezi asta, eşti un copil.

– Dar, la urma urmei, nu ai nici cea mai mică speranţă?

Vasia nu răspunde. Privirea îi este absentă. Şi eu insist:

– Atunci, după tine, ce-i de făcut?

– Ei bine, o să-ţi spun. O bombă şi totul să se sfârşească, să nu mai vorbim. Iată ce ar trebui făcut.

– Ar fi prea uşor.

– Nu, nu ar fi uşor. Ar trebui curaj.

– Dar nu curajul vă lipseşte vouă, ruşilor.

– Da, în război avem curaj, pentru că e vorba de moarte. Ne place să dăm mâna cu moartea.

– Vorbeşti ca un ofiţer din garda ţarului.

– Vorbesc ca un rus. Te-ai gândit vreodată că: în biata țara asta au existat o mulțime de lucruri şi enorm de mult curaj, dar nu a fost niciodată ceea ce visăm cu toții: *libertatea*.

– Exact, cum nu ați cunoscut niciodată felul acela de libertate care există în Franța, în Anglia, nu puteți să o cuceriți în treizeci de ani. Dar să ştii că nicăieri nu există o adevărată libertate.

– Da, poate, dar trebuie să recunoşti şi tu că nicăieri nu ar putea exista un Vlas Parimanovici care să te oblige să faci o muncă pentru care nu eşti plătit. Dacă libertatea nu ar fi decât asta, să nu îți mai bați joc de om, şi tot ar fi grozav. Dar asta noi nu am cunoscut-o niciodată.

– Ascultă, Vasia, eu nu te înțeleg. Dacă toți ruşii ar gândi ca tine, regimul vostru nu ar ține mai mult de o zi. Fiecare popor are regimul pe care îl merită şi deci trebuie să fie şi oameni care sunt pentru Stalin.

– Da, ai dreptate, sunt şi sunt destui, toți Vlas Parimanovici, toți Boris Petrovici, sunt în genul lor mici Stalin care îi conduc pe ceilalți.

– Dar se lasă conduşi, deci speră.

– Se lasă conduşi pentru că nu sunt nici curajoşi, nici prea inteligenți. Sunt şi unii care cred în baliverne, dar nu sunt prea numeroşi. Se lasă conduşi pentru că nu gândesc, pentru că sunt leneşi. Să ştii că rusul, înainte de toate, e leneş.

– Eu cred că rusului, judecând după tine, îi place mai ales să-şi vorbească țara de rău.

– Ah! nu, eu iubesc țara asta, nici nu aş vrea să trăiesc în altă parte. Dar cred că merită şi ea un mai bine.

– Şi cei care gândesc ca tine de ce nu au făcut nimic ca să schimbe starea asta de lucruri?

– Te înțeleg. Să ştii că mulți au sperat să se poată debarasa de Stalin, să-şi regăsească libertatea în

momentul războiului. Mi s-a spus că în mai multe sate din Ucraina, nemții erau primiți cu flori. Dar în loc să ne dea libertatea, Hitler era şi mai feroce decât Stalin. Ah! era tare prost Hitlerul lor. Dacă ar fi respectat poporul rus, ar fi avut un aliat invincibil. Dar cum era josnic, trebuia să ne batem şi ne-am luptat şi o să ne luptăm încă atât timp cât va fi necesar. Uite, când nemții au ajuns la Makeevka, *nacialnicii* au plecat. Şi-au încărcat trenul cu tot ce puteau să care la repezeală. Dar, în ultima clipă, muncitorii s-au dus la gară, ar fi trebuit să vezi manifestația. Era ca în vechile timpuri bune de altădată. Puteam să spunem stăpânilor ce ne stătea pe suflet şi pot să-ți spun că *nacialnicii* nu au plecat cu toate bagajele.

– Cu toate astea, e mai bine dacă Hitler şi fascismul dispar pentru totdeauna.

– De acord, dar Stalin şi *nacialnicii* lui nu valorează mai mult, te asigur.

– Ce trebuie făcut ca să devii *nacialnic*?

– Oh! este foarte simplu, trebuie să fii un pic mai inteligent decât ceilalți şi să ai un suflet de caporal, atunci devii *desiatnic*. Încasezi un salariu mediu, dar te plimbi cu mâinile în buzunare. Şi e deja ceva. Când eşti *nacialnic*, câştigi mai mult şi pe măsură ce urci în ierarhia *nacialnicilor* ai un salariu şi mai mare, ai o maşină, votcă – aproape tot ce vrei, pentru că ai Statul la dispoziția ta. Ei au totul, cu excepția libertății, dar faptul de a lua libertatea altora le e suficient. Ce vrei, pentru a înțelege Rusia, trebuie să o vezi ca pe o imensă cazarmă, de o parte oamenii de trupă, de cealaltă caporalii, plutonierii, locotenenții, căpitanii, generalii, mareşalii şi, în frunte – generalissimul. Te asigur că nu din întâmplare Stalin ține mai ales la titlul de generalissim. Pentru a ne reaminti că U.R.S.S. este cea mai mare cazarmă din lume, cazarma cea mai uriaşă pe care a cunoscut-o omenirea.

– Dar după război nu va mai purta acest titlu.

– Îl cunoşti destul de puţin, nu o să abandoneze niciodată acest titlu.

– Totuşi, pacea...

– E alt nume pe care îl dă războiului.

– Ştii, Vasia, ascult ce spui, dar dacă într-o zi voi ajunge să povestesc astea la mine acasă, nu o să mă creadă nimeni.

– Dar o să le spui, totuşi?

– Poate. Ştiind că este inutil. Oamenii nu cred decât ceea ce le convine.

– Ah, da, e adevărat. Da, da, ceea ce ar trebui, la urma urmei, ţi-am spus-o eu: bomba – asta-i tot. N-o uita niciodată!

PALTONUL

– Ce ai în dimineața asta?

Cel care îmi pune această întrebare e Ivan.

– Nimic, îi răspund, poate sunt puțin obosit.

– Nu ți-e obosit brațul, ți-e obosită inima. Ce nu e în regulă?

Ezit mai întâi să-i răspund. O să înțeleagă el problemele mele, ar putea să mă ajute să le rezolv? Ochii îmi cad pe paltonul meu agățat de perete. E din cauza lui că am, de la o vreme, cele mai mari necazuri. *Desiatnicul* de la *masterskaia* îl vrea. Tocmai mi-a dat un ultimatum: sau paltonul, sau vei părăsi magazia de lămpi pentru a coborî în mină.

Ivan are un zâmbet bun. E drept că pare închis, ca şi cum ar păstra în el un mare secret. Privirea lui are ceva ciudat. Are aerul că îşi bate joc puțin şi de el şi de ceilalți. Şi apoi este felul acesta curios de a ne părăsi când se adună condamnații dimineața. Dar cu mine a fost întotdeauna bun. În primul rând la muncă, unde nu numai că mă învață meseria mea, dar şi face ceea ce ar trebui să fac eu, ca, de exemplu, instalarea faimosului electromagnet; apoi îşi împarte micul dejun cu mine. Dar vorbeşte rar şi când mi se adresează este totdeauna pentru a-mi da ceva. Cu întrebarea lui, îmi dovedeşte însă că mă cunoaşte mai bine decât credeam. Privirea lui e iarăşi întrebătoare. Şi, un pic fără voie, îi spun povestea paltonului. Mă linişteşte imediat. *Desiatnicul* nu are nici un cuvânt de spus. Nu e nici cel mai mic pericol. Şi pentru a-mi da curaj, râde cu poftă de

paltonul meu. Când Vlas Parimanovici intră, Ivan nu are altceva mai grabnic de făcut decât să-i povestească de amenințările *desiatnicului*.

– Nu-i nimic. *Desiatnicul* tău este un individ foarte mic. Uite aşa – şi Vlas Parimanovici îşi depărtează arătătorul cu un centimetru de degetul mare pentru a arăta cât de mic este individul.

Toți vor afla azi că *desiatnicul* îmi vrea paltonul. Toți îşi bat joc de *desiatnic*.

Nu spun că mă vor apăra, dar declară că *desiatnicul* e un nimeni şi că nu trebuie să-mi fac griji. Or să mă apere sau sunt pur şi simplu geloşi pe *desiatnic*? Deocamdată, totul este uitat: declanşatorul automat al lui Vasia, electromagnetul şi lămpile care trebuie să fie gata pentru prânz. Nu mai există decât un singur lucru, acest palton negru cu guler de astrahan, care stă agățat trist de un cui şi seamănă cu un animal gata să fie tăiat în bucăți. A văzut şi alte zile, şi alte țări. Stofa lui e caldă şi plăcută la pipăit.

– Vino, pune mâna pe asta, spune Vasia unui miner care tocmai a intrat.

– Ce e?

– O să-ți spun după aia. Vino mai întâi să-mi spui ce crezi de stofa asta.

– Oh! asta aminteşte de alte timpuri.

– Şi chiar de o altă țară.

– Da, nu pe aici poți să găseşti o stofă ca asta.

– Străinii ăştia, totuşi...

– Ascultă, spune Vasia, ai avea poftă de bucățica asta?

– Ha, ha, de ce nu?

– Tu ce crezi, cine vrea să-l aibă?

– Nu ştiu.

– Ghiceşte.

– Stepan Ivanovici.

– Nu.
– Boris Petrovici.
– Nu.
– Ei bine, dar cine atunci?
– *Desiatnicul* de la *masterskaia*.
– Doamne Dumnezeule, sper din toată inima că n-o să-l aibă.
– Nu, nu-ţi fă griji, este prea *mic* ca să-l aibă.

În fond, era ambiţia nemăsurată a *desiatnicului* cea care provoca reacţii atât de vii. Ar fi dat peste cap toate regulile dacă ar fi apărut într-o zi cu paltonul meu pe umeri. Fiecare societate are legile ei, la Makeevka ca şi oriunde.

Nu ştiu dacă *desiatnicul* a aflat ceea ce s-a spus la magazia de lămpi. Asta nu ar fi fost improbabil, căci mica noastră lume de la mină trăia din cancanuri. Aproape toate se năşteau la magazia de lămpi, unde se venea pentru a fuma şi pentru a pălăvrăgi. Desigur, mai era şi tâmplăria, dar asta e o altă poveste. În fapt, pe urmă *desiatnicul* m-a lăsat în pace. Dar alţi candidaţi se prezentară şi începui să cred că culoarea neagră a acestui palton îmi poartă ghinion. Aş fi vrut chiar să scap de el, căutam numai o soluţie. Ar fi trebuit să-l schimb contra unei pături şi a unui alt palton. Asta era dificil, dacă nu imposibil, până în ziua în care totul se schimbă, căci un om infinit mai important decât toţi cei care se găseau la mină, mai important decât Boris Petrovici şi Stepan Ivanovici, începu să-şi manifeste interesul pentru paltonul meu, într-un fel sau altul. Nu ştiam dacă Igor Fiodorovici ar fi putut singur să conceapă ideea de a-mi cumpăra paltonul. Avea aerul serios şi aproape timid. Dacă l-aş fi întâlnit pe stradă, l-aş fi crezut profesor sau funcţionar însărcinat cu contabilitatea într-un magazin, căci avea pe faţă acea oboseală a oamenilor

care manipulează cifre toată viața. Nu, de Igor Fiodorovici nu mi-ar fi fost frică. Nu avea nimic din privirea invidioasă a *desiatnicului*. Şi apoi, era bine îmbrăcat. Purta haine noi, un costum verde deschis vătuit şi deasupra o *tufleika*, paltonul scurt al şefilor. Acest om intră pentru prima dată în atelier împreună cu Vlas Parimanovici. Discutau de vreme şi de ultima distribuire de conserve. Vlas Parimanovici avea de asemenea şi veşti de la *bazar*. Asta a fost totul. Când plecă, mă întrebai ce a venit să facă la noi. Kolia mă informă: Igor Fiodorovici era inspector general al minelor. Depindea în mod direct de ministerul cărbunelui. Era un personaj important. Nu venea la mină decât o dată pe an şi dacă intra în atelier nu era decât de formă, căci lămpile nu îl interesau. El venea să-i inspecteze pe ingineri şi pe normatori. Era sever şi îi persecuta pe cei care fumau. E tot ceea ce Kolia a putut să-mi spună în legătură cu Igor Fiodorovici. Eram foarte mulțumit că inspecția trecuse aşa de bine. Într-un an sunt multe zile şi încă şi mai multe „şanse" pentru un „specialist" ca mine. Inspectorul general care, şi după ce trecuse îmi trezea frica, îmi părea dispărut pentru mult timp şi mi-a fost greu să-mi ascund surpriza când l-am văzut intrând, două ore mai târziu, spre prânz. Toate țigările se stinseră ca prin minune. Musafirii noştri, erau vreo trei sau patru, dispărură fără să spună la revedere, dar agitându-şi lămpile ca pentru a arăta scopul vizitei lor. La sfârşit, nu mai rămăseserăm în atelier decât Vasia, Kolia şi cu mine, fără a mai pune la socoteală fumul care era gros ca o ceață de toamnă şi care refuza să dispară. Kolia simțea primejdia, se ocupa de sobă şi se plângea de tirajul prost. Vasia mă privea ca şi cum eu aş fi putut să-i dau un răspuns la întrebarea care ne preocupa pe toți în cel mai înalt grad: ce putea Igor Fiodorovici să caute în atelierul nostru? Dacă Vasia ar fi avut curajul să-l

privească pe inspectorul general, ar fi fost mirat de aerul său stânjenit, căci, în mod evident, Igor Fiodorovici nu se simțea mult mai în largul său decât ne simțeam noi. Cu mâinile în buzunarele hainei sale noi, examină toate lămpile care se găseau pe masă. Apoi întrebă:

– Unde este Vlas Parimanovici?

– La direcție, la Boris Petrovici, răspunse Vasia.

Eram siguri că inspectorul general va pleca, fără să piardă o secundă, pentru a-l întâlni pe *nacialnicul* nostru. Dar, spre marea noastră surpriză, el spuse:

– Bine, atunci o să-l aştept.

Kolia propuse imediat să se ducă să-l caute.

– Nu e nevoie, spuse Igor Fiodorovici, nu sunt grăbit.

Vasia mă privi:

– Ştii ce ar trebui?

– Da, ştiu, răspunsei foarte repede, temându-mă de vreo imprudentă de limbaj din partea lui Vasia. Dar inspectorul nu părea că ne acordă vreo atenție. Se aşeză într-un colț, cu mâinile în buzunare. Eram gata să ne obişnuim cu prezența lui, dar ne împiedica să fumăm şi chiar să vorbim. Eram jenați în mod vizibil. Era adevărat că Vasia continua să-şi pilească cheile, cu toate că aceasta era complet în afara funcției sale în acest atelier. Ba chiar şi etală în mod fățiş o serie de chei pe masă, ca pentru a provoca o întrebare din partea inspectorului. Dar acesta avea aerul că priveşte în altă parte. Pentru a doua sau a treia oară, Kolia propuse să se ducă să vadă dacă *nacialnicul* nostru nu era la Boris Petrovici. Inspectorul general îi permise în cele din urmă să se ducă. Kolia reveni şi anunță că *nacialnicul* nu mai era la mină. De altfel, ziua de lucru a echipei noastre era terminată. Vasia îşi strânse lucrurile şi plecă, Kolia făcu acelaşi lucru. Rămăsei singur cu Igor Fiodorovici. Aş fi vrut să tai cu un cuțit tăcerea care domnea între noi pentru a şti în sfârşit

ce vroia acest om. Poate aştepta o fată de la magazia de lămpi? Am ieşit pentru a-l lăsa singur vreo zece minute. Când m-am întors, am înțeles că pe mine m-a aşteptat, căci i-am surprins privirea lipită de paltonul meu. Dar nu mi-a spus nimic.

Am văzut-o venind pe Vera cu grupul ei de la *masterskaia*. Mi-am pus paltonul ca să plec. Spusei la revedere lui Igor Fiodorovici. El mă urmă. Merserăm împreună în urma grupului. Un inspector general al minelor, alături de un muncitor deportat. Şi Igor Fiodorovici, care nu deschisese gura în tot timpul cât a fost la atelier, începu să-şi povestească viața. Făcuse studii la Leningrad. Studii reuşite. Imediat, un post. Şi avansări în fiecare an. S-a căsătorit, a avut doi copii. În timpul războiului a fost ofițer. Rănit, revenise în Donbass pentru a lua funcția de inspector general. Totul îi mersese bine în viață, nu avea de ce să se plângă. Mai ales studiile, merseseră foarte bine. Oh! era mulțumit, nu avea nimic de zis, numai un lucru nu avusese niciodată – un palton, un adevărat palton ca al meu. La ce i-au servit studiile, la ce îi servea postul – fără palton?

Îmi era destul de greu să răspund, dar apreciam manierele lui Igor Fiodorovici, discreția sa în exprimarea dorinței sale. Îi spusei că paltonul meu era un adevărat tovarăş pentru mine, dar că i l-aş fi dat cu plăcere. Numai că trebuia să-l pot înlocui.

– Bine, zise el, o să revin să vă văd. Şi plecă peste câmp, în timp ce eu încercam să-mi ajung din urmă grupul.

Eram aproape în dreptul Verei, doar zece paşi mă mai separau de ea, când văzui un om venind drept spre mine. Judecând după felul cum mergea, era beat. Mă pregăteam să-i fac loc, dar acesta, cu strigăte de *burgeois, burgeois,* urmate de înjurături teribile, se repezi la mine. Nici tovarăşii mei şi nici măcar Vera nu făcură nici

cel mai mic gest pentru a-mi veni în ajutor. Omul ridică mâna să mă lovească, când, cu forța disperării, strigai în rusă:

– *Proletari din toate țările, uniți-vă*!

Individul se opri, ezită o clipă şi apoi mă îmbrățişă plângând:

– Era gata să lovesc un frate, era gata să lovesc un frate!

– Dar de ce ai vrut să mă bați?

– Am crezut că eşti un burghez împuțit.

– De ce?

– Din cauza paltonului tău.

– Ce ți-a făcut paltonul meu?

– Nimic, dar încă nu am mai văzut altul ca al tău.

– Ar fi trebuit să vii la noi, căci la noi proletarii au paltoane.

– Da, aşa e cum ai spus, muncitori din toate țările, uniți-vă! Hai să bei un pahar, vino! Omul nu vroia să mă mai lase. Refuzul meu de a-l urma i se părea de neînțeles. Sfârşi prin a mă însoți până în lagăr. Încercă chiar să intre pentru a împărți cu mine restul sticlei sale. Santinelele reuşiră cu greu să îl împiedice să intre. Rămase o jumătate de oră bună în fața porții lagărului, urlând fără încetare strigătul ce pecetluise prietenia noastră: *Proletari din toate țările, uniți-vă!*

DISTRIBUITOR DE BENZINĂ

Când le-am spus lui Vasia şi lui Ivan că inspectorul general vroia paltonul meu, îmi cerură să-l fac să plătească prețul corect.

– Cel puțin cincisprezece mii de ruble, spuse Vasia.

– Da, atâta trebuie să-i ceri.

Găsii că prețul era exagerat. Vasia nu câştiga mai mult într-un an întreg. Dar insistară să cer acest preț. Igor Fiodorovici revenea în fiecare zi la magazia de lămpi. La început ne mirarăm, apoi am sfârşit prin a ne obişnui. De altfel, se vedea bine că nu este în inspecție. Discutam cu el de toate şi nu ne spunea nimic atunci când ne aprindeam țigările. Venea să vadă paltonul. Dar nu vorbea niciodată. Eu îi spusesem prețul. El găsi că este într-adevăr prea mult pentru el şi îmi propuse să-mi dea contravaloarea în conserve de carne şi de peşte.

– Nu-i de mirare, spuse Ivan, soția lui lucrează la direcția trustului; au toate conservele pe care le vor, de altfel soția lui e cunoscută. Câştigă enorm de mulți bani la bazar.

Personal, mi-ar fi fost foarte greu să lichidez toate conservele astea şi, pentru început, nu aveam unde să le ascund. Iată de ce îi propusei ca preț un costum vătuit, o haină lungă vătuită şi o pătură, plus cinci mii de ruble.

– De acord, în principiu, îmi spuse Igor Fiodorovici, o să vând conservele şi o să vă aduc banii. Dar promiteți-mi să nu dați paltonul altcuiva.

I-am promis. Începând din ziua în care am stabilit

acest acord, vizitele lui Igor Fiodorovici s-au rărit. Dar veni totuşi până pe la sfârşitul lunii aprilie ca să-mi spună că încă nu strânsese toată suma necesară, dar rămânea amator şi conta pe mine. Cum furturile în lagăr se înmulţeau, îmi adusesem toate bagajele la magazia de lămpi. Le încredinţai lui Ivan şi lui Vasia, căci mă puteam baza pe ei. Făcui bine, căci şeful lagărului, în acord cu comandantul Riazanov, organiză furtul a tot ceea ce deportaţii mai posedau încă. Riazanov a fost cel care a pus să fie strânse toate bagajele într-o pivniţă special amenajată. Într-o noapte, toate valizele dispărură. Ancheta nu a dat nici un rezultat, oare de ce? Eu mă detaşasem complet de lagăr. Nu mai trăiam decât pentru magazia de lămpi.

Viaţa mea începuse, încetul cu încetul, să capete o formă. Dimineaţa, sosind la atelier, aprindeam focul după metoda lui Kolia: surcele, benzină şi cărbune. După care mă duceam în sala cea mare pentru a ajuta fetele să debaraseze lămpile cu acumulatori de dopurile de lemn. Zoia îşi bătea mereu joc de mine, Maruşina, o basarabeancă, cânta cu mine cântece româneşti. Frosia, o fată bătrână care era acolo de zece ani, îmi dădea ordine. În atelier, tăiam dopuri de lemn, deschideam lămpile recalcitrante în menghină, sudam şi distribuiam benzină. Era o viaţă liniştită. Aveam chiar sentimentul că am învăţat o meserie, până în ziua în care Vlas Parimanovici îmi dădu să fac o cheie. O cheie simplă, de decupat, dintr-o tablă mai groasă. Lucrul mi se păru uşor. Mă apucai de lucru ca şi cum aveam de trecut un concurs. Cu pasiune şi dorinţa de a reuşi. Când cheia a fost gata, nu a reuşit să deschidă broasca. Reîncepui. O dată, de două ori, de trei ori. Lucram deja de opt ore. Nu-mi mai rămâneau decât trei ore ca să o fac. Eram nervos. Nu înţelegeam de ce cheia tăiată din tablă, după model, nu se

potrivea cu modelul. Cu toată bunăvoința mea, nu produceam decât rebuturi. Se apropia momentul în care trebuia să părăsesc atelierul. Nimic nu era gata şi ajunsesem la convingerea că nu voi fi niciodată în măsură să fac această cheie. Ori, a doua zi, Vlas Parimanovici avea să mi-o ceară. Trebuia să fie gata, o promisesem. În momentul acela sosi schimbul: Nicolai Simionovici, un invalid de război, lăcătuş de meserie, numit recent la magazia de lămpi, pentru că îşi putea face meseria rămânând aşezat. Îi arătai cheia şi îi spusei că o ceruse Vlas Parimanovici.

– Foarte bine, o s-o fac.

A doua zi, găsii cheia, o dădui *nacialnicului*. Invalidul mă salvase.

În general, nu erau surprize. Să tai dopuri, să sudez lămpi, să distribui benzină, erau principalele mele ocupații.

Manipularea benzinei era o sarcină delicată. Toată lumea râvnea acest lichid prețios. Furturile erau numeroase. De cinci sau de şase ori pe zi, fete, venind de la unul din puțurile minei, îmi prezentau un bon pentru zece litri şi mergeam să deschid magazinul special pentru a le distribui benzina. Erau singurele momente în care puteam să vorbesc franceza. Număram litrii cu voce tare. Deseori mă încurcam. Fetele care mă priveau lucrând nu înțelegeau. Râdeau de mine, întrebându-mă când mă voi reîntoarce în țara mea. Printre ele erau şi basarabence care îmi vorbeau în româneşte. Fuseseră mobilizate pentru muncă în 1945, în acelaşi timp cu bărbații. Pentru a le face plăcere, număram litrii în româneşte şi aceste câteva cuvinte le umpleau ochii de lacrimi. Fără veşti de la familiile lor, aşteptau cu nerăbdare vara, crezând că vor fi eliberate în perioada recoltei.

La magazia de lămpi erau şi timpi morți. Fetele se

strângeau atunci pentru a cânta cântece la fel de triste ca stepa. Maruşina, basarabeanca, mă învăță cuvintele unui cântec pe care-l auzisem în România:

Vântul mână valurile
Norii îmi apasă acoperişul
Îmi aduc dureri şi lacrimi
De la cele trei surori care sunt departe.

Când era tristă, deschidea uşa atelierului şi începea să cânte. Ritmul viu al refrenului era foarte diferit de cântecele ruseşti care erau lente şi greoaie. Maruşina îmi cerea veşti din Bucureşti, unde avea un frate şi o soră. Era româncă până în fundul sufletului. Fără să se plângă de soarta ei, marca prin tot ceea ce făcea această diferență. Se considera oare superioară ruşilor? Uneori aveam această impresie. Dar poate nu-şi manifesta decât nostalgia de basarabeancă.

În fiecare zi, între orele unsprezece şi unu, atelierul se transforma în salon. Se venea după noutăți.

Fiecare nou-sosit povestea vizita lui la bazar. Nimic nu-i interesa mai mult pe ruşi decât piața. Nici ziarul afişat la direcția minei, nici şedința de informare a *partorgului*, nici zvonurile cu privire la război şi pace nu rețineau atâta atenția tovarăşilor mei ruşi ca piața unde fiecare putea vinde şi cumpăra după bunul său plac. *„Ieri, eram la bazar...“*, când unul dintre vizitatorii noştri începea cu aceste cuvinte, toată lumea tăcea pentru a asculta povestirea cu cel mai viu interes. Deseori eram întrebat dacă în țara mea exista un bazar. Nici Lenin sau Stalin, nici planurile cincinale sau socialismul nu aveau o importanță comparabilă cu cea a bazarului. Eram compătimit sincer pentru că nu cunoscusem încă acel loc

extraordinar, inima vieții sovietice. Constatam, spre marea mea uimire, că regimul socialist transformase pe aceşti muncitori în negustori care nu se gândeau decât să vândă şi să cumpere. Datorită faptului că mina închiria fiecăruia dintre ei o bucată de pământ pe care o putea cultiva în voie, ei dispuneau de o serie de mărfuri care erau foarte căutate. Unii îşi vindeau tutunul, alții semințele de floarea soarelui sau mălaiul. Nicolai Semionovici îşi vânduse recolta de tutun pe 27.000 de ruble, aproape de nouă ori salariul lui anual. Cu 23.000 de ruble cumpărase o vacă. Nevasta lui vindea laptele care îi aducea între 50 şi 60 de ruble pe zi, de cinci ori salariul lui. Nu e de mirare că meseria lor li se părea puțin importantă în comparație cu activitatea lor de negustori. Dar, cu toate acestea, aveam impresia că nu am înțeles pe deplin secretul bazarului. Trebuia să mai fie un lucru care îi lega atât de tare pe toți de bazar.

BRICE

Ziua începea întotdeauna în acelaşi fel: mă duceam la joagăr să caut lemn pentru a aprinde focul. În timp ce eram îngenunchiat în fața sobei, Ivan devora din priviri adunarea condamnaților. Kolia, în sala cea mare, încurca fetele sub pretextul că le ajuta să deschidă lămpile. Apoi, revenind în atelier, ne privea un moment şi rupea tăcerea bârfindu-le pe fete pe care se făcea că le dispreţuieşte deoarece sub ocupație se culcaseră cu nemții. Ivan propunea să fumăm şi vorbeam de bazar. Deseori Ivan mă întreba dacă nu erau *ocazii* în lagăr, care era unul din cei mai mari furnizori ai bazarului. Dar eram neîndemânatic în a descoperi ceva pentru el. Când îi propuneam o pereche de pantofi, o cămaşă, era încântat. Dar nevasta lui îl obliga întotdeauna să le aducă înapoi, găsind prețul prea ridicat. Ea îşi închipuia că ar trebui să obțină lucrurile *pe nimic*, căci deportații erau obligați să le vândă pentru a nu muri de foame.

Odată, Ivan îmi mărturisi dorința de a avea un brici, obiect foarte rar în Rusia. Ori eu reuşisem să salvez din toate controalele două brice, cele mai frumoase piese din colecția mea de altădată. Îi adusei un frumos brici suedez. Fu fericit ca un copil. Îl privea, îl încerca, îl ascundea de privirile celorlalți, dar îl scotea de cum era singur cu mine. Simțeam că îi era teamă de momentul în care va fi obligat să mă întrebe: cât? În cele din urmă, îmi puse marea întrebare, fără să îndrăznească să mă privească.

– Nimic, i-am răspuns.

– Cum? Atunci nu pot să-l primesc.

– Ba da, ia-l pentru că îți place.

– E într-adevăr frumos.

– Cu atât mai bine. Să nu mai vorbim de asta.

– Într-adevăr, mi-l dai?

– Sigur că da.

– De ce nu vrei să-l vinzi?

– E simplu, pentru că aşa vreau, înțelegi...

Ivan nu înțelegea prea bine ceea ce spuneam. Un obiect aşa de scump ca un brici se vinde. Dar sfârşi prin a accepta explicația mea. I-am cerut numai să-mi promită că nu va vorbi nimănui de acest brici. Nu mai aveam decât unul singur pe care vroiam să-l păstrez. Dar păru prea fericit pentru a putea să se abțină. Fui cu toate acestea mirat când Vlas Parimanovici veni să mă întrebe a doua zi dacă nu mai aveam un alt brici. Nu înțelegeam că Ivan a putut să vorbească chiar cu *nacialnicul* de această poveste. Uitându-şi complet promisiunea, Ivan veni el însuşi să insiste ca să satisfac dorința şefului nostru. Acesta îmi oferea un preț frumos. Îi adusei un exemplar minunat, un Shefield cu o lamă foarte lată, aşa cum se vede în sudul Franței sau în Spania.

– Cât? mă întrebă *nacialnicul*.

– Nimic. Nu îl vând, îl dau.

Urmă o lungă discuție. Vlas Parimanovici, care avea simțul banului în cel mai înalt grad, nu înțelese şi păru chiar jenat să fie dator pentru un cadou atât de rar în această țară. Dar altfel se arătă foarte recunoscător şi mă numi chiar în aceeaşi zi stahanovist, dându-mi în fiecare săptămână bonuri de masă la care avea dreptul un muncitor de şoc. Singura dificultate era însă să folosesc aceste tichete, pentru că muncitorii străini nu aveau dreptul să meargă la cantină. Mărturisii aceasta într-o zi lui Kolia, care îmi propuse spontan să meargă în locul meu

cu o gamelă, pentru a-mi aduce mâncarea. Asta îl amuza. Ascundea foarte ostentativ gamela sub veston. Toată lumea vedea că ascunde ceva, dar, după o regulă nescrisă, era admis. (După aceeaşi regulă, fiecare miner putea să ia în fiecare zi o bucată de cărbune de zece sau cincisprezece kile. Dacă o ducea să fie văzut, era pedepsit, dacă o ascundea, santinelele îl lăsau să treacă. Şi ele făceau de altfel acelaşi lucru.)

Aveam deci în fiecare zi o masă destul de substanţială, compusă dintr-un singur fel, dar având fie carne, fie peşte. O dată totuşi, când Kolia era în cursă, intră Vlas Parimanovici.

– Unde e Kolia?

– Nu ştiu.

Răspunsul ăsta era clasic. Ca la armată, era mai bine în principiu să ignorezi întotdeauna un lucru şi să-ţi degaji astfel orice responsabilitate. Dar de această dată minciuna mea era vinovată. Eu eram cauza absenţei lui Kolia. Speram că Vlas Parimanovici va pleca. Dacă Kolia era prins, risca o pedeapsă destul de gravă pentru *absenteism*.

Nacialnicul se aşeză pe banca lui Vasia, o scândură lată de fag, şi nu se mai mişcă. Cum începusem să repar o lampă, eram obligat să continui. Căutam un pretext, speram că una din fete va veni să mă cheme ca să deschid o lampă, ca să scot un dop. Nimeni nu veni şi *nacialnicul* părea că face corp comun cu banca de fag. Din fericire, eram pe punctul de a suda o lampă, ceea ce mă obliga să mă deplasez mereu, să merg de la menghină la sobă şi de la sobă la menghină, şi pândeam sosirea lui Kolia pentru a face astfel încât să mă găsesc în faţa uşii, cu scopul de a-i camufla intrarea.

– Kolia, Kolia! salutară fetele, cu zgomot, sosirea lui. Râdeau. Oare or să-l prevină? Îl aud traversând în fugă

marea sală. Intră în atelier ca un bolid. Nici n-am văzut uşa deschizându-se, îl văd numai pe Kolia punând gamela lângă menghină.

– E bun astăzi, e peşte, strigă el bucuros. Deodată privirea lui îl descoperă pe *nacialnic*. Se roşeşte până la urechi, ia o lampă şi se pune pe lucru.

Vlas Parimanovici se ridică:

– Unde ai fost?

Kolia nu răspunde. Priveşte gamela. *Nacialnicul* priveşte şi el gamela. După care pleacă, fără să spună nimic.

Mă scuz fată de Kolia.

– *Nicevo*, spune el, *nicevo*.

A doua zi Vlas Parimanovici îmi dă iarăşi bonuri de masă.

– Ce să fac, îi spun, cum să le folosesc?

– Nu ai decât să-l trimiți pe Kolia, ca şi până acum. Şi spune asta în fața lui Ivan. Sunt liniştit, la fel şi Kolia. Reia cu plăcere cursele lui la cantină. Simt că Ivan ar vrea şi el să se achite într-un fel sau într-altul de datoria lui. De câteva zile mă întreabă dacă îmi place berea. Şi apoi, într-o după-amiază, mă ia la el ca să bem bere.

Ivan locuieşte într-o căsuță mică în lemn, nu departe de mină. E foarte curată, foarte albă. Îmi explică faptul că mama lui a dat-o cu var din cauza Săptămânii Sfinte. Este un vechi obicei la care mama sa ține. Ivan mi-o prezintă pe soția lui, o țărancă grasă cu ochii plini de lăcomie nemăsurată, şi pe mama lui, o femeie de vreo şaizeci de ani care îmi pare bunătatea însăşi. Căsuța lui are două încăperi: bucătăria şi camera de culcare. Sunt şi icoane. Le privesc. Ivan râde:

– Oh! e bătrâna care le păstrează.

Apoi sunt fotografii. Ivan soldat, Ivan cu soția lui.

Mobilele sunt din lemn alb. Într-un colț doarme

copilul care are doi ani. Ivan îmi arată berea. O sticlă mică de tot pe care soția lui a adus-o de la bazar. Prețul e de 35 de ruble, adică şapte pahare de tutun sau de fasole albă. Ar vrea să o beau singur. Îl oblig să toarne la toată lumea. Ciocnim.

– E bună, zic.

Ivan zâmbeşte şi pentru prima dată văd pe fața lui reflectarea unei bucurii pure. Este mulțumit că a putut să mă facă să beau bere, băutură destul de rară aici şi foarte apreciată, ca de altfel orice băutură.

UN LAC CU LEBEDE

Mă întorc singur în lagăr. Vera este prevenită. Va spune că am o lucrare foarte urgentă de terminat, că sunt reținut la magazia de lămpi. Traversez satul ca un om liber. Am încă în gură gustul amar al înghițiturii de bere. Peste tot văd oameni pregătindu-și casa pentru Paști. Unii își repară acoperișul, femeile văruiesc pereții, alții lucrează în micile lor grădini. Drumul este noroios, dar în aer se simte acea promisiune de primăvară care îi împinge pe oameni să-și desțelenească pământul.

Cât timp o să rămân în această țară? Trei ani, cinci ani, zece ani? O să am poate odată o căsuță cu grădină ca Ivan? Nu, el a moștenit această casă de la tatăl său. Numai băștinașii din Makeevka au *isba*, nou-veniții locuiesc în lagăre, în barăci sau în blocuri mari de patru etaje. E drept însă că, în schimb, direcția minei dispune și de un număr de case burgheze pe care le atribuie *nacialnicilor.*

Trecând prin fața clădirii trustului cărbunelui, mă opresc o clipă în fața unui mare panou de propagandă pictat direct pe zid și reproducând cifrele de producție, faimosul cuvânt de ordine al lui Lenin că trebuie totdeauna mai mult cărbune și alte cuvinte de ordine ale lui Stalin.

În partea de sus a panoului este pictat capul *generalissimului*, în culori. Pieptul îi dispare sub decorații. Fața are, în mod curios, o expresie țeapănă, care îmi reamintește de ceva. Ah, mi-am dat seama, este aproape capul unei icoane bizantine. Rigiditatea liniilor este aceeași, dar se simte că idealul pictorului este fotografia

în culori. Şi apoi sunt mustăţile, care sunt mari, frumoase, ca şi cum toată forţa modelului şi toată credinţa pictorului s-ar fi concentrat în aceste mustăţi agăţate sub nas şi ale căror vârfuri sunt îndreptate spre pământ, nu prin forţa gravitaţiei, ci prin voinţa proprietarului care a ales dialectic materia ca izvor şi sens al oricărui lucru în această lume.

Când sosesc în lagăr, santinela îmi spune că mă cheamă comandantul. La *ştab*, îl găsesc pe Willi. Trebuie să mergem în oraş pentru a face o reparaţie la Ivan Ivanovici, *nacialnicul* de la *masterskaia*.

– Cred că n-o să ne pierdem timpul.

Willi are dreptate. De îndată ce ajungem, soţia lui Ivan Ivanovici ne oferă să bem şi să mâncăm. După care ne conduce în camera mare a casei, pentru a repara difuzorul. Privirea îmi cade pe o mare pictură albastră, verde, aurie. Este un lac minunat unde înoată o lebădă regală. Pe malul lacului, aproape de un copac, o prinţesă foarte tânără şi foarte palidă se sprijină de braţul unui prinţ. În fundal, o pădure cu copaci de un verde strălucitor.

Caut în zadar tablouri oficiale, portretele şefilor sau reproduceri ale cromolitografiilor lui Gherasimov. Nu găsesc decât o fotografie mărită a stăpânului casei. Are o figură de mujic de treabă, plinuţă şi rotundă, cu acea vulgaritate groasă care aminteşte capul de viţel. I-l arăt lui Willi. Este mirat, credea că şeful nostru a văzut timpuri mai bune, că era un inginer degradat, de exemplu.

– Da, văd, era un mujic. Dar nu-ţi vine să crezi că faptul de a nu face nimic şi de a câştiga o mulţime de bani schimbă omul.

Willi are încă o dată dreptate. Dar nu înţelege prezenţa tabloului.

Încerc să-i explic că oamenii au nevoie de poezie, că nu vor înceta să o caute. Sufletul de mujic al lui Ivan

Ivanovici are nevoie de altceva decât de portretele lui Stalin, de lozinci, de tablouri reprezentând muncitori sau luptători.

– Da, spune Willi, şi eu sunt aşa, şi eu am în dormitorul meu un tablou, un lac cu o insulă şi copaci foarte întunecați.

– *Insula Morții*, de Boecklin?

– O cunoşti?

– Da, dar ți-aş spune că prefer *Lacul cu lebede*.

– De ce? este totuşi prost pictat!

– Da, dar e mai real şi îmi face bine să văd aici tot albastrul şi verdele ăsta.

– Bagă de seamă că nu sunt icoane.

Într-adevăr, nu sunt. Pun întrebarea soției *nacialnicului*. Ne spune că mama sa a dorit să fie îngropată cu icoanele.

– Asta poate însemna sau că mamei îi era teamă că ginerele le aruncă, sau femeia minte şi le-a ascuns pur şi simplu pentru că icoanele nu fac bine la un *nacialnic*.

ARISTOCRAȚII

Mi-a mai rămas o cămaşă. În ziua liberă mi-o spăl în lagăr, lângă spălătorie. Lângă mine, un bărbat înalt, un fel de uriaş din garda lui Frederic al II-lea, care încearcă şi el să-şi spele hainele. E la fel de neîndemânatic ca şi mine şi poate chiar şi mai rău, dacă e să judecăm după degetele care deja îi sângerează. Înainte de a-mi cere un foc, se prezintă: baron de Winterfeld. Vorbeşte franceza. Tatăl său a fost ultimul ataşat militar al Germaniei în Franța înainte de războiul din 1914. În 1912 sau 1913, în timpul marilor manevre care au avut loc în apropiere de Toulouse, tatăl lui a fost victima unui accident de maşină. A rămas cu familia lângă Montauban până la război. L-au îngrijit cei mai buni medici. Preşedintele Poincaré a venit în persoană să-i pună pe piept crucea Legiunii de onoare. Amintiri plăcute, una peste alta. Baronul de Winterfeld îşi aminteşte foarte bine plecarea din Franța, tranzitul prin Spania într-un vagon cu perdelele lăsate.

Îmi povesteşte viața sa. Studii de drept, dar diplomația nu-i spunea nimic. Cum iubea Extremul Orient, a devenit reprezentantul de la I.G. Farben în China. Era căsătorit, avea copii. Soția lui era cu el în România, unde el conducea sucursala unei mari întreprinderi metalurgice. Cu puțin înainte de atentatul din 20 iulie, a trimis-o în Germania, cu intenția de a o regăsi după puțin timp. Surprins de evenimente, internat într-un lagăr de prizonieri civili germani, a fost deportat în U.R.S.S.

Este mirat de prezența mea aici. Aflu că lucrează la mina 11. Până aici totul a mers bine pentru el.

Nişte prieteni vin să i se alăture şi fac cunoştinţă cu clanul aristocratic al lagărului, cinci sau şase nemţi care au multă ţinută în zdrenţele lor, dar politeţea lor şi-a pierdut ceva din rigiditate. Aceşti aristocraţi nu se amestecă cu restul lagărului. Nici unul nu a acceptat un post „administrativ". SS-iştii în genul lui Otto sau al lui Robert, care comandă compania a patra, îi detestă, dar îi lasă în pace. Aristocraţii nu-şi fac iluzii în legătură cu soarta lor.

Winterfeld explică:

– Germania a pierdut acest război de la început, ca de altfel şi pe cel din '14. Motivul e simplu. În istorie, se va vorbi de războaie pentru unitatea globului. Două puteri au şanse, America şi Rusia. Germania nu a făcut decât să desţelenească terenul. E o sarcină ingrată, detestabilă. Şi e grotesc să nu vezi ce se întâmplă. Dar lipsa de sens politic a poporului german nu are limite. Ultima sa nebunie s-a numit nazism.

Acesta s-a născut dintr-o mare mişcare de revanşă şi de răzbunare a tuturor elementelor naţiunii germane care timp de secole au fost oprimate. Îi veţi regăsi pe pangermanişti, aceşti burghezi care, pentru a-şi ascunde propria neputinţă în a conduce afacerile ţării, în destinul interior al naţiunii, îşi iau revanşa pe un alt plan, cel al naţionalismului. Dar şi mai importantă mi se pare influenţa slavă. Aduceţi-vă aminte de vorba lui Bismarck: *Teritoriul din estul Elbei trebuie germanizat.* Avea cât se poate de multă dreptate. Nemţii nu ştiu să asimileze. Slavii din aceste regiuni de est au rămas slavi în fondul lor. Au fost întotdeauna oprimaţi. Şi-au luat revanşa în nazism, distrugând Germania.

Grupul de aristocraţi fuma în tăcere. Aveau aerul că aprobă tot ceea ce spusese tovarăşul lor. Cu excepţia contelui de Frankenhausen. Scoase un ziar din buzunar:

Germania liberă. Prima pagină era încadrată de culorile imperiale negru, alb, roşu. Articolul de fond era semnat: *Generalul von Seydlitz*.

– Iată viitorul, spune von Frankenhausen. Gingis Han vrea să se înțeleagă cu noi. Pentru a ne oprima, la început, dar mai apoi gustul nostru pentru muncă, eficacitatea noastră vor câştiga. Germanii au luat deja succesiunea lui Gingis Han o dată în cursul istoriei. Nu e nici un motiv ca aceasta să nu se repete şi adevăratul imperiu slavo-german sau germano-slav va fi ceva grandios. Asta ar merita efortul. Îi înțeleg pe Paulus şi pe grupul său: se sacrifică, acceptă să fie considerați trădători, dar pregătesc viitorul. Şi viitorul este aici, aproape de Rusia. Pentru Franța vom rămâne mereu *Bosches* ridicoli şi groteşti; englezii şi americanii ne vor exploata, fiindu-le teamă de concurența noastră comercială; singura țară care ne respectă, orice s-ar spune, este Rusia. În fiecare zi verific acest lucru aici, la Makeevka, unde ar trebui să ne deteste, pentru că noi suntem ocupanții feroci de ieri. Cu toate acestea, se înclină în fața calităților specialistului german. I se recunosc calitățile, fără să fie invidioşi şi fără să-şi bată joc.

Von Frankehhausen povesti că a întâlnit în oraş un grup de prizonieri de război germani. Ținuta lor era impecabilă. Lagărul lor era administrat de către un colonel neamț. Ruşii îi lăsau în pace. Ceea ce mâncau de obicei era incomparabil mai bun decât ceea ce mâncam noi, căci nu se fura, sau, cel puțin, nimic din ceea ce lagărul primea nu dispărea la bucătării, cum era cazul în lagărul nostru. În plus, aceşti prizonieri se plimbau liberi în oraş, primeau ziarul *Freies Deutschland* şi dispuneau de un post de radio.

– Nu, spune von Winterfeld, nu avem nimic de câştigat dintr-o unire cu Rusia. Trebuie să înțelegem o dată pentru totdeauna că nu e pentru noi cucerirea lumii. Şi unirea cu

Rusia ar fi hitlerismul împins la limita extremă. Ar fi teribil pentru noi, pentru umanitate, căci am risca în realitate să câştigăm lumea şi să ne pierdem definitiv sufletul. Gândiţi-vă numai la asta: într-un imperiu germano-slav, sub ordinele unui Stalin oarecare, ar exista lagăre de exterminare pe lângă care Auschwitz nu ar fi fost decât un joc.

– Winterfeld, eşti un umanist, nu îţi cunoşti propria istorie. Ce au făcut romanii după căderea Cartagenei? Ce au făcut americanii cu pieile roşii?

– Eu spun nu, declară Winterfeld, lumea va avea nevoie de o Grecie. Un guvern mondial ar face un loc Germaniei.

– Cu o condiţie, să nu fie Rusia cea care va cuceri lumea. În cazul acesta vom fi trecuţi prin foc şi sabie sau, şi mai rău, căci există şi mai rău decât moartea.

– Da, aveţi dreptate, să-ţi trădezi sufletul e mai rău decât orice şi Paulus a trădat. Nu mă gândesc la capitulare, mă gândesc la cuvântul liber, Germania liberă. Libertatea stalinistă, nu, niciodată.

– Tot ceea ce spuneţi este plin de interes, remarcă altcineva, dar nu mă pot împiedica să nu vă întreb: ce gândiţi despre întoarcerea noastră?

– După cum îl cunosc pe Stalin, ne va păstra mult şi bine, căci nimeni nu-l va putea obliga să desfinţeze lagărele, să redea prizonierii. Ne va păstra, asta e totul.

– E vesel. Şi opinia publică mondială? Şi crezi că nu se va afla niciodată ce se întâmplă aici?

– S-a ştiut la fel de bine şi ce se întâmpla în lagărele de la noi. Şi ce a făcut *opinia mondială*? Nu mare lucru, mărturiseşte!

– Şi părerea dumneavoastră, domnule Rounault, mă întreabă Winterfeld.

– Viitorul mi se pare destul de nesigur. Dar cred că ne vom întoarce după cinci sau şase ani.

– Până atunci, vom fi cu siguranță plecați în cine știe ce stea.

– Da, dar Europa?! spune cineva. Nu îl vor lăsa pe Stalin să facă orice.

– Oh! Europa a murit în 1815. Sigur, a supraviețuit penibil până în 1914, dispărând încetul cu încetul. Astăzi ea nu mai există, căci Europa nu are sens decât în măsura în care popoarele din această parte a Europei vorbesc aceeași limbă. Vedeți ce vreau să spun – Congresul de la Viena, unde rușii, englezii, francezii, austriecii, prusacii aveau aceeași limbă.

– Vorbeau franceza.

– Perfect, și aveau o scară de valori comună. Astăzi s-a terminat și s-a sfârșit definitiv. Nici Stalin, la fel ca și Hitler, nu au făcut latină în tinerețe. Barbarii nu cunosc istoria, ei o fac.

– Dar Franța, cu toate acestea, nu are numai o limbă internațională, ea are și această valoare esențială care este respectul omului.

– Va trebui ca umanitatea să poată să creadă din nou în om..., spun, dar sunt surprins de rezonanța goală pe care o au aici aceste cuvinte, ca și cum ele nu mai înseamnă nimic.

PAŞTELE

Când am intrat în dimineața aceea în magazia de lămpi, Zoia, zărindu-mă, a strigat:

– *Christos voskrese!* (Cristos a înviat!)

Celelalte fete au reluat urarea şi am învățat răspunsul: *Adevărat a înviat!*

În felul acesta am ştiut ca în acea zi era duminica de Paşti. Fetele aveau flori în păr. Unele aveau prăjituri şi chiar şi ouă roşii. Mi se spuse că nu departe de mină, în casa Nataşei Ivanovna, se citea liturghia. Am vrut să mă duc cu Kolia. Îmi promise că mă va însoți, dar în ultima clipă refuză, pretextând că un nou şef va sosi astăzi. Îmi dădui însă bine seama că nu avea chef să meargă. Îmi spuse că nu merita, căci nu erau decât femei şi copii. Îi era poate teamă de fetele de la atelierul de lămpi, care îşi băteau joc de el cu plăcere. Dar acceptă să-mi explice drumul. Părăsii atelierul sub pretextul că mă duc la forjă ca să fac cuie. (Nu erau cuie, trebuiau forjate ori de câte ori aveam nevoie.)

Nimic nu arăta că eram în duminica de Paşti. Cu toate acestea, încercam să descopăr peste tot semnele sărbătorii. În fața direcțiunii, Boris Petrovici discuta cu inginerul şef. Minerii mergeau încolo şi-ncoace, ca în fiecare zi. Trecând prin fața magazinului Niurei, inima îmi bătea, dar uşa colibei era închisă. Cine ştie, poate că Niura era la Nataşa Ivanovna? Şi aruncai o privire şi în coliba cu apă caldă, ca şi cum Niura ar fi putut fi acolo. Dar nu era decât bătrâna paznică, ce moțăia lângă soba sa.

Puțin mai departe, trebuia să trec prin fața *masterskaiei* şi aveam sentimentul că dacă l-aş întâlni pe Ivan Ivanovici sau pe maistru, şi-ar da poate seama unde mă duc. Mi se spusese deseori că mi se putea citi pe față ca într-o carte. Nu am îndrăznit să intru la *masterskaia*, am mers puțin mai repede şi am împins uşa forjei.

Bătrânul lăcătuş lucrează din greu, ca întotdeauna. Din cauză că este plătit la piesă. Asta se vede. Nu îi place să fie deranjat, mai ales pentru cuie. Dar ajutorul său, un țăran din Banat, un tip de treabă, acceptă să mă ajute, adică să-mi facă vreo zece cuie.

– Treci peste vreo oră, îmi spune.

Şi îi spun că dacă cineva întreabă de mine, nu are decât să spună că mă întorc imediat. (Imediat, *siicias*, e un cuvânt magic pe care orice rus îl respectă. Poate însemna o oră, două ore, o zi. Un singur cuvânt mai e la fel de important, *zavtra*, care înseamnă mâine.)

O dată plecat de la forjă, începe adevăratul pericol. Nu mai am nici o explicație valabilă pentru prezența mea aici. E adevărat că am ciocanul; îl port ostentativ. Dar dacă un supraveghetor mă interpelează, încă nu ştiu ce o să răspund. Deocamdată, totul merge bine. La dreapta mea se află instalația ascensoarelor, marele troliu, apoi trebuie să trec chiar la poalele haldei de la mina 9. Mi se pare imensă. Un vagonet urcă până în vârf, unde stă o tânără femeie. Când vagonul ajunge în dreptul ei, îl răstoarnă pentru a-l goli. Când vântul e puternic, e o muncă grea, mai ales la -30°C şi sunt întotdeauna rusoaicele care stau acolo, timp de opt ore, ziua şi noaptea. (Femeile occidentale sunt mult prea fragile pentru acest fel de muncă).

Mi-ar plăcea să fiu în acel moment acolo sus, pentru a vedea peisajul. Ceva în acest negru şi gri ar trebui totuşi să aibă aer de sărbătoare. Trec repede, sar pentru a evita

pietrele care se rostogolesc.

Acum ştiu că pot fi văzut de la direcţie. La ora aceasta, nimeni nu părăseşte mina. Îmi încetinesc pasul şi încerc să imit mersul rusesc, care este în acelaşi timp greoi şi legănat.

Iată primele grădini. Asta-i bine. Aici pot oricând să spun că mă întorc la lagăr sau că mă duc la puţul 32. Copacii sunt slabi ca şi proprietarii lor. Cireşi. Bobocii lor stau să crape. Şi iată de altfel unul care poartă o coroană de flori. Este şi mai plăpând decât ceilalţi; zidul unei căsuţe îl protejează. Un pic aplecat înainte, ca şi cum ar saluta soarele, are aerul că cere să i se vină în ajutor, să fie susţinut.

Găsesc fără greutate casa Nataşei Ivanovna pentru că în faţa porţii este lume. Încerc să intru. Imposibil. Curtea este plină de femei şi de copii. Sunt mame care încearcă să-i înveţe rugăciuni pe copii. Unele aşteaptă să intre în încăpere; altele vorbesc liniştite ca şi cum ar fi la piaţă. Nici o reculegere, dar un aer de Paşti cu toate acestea. Copiii sunt curaţi şi se vede că mamele şi-au pus hainele cele mai bune.

O mare oboseală mă copleşeşte deodată. Aş vrea să mă aşez sau, şi mai bine, să mă culc şi să dorm, să dorm...

Lângă mine, o femeie povesteşte că la întoarcerea de la liturghia de la miezul nopţii, un grup întreg a fost atacat de bandiţi.

– Nu e de mirare, ne-au văzut revenind de departe cu lumânările aprinse. Necredincioşii ăia au dezbrăcat patru femei. Într-o noapte de Paşti, să nu-ţi vină să crezi! E totuşi prima dată când se întâmplă aşa ceva de când au distrus bisericile.

– Sunt unii care cred că bandiţii erau în realitate poliţişti.

– Se poate. Totul este posibil. Dar sunt şi bandiţi.

– Da, sunt. Şi chiar că nu au fost niciodată atâţia ca astăzi.

– L-au asasinat pe bătrânul Nicolai Vasilievici săptămâna trecută, la câţiva paşi de casa asta.

– Doamne, Doamne, cu războiul care nu se mai termină...

– Sunt unii care spun că totuşi se va termina repede.

– O, va fi un altul după asta şi aşa mai departe.

– De când au dărâmat bisericile, nu mai sunt decât nenorociri.

– Doamne, Dumnezeule, dă-ne nouă pace!

– O să cred în pace când o să văd din nou biserici.

– Se pare că or să le reconstruiască.

– Ah, ar fi cazul. Bunul Dumnezeu a fost prea mult timp lipsit de casa lui.

– Tăceţi din gură, El nu are nevoie de casă, El este în inima noastră şi în cea mai umilă dintre colibe.

– Dovada că îşi vrea casa sa e că de la distrugerea bisericilor toate necazurile s-au abătut asupra noastră.

Femeile care sunt lângă uşa casei îngenunchează. Celelalte le imită. Se aude un cântec bisericesc. Doi copii mici se joacă alergând printre credincioşi. Unul încearcă să-l prindă pe celălalt.

Ies din această mulţime cu inima grea. Unde este verdele copacilor de la Paris?

În stradă întâlnesc un grup de mineri care merg la lucru. Este schimbul de prânz. Cu ei voi intra fără probleme la forjă.

Şi minerii vorbesc de liturghia de la miezul nopţii şi de atacul bandiţilor.

– Sunt dezertorii. Trăiesc şi ei cum pot fără să facă prea mult rău.

– Eu cred că sunt prizonieri care se întorc, spune un altul care povesteşte că a văzut, nu mai departe decât săptămâna trecută, un tren întreg cu prizonieri la Stalino. Prizonierii nu se vor întoarce la ei acasă, ci vor rămâne în lagăre. De altfel se construiesc lagăre aproape peste tot.

– Şi cât timp vor rămâne în lagăre?

– Oh, ştii, când eşti în Donbass şi când eşti într-un lagăr, nu eşti prea aproape de plecare...

DESIATNICUL

Din ziua de Paşti, nu-mi rămăsese decât dorinţa, vie ca o rană, de a-mi regăsi viaţa mea de altădată, viaţa care îmi aparţinea, cu un cer, un pământ şi o limbă care fuseseră ale mele. Oboseala era ca un pansament peste această durere interioară profundă, dar cel mai mic lucru, mişcarea unei crengi, culoarea unei frunze mă transportau departe de această ţară unde nimic nu-mi era familiar: nici râsul fetelor, nici pasul bărbaţilor, nici negrul pământului şi al nopţilor. Am început din nou să scriu scrisori la Moscova pe care le puneam eu însumi la poştă. Fiecare scrisoare lua cu ea toată speranţa mea şi toate visele mele de viitor. Apoi regăseam ca singură consolare fraternitatea unui Vasia sau a unui Ivan. Ei îmi vorbeau mereu de reîntoarcerea mea acasă. Simţeam care era partea de amabilitate din încurajările lor. Vorbeau de această întoarcere ca şi cum ar fi fost vorba de propria lor eliberare. Şi, ca pentru a-mi grăbi plecarea, Vasia luase hotărârea să-şi treacă examenul de şofer pentru a putea fi transferat la garajul trustului din care făcea parte mina noastră. Vroia cu orice preţ să scape de tirania lui Vlas Parimanovici şi de Boris Petrovici. Timp de trei luni, în fiecare seară, trebuia să urmeze cursuri. Speram în secret că nu va părăsi atelierul atât de curând. Mi-era frică să rămân singur. Cu atât mai mult cu cât am crezut că înţeleg, din anumite aluzii ale lui Ivan, că şi acesta mă va părăsi la rândul lui. După defilările condamnaţilor, în fiecare dimineaţă, rămânea încă un lung moment la

fereastră, scufundat într-o reverie din care nimic nu putea să îl scoată, cu excepția pașilor *nacialnicului* care, după un vechi obicei, îl făceau să tresară. Încetul cu încetul simțeam că Ivan se considera vinovat de un fapt grav, care-i dădea sentimentul de nu a fi decât un ocnaș în vacanță.

– Într-o zi, voi pleca, îmi spuse, dar fu tot ceea ce putui să aflu de la el.

Apoi, la magazia de lămpi apăru un nou-venit. Îmi amintesc încă de dimineața în care l-am văzut pentru prima dată. Era mic și vânjos și avea o caschetă de biciclist. Cu mâinile în buzunare și cu țigara în gură, se uita la fetele care aranjau lămpile. Trecui prin fața lui fără a avea aerul că-l văd. Puțin după aceea, intră în atelier și mă interpelă:

– Și ce, tu nu faci deci nimic?

– Ba da, lucrez.

– Nu, ai dreptate, nu are rost decât dacă *nacialnicul* este prezent.

– În țara mea lucrezi când e de lucrat și te odihnești după ce ai terminat.

– Țara ta e țara ta, dar aici ești în Uniunea Sovietică.

Noul venit arbora un aer prietenos, dar nu știu exact de ce, nu-mi inspira nici o încredere. Semăna ca două picături de apă cu agentul N.K.V.D. din filmul *Ninoșka*: același mers, aceeași privire falsă. Văzându-l, revedeam scena din film, unde, sub pretextul de a conduce un copil la toaletă, agentul traversează camera Ninoșkăi. Muzica marchează puternic pașii săi ce se vroiau cât mai discreți posibil.

Noul venit se numea Victor Simionovici. Tocmai fusese numit *desiatnic*, adică supraveghetorul magaziei de lămpi. La prânz, în timpul reunirii prietenilor lui Vasia și ai lui Ivan în atelierul nostru, povestii istoria lui Ninoșka. Doi comisari sunt trimiși de guvernul sovietic la Paris

pentru a vinde perle şi pietre preţioase. Viaţa în Franţa este prea dulce şi cei doi comisari nu se grăbesc să-şi încheie afacerea. Într-o zi primesc o telegramă care le anunţa sosirea unui inspector, fără însă a-l numi. Merg la gară ca să-l întâmpine şi se întreabă dacă îl vor recunoaşte. Văd un om cu haine prost croite şi cu alură marţială. Şi fără să îndrăznească să-l acosteze, îl urmăresc. În faţa cuiva, venit să-l întâmpine, omul se opreşte brusc, loveşte călcâiele şi strigă: Heil Hitler. Descumpăniţi şi ruşinaţi, cei doi comisari sovietici se întorc. (Această neînţelegere are cel mai mare succes la publicul meu, care se manifestă cu veselie, înjurând.) De fapt, inspectorul este o femeie, o foarte frumoasă femeie, cu aerul sever şi cu o privire fanatică. Ea îi pune la lucru pe cei doi comisari şi, într-un timp record, misiunea cu care fuseseră însărcinaţi este îndeplinită. În timpul acestor zile petrecute la Paris, Ninoşka face cunoştinţă cu un parizian care se îndrăgosteşte de ea. El ar vrea să o reţină în Franţa, dar ea nu cunoaşte decât datoria ei de comunist. Viaţa la Paris, frumuseţea oraşului, perspectiva fericirii, nimic nu poate să o seducă.

– Iubiţi prea mult viaţa şi dragostea şi prea puţin munca, spune ea francezului, care îi răspunde că viaţa nu-şi capătă sensul profund decât prin căutarea fericirii care este împlinirea inimii şi a spiritului.

Ninoşka se întoarce la Moscova şi bărbatul care o iubeşte încearcă în zadar să o regăsească. Autorităţile sovietice îi refuză viza. Întoarsă la Moscova, îşi dă şi ea seama, din păcate prea târziu, că iubeşte, iubeşte şi ea. Şi pentru a-şi aminti de Paris, îi invită din când în când pe cei doi comisari. Atunci, în jurul unei omlete, este evocat Parisul, Franţa, frumoasele zile. Prepararea omletei cu cele două ouă aduse de oaspeţi este apreciată în mod deosebit de auditorii mei. Dar finalul filmului are cel mai

mare succes, plecarea, definitivă de această dată, a Ninoşkăi şi a celor doi comisari care, trimişi la Istanbul pentru a trata o vânzare de blănuri, fac cunoscut guvernului lor că nu se vor mai întoarce, Ninoşka regăsindu-l pe bărbatul pe care îl iubeşte, iar cei doi tovarăşi deschizându-şi un restaurant pe malul Bosforului.

– Au avut noroc, spune Vasia – şi ceilalţi aprobă. Victor Simionovici cere detalii despre viaţa peste graniţă. Vasia mă întreabă despre posibilitatea pe care ar avea-o de a-şi câştiga viaţa în Franţa. Povestea acestui film face în câteva zile turul minei. Cred că nu a avut vreodată atâta succes. Mă tem chiar că toată această întâmplare riscă să aibă urmări periculoase pentru mine. Dar Vasia mă linişteşte.

– Printre noi nu sunt pârâcioşi.

– Nici Victor Simionovici?

– Nu, nici un pericol. Fii atent numai când vei vedea figuri străine.

Victor Simionovici a aflat foarte repede că *nacialnicul* şi Ivan au primit brice. Ar vrea şi el să primească ceva şi, pentru a mă seduce, îmi promite să mă conducă la bazar. Este el însuşi un mare negustor. Soţia lui vinde tutun şi fasole uscată. Îmi aduce şi refuză să fie plătit. Din păcate, nu mai am brice şi nu ştiu ce aş putea să-i dau *desiatnicului* care ţine să fie protectorul meu. Cum îl interesează politica, purtăm discuţii fără sfârşit. În fiecare dimineaţă, mă trimite la direcţie să citesc *Pravda* care este afişată. Am făcut desigur progrese în rusă, dar, cu toate acestea, îmi este foarte greu să descifrez jurnalul.

– Ce citesc eu într-o oră, tu ai citi în zece minute, îi spusei odată *desiatnicului*.

– Da, dar tu citeşti chiar şi ce nu e scris şi care este probabil adevărul, căci ceea ce e tipărit nu e decât minciună.

Astfel, sub influența *desiatnicului*, deveneam puțin câte puțin un fel de comisar cu informația pentru cele zece-douăsprezece persoane care se reuneau regulat la noi, la prânz.

ÎNTÂI MAI

Se apropia sfârşitul războiului. Se discuta din ce în ce mai mult şi se lucra din ce în ce mai puţin. *Pacea*, eram singurul care pronunţam acest cuvânt. Toţi ceilalţi pariau pentru un război foarte lung, al cărui sfârşit nu-l întrezăreau. Degeaba explicam eu că Germania nu mai exista, practic, că Japonia se va prăbuşi şi ea, că toate popoarele aşteptau pacea cu nerăbdarea oboselii, tovarăşii mei ruşi opuneau cu o convingere oarbă credinţa lor într-un război etern. La aceasta nu exista replică, nu existau argumente logice.

– Într-un fel sau într-altul, războiul va continua, spunea Vasia şi ceilalţi îi împărtăşeau părerea.

Copacii erau în floare. Şi ca pentru a răspunde la tot acest alb din natură, guvernul punea să se văruiască faţadele. (Minerii îşi albiseră aproape toţi căsuţele lor, de Paşti.) Şi aceste faţade albe primeau inscripţii roşii care începeau toate cu: *Trăiască Întâi Mai! Trăiască Generalissimul Stalin, călăuza şi conducătorul nostru!*

Şi urările pe marile faţade nu se mai terminau. Cum erau peste tot, nimeni nu le citea. Era pur şi simplu pus roşu pe alb, ca în florile de măr, numai că era cu mult mai puţin frumos.

La mină, ca şi în lagăr, venise ordinul să se facă o curăţenie generală. Totul trebuia să fie curat în cele trei zile de sărbătoare. Într-adevăr, trebuia să şomăm timp de trei zile.

– Întâi Mai, spunea Ivan, este Paştele lui Stalin.

La atelierul de lămpi, curăţenia se făcuse repede. Cu Kolia, am dus toate lămpile care trebuiau reparate, în pod. Acelaşi principiu se aplica şi în altă parte. La *masterskaia* se scoteau maşinile care aşteptau să fie reparate pentru a fi aruncate, pur şi simplu, într-o groapă ce se găsea în spatele forjei.

În lagăr se aştepta o inspecţie. Totul era revopsit. Inscripţiile străluceau frumos. Scândurile pe care dormeam erau acoperite cu cearşafuri frumoase pe care le întindeam dimineaţa şi le strângeam seara. Oamenii care erau în zi de repaus trebuiau să fie gata să se aşeze în faţa paturilor în caz de inspecţie. Comandantul ne adună pentru a controla executarea dispoziţiilor sale. Zidurile erau albe, inscripţiile roşii – cearşafurile foarte curate, dar mâinile şi figurile noastre erau negre.

– Ce se întâmplă, strigă comandantul văzându-ne, de cine vă bateţi joc?

Comandantul companiei nu înţelegea. El era obişnuit să ne vadă mai mult negri decât albi, aşa că murdăria noastră nu îl şoca deloc.

– De ce oamenii tăi sunt aşa de negri?

Abia atunci Mişa a înţeles şi trăgând cea mai teribilă înjurătură, repetă întrebarea:

– De ce sunteţi aşa de negri, bandiţilor?

– Dar, locotenente, n-avem ce face. De trei zile nu e apă în lagăr.

Acest răspuns, care corespundea unui fapt pe care comandantul îl cunoştea, îi provocă acestuia o furie oarbă. Lovi puternic cu piciorul în uşă, înjură şi plecă.

Cât despre noi, neştiind ce să facem, aşteptam în poziţie de drepţi în faţa cearşafurilor foarte albe.

Mişa reveni după puţin timp:

– Ascundeţi-vă, bandă de idioţi, ascundeţi-vă! Cu

toții în spatele clădirii celei mari și să nu vă vadă nimeni!

Inspecția nu a văzut decât cearşafurile foarte curate. Fără îndoială, absența oamenilor nu a mirat-o. De altfel, era uşor de explicat. Era suficient să se spună că eram cu toții la lucru.

– Au văruit ei clădirile, spune Willi, dar ce or să facă cu noroiul? Or să-l văruiască şi pe el?

Nici nu bănuia câtă dreptate avea. În ajun de Întâi Mai, văzurăm sosind în lagăr şi la mină căruțe transportând nisip galben. Au fost acoperite drumurile, intrarea lagărului şi terenul din fața direcțiunii minei. Era frumos la vedere, acest nisip galben. Dar după schimbul de prânz, noroiul se reinstalase în drepturi.

La atelier se discuta de nisipul galben. De ce risipa asta, dacă, aşa cum spusese Willi întotdeauna, ar fi fost atât de uşor să se lege direcțiunea de puțuri printr-un drum pietruit.

– Oh, spune Vasia, asta e din cauză că nouă ne plac minciunile. E ca şi ziarul care nu spune decât minciuni pentru a ascunde adevărul, deşi se numeşte cu mândrie tocmai *Adevărul*. Pentru asta, ca pentru tot restul, ți-am spus deja ce trebuie, şi face cu ochiul, pentru că nu vrea să adauge cuvântul lui preferat – *bomba*, căci era prea multă lume în atelier.

Fusese vorba să ni se dea trei zile de vacanță. În realitate, la mină lucrul nu a încetat nici o oră. În schimb a fost pâine albă şi, la cantina minei, votcă. *Nacialnicii* nu au venit de Întâi Mai decât spre prânz. Purtau costume frumoase noi şi s-au dus direct la cantină.

– Vezi, îmi spune Ivan, costumele astea au venit din America. S-a spus că vor fi pentru muncitori, că vor fi date ca prime pentru stahanovişti. Ori, cei care le-au primit sunt *nacialnicii*. Asta este dreptatea lui Stalin. Priveşte-i, au aerul mulțumit. Ți-am spus eu: este întâiul mai al lor. Şi

scuipă plin de dezgust, lansând înjurătura sa cea mai dură.

În lagăr s-a organizat o manifestaţie. Pe la ora cinci după-amiaza, toţi cei care se găseau în lagăr, chiar şi bolnavii, au fost strânşi în jurul marii stele desenate cu pietre vopsite în roşu, în mijlocul curţii. După o jumătate de oră de aşteptare, comandantul Riazanov sosi împreună cu statul său major, o duzină de ofiţeri. După care se arătă Koch, urmat de Müller care părea foarte mândru. Müller redactase gazeta de perete în care se spunea că această sărbătoare amintea lupta muncitorilor pentru eliberare şi că toţi cei care aveau şansa să trăiască acest Întâi Mai în Uniunea Sovietică trebuiau să se considere fericiţi. Müller organizase o echipă care cânta cântece româneşti. După care a urmat discursul micului ofiţer de la N.K.V.D., cel care semăna cu un pinguin. Ne spuse că trebuie să fim fericiţi că ne aflăm într-un lagăr model. Trebuia de asemenea să apreciem fericirea de a învăţa, în Uniunea Sovietică, ce era munca şi bucuria muncii. Uniunea Sovietică, născută din Revoluţia din Octombrie datorită gândirii lui Lenin şi Stalin, devenise singura ţară din lume în care munca era o onoare, căci clasa muncitoare, prin intermediul avangărzii sale, Partidul Comunist, era la putere. Datorită abolirii exploatării omului de către om, luase naştere o nouă societate. Trebuie să ne considerăm fericiţi de a fi martorii şi, după posibilităţile noastre, colaboratorii construcţiei socialismului care, pentru moment, datorită războiului patriotic ce era pe cale să ia sfârşit printr-o strălucită victorie, trecea printr-o fază de reconstrucţie. Trăiască Generalissimul Stalin! Trăiască Armata Sovietică!

După aceea a fost rândul lui Koch. Era palid şi mai slab decât ultima oară când îl văzusem, dar o lumină ciudată îi ilumina figura. Putea în sfârşit să vorbească în

public. Fără îndoială că se credea la Bucureşti. Spuse, şi el, că Întâi Mai era sărbătoarea muncitorilor din toată lumea şi că trebuie să ne bucurăm să fim aici, în ţara socialismului şi a libertăţii, dar că avem datoria să ne amintim fără încetare marea solidaritate care leagă muncitorii români de muncitorii sovietici. „Războiul este pe cale să ia sfârşit, strigă el, datorită curajoaselor armate sovietice care, după ce au eliberat patria noastră română, vor elibera lumea întreagă."

– E nebun, spuse cineva, alături de mine.

Nu, gândii eu, nu e nebun. Crede. Este poate singurul în stare să creadă, cu acest fanatism, din toată această mulţime căreia puţin îi pasă de tot ce se spune şi care nu aşteaptă decât un lucru: să poată să se întoarcă la dormitoare cât mai repede posibil.

Pentru ofiţeri, s-a dat votcă. Îi auzeam urlând şi cântând. Au fost şi focuri de armă. Un ofiţer împuşcă doi deportaţi pe care hazardul îi scoase în drumul lui. Au murit, din cauza rănilor, a doua zi, pe 2 mai.

VICTORIA SAU CELE TREI UKAZURI ALE LUI CHURCHILL

Sunt bolnav. Febră, dureri de cap. Mă târăsc la lucru. Să mă duc la vizita medicală ar fi inutil. La atelier, Vlas Parimanovici se interesează de sănătatea mea. Îi mărturisesc că nu mă simt prea bine.

Mă priveşte şi mă întreabă:

– Ai bani?

– Nu, nu prea mulţi.

– Atunci nu e bine. Când eşti bolnav ai nevoie de un lucru, de unul singur: *de bani, de bani şi iar de bani.*

Cuvintele astea mă lovesc în plin. Îmi dau seama că am păstrat totuşi anumite iluzii. Încă mai cred că stalinismul are cel puţin un regim mai drept pentru bolnavi, ceva în genul asigurărilor sociale de la noi. Şi iată, aflu că de ce am nevoie înainte de orice sunt banii, ca în cel mai rău sistem capitalist.

Nacialnicul vrea să mă trimită în lagăr. Îi spun că asta n-ar servi la nimic, căci nu sunt *destul* de bolnav. Atunci îmi dă voie să mă urc în pod să dorm. Kolia îmi aduce supă. Ivan mă invită la el. Datorită lor, reuşesc să mă vindec de gripă. Sunt bucuros, căci o boală prelungită ar fi putut fi fatală. Conform unui regulament nou al trustului, bolnavii, nu numai că încetează să mai fie plătiţi din prima zi a absenţei, dar nu sunt păstraţi în lagăr mai mult de opt zile. Dacă după această perioadă nu s-au restabilit, sunt trimişi în lagărul Lenin, un fel de lagăr de moarte lentă, de unde încă nimeni nu s-a întors.

Willi este cel care aduce într-o seară vestea cea mare în lagăr. A auzit-o în oraş:

– Gata, s-a terminat, e pace.

– Atunci ne reîntoarcem.

– Desigur.

Speranța ne cuprinde pe toți, ca un vânt tare ce umflă pânzele. Calea întoarcerii ne pare deschisă şi amintirile vin în întâmpinarea noastră, zâmbete familiare ale vieții de altădată. Nu sunt discuții, dar între vecini îndrăznim să evocăm, cu voce înceată, poate pentru prima oară, prezența acelora pe care dorim să-i revedem.

Refuzasem mereu să mă las pradă gândurilor de întoarcere. Azi, când mă gândesc, înțeleg că nu era decât slăbiciune şi teama de a nu-mi fi dor de țară. De teamă de a nu mă înşela, îmi spuneam că sunt aici pentru patru sau cinci ani şi încercam să mă instalez în această viață care, de fapt, nu era o viață. Dar, în dimineața Zilei Victoriei nu m-am putut împiedica să simt că, în ciuda a orice, va fi posibilă, în curând, pentru mine, o reîntoarcere. Şi am intrat în atelier strălucind de bucurie.

– Ați văzut, e totuşi victoria, e pace. Cine plăteşte votca?

– Pentru votcă, de acord, îmi spune Vasia, dar pacea e altceva, şi în vocea lui se simte un ton dezabuzat.

– Haideți, haideți, nu vă mai pot înțelege. Războiul a luat sfârşit şi pacea începe, da sau nu?

– Tu te vei întoarce mai repede la tine acasă, dar pentru noi va fi, în cel mai bun caz, *disciplina din timp de pace*.

– Disciplina din timp de pace?

– Ei, da, totul va fi mai greu, planurile cincinale şi tot tralalaul, lagărele, Siberia şi dracu mai ştie ce încă.

Când *clubul* atelierului s-a reunit la prânz, „războiul şi pacea“ au fost din nou la ordinea zilei.

– Haideți, spun eu, bucurați-vă. Nu mai vorbiți astăzi de război.

Un bătrân tâmplar intervine:

– Eşti cam grăbit cu bucuria ta. Cunoşti multe lucruri şi ne-ai povestit şi nouă o parte din ele, dar mă întreb dacă tu ai înțeles într-adevăr ce se întâmplă în lume.

– Aştept să-mi explici tu.

– Ei bine, iată. Este întotdeauna un om care este mai puternic decât ceilalți şi acest om, acum, este Churchill.

– Churchill?

– Sigur că da! Şi toată lumea ştie asta la noi. Dovada, iat-o: acum doi ani s-a dat un *ukaz*: *Aboliți Internaționala* şi Stalin a dizolvat Internaționala. Nu se mai vorbeşte, nu se mai aude la noi imnul revoluției. Vezi deci forța acestui om. Dar a dat un alt ukaz: *Deschideți bisericile*, a ordonat acesta lui Stalin, iar Stalin a deschis bisericile. Şi ca să sfârşească, Churchill a dat un al treilea ukaz: *Acordați o viață liberă cetățenilor şi redați pământul țăranilor.* Acest al treilea ukaz Stalin refuză să-l execute şi din cauza asta va fi război. Asta-i tot.

Ce să răspunzi la asemenea afirmații? Convingerea tâmplarului era deja făcută. El vedea lumea asemenea Rusiei, cu un şef suprem, şi acest şef era Churchill. Cât despre schimbările intervenite în timpul războiului, nu putea să le explice decât prin decrete dictate şi impuse lui Stalin. Cum tot răul îi părea că vine de la Internațională, abolirea ei deschidea posibilitatea unei întoarceri la condițiile de viață dinainte de 1914. Libertatea religioasă confirma în ochii lui această teză. Dar esențialul era bineînțeles viața *liberă* şi restabilirea proprietății țărăneşti.

Tâmplarul are un adevărat succes cu părerile sale.

– Cine ştie? spune cineva, dacă Churchill e într-adevăr puternic, va reuşi să impună viața liberă.

În acest moment intră Vlas Parimanovici. Vasia i se adresează:

– *Nacialnic*, ştii că în curând va fi viaţa liberă?

– Niciodată, răspunde Vlas Parimanovici.

Kolia, care până atunci asistase în tăcere la ceea ce se spunea, ni se adresează pentru a ne întreba:

– Ce e la urma urmei viaţa liberă?

Vlas Parimanovici îi răspunde:

– Viaţa liberă e sfârşitul la orice, e haosul: fiecare poate să facă ce-i place şi mai ales să se ducă unde vrea. Este catastrofa catastrofelor.

– Ascultaţi, zice atunci Vasia, sunt totuşi ţări unde viaţa liberă există şi unde nu e o catastrofă.

– Ce ţări?

– Ţări pe care Rounault le cunoaşte: Franţa, Anglia, Elveţia.

– Ar trebui văzut asta mai de-aproape. În primul rând sunt ţări mici care nu sunt comparabile cu ţara noastră şi apoi Rounault poate să ne povestească ce îi place, nimeni nu s-a dus să verifice. Acestea spuse, *nacialnicul* pleacă la cantină.

– Pentru el, victoria este votca.

– Da, o preferă vieţii libere.

– Dar tu, Rounault, crezi că vom avea viaţa *liberă*?

– Cum să vă răspund în două cuvinte? În Anglia sunt cele mai frumoase peluze din lume. Într-o zi un grădinar a fost întrebat ce trebuie făcut pentru a avea o asemenea iarbă. E foarte simplu, a răspuns grădinarul, trebuie multă ploaie şi două sute de ani.

– Şi atunci?

– Ei bine, voi nu aţi avut vreodată în Rusia viaţă liberă. Ea e ca iarba, nu apare de azi pe mâine.

– Vrei să spui că nu vom avea niciodată această libertate?

– Ba da, o s-o aveți, dar cu o condiție: să o doriți din tot sufletul, ca şi cum ar fi femeia vieții voastre.

– Dar o iubim, Rounault, o iubim.

– Atunci, într-o zi, o veți avea, e sigur.

ELVEŢIA

Victoria nu aduse nici o schimbare în viaţa noastră. Războiul va avea el loc, da sau nu? Problema aceasta continua să fie discutată în atelier. Reîntoarcerea prizonierilor din Germania şi internarea lor aici în lagăre făcu o puternică impresie asupra tuturor. Ne întrebam de ce.

– E simplu, spuse Vasia. Ca să fie la îndemână pentru un nou război.

– Nu, este pentru a-i pedepsi, spune Ivan. Nu aveau decât să moară! De ce s-au lăsat prinşi?

Mai multe echipe din aceşti foşti prizonieri veniră să lucreze la mina 9. Erau recunoscuţi după modul disciplinat în care făceau coada pentru a-şi primi îmbrăcămintea sau lămpile. Erau în acelaşi timp nemulţumiţi şi mulţumiţi, căci ar fi vrut să se întoarcă la ei acasă, să-şi revadă familiile, dar faptul de a fi în Rusia era cu toate astea destul de important pentru a-i umple de speranţă. Lucrurile se stricară după prima plată. Protestară, plini de revoltă, şi randamentul lor scăzu în mod sensibil. În acelaşi timp pierdură şi obiceiurile de ordine şi disciplină aduse din Germania. Şi femeile reveneau din Germania. Ele fuseseră deportate pentru muncă forţată. Le recunoşteam după îmbrăcăminte şi mai ales după pălării, căci în U.R.S.S. singurul acoperământ feminin pentru cap era bereta trasă peste urechi. Lucrătoarele de uzină erau într-o stare destul de proastă; cele pe care întâmplarea le condusese la ţară reveneau în formă bună. Toate aduceau veşti despre ţările

de dincolo de frontieră şi fiecare avea un ceas la mână. Interesul pentru viața în Occident era mai mare ca oricând.

– Cum se face că la voi condițiile de viață sunt aşa de diferite de ale noastre? mă întrebă Vasia.

– Să nu crezi cumva că e o chestie de regim, îi spun. Asta depinde în mare măsură de oameni. Uite, există o țară mică, Elveția. Patru milioane de locuitori. O țară săracă pentru că are mai mult munți şi lacuri. Dar locuitorii ei fabrică cele mai bune ceasuri din lume, pe care le vând în toate țările. Fac cea mai bună ciocolată şi maşini electrice pe care de asemenea le exportă. Cum țara lor e săracă, dar frumoasă, au construit cele mai bune hoteluri pentru a vinde frumusețea munților lor miilor de străini care vin să îi vadă.

– Ah, din moment ce pot călători...

– Nu o să-mi spui acum că la voi nu există călătoriile. Sunt oameni care merg în Caucaz sau în Crimeea.

– Da, *nacialnicii*, comsomoliştii, dar eu, niciodată. Dacă aş fi electro-mecanic undeva în Europa, aş putea să mă duc în Elveția, de exemplu?

– Teoretic, da, pentru că nu ai nevoie de paşaport, dar probabil că nu ai avea banii pentru călătorie.

– Există mine în Elveția?

– Nu, este apă, cărbunele alb. Totul merge pe electricitate, căile lor ferate şi tot restul.

– Formidabil, trebuie să fie curat, şi îşi privi mâinile.

– Da, e curat.

– Dar la ce îmi foloseşte să ştiu că e curat, că e frumos, dacă nu voi merge niciodată în viață?

– Cine ştie? Într-o zi frontierele vor dispare şi dacă vrei foarte mult un lucru, reuşeşti întotdeauna.

– Poate ai dreptate.

– Sunt sigur, şi uite, eu cred că dacă voi, ruşii, ați munci ca elvețienii, țara voastră ar fi extraordinară.

– Chiar crezi că asta depinde de noi? Pentru asta să ne dea mai întâi viața liberă.

– Ascultă, Vasia, viața liberă nu se dă, ea se cucereşte. Dar chiar dacă vi s-ar da, nu s-ar schimba mare lucru. Voi sunteți puturoşi, nu iubiți munca, vă bateți joc de maşini. Priveşte lăzile astea frumoase venite din America cu maşini de toată frumusețea. Douăzeci şi cinci de lăzi. S-a căutat o pompă. În loc să se consulte inventarul, s-au deschis toate lăzile, una după alta. Într-a optsprezecea ladă s-a găsit în sfârşit pompa. Dar toate celelalte lăzi rămân deschise, în ploaie. Nimănui nu-i pasă. Vezi tu, uneori mă întreb dacă Vlas Parimanovici nu are dreptate şi dacă viața liberă nu ar fi sfârşitul la toate în această țară, dacă nu trebuie să fiți conduşi cu lagăre, cu închisoare şi tot restul.

Vasia meditează un lung moment şi apoi, privindu-mă în ochi:

– Tu ştii ce gândesc eu în fond: o bombă, şi să se termine totul pentru totdeauna. Dar cred totuşi că merităm să ni se acorde încredere. Nu vom fi niciodată elvețieni, dar tu nu înțelegi că oamenii de care îți bați joc, pe care îi disprețuieşti, îşi iau revanşa în acelaşi fel? Am fost transformați în sclavii maşinilor, atunci urâm maşinile. Asta-i tot.

O ADUNARE GENERALĂ

Randamentul scădea de o săptămână şi *partorgul* vorbise de mai multe ori de asta în alocuţiunile pe care le ţinea minerilor când aceştia, înainte de a coborî în mină, fumau o ultimă ţigară, aşezaţi în faţa magaziei de lămpi.

– Nu e de mirare, comentă Ivan. Aduc oameni cam de peste tot, ca şi cum aceşti mineri improvizaţi ar fi suficienţi pentru a creşte producţia. Mai bine ar fi să plătească un salariu corect, asta ar valora mai mult decât toate vorbele *partorgului*.

În realitate, fu convocată după câtva timp o adunare sindicală care avu loc în sala direcţiei. Inginerul normator dădu citire cifrelor săptămânii trecute. Făcu diferite comparaţii cu cifrele lunii trecute, ale anului trecut etc. Nici un comentariu, numai cifre. După el luă cuvântul inginerul şef. El puse problema responsabilităţilor.

– Aveţi ingineri mai puţin buni decât lunile trecute? Uneltele voastre sunt mai puţin bune? Nu. Cine este deci responsabil? minerul. Doarme în subteran, îşi strică lampa, într-un cuvânt chiuleşte în toate felurile. Nu se mai poate continua în acest fel. Trebuie să luaţi decizii.

Directorul general, Boris Petrovici fu încă şi mai brutal în acuzaţiile sale şi, ca o umbră ciudată, frica se aşeza pe faţa tuturor celor prezenţi. Toţi erau făcuţi responsabili. Cum vor fi pedepsiţi?

Vorbitorul următor fu *partorgul*. Începu prin a celebra victoria plătită atât de scump de popoarele eroice ale Uniunii Sovietice, victorie care nu a putut fi câştigată decât

grație înțelepciunii geniale a lui Iosif Vissarionovici Stalin, conducătorul mult iubit, generalissimul care prin munca sa neobosită asigură fericirea tuturor. Acum, că victoria era cucerită, trebuia în fiecare zi pregătită şi câştigată victoria producției.

– Ori, ce se întâmplă? În loc să vă gândiți la morți şi la sacrificiul lor, nu vă gândiți decât să discutați de una şi de alta. În loc să munciți, nu faceți nimic. Starea asta de lucruri trebuie să înceteze. Aştept să fie luate măsuri ca să crească producția, ca să fie recuperate toate întârzierile. Muncitorul, adevăratul luptător pentru socialism sub drapelul lui Lenin şi Stalin, trebuie să dovedească patriei că îşi cunoaşte datoria, că e gata să o îndeplinească până la capăt.

Minerii aplaudară la aceste cuvinte, dar privirile lor se întoarseră spre noul vorbitor care se urcă la tribună. Era Nicolai Vasilievici Stepanov, secretarul secției sindicale. Avea un aspect de om solid, o voce puternică, mustăți ca ale lui Stalin şi o privire care nu promitea nimic bun. Îmi amintea *desiatnicul* de la *masterskaia*, care încercase să mă intimideze pentru a-mi lua paltonul.

– Tovarăşi, începu Nicolai Vasilievici, eu sunt unul de-ai voştri. Eu sunt aici pentru a vă apăra. Am auzit ca şi voi cifrele normei, ca şi voi am auzit ceea ce au spus inginerul şef, directorul general şi *partorgul.* Este pusă problema responsabilităților, de asemenea şi cea a bătăliei producției. Nu vreau să repet ceea ce s-a spus. Datoria mea este să vă apăr contra inginerului normator, contra directorului, contra lumii întregi dacă e nevoie. Dar cum vreți să vă apăr dacă printre voi sunt tovarăşi nedemni?

Aici, vorbitorul făcu o pauză. În sală, o linişte de moarte, ca înaintea proclamării unei sentințe. Fiecare se întreba cu nelinişte: „Ce capete vor cădea?" Îl zăresc pe

Vasia. Surâsul lui e amar. Are aerul că sfidează. Oratorul continuă:

– Da, sunt tovarăşi nedemni printre voi. Numele lor sunt pe toate buzele. (Nouă pauză). Toată lumea le cunoaşte: este Mihail Vasilievici Korolenko, şi mai este Mihail Mihailovici Popov. Cum pot eu să vă apăr cât timp ei sunt printre voi? Vă cer să votați excluderea lor pentru sabotaj în bătălia producției.

Aplauze care nu se mai termină, sunt cel puțin patru sute de bărbați şi de femei care ştiu de zece secunde că nu ei sunt cei care vor pleca într-un lagăr. Şi aplaudă într-un vacarm imens.

Mai târziu, Vasia îmi spune:

– Sper că ai înțeles cum ne apără sindicatul...

– Dar cei doi indivizi...

– ... nu sunt mai vinovați decât ceilalți patru sute.

CULTURA

Mă aşteptam să-i văd pe mineri protestând împotriva metodelor sindicatului lor. Doi nevinovați tocmai fuseseră condamnați, practic, la moarte. Mâine, Vasia sau Ivan sau Igor puteau să fie aleşi pentru a da un exemplu. Dar atelierul tăcea. Oamenii întorceau capul. Era evident că acceptau înfrângerea. Şi totuşi cei doi mineri condamnați nu erau nici măcar nişte recalcitranți, erau oameni aşezați, capi de familie. Era obligația soțiilor lor să se descurce de-acum încolo să aducă de mâncare la copii. Vasia avea răspunsul lui:

– Tu ştii ce trebuie... ai înțeles? Bine. Asta-i tot.

Cât despre Ivan, părea încă şi mai întunecat decât altădată. Fiecare din privirile sale arăta că îşi aştepta şi el condamnarea.

Cât despre Kolia, el râdea:

– Aşa-i la noi. Tipii care au plecat or să vadă alte locuri. Asta o să-i mai schimbe. Dacă au noroc, or să scape. De altfel, cine ştie unde o să fiu şi eu mâine?

– Vezi tu, îmi spune Vasia, ce poate să gândească un copil al Revoluției despre o nedreptate strigătoare la cer? Ăsta-i poporul nostru. Îi place să fie bătut, îi place să-i fie frică. Ah, nu, tu ştii ce trebuie...

– Adică ce trebuie? întrebă bătrânul Ivan Mihailovici care tocmai intra şi auzise ultimele cuvinte.

– Rounault şi cu mine ştim ce trebuie, asta e deajuns, răspunse Vasia destul de sec. Nu-i plăcea de bătrân, dar nu putea să-şi explice antipatia.

Ivan Mihailovici cunoscuse vremurile dinaintea primului război. Fusese revoluționar socialist şi ura regimul din toată inima. După ani de închisoare şi de lagăr, eşuase la mina 9 ca ajutor de fierar. Timp de zece ore pe zi bătea cifre pe mici bucăți de tablă ce erau agățate pe vagonetele care erau scoase din puțuri. Pentru bătrân, tot răul venea din lipsa credinței. Avea de altfel curajul să spună cu voce tare ceea ce gândea. Într-o zi, la forjă, de față cu toată lumea, îmi puse această întrebare:

– În țara voastră este religie?

Când am spus da, strigă triumfător:

– Atunci, voi aveți de asemenea şi cultură. Nu e cultură fără religie. La noi nu e religie, deci nu e nici cultură.

Cuvântul *religie* nu spunea mare lucru ucenicilor fierari cărora li se adresa el în primul rând. *Cultura*, în schimb, era la ordinea zilei. Tot ceea ce fuseseră învățați se rezuma în fond la aceasta: trebuie să ai cultură. *Incult* era injuria cea mai puternică. Noțiunea asta de cultură era destul de vagă. Ea însemna socialismul, comunismul, maşina, viața fericită, superioritatea Uniunii Sovietice asupra restului Universului etc., etc. Ivan Mihailovici cunoştea toată valoarea reală a acestei noțiuni de cultură, de aceea el o lega de religie. Prin aceasta ele înțelegea respectul față de om.

Ucenicii fierari aveau la mină porecla de *Vineri*, ca a tovarăşului lui Robinson Crusoe (Istoria lui Robinson s-a răspândit pe larg in U.R.S.S. datorită unui film care a avut un mare succes – *nota autorului*). Asta din cauză că nu se spălau niciodată, erau negri ca băştinaşii din Africa centrală. Acoperiți de zdrențe, trăiau în barăcile lor ca nişte sălbatici; dar ştiau să citească şi să scrie căci făcuseră clasele primare şi credeau că au cultură aşa cum ai bani în buzunar. Bătrânul îi necăjea, căci nu îndrăzneau să întrebe ce era aceea religia.

Ivan Mihailovici ne privi pe Vasia şi pe mine; îşi repetă întrebarea:

– Atunci, spuneți-mi şi mie ce trebuie, dacă voi o ştiți.

Dar Vasia, cu capul aplecat peste lucru, nu răspunse.

Atunci bătrânul, supărat de această lipsă de respect, părăsi atelierul mormăind cuvinte pe care nu le auzirăm. Kolia, în colțul lui, se tăvălea de râs.

– Imbecilule, de ce râzi? îi zise Vasia.

Atunci Kolia, cu lacrimi în ochi şi scoțând cuvintele printre hohotele de râs:

– A spus, a spus că el ştie ce trebuie: religia, re-li-gia.

– Eşti un idiot, zise Vasia, are perfectă dreptate.

– Ha, ha, ha continuă Kolia, copleşit de accesul său de râs, şi cu bom-ba, bom-ba, ce faci?

– Tacă-ți gura, idiotule, este aproape acelaşi lucru.

– Explică-mi şi mie, ceru Kolia, vreau să înțeleg.

– Eu sunt de acord să-ți explic, cât despre a înțelege tu, asta-i altceva. Să ştii şi tu că religia *vrea* dreptatea, bomba *este* dreptatea. Asta-i tot.

Nu se mai vorbea de condamnați, la fel cum nu ne mai preocupau morții. Uitare instantanee, uitare copilărească. Muncitorii mobilizați care mureau în Donbass erau aruncați într-o groapă comună, fără flori sau coroană şi fără sicriu. Pentru „indigeni", care aveau o familie, tâmplarii, contra unui bacşiş, făceau o ladă de lemn alb. E drept că *nacialnicii* şi familiile lor aveau dreptul la un sicriu pe cheltuiala statului. Boris Petrovici comandă pentru mormântul mamei sale chiar o placă de fier cu numele defunctei în litere majuscule.

De altfel, m-am întrebat uneori dacă această uitare instantanee, această absență de memorie nu-şi avea originea în mizerie. Şi în lagăr morții erau uitați imediat. În fiecare seară, când vehiculul funebru, sanie sau

căruță traversa lagărul, cei slabi întorceau capul, ceilalți vroiau să ştie cine murise. A doua zi, şi unii şi alții uitaseră de morți.

În săptămânile care au urmat Zilei Victoriei au fost multe inspecții. Victor Simionovici era supărat pentru că ținea să mă conducă într-o zi la bazar pentru a-mi arăta bogățiile fabuloase ale pieței din Makeevka. Dar după inspectorul general veni un inspector regional şi o serie întreagă de alți inspectori ale căror titluri le-am uitat. Într-o zi sosi chiar un ministru, sub-secretarul de stat la ministerul cărbunelui.

Ca toți predecesorii săi, veni mai întâi la magazia de lămpi unde îmbrăcă un costum de miner şi primi o lampă. Reveni după două ore. Pregătisem apă caldă ca să se spele şi Vlas Parimanovici îmi dăduse chiar o bucată nouă de săpun. Eram singur ca să-l primesc. (Tovarăşii mei consideraseră probabil prudent să dispară. „Cu miniştrii nu ştii niciodată, mă pusese Ivan în gardă".) Am făcut cât am putut de bine. Atelierul era plin de lume. Inspectori de toate gradele, directori de trust, directori generali, ingineri şef. Nici nu era măcar destul loc pentru toți aceşti indivizi care făceau coadă în rânduri strânse în marea sală a magaziei de lămpi pentru a asista la toaleta ministrului, care nu se grăbea, ci se săpunea din abundență ca pentru a face o demonstrație de cum e corect să te speli. Nu erau nici duşuri, nici băi la mina 9, dar ministrului puțin îi păsa.

Tânăr şi solid ca Hercule, acest înalt funcționar avea un cap puternic şi figura unui buldog slav.

Când fu gata, luai frumoasa sa haină de blană pentru a-l ajuta să şi-o pună. Mi-o smulse din mână strigând:

– Nu sunt o femeie.

– Ştiu asta, dar sunteți la mine. Ori, în țara mea, când un străin vine să mă vadă, îl servesc.

Un moment, un singur moment, ministrul păru surprins, apoi, adresându-se suitei, cu o voce puternică:

– Aceasta este cultură. Şi, după o pauză: la noi, nu există cultură, trebuie să o recunoaştem. Priviţi tineretul nostru, hoţii, mincinoşii, derbedeii: Da, trebuie să o recunoaştem... La noi nu se acordă atenţie tineretului şi tineretul îşi bate joc de toate...

Ridica din ce în ce mai mult vocea. Cuvintele lui aveau nu ştiu ce ameninţător. Ce putea să însemne această critică? În faţa tuturor aceste înalte personaje şi în faţa mea, un străin. Cui se adresau cuvintele sale? Îmi era frică, trebuie să mărturisesc şi eram aiurit. În ce mod gestul meu putuse să provoace o critică atât de teribilă şi poate chiar exagerată din partea unui ministru al lui Stalin?

Timp de câteva zile încă, mai auzeam izbucnirile vocii ministrului. Să spun drept, mă aşteptam chiar ca N.K.V.D. să vină să mă aresteze. Dar nu se întâmplă nimic. După care îmi spusei că şi ministrul încerca şi el, ca mulţi din compatrioţii lui, un sentiment de inferioritate în faţa unui străin. Criticând atât de tare tineretul ţării sale, vroise numai să provoace din partea mea o apreciere contrară, dând în acelaşi timp subordonaţilor săi o lecţie de cultură. De fapt, după ceea ce cunoşteam şi eu despre tineretul sovietic, spusese, destul de mult, adevărul.

O POVESTE CU BUTOAIE

Victor Semionovici, *desiatnicul*, intră în atelier cu un pas rapid pe care nu i-l cunoşteam. Este iute şi bucuros, şi un pic misterios, ca cineva care pregăteşte o lovitură urâtă.

– Rounault, vino repede! Pleci!

– Unde?

– Vino repede. Şi voi, Vasia şi Kolia, veniţi, să ne grăbim!

Îmi iau traista de pâine şi îl urmez. În spatele meu, Vasia şi Kolia. În faţa magaziei de lămpi, o căruţă goală oprită în faţa unei grămezi de cărbuni.

– Haideţi, spune *desiatnicul*, să încărcăm! şi mai repede. În colţul buzelor i se citeşte răutatea. Fără îndoială, e o lovitură urâtă.

Încărcăm repede, mereu mai repede. Admir sârguinţa lui Vasia şi a lui Kolia. Pentru prima dată îl văd pe Victor Semionovici punând mâna la treabă. Din când în când Vasia îi spune *desiatnicului*:

– Ascultă, Victor Semionovici, va fi unul şi pentru mine, îmi promiţi, nu-i aşa?

– Promit, răspunde *desiatnicul*, dar să terminăm repede.

Ceea ce mă miră e că nici Vasia, nici *desiatnicul* nu se opresc pentru a înjura şi nimeni nu se gândeşte să aprindă o ţigară. Niciodată nu i-am văzut lucrând astfel.

Şi iată culmea: Vlas Parimanovici vine în persoană să ni se alăture şi munceşte să-şi piardă răsuflarea. Nu

ridică decât din timp în timp capul şi privirea lui e atunci neliniştită.

Când căruța este plină, Victor Semionovici ne cere să punem două mari butoaie de benzină goale peste cărbune. Un tânăr vizitiu ia hățurile.

– Haide, du-te, îmi spune *desiatnicul*, fii atent la cărbune: *este pentru nacialnic*.

Asta e deci explicația. Am lucrat atât de bine pentru a fura statul. Vasia şi Kolia nu îl iubesc prea mult pe Vlas Parimanovici, dar iubesc şi mai puțin Statul şi, mai ales, le place să fure. Fiecare fură după gradul pe care îl are. Minerul ia în fiecare zi bucata lui de cărbune, *nacialnicul* fură cărbunele cu carul. Totul este în ordine.

Părăsind mina, trecem de-a lungul „parcului de material". Deodată, strigăte. Se pare că e vorba de noi, dar vizitiul se face că nu aude.

– Opreşte! Opreşte!

Când mă întorc, văd un om, rotund ca un butoi, care ne urmăreşte alergând. Are o caschetă plată, mustăți ca Budionâi şi o centură lată.

– Opreşte, ne strigă!

Vizitiul se face că nu aude. Nu se opreşte decât atunci când omul cu centura este la zece paşi. La capătul suflului, omul ăsta, care pare ieşit dintr-o carte de Gogol, îşi caută cuvintele:

– Unde mergeți, de unde ați luat butoaiele astea?

Vizitiul tace.

– Haideți, răspundeți!

– ......

– O să răspundeți odată?

– ......

– Cum te numeşti, unde locuieşti? se adresează el vizitiului.

Cum acesta tace, amenință:

– Chem miliția. Şi repetă: *mi-li-ția*, mă auzi, *mi-li-ția*.

Are un aer teribil repetând acest cuvânt care desemnează şi-acum, la ruşi, un fel de poliție pentru infractor de drept comun. Mi-e frică, într-adevăr frică şi sunt foarte surprins să-l văd pe vizitiu păstrându-şi calmul imperturbabil.

– Nu ştiu, răspunde acesta în sfârşit, ca şi cum auzea pentru prima dată pronunțându-se cuvântul *miliție*. Nu ştiu. Spune asta ca un copil, cu o nepăsare desăvârşită, ca şi cum nu ştia nimic, nici măcar cum îl cheamă.

Omul cu centura a scos o bucată de hârtie pentru a ne nota numele.

– Numele de familie, numele tău de familie, strigă el vizitiului, iar acesta nereacționând, se repede la mine:

– Numele de familie, numele tău de familie!

– E francez, răspunde brusc vizitiul.

Asta îl scoate din pepeni pe omul cu centură.

– De unde veniți, de unde veniți? De unde ați luat butoaiele mele, hoți înveterați, sabotori, buni de spânzurătoare ce sunteți!

– Habar n-am, spune vizitiul, cu vocea sa cea mai neutră.

Omul scoate strigăte furioase. E capabil să asmută toată Makeevka. Nu am conştiința liniştită. Cărbunele e furat. Eu nu sunt vinovat, dar totuşi... Şi spun deodată:

– *Vlas Parimanovici, nacialnicul magaziei de lămpi.*

– Du-te şi caută-l, comandă omul cu centură vizitiului.

– Nu-mi părăsesc calul, răspunde acesta şi adaugă: restul nu mă priveşte.

– Să se ducă francezul.

– Nu pot eu să-i dau lui ordine.

– Înțelege ruseşte?

– Nu ştiu, dar puteți să vă duceți singur.

– Tacă-ţi gura, neruşinatule, dă-mi înapoi butoaiele mele, şi asta imediat!

Vizitiul întoarce încet capul pentru a-l privi drept în ochi. După care, foarte rar, cu o voce calmă, spune:

– Nu vă cunosc, nu cunosc nici butoaiele, nici nimic. Îmi cunosc calul şi căruţa. Asta-i tot. Şi băgaţi de seamă, nu o să mai spun nimic. Nu-mi place să vorbesc.

Ca şi cum ar fi fost bătut, omul cu centură începe să strige aşa de tare încât face să se strângă tot personalul din parcul său. Vin, bărbaţi şi femei, cinci, şase, nu am timp să-i număr, nici să înţeleg ce se întâmplă; constat numai că butoaiele noastre au dispărut într-o clipă.

Omul cu centură pleacă satisfăcut; îşi urmează oamenii care rostogolesc butoaiele în parc; nu mai văd decât un fund puternic care se mişcă de la dreapta la stânga şi de la stânga la dreapta. Pantalonii îi mulează formele cam prea mult, dar îi conferă o autoritate incontestabilă, autoritate pe care o subliniază centura, cascheta şi mai ales coafura care, despărţită de o cărare ce coboară până la ceafă, seamănă cu o enormă mustaţă, ca şi cum dosul şi faţa ar fi fost tot una.

Butoaiele au dispărut. Ce-i de făcut? Mă duc repede să-l avertizez pe *desiatnic*. Revin cu Vlas Parimanovici. Amândoi intră în parc. După puţin *nacialnicul* iese, foarte roşu la faţă. Se reîntoarce la mină şi revine cu Vasia şi Kolia. După care soseşte Boris Petrovici în persoană. Toţi ţipă atât de tare încât nu ne scapă un cuvânt din cearta lor.

– Butoaiele astea sunt ale mele!

– Nu, ele sunt ale magaziei de lămpi. Şi dovada, iat-o: oamenii ăştia confirmă că aceste butoaie servesc pentru a aduce apă din lac pentru acumulatori.

– E adevărat, e adevărat, răspund Victor, Vasia şi Kolia.

– Spuneți ce vreți, butoaiele astea sunt ale noastre, dovada: ne lipsesc.

– E vina noastră dacă vă lăsați furați? Fiindcă voi sunteți incapabili să vegheați asupra parcului vostru, trebuie ca noi să nu avem apă, adică să nu avem acumulatori, adică lămpi, într-un cuvânt cărbune?

Aici intervine vocea lui Boris Petrovici pentru a lămuri problema.

– Butoaiele sunt poate ale parcului, poate ale magaziei de lămpi. Fiecare să aibă grijă de bunurile Statului! Or să fie stabilite responsabilitățile. Dar trebuie apă, trebuiesc butoaie, dați-le imediat înapoi!

– Boris Petrovici, mi le-au furat, v-o jur.

– Asta o s-o vedem mai târziu.

Kolia şi *desiatnicul* aduc butoaiele râzând. Ne reluăm drumul.

Merg alături de vizitiu. Nu trebuie să ne aşteptăm să fim traşi de calul nostru; este prea slab şi mi-e teamă, la fiecare pas, să nu-l văd prăbuşindu-se.

– E tare bolnav calul tău, îi spun vizitiului.

– Ce vrei tu, e ca şi mine. Priveşte cu ce sunt îmbrăcat, sunt mai multe găuri decât stofă. Cu el e la fel. Ăsta-i Donbassul, teribil pentru animale ca şi pentru oameni. Cu un an în urmă, părul lui vânăt-roşcat era frumos, strălucitor ca un fruct. Acum îți face rău să-l priveşti.

Da, vizitiul avea dreptate, calul ăsta purta toată mizeria Donbassului. Nu avea decât oase şi paşii lui erau sacadați ca şi cum ar fi fost de lemn, iar mişcările i-ar fi fost comandate mecanic. Mari răni purulente îi acopereau spatele şi flancurile. În capul deja orb, aproape fără viață, ochii erau caverne negre din care se scurgea încet un lichid roşiatic, ca şi cum animalul ar fi plâns cu lacrimi de sânge.

– Nimeni nu-l iubeşte pe calul ăsta. S-a scos din el tot ce s-a putut. Şi încă rezistă, nu vrea încă să fie mâncat, nu vrea să lase decât oasele. Îl înțeleg, sunt cu el de doi ani. Îi vorbesc; eu cu oamenii nu vorbesc, la ce bun? Tu eşti francez. Asta-i altceva. Oh, dacă aş putea să-l îngrijesc! îmi spun asta, apoi îmi privesc picioarele, văd găuri roşii, îmi spun că nu sunt decât un cal şi eu, că am găuri în pantalon şi la fel şi în piele şi că o voi sfârşi ca şi calul meu. Atunci de ce să vorbesc? Donbassul este Donbassul, asta-i tot. Ai tutun şi hârtie?

– Nu, nu am.

– Nu-i nimic, o să găsim.

– La bazar?

– Nu, mai devreme.

Peste câmpuri, coborâm spre oraş. Fumul negru şi greu de la furnalele înalte se culca peste Makeevka asemeni unui balaur din poveşti care îşi zdrobeşte victima înainte de a o devora. Vizitiul nu mai spunea nimic. Aveam impresia că era obosit pentru că vorbise prea mult. Mergea alături de calul său, urmărindu-l cu o privire frățească.

În oraş, acostă primul om întâlnit care îi oferi cât se poate de firesc o țigară.

– Îl cunoşti? am întrebat.

– Nu, sau mai degrabă da. Ne cunoaştem cu toții. Când avem, dăm, când nu avem, cerem. Asta-i tot.

Drumul coboară panta unei mari coline. La dreapta şi la stânga, piramidele negre indică puțurile. În fața noastră, oraşul care se întinde departe, foarte departe, pentru a se pierde în fumul uzinelor şi al furnalelor înalte.

Când panta e prea abruptă, ținem de căruță de teamă să nu-l zdrobească pe cal. Nu ştiu cât timp am mers aşa pe drumul acesta care nu părea făcut de mână

de om, ci mai degrabă de urmele roților, de pasul cailor. Când o ținea drept, când avea ocolişuri de neînțeles. Şi apoi mai era şi noroiul. Un strat destul de subțire, căci dedesubt era praf, aşa încât roțile lăsau o urmă clară.

Mergeam liber alături de cal şi de vizitiu şi îmi spuneam că acest drum ajunge la alte drumuri şi că, din drum în drum, mergând mereu, aş putea să mă întorc acasă. La urma urmei, era deajuns să mergi. Îmi spuneam asta, căci cerul atât de deschis deasupra mea, lipsa de supraveghere, sentimentul de siguranță pe care mi-l dădea prezența calului, totul mă făcea să mă gândesc la libertatea mea. Dar altceva în mine îmi arăta că acest drum nu semăna cu nici unul din drumurile pe care le cunoscusem acasă. Şi acest drum îmi arăta de fapt că nu conducea nicăieri. Totuşi, fără să îndrăznesc să mi-o mărturisesc clar, renunțam deja să găsesc vreodată libertatea sub acest cer şi în această țară care, în timp ce mă atrăgea, mă şi respingea făcându-mă să simt cât de departe eram de casă. Şi atunci mă gândeam la prieteni, la cei pe care îi văzusem luptând ani de zile pentru libertatea unui om, fără să uite că nici ei nu ar fi complet liberi dacă n-ar reuşi să facă în aşa fel ca el să revină din foarte îndepărtata Siberie. Unul din aceşti oameni era Henri Poulaille. Şi tovarăşul pe care îl salvaseră se numea Victor Serge. Îmi amintesc de privirea acestuia din urmă când, după întoarcerea sa din Siberia mi-a dat să citesc un manuscris în care spunea ce era U.R.S.S. Şi eu care i-am răspuns: „Azi duşmanul nostru este Hitler. Să-l ataci pe Stalin înseamnă să faci jocul nazismului." Atunci Serge, cu privirea sa precisă de profesor zise:

– Viitorul război mondial va începe printr-o înțelegere între Stalin şi Hitler, fără această înțelegere nu va fi război.

Nu fu nici un pic de pasiune în această constatare

făcută pe tonul unei demonstrații matematice. Dar eu am văzut în ea expresia fanatismului. Ori, Victor Serge a avut dreptate. Îl voi revedea vreodată pentru a-i spune câtă dreptate a avut? Oh, asta va depinde de prieteni. Aveam o încredere absolută în ei şi din această încredere am extras o mare forță în acea zi în care mergeam pentru prima oară fără vreo constrângere peste câmpuri. *Nu mă vor uita*, asta era deviza mea. „Puțin contează dacă rămân patru sau cinci ani, nu mă vor uita. Şi chiar dacă nu se gândesc la mine în mod special, dacă nu pronunță numele meu, căci un nume se poate uita, ei nu vor uita că în lume sunt oameni lipsiți de libertate." Şi iată cum văzui foarte clar în timpul acestui drum sub cerul Makeevkăi, pe un drum care nu era un drum adevărat, că Parisul reprezintă mai mult decât ceea ce am putut să-mi imaginez vreodată, că aveam un nou motiv să iubesc acest oraş, căci aici, într-o altă lume, el rămânea capitala mea, nu numai pentru că am petrecut acolo cea mai mare parte a vieții, sau pentru că acolo am iubit pentru prima oară, sau pentru că îi datorez felul meu de a simți şi de a vedea, dar pentru că în acest oraş sunt oameni care nu vor înceta niciodată să se gândească la cei înlănțuiți, şi prin aceasta Parisul este cea mai frumoasă şi cea mai mare capitală din lume.

Revenind din marşul acesta, pe care îl voi povesti mai departe, când Vasia şi Kolia m-au întrebat ce am văzut, le-am vorbit de Paris. Le-am spus că aveam prieteni acolo, dar că şi ei aveau prieteni în acest oraş şi că Parisul era capitala lor la fel cum era şi a mea, căci acolo bătea o inimă pentru toți cei cărora în lume le e sete de libertate.

Trebuie să spun că m-au înțeles. Chiar şi Kolia, poate mai ales el, căci a doua zi îmi ceru să-l învăț franceza. Am început cu cântece. Cum era muzicant, învăța foarte repede şi cântam la două voci. Mai întâi am

cântat *Carmagnole*. Din cauza ritmului şi pentru că deseori eram suficient de mânioşi pentru a avea poftă să-i spânzurăm pe *nacialnici*. După care urmară toate celelalte cântece ale Franţei. În fiecare zi Kolia cerea un altul. Începură să-i placă atât de mult încât refuza să cânte cântece din ţara sa şi îşi bătea joc de fete când îi intonau unul din cântecele lor aşa de frumoase şi de triste.

Cât despre Vasia, el vru să-i descriu Parisul şi viaţa muncitorilor. Vroia să ştie ce i s-ar întâmpla dacă într-o zi ar debarca la Gara de Est. Făcui deci cu Vasia lungi plimbări prin Paris şi, spre sfârşit, începuse să se descurce aproape tot aşa de bine ca şi mine. Atunci îi spusei că poate să fie un bun şofer parizian încă de la sosirea sa. Era cât se poate de fericit şi în privirea lui era o bucurie strălucitoare, o bucurie de Crăciun.

BAZARUL

Dar iată că trebuie să revin la acest marş pe un drum pe jumătate noroios, pe jumătate prăfuit, alături de un cal bolnav şi de vizitiul său. După ce am trecut de un cartier de case din lemn, sosiserăm în adevăratul oraş, vechiul oraş, cu case de piatră şi de cărămidă care erau toate construite în lungime. Altădată, erau burghezii, astăzi sunt *nacialnicii*. Dar văzui femei care se duceau să ia apă din puțurile care erau pe stradă şi înțelesei că nici chiar *nacialnicii* nu aveau întotdeauna apă curentă.

În colțul străzii, mă auzii strigat pe nume. Mă întorsei. Era Victor Semionovici. Părăsise mina cu nu ştiu ce pretext pentru a-mi arăta bazarul pe care mi-l lăudase atât şi de care era atât de mândru. Era foarte bucuros să-şi poată ține promisiunea.

Acest faimos bazar din Makeevka era o piață destul de mare. O mulțime extraordinară de bărbați şi de femei se îngrămădeau, toți cei care în acea zi îşi aveau duminica, adică ziua lor de odihnă. Nu recunoşteam oamenii. Nu mai rămăsese nimic din încăpățânarea posacă a figurilor încruntate pe care le vedeam la mină, ci o vioiciune exuberantă, o bucurie copilărească, ca şi cum se celebra aici o mare sărbătoare.

Nu era uşor să se intre în bazar, atât de densă era mulțimea şi trebuia mai întâi trecută o adevărată linie de cerşetori care înconjurau aproape toată piața. Alături de doi sau trei bătrâni slabi de speriat, erau oameni încă tineri, aproape toți invalizi de la ultimul război. Erau aici nu

pentru a primi bani, ci mâncare, căci rari erau cei care după ce cumpăraseră o bucată de pâine sau seminţe de floarea soarelui sau o prăjitură de mălai, nu dădeau o bucată acestor oameni al căror piept era acoperit de decoraţii şi care, după cum îmi spunea Victor Semionovici, aveau ca pensie numai 150 de ruble pe lună: preţul a câteva kilograme de pâine sau a o jumate de litru de ulei. Dar aceşti invalizi de război se bucurau de oarecare libertate şi aveau mai ales avantajul extraordinar de a putea călători, ceea ce îi împingea pe cei mai întreprinzători să lucreze pentru negustori şi să meargă, de exemplu, până la Mariupol, pe malul Mării Negre, pentru a aduce peşte.

În centrul bazarului se găseau două mari hale de lemn. Într-una se vindeau mezeluri, adică slănină şi cârnaţi de casă, iar în cealaltă lapte, ulei şi conserve americane.

Eram încântat să văd atâta bogăţie şi într-adevăr nu-mi credeam ochilor. În timp ce oamenii mureau de foame, aici se putea cumpăra tot ce vroiai şi chiar şi pâine albă. Numai că toate aceste mărfuri erau la un preţ exorbitant. Priveam frumoasa slănină albă, dar nu mă puteam gândi să cumpăr căci un kilogram costa 500 de ruble, iar eu nu câştigam pe lună decât 450 de ruble. De altfel, cumpărătorii erau destul de rari, dar toată lumea mânca din priviri lucrurile astea bune, în spatele cărora stăteau negustorii şi negustoresele cu figuri strălucind de grăsime şi de sănătate. Colhoznici, îmi explică Victor Semionovici, adică ţărani colectivizaţi care mai păstrau încă o bucată de pământ pentru ei şi care obţinuseră din 1939 un anumit număr de avantaje, cum era numărul de animale pe care aveau dreptul să le crească. „Profitori, adăugă *desiatnicul* râzând, dar au lucruri bune".

Personal, el se interesa mai ales de preţul mierii,

căci avea stupi de la care făcea comerț, prin intermediul nevestei. Îmi oferi de altfel o clătită umplută cu fasole albă, o bunătate hrănitoare, mult apreciată dacă e să judecăm după numărul de cumpărători care făceau coadă la standurile unde se vindeau. Cinci ruble o clătită mică, 10 ruble una mare. Nu era prea scump, la urma urmei. Victor Semionovici îmi oferi şi un pahar de lapte prins. După care îmi arătă o altă parte din bazar unde, cum spunea el, *se găsea totul, ca în orişicare altă țară din lume*. Era un imens talcioc. Erau puse la vânzare costume, paltoane, pantofi, benzină, sodă caustică, maşini de cusut şi până şi țigări americane. Niciodată această piață nu fusese aşa bogată ca de la război încoace. În timpul ocupației erau soldații germani şi italieni care făceau să se vândă un pic din toate, chiar şi arme şi muniții. Un costum bun costa de la cinci la zece mii de ruble, un palton de la opt la zece mii, o pereche de pantofi de la cinci sute la o mie de ruble. Prețurile de altfel aveau tendința să scadă, pentru că nu numai deportații străini, dar şi prizonierii şi deportații ruşi aduceau o cantitate destul de mare de mărfuri din Occident. (La graniță, e drept, poliția de frontieră le lua destul de mult, dar, cu toate acestea, ei reuşeau să-şi treacă boccelele şi tot ce aveau pe ei.)

Libertatea de care se bucurau aparent toți aceşti oameni strânşi în piață avea limitele ei. Desigur, piața care era *neagră* în alte țări, era într-un anumit fel *albă* aici, căci era autorizată, dar din timp în timp miliția curăța toată marfa şi milițienii şterpeleau bani din banii vânzătorilor. Aceasta se întâmpla în medie o dată pe lună, totuşi acest risc nu împiedica pe nimeni să ia parte la acest târg ciudat, în acest ultim spațiu de libertate: talciocul.

Ici şi colo, traversând mulțimea, zărisem caschetele albastre sau verzi ale miliției. Eram neliniştit ştiind că bazarul era interzis străinilor, dar Victor Semionovici mă

linişti şi, pentru a mă asigura pe deplin îmi împrumută cascheta sa, punându-mă să-mi scot ochelarii.

Deodată recunoscui un bărbat din lagărul meu care vindea pantofi. Şi el era deghizat în rus. Avea o vestă vătuită şi o caschetă. Mă preveni împotriva grupurilor de ofiţeri pe care puteam să le întâlnesc. Dar nu putui să ascult explicaţiile sale. Victor Semionovici mă prinse de braţ şi mă antrenă în altă parte, vroia să-mi arate papagalul verde şi roşu care vorbea. Rău a fost, căci puţin după aceea un ofiţer îmi puse mâna pe umăr şi începu să mă interogheze:

– De unde vii?

– De la mina 9.

– Unde mergi?

– La lac, să iau apă, căruţa e acolo.

– Ştii că vizitarea bazarului e interzisă?

– Nu vizitez, vreau numai să cumpăr tutun.

– La ce lagăr eşti?

– La lagărul de la mina 9.

– Care e numărul lagărului tău?

– Nu ştiu.

– Eşti bine acolo unde eşti?

– Da, foarte bine.

– Ascultă, îţi fac o propunere. Vino în lagărul nostru. O să ai o muncă uşoară, dormitoare bune, un kilogram de pâine pe zi şi carne la toate mesele.

– Rounault! Rounault! Vocea lui Victor Simionovici mă striga.

– Auziţi? Mă strigă. Este *desiatnicul* meu. Nu pot să vin.

– Nu mă minţi, nu eşti aici cu un *desiatnic*.

– Atunci veniţi cu mine.

– Rounault! Rounault! Vocea era aproape de tot. Propusei ofiţerului să vină să vorbească cu *desiatnicul*.

Mă lăsă să plec, nu fără a mă însoţi de o frumoasă înjurătură.

Când povestii întâmplarea lui Victor Semionovici, acesta izbucni în râs.

– Vezi bine, se cumpără orice în acest bazar, chiar şi oameni.

– Da, spusei, e marfa cea mai ieftină, ajung promisiunile.

Mai târziu avui explicaţia acestui negoţ de sclavi. Evadările începuseră în diverse lagăre, fără a mai vorbi de mortalitatea care creştea în fiecare zi. Pentru a-şi completa efectivele, ofiţerii încercau să ademenească oameni aparţinând altor lagăre. Bazarul era un loc ideal pentru astfel de operaţiuni, căci deportaţii ştiau că erau pasibili de pedeapsă pentru că veniseră aici. Teama de a fi livraţi la poliţie, speranţa într-o situaţie mai bună, nu trebuia mai mult pentru a urma un ofiţer care promitea marea cu sarea.

Revin la drum. Vizitiul dormea în căruţă, alături de butoaie. Refuzase să ne urmeze la bazar şi nu vru să se ducă nici măcar acum, când îi propusei să am eu grijă de căruţă. *Desiatnicul* se întoarse la mină şi noi ne continuarăm drumul.

Merserăm mai întâi să descărcăm cărbunele la Vlas Parimanovici care locuia o casă destul de frumoasă, cu o mare curte interioară. Ne primi o bătrână, probabil mama *nacialnicului*. Ne dădu fiecăruia o bucată de pâine explicându-ne că era tot ce avea, căci mâncarea era închisă în pivniţă şi ea nu avea cheile.

Am luat-o apoi pe un drum mare, pentru a merge la heleşteu; în realitate nu era decât un fel de baltă lângă o carieră. Ne umplurăm butoaiele şi ne reîntoarserăm încet

la mină. Plecați la ora opt dimineața, ne întoarserăm pe la ora patru după-amiaza.

A doua zi trebuia să povestesc lui Vasia şi lui Kolia ceea ce văzusem. Şi ei țineau mult la bazar şi Kolia nu se putu împiedica să nu mă întrebe:

– Atunci, sincer, spune-ne, există la tine în țară un bazar aşa frumos ca al nostru?

ȚARUL CEL MAI TERIBIL

Piotr Petrovici Pavlov era totdeauna ultimul care intra în atelierul de lămpi în timpul adunărilor care aveau loc în fiecare zi între prânz şi ora două, şi unde se întâlneau oamenii din echipa care cobora în mină. Era cel mai în vârstă dintre noi toți şi purta o mică bărbuță. În mână avea mereu un baston, căci şchiopăta de la un accident vechi, de care de altfel nu vorbea niciodată. De fapt, Piotr Petrovici nu se simțea în largul lui în această discuție liberă în care vreo zece oameni îmi puneau întrebări despre viața în Franța. Era suspicios şi prefera discuțiile între patru ochi. După ce îşi pierduse doi fii în război, ar fi vrut să-şi salveze fata care avea şaptesprezece ani şi în fiecare zi mă întreba:

– Cum să fac să poată ajunge în Franța?

– Nu vă e teamă să vă despărțiți de ea?

– Nu, la voi în țară aş şti-o în siguranță.

– Ah! Oamenii sunt toți la fel. Dumneavoastră v-ar plăcea să vă ştiți fata în Occident; muncitorii de la noi visează la Uniunea Sovietică. Oamenii au întotdeauna nevoie de un paradis.

– Nu îmi vorbi de Paradis. Cred că într-o zi oamenii vor reuşi să se instaleze pe acest pământ după dreptate, că vor trăi în pace ca membri ai unei aceleiaşi mari familii.

– Era chiar aceasta ideea care era la originea acțiunii tale revoluționare de altădată.

– Sigur că da.

– Ei bine, vezi ce a devenit revoluția! Astăzi nu

deteşti nimic mai mult decât pe acest vechi bolşevic care e Stalin, îl tratezi de gangster, îl faci deja răspunzător de viitorul război.

– Nu spun decât ceea ce e. Stalin e țarul cel mai teribil şi cel mai ucigător pe care l-am avut vreodată. Nu pentru asta am făcut noi revoluția. De altfel, nu a avut oare cea mai mare grijă să-şi asasineze toți vechii tovarăşi, toți cei care prin lupta lor au făcut revoluția şi până şi pe săracul de Gorki pe care l-a băgat în închisoare prin şeful N.K.V.D., căci şeful ăsta nu ar fi îndrăznit niciodată să comită această crimă fără un ordin precis.

– Ascult tot ce îmi spui, dar mă întreb uneori cine s-a înşelat: Stalin sau vechii bolşevici?

– Da, te-am auzit odată susținându-l pe gangster şi un moment am crezut că eşti evreu, dar cum poți să te gândeşti la una ca asta?

– Ei bine, iată, voi l-ați avut pe Ivan cel Groaznic, acum îl aveți pe Stalin cel Groaznic. Acelaşi pământ a dat aceleaşi fructe. Nu voi v-ați înşelat crezând că pământul vostru poate să dea altceva decât ceea ce deja a hrănit şi a făcut să iasă la iveală?

– Atunci, după tine, poporul nostru ar fi condamnat să trăiască până la sfârşitul timpului în sclavie. Azi robii industriei, cum erau ieri robii pământului. După tine, gangsterul nu ar fi decât un Petru cel Mare al industrializării şi ar trebui să acceptăm asta pentru că suntem ruşi şi că nimic altceva nu s-ar putea naşte la noi. Ah! nu, niciodată. Asta nu aş accepta-o niciodată, căci ar fi pentru noi mai rău decât moartea. E drept că noi suntem mai întâi ruşi, dar suntem şi oameni, ce dracu, şi în calitate de oameni ne-am bătut pentru socialism şi pentru libertate. A renunța la asta echivalează cu a nu mai fi oameni, ci doar ruşii lui Stalin.

– Vă dați voi oare seama că aceşti ruşi ai lui Stalin

joacă un rol important în lume, căci tocmai l-au făcut să dispară pe Hitler?...

– Şi ruşii ţarului Alexandru au făcut să dispară Napoleon. Asta nu contează deloc pentru mine.

– Atunci fă-l pe Stalin să dispară şi să terminăm cu povestea asta.

– Asta e foarte greu şi nu ştiu dacă o s-o văd cu ochii mei. Numai să ştii un lucru, dacă te întorci în ţara ta poţi să spui că ai văzut oameni care au rămas fideli în înfrângere. Victoria ideilor noastre nu depinde de mine. Treaba mea e să păstrez aceste idei în mine, să încerc să le insuflu tinerilor, pentru a nu se pierde nimic din ele, iată datoria mea. Şi aceste idei a căror bază este dreptatea într-o lume liberă, nimeni nu va putea să mi le smulgă din inimă. Sunt furios când gangsterii nu încetează să vorbească de dreptate şi de libertate în timp ce fac să domnească teroarea şi sclavia.

– Bun, aud ce spui, dar de ce vrei ca fata ta să vină în Franţa?

– Oh! aş vrea asta şi uite, te-aş ruga să vii în fiecare zi acasă, după ce-ţi termini lucrul, ca să o înveţi franceza. Îţi voi da ce o să am. Intr-o săptămână se coc cireşele, vei avea în fiecare zi atâtea cireşe câte poţi băga în buzunare.

Ne-am înţeles aşa. Va veni să mă ia într-o zi când va fi liber pentru a mă conduce la el. E foarte bucuros de promisiunea mea.

Mă întorc singur în lagăr. Orele mele de lucru nu mai coincid cu cele de la *masterskaia* şi luasem obiceiul să mă întorc singur. Ţineam la singurătatea asta. Mă proteja de viaţa din lagăr.

În ziua aceea, părăsindu-l pe bătrân, în loc să iau drumul cel mai scurt, mă hotărâi să-i fac o vizită lui Ivan.

FRIPTURA DE MIEL

Discuția cu bătrânul trezise toate amintirile care dormeau în mine. În timp ce îi vorbeam, reprezentam în ochii lui şi ai mei țara mea, adică o lume foarte îndepărtată care îmi părea în acelaşi timp foarte apropiată, pentru că o purtam în mine, şi la fel de inaccesibilă ca şi Calea Lactee. Când vorbeam, era ca într-un vis. Îmi era suficient să evoc Franța, Parisul pentru a mă simți devenind mai tare şi mai bogat; energii deosebite se năşteau în mine şi mă însuflețeau ca altădată. Dar de cum eram singur recădeam imediat într-o stare de slăbiciune care era cea a mizeriei. Mă făceam mic de tot. Mă repliam asupra mea ca sub lovitura unui uragan pentru a rezista mai bine oferind vântului o cât mai mică suprafață. În interiorul meu mă simțeam devenind asemeni unui sâmbure uscat al unui fruct bolnav. Îmi dădeam seama că de cum eram singur gândul meu se stingea din lipsă de cuvinte. Nu mai aveam puterea să mă gândesc la ceea ce eram sau la ceea ce aş deveni într-o zi. Dar prezența prietenilor mă anima şi eram încredințat că lor le datoram faptul că mai eram în viață. Şi dacă în ziua aceea m-am hotărât să merg la Ivan, era din cauză că speram să găsesc câteva minute de viață.

Casa lui Ivan era în strada care pornea, ca să zic aşa, din marea haldă a puțului 9. Mi-era întotdeauna teamă să nu-l compromit şi, pentru a trece neobservat, traversam grădinile. Dacă mă vede cineva, îmi spuneam,

nu o să ghicească că mă duc la Ivan. Dacă sunt interpelat, o să spun că iau o scurtătură pentru a ajunge la lagăr.

Sosisem fără probleme în grădinița lui Ivan. Ezitai un moment, apoi mă dusei foarte încet spre fereastra cea mică. De obicei, Ivan sau nevasta lui mă zăreau, ieşeau şi îmi făceau semn să mă apropii. În acea zi nimeni nu ieşi şi mă întrebam deja dacă era cineva acasă, când zării prin fereastră capul lui Vlas Parimanovici. Nu-mi credeam ochilor. Cum? *Nacialnicul* atotputernic aici, în coliba lui Ivan? Ce înseamnă asta? Nu mă mai gândeam să fac o vizită camaradului, ci numai să părăsesc locurile cât mai discret posibil. Ajuns la poarta grădinii care dădea spre stradă, auzii vocea lui Ivan care mă chema. Părea foarte vesel şi însoțindu-se de multe gesturi, îmi ceru să revin. Îi spusei că mi-era teamă să nu deranjez.

– Nu, deloc, vino, o să mănânci o bucată de carne cu noi.

Mi-a fost greu să-mi ascund jena când l-am văzut pe *nacialnic* aşezat la masă în fața unei frumoase fripturi de miel şi a unei sticle de votcă. Degetele îi erau la fel de grase ca şi buzele. Într-o dispoziție excelentă, ceru nevestei lui Ivan să-mi umple paharul. Ciocnirăm împreună ca şi cum numai asta am fi făcut toată viața. Mama lui Ivan spuse:

– Astăzi sunt Rusaliile.

– Pentru mine, răspunse Vlas Parimanovici, de fiecare dată când mănânc bine sunt Rusaliile.

Nu mă simțeam foarte în largul meu, căci nu înțelegeam misterul care însoțea aceste petreceri. Plecai fără să întârzii după ce de abia gustasem din friptura de miel, deşi era prima pe care o vedeam la Makeevka.

Nu am înțeles decât câteva zile mai târziu: Ivan mă anunță, într-adevăr, că era obligat să părăsească atelierul de lămpi. I se reproşau furturi. Ca întotdeauna rămase

secret şi nu spuse mai mult. Vasia îmi explică apoi că nevasta lui Ivan fusese prinsă de N.K.V.D. la bazar pe când vindea benzină. Ancheta ajunsese să-l îndepărteze pe Ivan de la atelierul de lămpi. De acum înainte va lucra într-un puţ, ca tăietor de cărbune. Sancţiunea nu fusese mai severă pentru că toată lumea era implicată, începând cu Vlas Parimanovici şi sfârşind cu Boris Petrovici.

Îl revăzui deodată pe Ivan, cu faţa lipită de fereastră, privind condamnaţii la muncă silnică. Îşi păstrase bine secretul, dar suferise. De cât timp oare îşi croise un suflet de condamnat? Nu aşteptase să se vadă pe el însuşi în grupul de nenorociţi care se adunau în fiecare dimineaţă în faţa atelierului nostru?

INVALIDUL

Plecarea lui Ivan schimbă complet atmosfera din atelierul de lămpi. Ivan nu spunea niciodată mare lucru, dar avea un fel de a zice: „Să fumăm! Fumați!" care însemna ba una, ba alta şi care ne făcea întotdeauna bine. De fapt, când Ivan ne invita la o țigară pe tonul de comandă al lui Vlas Parimanovici, el îşi bătea joc în primul rând de această lume superioară care începea cu *nacialnicul* şi se termina Dumnezeu ştie unde, poate cu Stalin. Era felul lui de a striga: Trăiască libertatea! Vasia nu se înşela niciodată, răspundea întotdeauna lui Ivan cu cele mai puternice râsete, frecându-şi mâinile de bucurie, ca şi cum această țigară era una din bombele la care visa. Şi, într-adevăr, era una din aceste bombe, una mică de tot, dar oricum o bombă. Era nevoie de puțin pentru pretextul de a fuma, un moment rău prin care tocmai trecusem, o ocară de-a lui Vlas Parimanovici, o ploaie rece ce cădea afară, soarele primăvăratic care ne încălzea, trista plecare a condamnaților, tot atâtea motive pentru această mică sărbătoare a țigării care abolea tot ceea ce o precedase şi care săpa un fel de nişă în timp, unde ne puteam gândi la orice în toată libertatea. Da, țigara lui Ivan era tocmai aceasta: un minut de libertate adevărată. Şi puțin ne păsa de randament, şi puțin ne păsa de lumea întreagă! Nu ne mai gândeam la ea.

Din cauza asta plecarea lui Ivan a fost dureroasă pentru noi toți. Dar când vorbeam de ea, eram mulțumiți că, la urma urmei, pedeapsa nu fusese prea dură; ar fi

putut să fie teribilă, Siberia sau lagărul de muncă forțată. De altfel, dimineața sau la prânz, în momentul când își lua sau își preda lampa, Ivan făcea scurte apariții, salutate cu strigăte de bucurie de Kolia și de Vasia.

Ivan avea un succesor în persoana invalidului de război Fiodor Fiodorovici Rudenko. Era un tip de treabă, dar cu el intra altceva în atelier. E dificil de spus exact ce. Mai întâi avea un port-țigaret de care era foarte mândru. Și apoi, dacă e adevărat că și el își rula țigara de cum intra în atelier, trebuie spus că avea o manieră științifică de a o fuma. Nu o pierdea nici o clipă din vedere și îi plăcea să sufle asupra ei ca și cum îi era teamă că se va stinge. În realitate, gestul era, cred, pentru a nu pierde firul ideilor pe care le strângea și pe care le conducea ca un cioban care își mână turma înainte, mereu înainte spre noi pășuni. Căci Fiodor Fiodorovici știa foarte bine ce vroia și se gândea fără încetare la asta. El vroia bani. Desigur, toți vroiau, dar Fiodor avea metodele lui. Să fure benzină sau sodă caustică, să fure lemn sau becuri, asta nu l-ar fi mulțumit niciodată. Țăran în suflet, acest electro-mecanic își construia cu încetul bogăția, cu multă siguranță. Anul trecut lucrase din greu cu nevasta lui pe câmpul pe care direcția minei i-l acordase pentru a face să crească acea plantă din familia tutunului care dă mahorca. Și recolta fusese bună și vânzarea și mai bună, cu toată această lume pe care guvernul o strânsese în Donbass. Fiodor obținuse 27.000 de ruble, o adevărată avere, căci făcea de cinci ori salariul său anual, care era de 6.000 ruble. Fără să ezite în privința utilizării banilor, cumpărase o vacă al cărei lapte era vândut acum zilnic de către soția sa. E drept că vaca era adăpostită în bucătărie, dar Fiodor nu se plângea. Găsea că ține loc de sobă în timpul nopții. Și mirosul de staul nu îi displăcea. De altfel plănuia să construiască un grajd în grădină. Victor Semionovici îi

promisese deja lemnul. (Era suficient să îl ia de la joagăr spre miezul nopții şi Fiodor începuse deja să care în fiecare noapte câteva scânduri sau una sau două bârne.) Dar *desiatnicul* ținea mai ales să facă din Fiodor un adept al apiculturii. „Viitorul este mierea“, proclama *desiatnicul* care explica, cu cifre, că nici tutunul şi nici laptele nu ar putea să aibă importanța mierii. Nefiind mulțumit să aibă doar el câțiva stupi, încerca să-i câştige şi pe alții la pasiunea lui şi, pentru a da greutate argumentelor sale, îşi scotea mâinile din buzunare, ceea ce nu-l mai văzusem făcând decât în zilele când încărcasem cărbunele pentru *nacialnic*. Fiodor Fiodorovici nu se lăsa convins. Pentru el, mahorca era baza reală a comerțului său, era nevoie de ea, o ştia din experiență. Mierea nu, nu credea în ea. Ah! dacă i s-ar fi propus să crească porci, ar fi fost altceva.

Vasia îşi bătea joc de aceşti doi speculanți pe care îi numea negustori leninisto-stalinişti şi vedea în existența lor un motiv în plus pentru *bomba* lui.

– Ce vrei, îmi spunea el, bomba mea ți s-o fi părut poate crudă, dar priveşte-i pe aceşti oameni. Bani, bani şi iarăşi bani, mereu bani şi afaceri de dimineața până seara. Ce poți să faci cu un aşa popor? La tine, toți muncitorii sunt negustori, speculanți? Nu? Aici aşa e. Asta e revoluția proletariatului, să facă din fiecare muncitor un speculant.

– Dar înainte de război era la fel?

– Da, de când cunosc țara asta, nu s-a schimbat.

– Oricum, exagerezi spunând că toți muncitorii sunt speculanți, tu, de exemplu...

– Eu, ei bine, şi eu, în fond, sunt un speculant. Dacă vreau să devin şofer este din cauză că-mi place mecanica, desigur, dar m-am gândit şi la afaceri, la cartofii pe care i-aş transporta şi mai ales la pasageri. De la Makeevka la

Stalino, tariful este de 100 de ruble. Se iau rareori mai puțin de cinci clienți, asta mi-ar face cu un singur dus-întors de patru ori salariul meu lunar. Vezi, şi eu fac ca ceilalți. Singura diferență e că eu înțeleg că nu e vorba la urma urmei nici de vaci, nici de stupi, ci de această afurisită de bombă care ar curăța toate astea. Eh! da. Asta-i tot.

Vasia avea dreptate. De la sosirea lui Fiodor, atelierul devenea încetul cu încetul o anexă a bazarului, un fel de bursă o hoților. Se discutau afaceri şi erau zile în care era uitat orice altceva, războiul şi pacea, politica şi *nacialnicul*, pentru a nu se cunoaşte decât prețul probabil al tutunului în momentul recoltei sau pentru a organiza furtul de lemn sau de cărbune într-o manieră eficace.

Kolia era şi el prins de această febră comercială. Plănuia să vândă cireşele din grădina mamei sale. Într-o zi sosi cu buzunarele pline de cireşe. În ajun primise un veston alb complet nou, alb ca zăpada. Dar cireşele se zdrobiseră şi două mari pete roşii marcau buzunarele. *Desiatnicul* râdea. Kolia râdea şi el şi într-un fel de furie împărțea cireşe fiecăruia dintre noi. Ne mai aduse şi mai pe urmă, dar nu mai vorbi niciodată de intenția de a le vinde.

MINA 11

Vlas Parimanovici tocmai intră. O ştim, am urmărit zgomotul paşilor săi traversând sala cea mare. Este în spatele nostru, dar nici Invalidul, nici Kolia nu întorc capul. Lucrăm.

– Kolia!

– Ce e?

– Te duci la prânz la mina 11 cu Rounault.

– Am înțeles.

– Rounault, începând de azi, o să lucrezi la mina 11.

– Am înțeles.

Acestea spuse, *nacialnicul* ne părăseşte.

– Noroc, Rounault, cu ocnaşii! spune Invalidul, care uneori simte nevoia să facă pe spiritualul.

Mina 11 este într-adevăr rezervată condamnaților de la N.K.V.D. Este situată dincolo de ceea ce noi numim gară, adică stația unde sunt încărcate vagoanele. Înconjurată de fire de sârmă ghimpată, alături de care veghează soldați cu cascheta verde şi cu mitralierele lor, mina asta are un aspect sinistru.

Kolia mă linişteşte şi se mulțumeşte să îmi arate lămpile pe care trebuie să le luăm. Biete lămpi Davy a căror plasă metalică este într-o stare jalnică. Cât despre fitile, nici ele nu sunt mai grozave şi mecanismul care permite să le ridici sau să le cobori nu funcționează pentru aproape nici una. Pentru a repara ce e mai grabnic, încercăm să închidem găurile plaselor metalice aplatizând

mici cuie de aluminiu. În timpul acestei munci de cizmar, mă gândesc că nu voi mai avea posibilitatea să mă întorc la heleşteu, să aduc apă de ploaie pentru acumulatori. O dată pe săptămână, datorită acestor drumuri, ziua mea avea aer de duminică. Şi oamenii pe care îi întâlneam lângă bazar aveau şi ei un aer de sărbătoare. Şi revedeam pe prietenul meu vizitiul şi calul său şi cerul de la Makkevka descoperit pentru prima dată în ziua, încă foarte apropiată, în care omul cu centura ne căutase ceartă. Toate acestea or să dispară acum. Înțeleg că această viață ar fi cu mult mai puțin dură dacă am putea să ne creăm nişte obiceiuri, dar, la fel ca la lagăr, unde suntem puşi să schimbăm dormitorul o dată pe lună, nici la mină nu rămânem prea mult timp cu aceiaşi tovarăşi. Ivan a plecat deja, Vasia e pe punctul de a ne părăsi şi eu însumi plec azi.

Kolia mă scoate din aceste gânduri, spunându-mi să luăm lămpi pentru a le duce la mina 11. Fiecare dintre noi ia mai întâi şase lămpi electrice, destinate şefilor echipelor de ocnaşi.

Un fel de rambleu cu panta destul de abruptă protejează calea ferată. Urcasem cam jumătate, când o vedem apărând pe Niura, fata înaltă şi blondă de la magazia de haine pe care nu am mai întâlnit-o de mult timp. Kolia de abia o zăreşte, că dă drumul la lămpi care se rostogolesc pe pantă şi se repede la ea pentru a o îmbrățişa cu o forță deosebită. Niura îl primeşte cu brațele deschise, râzând în hohote. Nu ştiu ce mă emoționează mai mult, bucuria care emană din ei sau spontaneitatea gestului lor.

Prima mea mişcare e de gelozie, dar îmi dau seama aproape imediat că este numai în mintea mea, fără ca inima să participe cât de puțin. În realitate, Niura, a cărei imagine şi voce au umplut primele mele săptămâni la mină, nu-mi pătrunsese deloc în inimă. Asta din cauză că

nu avusesem forța necesară pentru a face să se nască şi să se hrănească o dragoste.

Ceea ce văd eu aici în întâlnirea dintre Kolia şi Niura este tocmai o forță care mă mişcă la fel ca imaginea însăşi a vieții.

Niura pleacă alergând. Se întoarce pentru a râde de Kolia care îşi strânge lămpile.

Santinela de la mina 11 refuză să mă lase să intru. Este nevoie de intervenția *nacialnicului* care declară destul de brutal că nu are alt lampagiu. Santinela se retrage bombănind şi nu fără a-mi interzice să schimb cea mai mică vorbă cu cineva în tot timpul pe care îl voi petrece în incinta împrejmuită cu sârmă ghimpată de la mina 11. Mă întorc la atelier de trei sau de patru ori pentru a aduce, ajutat de Kolia, cele o sută de lămpi de miner.

Atelierul de lămpi de la mina 11 este o cabană de lemn mică de tot, prevăzută cu un ghişeu. Înăuntru nu e nici măcar o masă, aşa că sunt obligat să aşez lămpile pe jos. Aşteptându-i pe mineri, examinez locurile puțin mai de aproape. Intrarea de la mină este închisă de un mare grilaj cu bare solide. La vreo zece metri de această intrare, vagonetele, trase de un troliu, urcau cărbunele. În afară de cinci agenți N.K.V.D. nu era nimeni în curte.

Voci. Par că vin de departe. Mai întâi nu sunt decât trei sau patru:

– Deschide, deschide, am sosit!

După care se aud altele:

– Deschide, deschide. Iată-ne.

Privesc santinelele. Au aerul că nu aud şi continuă să fumeze liniştite. Strigătele cresc şi, venind dinspre grota cu bare, primesc, din cauza bolții, un nu-ştiu-ce dureros.

– Deschideți odată, suntem aici!

Se aude un zgomot metalic. Pietre aruncate în bare.

Un soldat se ridică cu o înjurătură puternică. Se apropie cu paşi grei de intrarea minei, aranjându-şi vestonul cu mâna stângă şi scuturând de pe pantaloni praful şi pietricelele; îşi şterge urmele poziției „aşezat", neregulamentar, înainte de a-şi relua serviciul. Mersul său deşelat e leneş, ca şi cum i-ar fi greu să-şi separe trunchiul de mişcarea feselor. Apariția sa face totuşi să înceteze pentru o clipă chemările puşcăriaşilor. Este la treizeci de paşi de intrare. Mâna sa dreaptă se sprijină pe mitraliera agățată de gât. Priveşte, în spatele barelor, oamenii negri din care nu se disting de fapt decât luminile slabe ale lămpilor pe care le poartă. Nu spune nimic şi oamenii tac şi ei. Timp de câteva secunde, o tăcere inumană separă santinela de victimele sale. Apoi se ridică o voce puternică, una singură, o voce plină ca sunetul unui clopot:

– Lasă-ne să ieşim!

În loc de răspuns, soldatul întreabă:

– Câți sunteți?

– Cincisprezece, douăzeci... strigă mai multe voci.

– Mai aşteptați.

Puşcăriaşii tac mai întâi, după care vocea de bas, alterată de mânia revoltei, strigă:

– Chiar nu ai inimă să ne laşi aici, în întuneric. Eşti un om fără inimă. Fii blestemat, om fără inimă!

Blestemul ăsta este reluat de ceilalți şi răsună în toată curtea:

– Fii blestemat!

Santinela scuipă copios, îi cheamă pe ceilalți paznici ai ocnaşilor şi lansează oamenilor câteva înjurături lipsite de convingere.

Celelalte santinele s-au aliniat în fața porții. Una

dintre ele, cu o cheie ridicol de mare (aşa îmi imaginam când eram copil cheia unui oraş), deschide barele. Dar deschizătura e doar atât de largă încât nu lasă să treacă decât câte un om o dată. Puşcăriaşii ies unul după altul. Santinelele aşezate la stânga şi la dreapta îi scrutează din priviri. Un soldat stă chiar în fața ghişeului meu pentru a supraveghea predarea lămpilor; fiecare puşcăriaş se apropie, îşi spune numărul pe care trebuie să-l caut pe o planşetă de lemn şi îmi dă lampa în schimbul micii plăci de metal care îi poartă numărul. Treaba asta mă absoarbe complet şi trebuie să fiu atent, căci oamenii ăştia sunt nerăbdători şi se miră că nu înțeleg imediat ceea ce îmi spun. Au aerul obosit şi, de cum sunt debarasați de lămpile lor, se trântesc pe pământ, în plin soare.

Strigătele unei femei. Două santinele o duc în graba mare. Ea se zbate şi urlă vorbe de neînțeles.

Arestarea asta produce ceva mişcare în grămada de oameni culcați pe pământ.

Nu aflu decât mai târziu că era nevasta unui condamnat. Făcuse mai multe mii de kilometri şi, acoperită de zdrențe negre, reuşise să intre de două ori în mină pentru a-şi întâlni bărbatul.

ION POPESCU

După fiecare trecere a ocnaşilor prin fața ghişeului meu, o santinelă venea să examineze planşeta cu numere pentru a controla dacă toată lumea şi-a predat lampa; cu alte cuvinte, dacă nimeni nu lipseşte la apel. Cu această ocazie, santinela îmi arunca o privire colegială. E drept, fără voia mea, eram un organ de control.

– Toate numerele sunt la locul lor? întreabă santinela.

– Priviți şi dumneavoastră.

– Văd, dar mă întreb totuşi.

– Ei bine, numerele vorbesc.

Nu e nici o problemă, soldatul rămâne cu toate acestea, aşezat pe coate, la ghişeu. Ce vrea de la mine? Aranjând lămpile, simt că privirea sa nu mă părăseşte.

– Ştii să vorbeşti româneşte?

Mă întorc foarte mirat. E un interogatoriu?

– Da, de ce?

– Spune ceva în româneşte.

– De ce?

– Ca să aud.

Îl privesc pe soldat. Ochi căprui în care joacă o lumină şireată. Mă gândesc o clipă, apoi spun:

Dâmboviță apă dulce,

Cine-o bea nu se mai duce...

Un zâmbet melancolic trece ca o umbră prin privirea omului cu mitraliera.

– Repetă, spune el.

Şi eu reîncep. De data asta, un surâs de satisfacție îi luminează trăsăturile. Şi răspunde în română:

– Da, nu uiți Dâmbovița, nici Bucureştiul, nici restul, mai ales când eşti român.

– Dar sunteți român?

– Da, sunt din Basarabia. În 1940 aveam 23 de ani. Tocmai terminasem trei ani de regiment la Bălți. Mă numesc Ion Popescu, sergent la al 4-lea regiment de vânători. M-au luat şi m-au încorporat cu forța. Am făcut frontul. Am fost rănit de nemți, din fericire. Am fost trecut la N.K.V.D. Pentru un timp am păzit chiar un lagăr de prizonieri români. Ah, ce viață! Soldat de opt ani, din care cinci în armata rusă; dar ăştia cinci nu contează. Asta nu e armată.

– Cum adică, nu e armată?

– Oh! nu e serios. Te schimbă din pluton în fiecare lună, pe când în armata română, timp de trei ani am făcut mereu parte din compania a doua, plutonul doi. Vezi diferența. De altfel, ăştia nu sunt bărbați. Nu ai decât să-i priveşti. Uite-i cum îşi târăsc fundul pe pământ. Ruşii sunt tot ce vrei tu, dar nu bărbați. Dacă nu ți-ai dat încă seama, nu ai decât să-i priveşti bine.

Adjutantul care comandă detaşamentul N.K.V.D. de la mina 11 îl cheamă pe Ion. Puşcăriaşii sunt aranjați în rând câte patru. Pornesc. În momentul în care trece prin fața uşii, Ion se întoarce. Face un semn cu capul, ca pentru a ilustra ceea ce tocmai îmi spusese. Sentimentul său de superioritate este fără limite. Îi dispreţuieşte pe ruşi din tot sufletul, cu toată inima. Cinci ani sub uniforma sovietică şi Ion Popescu e mai român ca oricând.

O ÎNTREBARE NEAŞTEPTATĂ

De o săptămână sunt în echipa de noapte. Părăsesc lagărul pe la ora opt, în acelaşi timp cu morţii, care, puşi pe o mână de fân, iau la galop drumul unei gropi comune. Sunt zile în care sunt îngropate mai mult de cinci cadavre. Aproape totdeauna bărbaţi. Femeile rezistă mai bine. Sunt şi mai puternice, şi mai tinere.

De obicei, mă duc singur până la mină, dar uneori întâmplarea sau un ofiţer de zi care nu mă cunoaşte mă obligă să mă alătur echipei de femei care triază la mina 9, adică au obligaţia să separe cărbunele de steril. Nu îmi place prea mult tovărăşia acestor femei. Sau cântă, sau una dintre ele povesteşte. Despre orice. O carte citită altădată, un film, un prânz luat între prieteni, o excursie. Orice, cu condiţia ca ceea ce povesteşte să nu se fi întâmplat în Rusia, căci aceste femei, nemţoaice cele mai multe, refuză categoric să accepte realitatea zilnică. Refuză să înveţe rusa şi se mulţumesc cu câteva cuvinte indispensabile pe care le întâlnesc mereu în munca lor. Dacă vorbesc despre Rusia, este pentru a prezice o plecare foarte apropiată de aici. Ca şi Ion, santinela română; nu au decât dispreţ pentru tot ceea ce văd.

Prezenţa acestor femei are pentru mine ceva deprimant. N-aş putea să trăiesc într-o iluzie absolută, născută dintr-o dorinţă nostalgică, şi nu cred într-o plecare foarte apropiată, pe de o parte de frică de a nu fi dezamăgit şi pe de altă parte pentru că ştiu că nimic nu se face repede în această ţară unde nu primeşti niciodată un

răspuns la o scrisoare. Cât despre a-i dispreţui pe ruşi, nici asta nu pot. Port prea multă prietenie tovarăşilor mei, sclavi ca şi mine, pentru a putea să le adresez cel mai mic reproş. Ca şi ei, îi detest pe stăpâni. Dar deportaţii, fie că sunt români, germani sau polonezi, refuză să facă distincţia între stăpâni şi sclavi. Rusul e mizerabil şi dăunător. E barbar. Orice altă consideraţie pare inutilă.

În această seară, una dintre femei cântă cântecul celor „Doi grenadieri", care, prizonieri în Rusia, se întorc în Franţa. Şi tot lungul drumului răsună acest cântec care nu a fost poate niciodată pentru mine atât de plin de semnificaţie.

În timp ce urcăm colina de la mina 9, soarele, care se odihneşte obosit la orizont, ne aruncă ultimele raze, care iau în aer o consistenţă deosebită încât mi se pare că pot să le ating.

Aşezat în faţa magaziei de lămpi, Invalidul mă aşteaptă fumând o ultimă ţigară. Lămpile sunt gata pentru echipa care coboară. Şi această acalmie de seară devine şi mai palpabilă cu sosirea oamenilor din echipa care urcă şi care aduc cu ei oboseala unei lungi zile. Ultimele raze tocmai luminează acoperişul magaziei de lămpi. Rusoaicele, în grupuri mici, râd sau se joacă asemeni unor copii. Soarele nu mai e prezent decât prin ultimele raze la orizont şi, la răsărit, noaptea şi-a întins deja mantia ei neagră. Ora e duioasă şi tristă, asemănătoare amintirilor din copilărie care se deschid acum, ca nişte flori stranii ale memoriei pe care le vezi fără să le poţi culege.

Cu Invalidul jucăm jocul primei ploşniţe. Pentru că la ora asta, ploşniţele ies din ascunzătorile lor, chiar şi aici, la magazia de lămpi, în ciuda benzinei, răspândită în valuri, care nu pare să le jeneze. Invalidul câştigă întotdeauna. Ştie să prindă ploşniţele pe întuneric, cu o îndemânare într-adevăr uimitoare.

Ducând lămpile la mina 11, semăn cu un pom de Crăciun încărcat de lumini. Şi toată mina, cu sutele sale de mineri cu lumini pâlpâitoare are ceva din sărbătoarea bucuriei.

Începând cu ora nouă, ocnaşii ies din mină. După care alţii vin pentru a le lua locul. Nu îmi vorbesc, dar unul dintre ei, primindu-şi lampa proastă, îmi spune:

– Cum e lumina asta, aşa e şi viaţa noastră.

Aranjez lămpile pentru a aduce la atelier pe cele care au nevoie de o reparaţie. Sunt singur, stăpân pe domeniul meu. Santinelele s-au retras în colţul lor pentru a fuma liniştit. Dacă această cabană ar fi puţin mai mare, mă gândesc eu, m-aş putea întinde şi dormi puţin.

De câtva timp simt că cineva e sprijinit pe coate la ghişeu. Probabil o santinelă. Nu e Ion, el nu e de serviciu astă-seară. Deci mă prefac că nu bag de seamă această prezenţă care mă deranjează. Nu am chef să vorbesc unui reprezentant al N.K.V.D.

– Eşti singur?

Ridic o privire mirată, căci aceste cuvinte au fost pronunţate de o femeie. Sprijinită pe mitraliera pe care a pus-o pe scândura ghişeului, îmi zâmbeşte. Este o femeie santinelă de la gară. Nu o cunosc. Figura nu-i urâtă. „Ouatinka" îi este întredeschisă, doi sâni puternici îi întind bluza militară. Vede bine că sunt singur. Lumina lămpii electrice nu e foarte puternică, dar e suficientă pentru cabana cea mică. De ce îmi pune această întrebare?

Apoi, deschizând gura într-un surâs larg:

– Tu eşti aşa? (îşi îndreaptă arătătorul) sau aşa (şi îşi îndoaie degetul)?

Nu înţeleg imediat sensul acestor cuvinte, dar privirea femeii este cea care îmi spune că ea se interesează în acest fel foarte simplu şi direct de virilitatea

mea. Atunci sângele mi se urcă în cap. Întind braţul şi strig:

– Eu sunt aşa, dar nu pentru tine. În ţara mea întâi ne spălăm, avem o sală de baie şi apoi, nu pe o grămadă de cărbuni, ca animalele... Nu, la noi există paturi! şi după aceea mai e randamentul, *norma*. Da, perfect, norma... timpul de a iubi. Ah! nu, noi nu suntem animale.

Fără să spună un cuvânt, femeia fuge.

Nu am mai văzut-o vreodată, dar apoi, gândindu-mă la întrebarea ei, am înţeles că era la curent cu situaţia deportaţilor care, datorită hranei insuficiente, îşi uitaseră de tot virilitatea.

A doua zi, îi povestii incidentul lui Ion.

– Da, ţi-am spus eu, ruşii sunt nişte animale. Uite, pentru a avea o femeie, e destul să te plimbi pe strada mare. Vezi una. Îţi place. Îi spui bună ziua, îţi răspunde bună ziua. După care o întrebi politicos: îmi e permis să fac cunoştinţă? Dacă spune da, pui direct întrebarea: vreţi să vă culcaţi cu mine? Dacă zice nu, atunci pleci fără să insişti, dar ai mai multe şanse să spună da. Oh, amorul aici e foarte simplu. Ruşii nu sunt oameni, ţi-am spus-o eu bine. Aveai aerul că nu mă crezi. Acum o vezi bine tu însuţi.

UN CÂNTEC PERICULOS

Aranjând lămpile, fluier o melodie. Ion se apropie râzând:

– Cunoşti cântecul ăsta?

– Nu, am reținut numai melodia, auzită în țara ta.

– Atuncia să-ți spun cuvintele. Şi începe să cânte cât îl ține gura:

Patru mere 'ntr-o basma,
Repede la Moscova!
Friții au avioane,
Românii au bastoane.
Tra-la-la-la-la.
Cu pielea frumosului Stalin
Să facem cizme la Berlin
Tra-la-la-la-la.
Cu pielea lui Molotov
Să facem cizme la Braşov.
Tra-la-la-la-la.

De abia a sfârşit că se pregăteşte să reînceapă şi mi-e cât se poate de greu să-l fac să tacă. Textul ăsta e prea periculos. E adevărat că e plângerea unui soldat român care a fost trimis la Moscova, cu o bucată de mămăligă în sac şi cu un armament insuficient în comparație cu cel al nemților. Dar dacă acest soldat îşi bate joc de scopurile războiului, mă întreb ce se poate gândi de această pomenire a pielii lui Stalin. Ion totuşi e foarte sigur de el, gata să înfrunte orice. Îmi spune cum a învățat cântecul ăsta pe când păzea un lagăr de prizonieri români.

Oh, aş fi vrut eu să rămân cu ei, dar noi am fost evacuați cu trei zile înainte de sosirea alor noştri. Dacă aş fi ştiut, m-aş fi descurcat. Dar aşa, iată-mă aici...

– Nu-ți fă griji, o să te reîntorci în curând, războiul s-a terminat.

– Unul s-a terminat, altul o să înceapă.

– Care altul?

– O să fie război cu Japonia.

– Ăsta nu o să dureze prea mult.

– Asta nu ştiu, dar chiar dacă se termină repede, nu mă văd plecând de aici, acum că toată Basarabia începe să sosească în Donbass, băieți şi fete. Ah, ticăloşii, ne vor pielea, dar nu or s-o aibă şi, zicând aceste cuvinte, Ion pleacă, fluierând melodia în care este vorba de pielea lui Stalin şi de cea a lui Molotov.

Ce-l face pe acest cioban să reziste? Cine a dat acestui popor forța de a rezista timp de secole slavilor, mongolilor, turcilor, ruşilor? O limbă latină, exprimând felul lui de a simți, câteva cântece, dar mai întâi de toate poate sentimentul obscur de *civis romanum sum* care îi dă dreptul astăzi să îi considere pe ruşi ca pe nişte barbari, exact cu aceeaşi morgă cu care ar fi făcut-o cu două mii de ani mai devreme strămoşii săi romani.

– Priveşte-i, sunt animale... îmi revin în minte aceste cuvinte ale lui Ion. Să poți să spui asta fără ură, cu dispreț şi uneori aproape cu un fel de milă, este ceea ce îi dă poate forța să reziste sub uniforma rusă.

În seara asta Ion e trist.

– Ce nu merge?

– Mă doare aici, îmi arată el inima. Mi-e rău pentru că am aflat ce s-a întâmplat cu ai mei. Fratele meu a căzut la cotul Donului, surorile mele, mobilizate pentru muncă,

sunt undeva, în Donbass şi poate chiar aici, la Makeevka. Mama a murit de supărare. Nu mai am pe nimeni pe această lume. Nu mai am nimic. Ruşii mi-au luat totul, absolut totul. Dar fratele meu a murit cum trebuia. Nu a vrut să se predea. Încă din ajun i-a spus aceluia care mi-a repetat cuvintele lui în această dimineață: „Mai degrabă mort decât prizonier la ruşi." Aşa că a preferat să rămână cu mitraliera lui până la sfârşit. Da, mai bine mort decât prizonier la ruşi, înțelegi? spune, înțelegi? Oare fratele meu ştia că eu port această uniformă nenorocită? Când te gândeşti că aş fi putut să-l întâlnesc... şi, plin de mânie, începe să fluiere cântecul periculos.

O fată din Odesa, care trece, îl întreabă ce cântă.

– Nu e pentru tine, răspunde el.

– Ba da, îl cunosc, soldații români îl cântau la Odesa.

– Atunci nu ai nevoie să-ți spun eu.

– Ai grijă, îi spun puțin mai târziu, fii atent, cine ar fi crezut că această fată cunoaşte cântecul tău?

– Puțin îmi pasă. Tu ştii ce a spus fratele meu: mai bine mort...

– Da, dar aşteptând, tu îi păzeşti pe prizonieri.

– Ce vrei, ruşii ăştia nu sunt oameni, sunt diavolul, cu ei sosesc toate nenorocirile. Orice aş zice şi orice aş face, într-o zi o s-o termin şi eu într-un puț. Oh, avea dreptate fratele meu, mai bine mort decât prizonier la ruşi...

De departe, Ion îmi face un semn:

– Vino, vino repede! Ştii pe cine am văzut? Ghiceşte!

Este foarte bucuros, foarte mândru.

– Le-ai întâlnit pe surorile tale?

– Nu, mai ceva, nu o să ghiceşti niciodată. L-am văzut pe rege, regele nostru, am văzut soldații noştri. Da,

chiar aşa. La cinema, aseară, se dădeau actualitățile: *Parada victoriei la Bucureşti*. E frumos regele nostru! Şi soldații noştri! şi ofițerii noştri! Ar fi trebuit să vezi asta. Sunt într-adevăr foarte mulțumit.

Şi Ion intonează imnul regal român.

A trebuit să vin în Donbass pentru a întâlni sub uniforma N.K.V.D. un român atât de bun patriot, şi regalist, pe deasupra.

UN POPOR SĂNĂTOS

Discuţie mare la depozitul de lămpi. *Partorgul* a declarat la şedinţa de la mină că englezii i-au tratat pe prizonierii ruşi eliberaţi de ei cum nici animalele nu sunt tratate, cu lovituri de picior undeva.

Vasia îmi cere părerea. Mă gândesc un moment. Ştiu că de data asta *partorgul* a atins un punct sensibil. Toţi, sau aproape toţi, sunt impresionaţi de ceea ce tocmai au aflat.

– Ce vreţi să vă spun despre un lucru pe care nu-l cunosc? Nu aş putea să vă vorbesc decât de Anglia. Ei bine, iată, dacă mi-aţi da să aleg între un an de viaţă în Rusia sau cinci ani în Anglia, aş alege fără ezitare Anglia.

În loc de orice răspuns, un mare hohot de râs.

Mai târziu, Vasia îmi spune:

– Fii atent la ceea ce spui. Era o figură necunoscută printre noi. Începe disciplina din timp de pace. Fii prudent când sunt străini. Când suntem între noi, e altceva.

– Am declarat război Japoniei. Ce zici de asta, Rounault?

– Nu o să dureze.

– Şi eu îţi spun că o să dureze ani de zile, la fel ca şi cu friţii.

– Nu, spune Invalidul, nu e acelaşi lucru.

– Şi de ce n-ar fi acelaşi lucru?

– Pentru că uite, eu îi cunosc pe japonezi, i-am văzut la Vladivostok, la Harbin. Sunt galbeni şi mici, nu

sunt sănătoşi, dar poporul rus e sănătos. Orice s-ar spune, nu e popor mai zdravăn în lume. La fel ca şi pământul nostru, ai zice că e unt, puteţi să faceţi înconjurul lumii, nu veţi găsi vreunul care să fie la fel. Şi despre asta, vă spun, ştiu câte ceva.

Şi ceilalţi aprobă:

– Da, e adevărat, poporul rus e un popor sănătos. Nimic de zis.

– Şi e puternic.

Unanimitatea ar fi completă, dacă Vasia nu ar face cu ochiul.

– Da, spune el, poporul nostru e sănătos, e puternic. Cu toate asta i-ar trebui ceva pentru a fi cu adevărat perfect.

– Vasia, Vasia, răspunde Invalidul, tu nu eşti niciodată mulţumit. Ce vrei mai mult decât sănătatea? Poate un om să dorească un bine mai mare? La fel este şi pentru un popor.

– Ascultă, l-ai întrebat vreodată pe un prizonier dacă sănătatea îi ajunge?

– Ce are a face prizonierul în treaba asta?

– Nu înţelegi?

– Nu, chiar nu înţeleg.

– Atunci să nu mai discutăm.

Kolia vine să mă caute la mina 11. Sunt căutat: un ofiţer, pare-se. Intrând în atelier, îl descopăr pe pinguin, ofiţerul de la N.K.V.D. din lagărul nostru. Mă întreabă ce fac. Trebuie să-i explic în detaliu munca pe care o fac. Ascultă, apoi îl întreabă pe Vasia dacă lucrez bine.

– Foarte bine, răspunde acesta.

– Ce procentaj din normă?

– 110%, spune Vasia la întâmplare, dar cu asemenea autoritate încât pinguinul trebuie să-l ia drept un *nacialnic*.

Faptul de a mă şti stahanovist îi face evident plăcere

pinguinului care îşi notează în carneţel performanţele mele, toate imaginare, de altfel, pentru a se lăuda. Vasia totuşi nu se poate împiedica să nu spună ofiţerului că e un mare păcat ca un om ca mine, un mare specialist al radioului, să-şi piardă timpul cu lămpi.

Mai întâi ofiţerul tace, apoi spune rar:

– Este în regulă. Nu o să uite Rusia niciodată!

O ŞEDINŢĂ A CLUBULUI LUI KOCH

La plecare, ofiţerul îmi cere să asist la şedinţa clubului din lagăr, care va avea loc la ora cinci.

Asistasem altădată la două sau trei reuniuni în care pinguinul explicase cu o naivitate dezarmantă acest catehism al U.R.S.S. care este constituţia stalinistă, constituţie zisă cea mai progresistă din lume. Te-ai fi crezut la un curs de catehism bizantin. Nimeni nu credea ceea ce se spunea, dar toţi se prefăceau pentru că toţi aveau sau îşi închipuiau că au interesul să o facă. Ofiţerul era plătit pentru lecţia lui, auditorii sperau să fie răsplătiţi într-o zi pentru că au urmat aceste cursuri. Numai Koch, cu un fanatism de ienicer, părea să fie sincer în credinţa sa şi ierta pinguinului că ştia mult mai puţin decât el.

Personal, mi-ar fi plăcut să le arăt ruşilor că nu le purtam pică pentru că m-au trimis din greşeală în Donbass, că eram gata să-i ajut cât puteam mai bine. Dar bizantinismul pur formal al pinguinului făcea ca bunăvoinţa mea să fie lipsită de sens. Clubul ăsta nu avea nici un sens. Nu m-am mai dus. A trebuit într-adevăr o invitaţie „personală" a ofiţerului pentru a mă convinge să revin.

Nu sunt mai mult de zece oameni în jurul lui Koch în momentul în care pinguinul intră în încăperea numită *Clubul.*

Cu gesturi lente şi importante, însoţite de mişcări curioase ale mustăţilor, ca şi cum şi-ar fi mestecat cuvintele înainte de a le pronunţa, ofiţerul aminteşte de şedinţele trecute:

– Am învățat datoria de onoare a cetățeanului sovietic: munca. În țările capitaliste în care ați trăit, munca este un chin, căci ea este rezultatul exploatării capitaliste. În Uniunea Sovietică nu e nimic asemănător. Ori, voi ați avut norocul de a veni să lucrați aici, de a înțelege de ce constituția U.R.S.S., care garantează construcția socialismului, este cea mai *progresistă* din câte există. Vă faceți datoria, munciți, dar trebuie să dați dovadă că ați înțeles într-adevăr sarcinile care vă revin. Știți ca şi mine că numărul de evadări creşte în fiecare săptămână. Aceste evadări dovedesc faptul că tovarăşii voştri nu au înțeles toată importanta misiunii pe care o au de îndeplinit aici. Munca voastră de propagandă printre tovarăşii voştri este complet insuficientă. De fapt, dacă munca voastră ar fi fost la înălțime, nu ar fi fost nici o singură evadare. Evadările acestea nu au nici un sens. Nimeni nu poate părăsi Uniunea Sovietică. Înainte de a face cele câteva mii de kilometri care separă Makeevka de graniță, tovarăşii voştri vor fi prinşi. Deci nici o evadare nu poate reuşi. Practic, aceste evadări sunt o pierdere de timp pentru toată lumea. În primul rând timpul evadaților, care nu câştigă nimic în această perioadă, timpul trustului, adică al Uniunii Sovietice, care pierde ore de muncă productivă, în sfârşit, timpul lagărului, care îşi strică imaginea pentru că e o ruşine pentru un lagăr să aibă evadări.

Din ceea ce v-am spus rezultă că de acum înainte veți avea datoria de a împiedica evadările. Nimic mai simplu! Pregătirea unei evadări nu poate trece neobservată. De cum ați observat ceva, veniți să mă informați şi noi vom lua măsurile care se impun.

Următoarea şedință va avea loc în zece zile. Aştept ca până atunci, datorită vigilenței voastre, să nu ne mai plângem de evadări."

Ieşind, îl întâlnesc pe Koch care îşi târâie piciorul şi

se sprijină într-un baston. Îl întreb ce părere are de noua sarcină care tocmai a fost trasată membrilor clubului şi dacă asta este cea mai bună metodă de a câştiga simpatia deportaţilor şi de a-i *denazifica* pe nemţi.

– Nimic de zis, ofiţerul are dreptate.

– În cazul ăsta, bătrânul meu Koch, să ştii că nu mai pun piciorul în clubul tău. Pinguinul tău are un suflet de nazist. Cât despre evadări, eu cred că e de datoria fiecăruia să-şi pregătească evadarea. Dacă ruşii nu vor să mai aibă evadări, nu au decât să trimită acasă pe toată lumea şi, între timp, să facă viaţa mai umană, dacă nu viabilă.

Koch, în loc de orice răspuns, îmi spune că greşesc şi că voi înţelege într-o zi. Dar, ca şi cum nu ar fi vrut să asculte răspunsul meu, pleacă pe cât de repede îi permite piciorul bolnav.

Două zile mai târziu, întâmplarea a vrut să ne întâlnim la spălătorie. Îl întreb:

– Ce-ţi mai fac evadările?

– Regret, Rounault, nu ai înţeles nimic din cauza noastră. Noi suntem aici soldaţii *drapelului roşu;* a evada înseamnă a dezerta. Actul acesta a fost întotdeauna pedepsit.

– Poate că tu eşti un soldat al comunismului, dar cine îţi spune că şi noi suntem?

– Până la urmă o să înţelegeţi şi voi că sunteţi mobilizaţi. Ah! văd, protestezi contra acestei noţiuni. Să ştii că niciodată nu s-a cerut părerea celor mobilizaţi. Ori de această dată ei au şansa să lupte pentru *progresul* care va elibera lumea.

– Adaugă imediat: reducând-o la a nu mai fi decât o lume de sclavi.

– Nu înţelegi nimic. Cauza noastră nu cunoaşte sclavi.

UN RĂSĂRIT DE SOARE

E ora trei noaptea la mina 11. Zgomotul vagonetelor care cară cărbunele. Cerul e aşa de plin de stele că aproape nu e loc pentru întunericul nopţii.

Deodată se ridică o voce:

– *Ascultaţi Evanghelia pentru ziua de Paşti...*

Este vocea lui Ion. În fiecare noapte, între ora trei şi patru, el cântă liturghia din duminica Paştelui. Copil de cor pe când era mic, ultima oră a nopţii îl readuce la mica biserică din lemn din satul natal.

Monotonia acestui cântec care reprezintă o lume atât de diferită de cea în care trăim are ceva teribil de captivant. Aşteptând soarele, Ion, lipsit de turma lui, paznic de ocnaşi fără voie, serbează Învierea.

De cum răsare soarele, Ion vine să se sprijine de scândura ghişeului pentru a fuma cu mine prima ţigară a zilei. Şi atunci începe să vorbească de femeia care îl aşteaptă acolo, în satul său şi de asemenea de femeia pe care o are la Makeevka. Degeaba îi vorbeşte de rău pe ruşi, viaţa în Donbass nu e prea grea pentru el. Douăzeci şi patru de ore de serviciu şi douăzeci şi patru de ore de permisie. Rusoaica cu care trăieşte are bani şi o vacă. Îl aşteaptă întotdeauna cu votcă şi cu o cină bună. Ea este casieră şi cum copeicile ocnaşilor nu există decât pe hârtie, le păstrează pentru ea şi asta-i face – *una peste alta* – trei-patru mii de ruble pe lună. La aceasta trebuiesc adăugate avantajele pe care i le aduce câmpul, grădina şi casa, căci bărbatul ei, originar din Makeevka, era proprietar al unei case de lemn.

Ion este atât de obişnuit cu viaţa leneşă a paznicilor de ocnaşi încât se gândeşte uneori să devină, când se va întoarce la Bălţi, în Basarabia, paznic la închisoarea N.K.V.D.

În zilele în care Ion este liber, înlocuitorul său e un sergent cu alură de prinţ. O figură fin conturată şi un mers degajat în ciuda uniformei. Dar faţă de mine are o atitudine plină de rezervă pe care nu o înţeleg. Nu vine niciodată până în coliba mea pentru a se uita la planşeta cu numere. Mă întreabă de departe dacă am toate lămpile. Totuşi, sosind în curtea minei, îmi spune: *Musiu!* în loc de bună ziua. La început nu am înţeles că acest cuvânt vroia să însemne *Monsieur* şi că în acest fel marca respectul său pentru un francez.

E ora patru dimineaţa. Merg la mină cu lămpile reparate în timpul nopţii. Urc cu greutate panta care duce la mină.

La orizont, petele roşii ale zorilor luminează grei nori negri. Cocoşii satului de mineri se trezesc. De obicei Ion le răspunde prin evanghelia Învierii. Îl caut cu privirea pe român, dar este de serviciu sergentul caucazian. Este aşezat aproape de troliu şi-îmi face semn agitând ţigara. Îi răspund ridicând lămpile.

– *Musiu*, vino aici!

– Imediat!

De ce mă cheamă? După ce îmi aranjez lămpile în colibă, mă duc la el.

– Aşază-te şi răsuceşte-ţi o ţigară!

O spune cu blândeţe. Fumăm în linişte, dar vecinul meu are un fel ciudat de a-şi privi vârful ţigării. Din când în când, face să cadă scrumul suflându-i deasupra. Are ceva să-mi spună?

Încet, se face lumină şi descopăr dezolarea infinită a peisajului negru şi gri al Donbassului. Dacă în cer se face ziuă, pe pământ parcă se face noapte. Simt în mine o mare oboseală.

– Paris, spune deodată vecinul meu.

– Da, Paris. Dar acolo cerul este altfel şi aerul mai uşor. Acolo se ivesc zorile, aici răsăritul face să apară o altă noapte. Nu, m-am săturat. Nu-mi spune nimic de Paris. E ca şi cum mi-ai vorbi de...

– Ştiu, ştiu, şi cu o voce mai blândă adaugă: „Nu e un spectacol mai minunat şi fermecător decât Parisul văzut din înaltul turnurilor de la Notre-Dame în lumina proaspătă a unor zori de vară. Cerul e perfect senin. Parisul începe să se mişte. Umbra gigantică a turnurilor trece din acoperiş în acoperiş. Aici un sunet de clopot, colo o lovitură de ciocan..."

Caucazianul se opreşte un moment. Apoi reia căutându-şi cuvintele şi, ca prin miracol, evocă în fața soarelui palid al Donbassului spectacolul extraordinar al Parisului din secolul XV. Parcă halucinez; sergentul recită Victor Hugo. L-a citit de douăzeci de ori, de treizeci de ori...

„... un asemenea flux de lumină se revarsă peste orizont că toate turlele Parisului iau foc deodată... – Quasimodo, egipteanca, Phoebus!"

Nu ştiu de ce, în acel moment revăd în amintire un pictor spaniol căruia îi spuneam *Minotaurul*. Avea obiceiul să aştepte răsăritul soarelui la barul Domului; nu putea să se culce decât în zori, pretinzând că lumina îi face rău. Dar cum să explic asta vecinului meu? Mă mulțumesc să repet numele personajelor lui Victor Hugo.

Atunci, după o tăcere, caucazianul îmi spune numele satului său. Nu spun nimic. Se ridică şi privindu-mă drept în ochi:

– Mă urăşti, nu-i aşa?

– Câtuşi de puţin. De ce ar trebui s-o fac?

– Ba da, o simt bine. Şi te înţeleg, pe tine şi pe compatrioţii tăi, voi mă detestaţi pe mine, familia mea, satul nostru.

– Te înşeli. Nu urăsc pe nimeni. Nu înţeleg ce vrei să spui.

– O să înţelegi imediat, spune caucazianul şi, apropiindu-se de mine, spune cu voce joasă: *Eu sunt vărul lui Gorgulov, asasinul preşedintelui vostru.*

Asta era! Sergentul se simţea vinovat. Conform vendetei din Caucaz, el vedea în fiecare francez un duşman posibil. Încercai să-i explic că crima lui Gorgulov fusese răscumpărată de către un ofiţer cazac care s-a aruncat de la etajul trei pentru a repara, prin moartea sa, răul făcut de asasin.

– Nu o ştiam, o să spun asta alor mei.

Şi sergentul îmi luă mână şi mi-o strânse cu putere.

Îl părăsesc pentru a-mi regăsi lămpile.

După trecerea ocnaşilor, sergentul vine la ghişeul meu şi îmi mai pune această întrebare:

– Dar oare toţi francezii ştiu că Gorgulov a fost răscumpărat?

O CONVOCARE

Săptămânile se succed şi se aseamănă. Aveam impresia că sunt uitat. Motivul? Nu mă mai vedea nimeni. Când soseam seara la atelier, Vlas Parimanovici era deja plecat şi dimineaţa, la ora la care părăseam mina, *nacialnicul* îşi lua micul dejun la cantină. Într-un fel, totul era cât se poate de bine, dar aveam uneori sentimentul că am căzut într-o prăpastie şi că o să rămân acolo până la sfârşitul zilelor. Mă spovedii lui Ion. Răspunsul lui nu a fost încurajator:

– Da, îmi spuse el, ori vă transferă mereu, ori vă uită, şi atunci e ca şi cum ai fi mort. Ah, ăştia nu sunt oameni...

Eram atât de obişnuit să nu văd decât lămpi, ocnaşi, pe Ion şi pe vărul lui Gorgulov, încât fui foarte mirat să primesc într-o dimineaţă vizita *nacialnicului*, care, cu câteva luni în urmă, mă condusese de la *masterskaia* la atelierul de lămpi pentru a mă prezenta lui Vlas Parimanovici.

Unde avea să mă ducă acum? Venirea lui nu prevestea nimic bun. Fără explicaţii, mă invită să-l urmez imediat la Boris Petrovici.

Nu avusesem niciodată onoarea să fiu primit de directorul general şi mă pierdeam în ipoteze despre motivul acestei convocări. Povestea cu butoaiele? Furtul de benzină al lui Ivan? O anchetă oarecare? Încercai să descifrez secretul în trăsăturile feţei omului care mergea alături de mine, fără să îndrăznesc totuşi să-i pun

întrebarea. Tot ceea ce putui citi fu o anumită bunăvoință față de mine.

Îmi vorbea de timp, mă întrebă dacă îmi plăcea la atelierul de lămpi, şi, deodată, spuse:

– E păcat că nu avem un loc mai bun pentru un specialist ca dumneavoastră.

– Oh! nu mă plâng deloc, sunt mulțumit că sunt unde sunt.

Această aluzie la specialitatea mea avea ceva neliniştitor şi fui pe cale să-i spun că nu aveam nici o specialitate, dar că tocmai o învățam pe cea de lampist, că eram foarte mulțumit şi că nu mai ceream nimic, dar chiar nimic. Aranjam cuvintele în cap pentru a le prezenta cu cea mai mare convingere. Nu am avut timp. Boris Petrovici veni în întâmpinarea noastră. *Nacialnicul* mă prezentă zicând:

– Iată specialistul în radio de care v-am vorbit.

– Ştie ruseşte? întrebă Boris Petrovici.

– Da, destul de bine.

– Bine, să vină după mine.

Deci asta era... radioul, mă înşelasem crezându-mă uitat.

Directorul general merge repede. Pare nerăbdător. Ce înseamnă asta? Mă invită să intru în biroul lui, o încăpere foarte mare. Pe o masă, un aparat de radio.

Boris Petrovici mi-l arată, apoi îmi arată o bucată mare de brânză americană de culoare roşie, o pâine albă, o sticlă de votcă şi zice:

– Toate astea sunt ale tale, dacă îl faci să meargă.

– Nu am nevoie de nimic pentru a face ce e în puterile mele, dar mi-e teamă că tot ceea ce ştiu e inutil.

– De ce naiba?

– Pentru că acest aparat e nemțesc şi eu nu cunosc decât aparatele franțuzeşti.

– Într-adevăr, e un aparat nemțesc.

– Şi apoi, e în stare proastă.

– Cum aşa, l-am plătit 5.000 de ruble!

– Ce păcat! De ce nu m-ați consultat înainte, v-aş fi sfătuit categoric să nu o faceți.

– Ah, acum e prea târziu. Trebuie să-l faci să meargă cu orice preț. Mi se spune că sunteți un bun specialist, aveți ocazia să dați dovada.

Mă apropii de aparat cu multă siguranță. Îmi amintesc de ziua când la forjă a trebuit să mânuiesc pentru prima oară în viață ciocanul cel mare. Îmi pare sincer rău că nu mă pricep deloc la aparatele de radio. Mai mult decât de bucata de brânză, am nevoie de ştirile din Franța. Aş putea în sfârşit să ştiu ce se întâmplă. Dar adevărul e dur. Nu ştiu să fac să meargă un aparat de radio, nu mai mult decât ştiu să mânuiesc un ciocan. Totuşi îl întorc şi, spre marea mea bucurie, descopăr o murdărie extraordinară, fire de păianjen, murdărie de şoarece. Firele roşii şi albastre sunt roase.

Îl chem pe Boris Petrovici.

– Priviți şi dumneavoastră ce e înăuntru, cum ați putut să cumpărați acest aparat?...

– Nu asta e problema. Trebuie făcut să funcționeze şi asta imediat.

Mă gândesc o clipă, apoi am o idee.

– Ascultați, Boris Petrovici, eu pot să încerc să-l fac să meargă, să-l demontez, să-l curăț, să-l remontez. Asta poate dura trei săptămâni, poate mai mult încă, cine ştie? Dar în lagărul meu e un inginer care a construit aceste aparate, deci care le cunoaşte. El va face mai repede ca mine. Dați-mi o *zapiska*, un bilet, şi mă duc să-l caut.

Directorul general îmi acceptă propunerea, îmi dă biletul şi nu-mi cere decât un lucru: să mă grăbesc.

Inginerul cu pricina este un austriac pe nume Gross,

originar din împrejurimile Linzului şi reprezentant la Bucureşti al firmei *Telefunken*.

Am norocul să-l găsesc în lagăr. Se lasă convins să mă urmeze la mina 9. Brânza îl tentează, dar nu înțelege de ce mă grăbesc.

– Încet, întotdeauna încet, dragul meu. Azi e ziua mea de odihnă, încă nu m-am spălat. În general, detest orice grabă.

Boris Petrovici ne aşteaptă cu nerăbdarea unui puşti. Vrea să-şi audă aparatul şi rămâne lângă noi. Gross, care nu vorbeşte ruseşte, îmi spune că această prezență îl stânjeneşte, că nu va face nimic dacă e grăbit, că îi place să fie lăsat în pace.

Pentru a scăpa de insistențele directorului general, ne refugiem la atelierul de la depozitul de lămpi sub pretextul de a găsi sculele de care *avem* nevoie.

De cum ajungem, Gross îmi propune să fumăm o țigară.

– V-ați rusificat deja bine.

– Ce vreți, trebuie învățat de la ei ce e bun. Am nevoie mai ales să-mi regăsesc calmul, pe care acest director era să mă facă să-l pierd.

În cele din urmă, Gross se apucă de treabă. După câteva minute, aparatul merge. Totul era o problemă de racord.

Aparatul ăsta care răspândeşte, cu mult zgomot, o muzică venită de la Londra, face mare senzație. Toată lumea vrea să-l asculte.

Boris Petrovici e încântat. Ne instalează în biroul lui şi pune să fim serviți cu un prânz de „nacialnic". Gross şi cu mine trăim o zi mare. Boris Petrovici înțelege tot prețul pe care inginerul îl are pentru el. Încearcă să obțină de la lagăr ca acesta să fie pus la dispoziția lui. Comandantul Riazanov nu e gata să cedeze gratuit un om atât de prețios. Face să-i fie plătită scump autorizația pe care i-o dă lui Gross să meargă la mina 9.

O CASĂ DE NACIALNIC

Boris Petrovici e îndrăgostit de aparatul lui. În fiecare dimineață îl arată la toți inginerii lui, oferindu-le un pahar de sirop cu apă minerală. Totuşi un lucru îl deranjează: este un aparat nemțesc. Desigur, a fost fabricat în Polonia şi ar putea trece drept un aparat polonez, dar cum să explici asta la toată lumea? Oamenii nu ştiu să distingă inscripțiile nemțeşti de inscripțiile poloneze. Mai bine să-l transforme într-un aparat rusesc. Atunci Boris Petrovici ar putea să-l iubească şi mai mult şi să-l arate mândru la toată lumea.

Pune să fie chemat *scriitorul* său, omul însărcinat să scrie la mină lozinci şi afişe, şi îi cere să confecționeze un cadran luminos rusesc.

Mare discuție în legătură cu posturile care vor figura în rusă. De acord pentru Bucureşti, Sofia, Belgrad şi Praga, dar *nacialnicul* nici nu vrea să audă de Varşovia şi de Berlin. Nici de Londra şi de New-York. În schimb, acceptă Paris şi Roma. În legătură cu acest ultim post, spune că muzica lui e celebră.

Problema cea mai delicată este ce nume va primi aparatul. Boris Petrovici ezită între „Generalissimus" şi „Moscova". În final se decide pentru „Marşall".

Aparatul merge. Dar asta nu ne convine. Gross, pentru a-şi face traiul bun, hotărăşte că cel puțin o dată la 15 zile este nevoie de o revizie serioasă.

De cum *nacialnicul* vrea să transporte aparatul la el acasă, acesta încetează să mai funcționeze. Furiei

stăpânului, Gross îi opune un calm perfect şi umorul lui austriac. Dar *nacialnicul* se răzbună şi ne taie resursele. Pentru a regăsi brânza şi pâinea albă, furate de la cantina minei, e drept (dar Boris Petrovici e singurul care poate să o facă), acceptăm să mergem să instalăm aparatul în apartamentul său. Pentru a ne veni în ajutor la montarea antenei, ne pune la dispoziţie pe electricianul nr. 1 de la *masterskaia*, Nicolai, sub ordinele căruia am petrecut multe momente penibile la puţul 32.

Boris Petrovici locuieşte aproape de centrul oraşului într-o casă spaţioasă, înconjurată de o grădină. Suntem primiţi de soacra şi de soţia sa. Abia am avut timpul să alegem amplasarea antenei, că soţia *nacialnicului* ne invită *pozavtrakati*. Pe masa, aşezată pe o terasă în faţa bucătăriei, lapte şi mâncare de cartofi.

Cele două femei, de o politeţe rafinată, au aerul că se scuză pentru munca pe care Boris Petrovici ne pune să o facem. O anumită jenă se simte în cuvintele şi gesturile lor, ca şi cum s-ar simţi vinovate de deportarea noastră. Ne întreabă dacă primim veşti de la ai noştri, ne prezic o întoarcere apropiată, ne vorbesc de propriile lor necazuri în timpul războiului. Fuseseră refugiate într-un oraş din Ural. Fata lor, copil unic, era la Leningrad, unde suferise crunt de foame şi de frig. În timpul acelor ani teribili a contactat o boală pulmonară care o obligă încă la repaus. Face studii de medicină la Stalino, dar petrece în fiecare săptămână câteva zile la Makeevka.

– Tatăl meu vorbea franceza, îmi spune Anna Petrovna şi am poftă să-i răspund că bănuiam. Nu e nimic pe faţa ei din vulgaritatea pe care o vezi aşa de des la femeile sovietice şi nimic din brutalitatea de subofiţer a soţului ei.

Soseşte momentul când trebuie să intrăm în

apartament pentru a instala aparatul. Sunt jenat, ştiind că, fără voia mea, voi lăsa păduchi. Fără îndoială, ideea că Boris Petrovici ar primi aceşti paraziţi i-ar încânta pe Vasia şi pe toţi cei de la atelier, dar faţă de aceste femei am remuşcări. Gross, din contră, nu are astfel de scrupule şi îşi bate joc de mine.

Intrăm într-o cameră mare, probabil salonul. Mobilele mărturisesc că au cunoscut timpuri mai bune, poate la alţi stăpâni. Pe un raft al bibliotecii zăresc cărţi. Citesc titlurile: *Marxism-Leninism, Istoria Partidului*, două sau trei lucrări tehnice, e tot ce cuprinde biblioteca directorului general.

Dar salonul acesta îmi rezervă o surpriză: oglinda. Imaginea pe care o întâlnesc mi-e necunoscută. Sunt de o slăbiciune înspăimântătoare, zâmbetul meu are ceva de nebun, dar, mai mult ca orice, descopăr cât sunt de murdar. Cearcăne de cărbune în jurul ochilor, gâtul brăzdat de dungi negre, barba de o murdărie care ar pune pe fugă un vagabond.

Mă întorc dezgustat de această imagine; nu mai îndrăznesc să apar în faţa femeilor şi, ca pentru a mă pedepsi, tocmai în acel moment intră fata lui Boris Petrovici. Nu am curajul să o privesc. Pentru a părea ocupat, mă fac că repar instalaţia electrică. Aceasta nu diferă prin nimic de cele pe care le-am văzut peste tot. Nici contor, nici întrerupător. Ultimul este reprezentat prin capete de fir. Pentru a aprinde, sunt puse în contact, pentru a stinge, sunt depărtate.

Pe la ora cinci, instalaţia este gata. Directorul general, anunţat prin telefon, soseşte în caleaşca sa.

– Măcar să meargă când va fi aici, îi spun lui Gross.

– Nu-ţi fă probleme. Dacă nu merge, nu-i vina noastră.

În faţa familiei reunite, Boris Petrovici aprinde

aparatul şi începe să caute un post. Se aude un cor rus. Privirea *nacialnikului* exprimă o satisfacție fără margini. Momentul e solemn. Soacră-sa, soția, fata sunt pline de admirație.

O trosnitură uşoară. Aparatul se opreşte. O pană. *Nacialnicul* tună şi fulgeră. Gross se repune pe treabă. O mică lampă care joacă rolul de siguranță a cedat. Accident ireparabil. Nu se găsesc lămpi de acest gen în Rusia.

Explic situația *nacialnicului* care, furios, ne goneşte spunând că este ultima oară că face apel la ingineri străini care nu se pricep la nimic şi au întotdeauna nevoie de ceva care nu se găseşte, în timp ce inginerii sovietici ştiu să facă să meargă totul fără piese, fără toate aceste istorii etc., etc.

– Îmi pare rău, spune Gross, dar trebuie o lampă de schimb. Nici un inginer nu ar putea fără ea.

Nacialnicul nu admite această explicație.

A doua zi, după o săptămână de vacanță, mă întorc la mina 11. În fața uşii de la atelierul de lămpi îl zăresc pe Vasia. Este înconjurat de Zoia şi de banda ei. De cum mă văd, vin în întâmpinarea mea. Îmi spune că e pentru a treia oară că vine la mină ca să-mi vorbească. De cinci zile aparține secției de transport al unui alt trust. Foarte simplu îmi spune că voi putea oricând să contez pe el, că la el acasă va fi totdeauna pus un tacâm pentru mine. Mă întreabă mai ales cum poate să dea de mine în caz urgent. Marele său proiect e pe cale să se realizeze. E prevăzut un transport în direcția Odesa. Dacă face şi el parte, vom încerca împreună evadarea *noastră*. Sunt foarte emoționat. Vasia, fratele meu, nu mă va abandona niciodată!

O AFACERE A LUI RIAZANOV

Willi, pe care nu l-am mai văzut de nu ştiu cât timp, mă caută pentru a-mi încredinţa marele secret cum că e pe cale să se întocmească o listă a *invalizilor* din lagăr.

– Sunt trimişi acasă şchiopii, ciungii, cocoşaţii, toţi cei inapţi de muncă şi care nu sunt încă morţi. Şi toţi cei care pot să-şi plătească locul: 10.000 de ruble sau un palton de iarnă sau un ceas de mână bun.

– Şi atunci?

– Atunci eu vreau să plec cu nevastă-mea. E clar.

– Dar cui trebuiesc daţi banii?

– Lui Otto, care îi dă comandantului. Asta e marea afacere. Nu vrei să încerci şi tu? E momentul să te serveşti de paltonul tău. Ai făcut bine că nu l-ai vândut.

– Nu, nu merg. Îţi dai seama cum m-ar primi Otto. De altfel, nici nu vreau.

– Greşeşti. Încearcă prin Carol, interpretul.

– Ce părere au Koch şi grupul lui de această acţiune?

– Probabil că nu ştiu nimic. De altfel, cum Riazanov în persoană organizează această plecare, Koch nu are nimic de gândit.

– Asta-i Rusia. Azi ca şi ieri, bacşişul este ţarul ţarilor. À propos, îţi spun asta ca să poţi profita şi tu, dar şi pentru că vreau să ies astă-seară din lagăr pentru a mă duce să-mi iau lucrurile de la Nicolai, căruia i le-am dat acum două luni să mi le păstreze. E la curent, mă aşteaptă. Totul e să ies seara din lagăr. Nu ai decât să spui că au nevoie de mine la atelier.

– De acord.
– Atunci, chiar nu vrei să încerci să vii cu noi?
– O să mă gândesc.

Ce tentație! Willi era sigur de afacerea sa. Petrecându-şi toată viața în România, ştia că nu erau afaceri mai serioase decât cele care constau în a cumpăra un funcționar de stat, în cazul de față, comandantul Riazanov, erou al Uniunii Sovietice, figură cunoscută, ofițer de la N.K.V.D., adică un personaj prezentând toate garanțiile.

Willi vorbea din rațiune. Pe mine nu ştiu ce presentiment obscur mă reținu să schițez cel mai mic gest în acele ore decisive, căci era vorba de a şti dacă mă duc să aduc în lagăr paltonul pus la adăpost la Ivan.

La ora opt seara am putut să-l fac pe Willi să iasă din lagăr fără cea mai mică dificultate. Mai întâi mă întrebă ce am hotărât. Când a aflat că nu vorbisem deloc cu Carol, a insistat totuşi să mă duc să-mi iau lucrurile pe care le depozitasem la Ivan.

– O să ai încă timp, mâine dimineață, nu trebuie să ratezi o asemenea ocazie, care se va repeta Dumnezeu ştie când!

– Nu, îi spusei, nu plec. Eu nu ştiu să plec. Toată viața mea am fost aşa. Atâta pagubă.

Începând din acea clipă am simțit că un perete mă separa de Willi. El avea siguranța speranței. Paşii săi sunau diferit de ai mei, vocea sa avea un alt ton. Eu rămâneam, el pleca. Eu nu ştiu de ce rămâneam, căci în ciuda urii lui Otto, nimic nu ar fi trebuit să mă împiedice să vorbesc măcar cu Carol, un român care îmi vroia binele.

Făcurăm restul drumului în tăcere. Willi, pradă febrei plecării, mergea din ce în e mai repede. Toată noaptea cântării argumentele pentru şi contra, apărându-mă cu

greu împotriva dorinței ivite atunci când l-am văzut pe Willi gata de plecare.

Ion, care era de serviciu, nu ştia ce sfat să-mi dea. Dar afacerea pusă la cale de Riazanov îl amuza. „Ticăloşii ăştia ştiu mereu să găsească ceasuri şi bani." Făcu un calcul rapid. În jur de 100 de invalizi pe listă. Cincizeci de invalizi falşi, asta făcea 500.000 de ruble, o adevărată avere, sau cincizeci de paltoane sau cincizeci de ceasuri.

A doua zi lagărul era cuprins de o adevărată panică. Se aflase în acelaşi timp de plecarea apropiată a invalizilor şi de modul de a deveni invalid. Peste tot, grupuri şuşoteau. Interpreții şi şefii de companie erau foarte asaltați. La Otto, şeful lagărului, trebuia cerută audiență. Se făcea de asemenea coadă la infirmerie. Sute de femei şi de bărbați cereau doctorului să-i examineze, în speranța că se va găsi un motiv serios pentru a fi înscrişi pe listă.

Un tur rapid prin lagăr mă întări în convingerea de a nu încerca nimic pentru a pleca.

La ora două după-amiaza, vizita medicală a invalizilor. În rânduri strânse, candidații la plecare se înghesuie în fața infirmeriei. În interior, Nadejda Ivanovna, comandantul Riazanov şi un foarte tânăr locotenent de la N.K.V.D., recent sosit în lagăr. Discuțiile acestei comisii restrânse păreau interminabile celor care aşteptau.

Pe la ora trei, comandantul Riazanov iese singur. Este congestionat la față. Pare nemulțumit. La puțin timp, toată lumea este trimisă înapoi. Vizita va avea loc mâine.

Totuşi, la ora zece seara, un ordin îi scoală brusc din somn pe candidații invalizi. „Toată lumea cu bagaje în curte."

Riazanov va inspecta pe cei care pleacă. Barometrul speranței indică din nou timp frumos.

Zvonurile circulă. Plecarea mâine. Nu, poimâine, după-amiaza. Trenul este în gară.

Vestea că Otto e pe listă nu miră pe nimeni, dar faptul că doctorul Michael era şi el pe listă, provoacă scandal. Vor pleca, nu vor pleca? Vor pleca, nu vor pleca? Tot timpul zilei acesta este singurul subiect de discuţie în lagăr. Cei care şi-au cumpărat locul sunt destul de neliniştiţi.

Apoi, deodată, două veşti vin să dea peste cap toate planurile. Comandantul Riazanov e destituit. Şeful Otto este arestat şi se află într-o pivniţă la casa ofiţerilor, sub paza unei santinele sovietice.

Noul comandant se numeşte Silantief. E scund, cu un cap de vulpe şi aleargă pe picioarele foarte scurte, cu cizme înalte, asemeni unui baset. Se pare că toţi cei care şi-au cumpărat locurile pe listă vor fi sever pedepsiţi.

Willi tremură pentru soţia lui. Se gândeşte serios la o evadare pentru a o scăpa de vreo pedeapsă.

Femeile gardian aduc în lagăr comoara strânsă de Riazanov cu complicitatea lui Otto: vreo treizeci de paltoane, douăsprezece ceasuri. Despre bani, nici vorbă.

Suslov, micul ofiţer de la N.K.V.D. transmite că toţi cei care au dat lucruri lui Otto trebuie să se prezinte la el. Dar interpreţii care comunică acest ordin lasă să se înţeleagă că sunt prevăzute pedepse aspre. Rari sunt cei care se duc să-şi caute lucrurile. Câţiva îşi regăsesc paltoanele, nimeni nu îşi mai vede ceasul. Cât despre bani, nu se mai vorbeşte.

Cei săraci care nu şi-au putut cumpăra locul triumfă. Lagărul e foarte bucuros să-l ştie pe Otto în închisoare. Ne mirăm totuşi că Riazanov se plimbă încă liber şi continuă să vină să-şi ia proviziile de la bucătăriile lagărului.

Aşa a luat sfârşit prima plecare a invalizilor.

O NOUĂ MESERIE

Actul de justiție al locotenentului Suslov de la N.K.V.D. îmi dădu curajul de a-i adresa o cerere pentru a-mi permite să iau contact cu autoritățile consulare franceze. Suslov a pus să fiu chemat şi a trebuit să redactez *autobiografii.* Cu un surâs destul de fals, îmi promise o rezolvare rapidă. Aveam încredere, dar începeam să am îndoieli asupra simțului său de justiție. Poate că nu vroia decât partea lui din pradă şi găsea că e mai comod să acționeze împotriva lui Riazanov, decât să împartă cu el. Numai că plăcerea de a-l vedea dispărând pe Otto, duşmanul meu neîmpăcat, mă făcu să cred un moment în corectitudinea acestui ofițer. De altfel îi vorbisem de filmul „Ceapaev" şi păruse flatat în amorul propriu național.

Când, şase zile după întrevederea cu el, trimise să mă cheme, urcam treptele patru câte patru, crezând ferm într-un răspuns favorabil la cererea mea de repatriere.

Suslov mă primi cu bunăvoință şi îmi oferi o țigară. Dar ce surpriză am avut când l-am auzit spunând:

– Vei lucra ca medic.

– Nu sunt medic.

– Ai două zile ca să te gândeşti. Nu mai spune nimic. Poți să pleci.

În aceeaşi seară, mă chemă comandantul Silantief.

– Nu vrei să lucrezi ca medic?

– Ascultați, comandante, eu ştiu că Lenin a zis: e nevoie de cărbune, mai mult cărbune, tot mai mult

cărbune. Eu lucrez pentru cărbune. De ce nu mă lăsați să fac asta?

– Avem nevoie de un doctor bun.

– Dar eu nu sunt doctor. Am mai fost deja numit o dată şi am refuzat. Atunci am fost înțeles. Sper că voi fi înțeles şi de data asta.

– De ce nu vrei să fii doctor?

– Pentru o mulțime de motive. Mai întâi câştig 450 de ruble, am un kil de pâine pe zi, sunt stahanovist, fac munca pe care ştiu să o fac şi nu pot să fac ceva ce nu cunosc.

– Să taci, ştim noi că eşti medic şi nu înțelegem de ce nu vrei să recunoşti. În plus vei avea o cameră numai pentru tine, o grămadă de avantaje şi îți vei păstra kilul tău de pâine şi salariul. Accepți?

– Nu.

– Atunci, spune adevăratul motiv.

– Am spus care e singurul motiv. Nu sunt medic. Dar chiar dacă aş fi, pentru că nu vreți să mă credeți, ce să faci fără medicamente? Un medic fără medicamente e ca un fierar fără ciocan. În toamnă vor fi epidemii teribile, pentru că nu aveți nici o baie, nici o instalație de dezinfecție. Printre colegii de cameră mişună vermina.

– Tocmai, o să schimbi toate astea.

– Dar aveți o doctoriță, pe Nadejda Ivanovna. De ce aveți nevoie de mine? De altfel, Nadejda Ivanovna mă detestă. Cum aş putea lucra cu ea?

– Să nu-ți pese de Nadejda Ivanovna. Asta-i treaba mea.

Comandantul Silantief spusese adevărul. Chiar a doua zi mă prezentă doctoriței. Femeia asta care mă tratase cu atâta răutate de fiecare dată când fusesem bolnav şi care nu putea să fi uitat asta, avea pentru mine surâsul cel mai fermecător. Era foarte tânără, poate douăzeci şi patru de ani, ochi mari de un bleu pastel, o fată mică pe care o lumina un

surâs de fetiță. Mă primi ca pe un coleg şi îmi arătă imediat o listă lungă de medicamente care erau deja cumpărate la Stalino şi care trebuiau să sosească.

– O să avem tot ce trebuie, nu va fi nici o epidemie.

Pe când plecam, Silantief mă întrebă:

– Atunci, vei fi medic, da sau nu?

– *Gospodin* comandant, lăsați-mă la mină. Atât vă cer. Nu înțeleg de ce vreți cu tot prețul să mă obligați să fiu ceea ce nu sunt.

Silantief se gândi o clipă, apoi plecă fără să răspundă.

Seara, când vrui să mă duc la lucru, santinela, la poartă, refuză să mă lase să trec. Fuseseră date ordine.

Timp de două zile m-au lăsat în pace. Sigur, nu puteam să mă duc la lucru, dar în lagăr nici lui Silantief, nici lui Suslov nu le păsa de mine. Pentru deportați, în schimb, eram omul zilei.

Se răspândise zvonul că fusesem numit doctor. Antinaziştii, românii, polonezii, transilvănenii, veneau la mine pentru a mă convinge să accept. Doctorul Michael îi tratase ca pe nişte duşmani. Aşteptau de la mine ajutor şi protecție. Naziştii luau deja poziție contra mea şi prin intermediul şefilor de companie încercau să intervină pe lângă Suslov. Aş fi fost foarte mulțumit să-i văd reuşind. Nu a fost aşa. Suslov puse să fiu chemat şi îmi comunică într-o manieră categorică faptul că va trebui să mă instalez la infirmerie a doua zi dimineața.

– Eu nu sunt medic.

– După informațiile noastre, eşti medic. Dacă nu accepți, e sabotaj. Ştii ce înseamnă asta: lagăr disciplinar în Siberia.

A doua zi dimineața eram la infirmerie.

STEAUA

Lagărul. Din nou în lagăr. În tovărăşia lui Vasia şi a lui Ivan, aproape că-l uitasem. Iată că sunt obligat să redescopăr praful gri şi, venind de la closete, mirosul pestilențial care plutea peste orice ca un blestem. Şi regăsesc gardurile de sârmă ghimpată şi femeile santinele cu sâni nemăsurat de mari. Două foişoare, încă foarte albe, căci de abia au fost construite, proclamă *disciplina din timp de pace*.

E dimineață. Curtea goală pare imensă. Bărbați şi femei sunt la lucru. Cei care au ziua liberă dorm încă. Câțiva bolnavi se târăsc târâş-grăpiş până la latrine.

Chiar în mijlocul curții, o stea uriaşă desenată pe sol cu ajutorul unor pietre vopsite în roşu. În centrul stelei, un brad uscat şi gol, pentru că şi-a pierdut acele. O tristețe de nespus se degajă din cadavrul acestui copac, care exprimă cu atâta forță propria noastră mizerie.

Întârzii în fața stelei roşii, ezitând, căci curajul îmi lipseşte în momentul în care, conform ordinului ofițerului de la N.K.V.D., trebuie să-mi ocup locul la infirmerie.

Un deportat necunoscut care trece se opreşte un moment, priveşte şi el steaua şi spune:

– Da, au avut nevoie de o stea, nu au putut să se lipsească. Nu e cea a ciobanilor, dar e totuşi o stea. Şi eu, când o văd, mă gândesc la cea a ciobanilor. Mă gândesc de altfel că aceasta a fost făcută pentru a ne reaminti-o pe cea adevărată. Bunul Dumnezeu, cu ploaia sa, este pe cale să-i spele culoarea. În curând o să fie albă şi atunci ne vom întoarce acasă.

Şi fără a aştepta răspunsul meu, omul, probabil un bolnav, judecând după mers, pleacă încet.

– Doctore! Doctore!

Sunt deja chemat. Un bărbat este în pragul infirmeriei. Vine în fugă:

– Doctore, polonezul de la etajul doi se stinge. Vino repede.

Polonezul este un bărbat de vreo şaizeci de ani cu numele de Lenz, originar din Lwow. În 1905, în timpul războiului ruso-japonez, fusese voluntar în armata rusă. Fiul lui e şi el în lagăr. Trimit să-l cheme.

Lenz nu mă recunoaşte. Faţa lui, încă marcată de praful de cărbune, se destinde încet. Se stinge golit de holeră.

Peste puţin, Nadejda Ivanovna va scrie pe actul lui de deces: *enterită*. E numele pe care îl dai holerei care seceră un om în trei zile.

– Doctore! Un bolnav la compania a doua, veniţi repede.

– *Vraci! Vraci!* o femeie, cu mitraliera mă cheamă la *ştab*. Un ofiţer bolnav.

In halatul meu alb, alerg încolo şi încoace fără încetare.

Este un dans macabru. Lagărul înseamnă 1.500 de muribunzi. Toţi au fost deja atinşi de boala teribilă a foamei. Răni supurânde care nu se vindecă. Avitaminoză. Încerc o metodă puternică, singura: ardeii iuţi. Toate naţiile care au o hrană săracă mănâncă aceste mici fructe care ard gura: vitamina C. Ardei iuţi în Italia, în Ungaria, în România; ardei iuţi în India, în China. Mămăligă şi ardei iute, orez şi ardei iute.

Dar cum să dau ardei iuţi celor care mor de foame?

– *Vraci! Vraci!* repede la *ştab*. Adjunctul comandantului este bolnav.

– O să vină imediat Nadejda Ivanovna. Nu poate să aştepte?

– Nu o vrea pe Nadejda, zice să veniți dumneavoastră. Sunteți un doctor bun.

Sărmanul Sokolnikov! Dacă ar şti...

Starchi-locotenentul e culcat. A răcit. Tuşeşte.

Lângă el, soția lui, într-o rochie cu dungi albastre. O figură desenată cu precizie, dar în privire, unda unui vis. Şi rochia asta cu pliuri simple îi dă aerul unui personaj din Turgheniev. *Starchi*-locotenentul pune deoparte cartea pe care tocmai o citea. Silabisesc titlul: *Eugénie Grandet*.

Femeia îmi aduce ventuze. Le pune pe o masă mică. Un etui de ceas e deschis. Pe mătasea albă citesc: La-Chaux-de-Fonds. Literele sunt aproape şterse.

Unde mă aflu? Sunt într-adevăr la *starchi*-locotenetul Sokolnikov?

Soția lui mă ajută să pun ventuzele. Sunt destul de neîndemânatic. Propusesem serviciile infirmierului, care e remarcabil în astfel de lucruri şi în multe altele. Nu, eu sunt cel care trebuie să le pun. Sokolnikov ține în mod deosebit.

De ce am început să-i povestesc istoria ceştii lui Lenin? O poveste de necrezut, aşa cum sunt întâmplările adevărate. Îi spun:

– Am băut cafea din aceeaşi ceaşcă cu Lenin. (Am spus oare pentru a atrage atenția femeii în rochie albastră?)

Sokolnikov mă priveşte ca şi cum aş fi zis: am ciocnit cu Bunul Dumnezeu. Trebuie să-i povestesc restul. E foarte clar, foarte simplu.

– Există la Paris un sculptor cu numele de Aronson. Se culcă la ora zece seara şi se trezeşte la ora trei dimineața.

Nu primeşte musafiri decât între ora trei şi patru dimineaţa. Le oferă cafea pe care o serveşte în ceşti (albastru de cobalt) foarte frumoase. În ziua în care m-am dus la el, mi-a servit o cafea şi, în timp ce beam, a privit bine ceaşca şi mi-a spus: „Acum treizeci de ani, Lenin a băut din ceaşca asta."

– Cum aşa?

– Ei bine, Lenin sosise la Paris foarte târziu în timpul nopţii. La Lunacearski, unde trebuia să doarmă, nu mai era loc. Bărbaţi şi femei erau culcaţi cam peste tot, în paturi, pe mese, pe jos. Atunci s-au dus la un alt prieten. Pe drum, Lenin avea poftă să bea o cafea. Dar era închis peste tot la ora aia. Atunci Lunacearski şi-a adus aminte că locuiam foarte aproape, că aveam obiceiul să mă scol la ora trei dimineaţa. Au venit să bea o cafea la mine. Lenin a băut din ceaşca pe care o ţineţi în mână. Iată ce mi-a spus sculptorul.

– Ciudată poveste.

Soţia lui nu pare să asculte. Eu, ca să spun ceva:

– *Eugénie Grandet*, o carte frumoasă.

– Complicată, prea complicată, spune Sokolnikov. Dar avea aur, animalul ăsta de Grandet.

– *Vraci, vraci*, vă cheamă comandantul!

Silantief mă aşteaptă la *ştab*.

– Repede, la comandantul Riazanov. Tocmai a telefonat. Copiii lui sunt bolnavi. Te vrea pe tine.

– Dar nu mă pricep la boli de copii.

– Du-te repede. Te va conduce o santinelă. Să-i dai asta doamnei Riazanov.

Îmi întinde un pachet de *konfekt*, bomboane americane care ar trebui să servească pentru a ne îndulci ceaiul, dar care iau totdeauna alte căi.

Mă duc la Riazanov, teribilul comandant de altă

dată, acum disponibilizat în aşteptarea sfârşitului anchetei privind faimoasa plecare a invalizilor.

Doi copii mici. 39° temperatură. Dureri în gât. Imposibil de privit în gât. Difterie? Poate.

– Comandante, cheamă repede un pediatru rus. Eu nu ştiu ce au. Poate difterie.

– Taci din gură. Fă-ţi meseria. Doctorii ruşi nu ştiu nimic. Tu eşti un doctor bun.

– Copiii dumneavoastră, comandante, copiii dumneavoastră riscă să moară în trei zile. Trebuie făcută o analiză. Difterie, comandante, difterie.

– Fă ce ştii. Dacă mor copiii, o să mori şi tu. Asta-i tot.

Fac copiilor comprese. Arăt mamei cum să le schimbe. O implor să se adreseze a doua zi, la prima oră, la spital.

– La naiba spitalul. Nu se pricep la nimic doctorii ruşi.

– Mai mult ca mine, în orice caz. Copii bolnavi nu am consultat niciodată.

În lagăr, vorbesc cu Silantief, cu Nadejda Ivanovna. Trebuie un pediatru. Doctoriţa spune:

– La dracu cu Riazanov!

Se trimit la dracul unii pe alţii, dar dacă e difterie, copiii sunt cei care se vor duce la dracul, ei mai întâi şi eu după aceea.

– *Vraci! Vraci!* La comandant. Mă duc din nou la Riazanov. Copiii sunt mai bine. Mi se dă să mănânc.

– Ştiam eu că eşti un doctor bun.

După trei zile copiii se joacă prin curte. Vindecaţi. Reputaţia mea e definitiv stabilită. Ce catastrofă!

O infirmieră mă trezeşte în plină noapte. Mă cheamă cineva. E în curte. Un rus, se pare. Este ora trei dimineaţa. Cine poate să mă cheme la ora asta? În mijlocul curţii, camionul cu pâine. O voce strigă numele meu. Îl recunosc

pe Vasia. Ce bucurie! Îl invit la infirmerie. Acceptă, dar mai înainte îşi cere pâinea la *hlebskaia*. De abia a primit-o, că mi-o întinde. Femeia protestează. E un deportat, e interzis! Poate, spune Vasia, dar e *prietenul* meu!

Ora şapte dimineața. Vreo treizeci de bărbați şi femei se află în fața infirmeriei. Bolnavi, bolnavi cu toții. Îi autorizez să rămână în lagăr.

Pe la ora nouă soseşte Nadejda Ivanovna. Cu zâmbetul ei de fetiță, cu ochii săi bleu pastel.

– Câți morți în dimineața asta?

Stabileşte actele de deces. În nouă cazuri din zece scrie: *enterită*.

După care se duce la bucătării să-şi încarce sacul cu provizii.

La ora cinci, revine. În fața infirmeriei, două sute de bărbați şi femei. Eu prezint bolnavul. Eu trebuie să stabilesc diagnosticul. Nadejda acceptă sau refuză. În principiu, trebuie să ai temperatură, cel puțin 38°. Dar mai sunt şi dizenteriile. Aici trebuie să confirm că am văzut scaunul cu sânge al bolnavului. (Şi toată ziua aceşti bolnavi vin să-mi arate scaunele lor în cutii de conserve americane.)

– Sunt prea mulți bolnavi, spune Nadejda.

Iată-l pe Koch care se prezintă.

– Ce i s-a întâmplat?

– E foarte slăbit, are nevoie de o zi sau două de odihnă. Nu se mai ține pe picioare.

Nadejda îl priveşte.

– Febră?

Mă apropii pentru a-i spune cu voce joasă:

– E sărmanul ăla de comunist. Zece ani de închisoare în România.

– Ah, asta e. Îl recunosc. Da, da, comunistul. La muncă mâine, la muncă.

Nadejda e dură în special cu femeile. Este arbitrarul absolut. Ea e funcționară. Există statistici. Nu trebuie prea mulți bolnavi. Atunci, nu sunt bolnavi. Cu atât mai rău pentru cei care mor. Înainte de sfârşit, trebuie trimişi în lagărul Lenin. Dacă mor acolo, e altceva. Lagărul 1022 e un lagăr model.

– Următorul, următorul. Mai repede, mai repede. Nu se mai termină. Sunt prea mulți bolnavi.

(Dar de ce, Nadejda Ivanovna? V-ați gândit la asta vreodată, măcar o dată?)

Nadejda Ivanovna, douăzeci şi trei de ani. Sunt sute de mii de doctori ca ea în Uniunea Sovietică. (După zece ani, un infirmier devine automat *vraci*). E nevoie de medici peste tot, peste tot. În uzine, în colhozuri, în birouri. Din cauză că certificatul medical este singura scuză pentru a nu se merge la serviciu. Fără asta, pedepse severe. O zi de absență, un an de închisoare. Două zile, doi ani.

Nadejda Ivanovna numără certificatele eliberate azi: 150.

– E prea mult, spune, e mult prea mult. Mâine nu vor mai fi decât o sută.

Dar deja a uitat toate astea. Tocmai a intrat locotenentul Makarenko. Îi zâmbeşte. El îmi face semn să plec. Infirmierul va veghea în fața uşii care nu are broască, căci nu există broaşte la uşi. Nici în lagăr, nici în altă parte. Nici broaşte, nici întrerupătoare. Nu e nevoie de aşa ceva. Asta e bun pentru „cultură". Pe scândurile patului din sala de vizite sunt păduchi. Atâta pagubă. Asta nu-i deranjează nici pe Makarenko, nici pe Nadejda Ivanovna.

Tifos, tifoidă, holeră, difterie, nefrită, poliomielită, tuberculoză. Nici o boală nu seamănă cu ce e scris în cărți. Totul este întotdeauna *atipic*. Moartea e şi ea diferită. Oamenii cad şi nu se mai ridică.

În mijlocul curții steaua e tot roşie şi bradul mort şi complet gol aplecat puțin spre dreapta.

– Doctore! Doctore! Un om s-a prăbuşit în sala de mese.

Nu mai pot de alergătură. Îl trimit pe infirmier. Omul este adus pe sus.

– E beat, spune cineva.

– Da, aiurează.

Omul se împleticeşte. În mână are cutia sa de conserve americane cu o bucată de pâine.

– Nu, nu sunt beat, n-am băut nimic. Pe cuvânt de onoare.

Omul pronunță cuvintele încet, cu greutate. Inima cedează. O injecție de Cardiazol. (Avem de ieri!)

Omul culcat refuză să dea drumul la gamela pe care e scris în rusă *Svinaia tusonca* (carne de cârnați) şi dedesubt *Johnston Brothers New-York, U.S.A.*

Iată-l că vorbeşte ca în vis:

– Vom pleca, vom pleca. A sosit schimbul în această dimineață. Ne întoarcem acasă. Au trecut *hiwi* (voluntari ruşi în armata germană care se întorceau din Germania pentru a fi internați în lagăre. Umbla zvonul că lagărele noastre vor fi evacuate pentru a deveni lagărele foştilor hiwi – *nota autorului.*) Da, ne întoarcem. Doctore, o să veniți la mine, în Pădurea Neagră. Betty, nu-ți fă griji, un pic, încă un pic. Vin, vin Betty.

Ai îngrijit bine calul, şi copiii, o ştiu, îi văd. Doctore, o să veniți. Vă invit. Betty, Betty! Vin.

Apoi cuvinte de neînțeles.

– Nu a murit nimeni?
– Un bărbat.
– Cauza decesului?
– Foamea.
– Asta nu există.
– Ba da.
– Nu.
Şi Nadejda Ivanovna scrie: *Enterită*.

– Toţi cei care sunt inapţi de muncă, în faţa infirmeriei pentru vizita medicală.

– E pentru lagărul Lenin?

– Nu, se stabilesc listele de invalizi.

Cinci sute de bărbaţi şi de femei sunt prezenţi acolo. Marea speranţă a întoarcerii. Toţi ar avea dreptul să se prezinte. Nu e unul care nu ar merita acest diagnostic: inapt de muncă. Dar nu sunt luaţi decât 150. De ce? Aşa-i ordinul. Lagărul 1022 are dreptul să trimită la casele lor 150 de inapţi de muncă.

Primul care se prezintă: un copil. Paisprezece ani. Polonez, părinţii morţi, Dumnezeu ştie unde.

– Ce are copilul ăsta?

– E nebun, spune interpretul companiei. De când e în lagăr, n-a lucrat niciodată. Fuge mereu de la locul lui de muncă. A avut toate pedepsele, chiar şi găleata cu apă (în plină iarnă, în mijlocul curţii, era stropit cu apă rece – *nota autorului*).

– Din ce a trăit?

– A cerşit la bucătărie.

– Te împuşc, strigă un ofiţer.

Copilul închide ochii şi se trânteşte la pământ. Toată lumea râde.

– Haideţi, înscrieţi-l pe listă, Nadejda Ivanovna.

Cinci sute de bărbați şi femei defilează. N.K.V.D.-ul prezidează comisia, prin persoana locotenentului Suslov. Fiecare candidat e examinat rapid, fiecăruia Suslov îi spune:

– Te întorci acasă.

De ce minciuna asta? Două zile de bucurie, două zile de pregătiri, două zile în care vinzi ce ți-a mai rămas pentru a cumpăra provizii pentru drum, pentru a face nebunii, şi apoi decepția.

Suslov e încântat să mintă. De ce?

Nadejda Ivanovna însoțeşte transportul. Povesteşte:

– La miezul nopții mă trezeşte poliția. Mi se spune: „Sunteți arestată, faceți-vă bagajele. Nu mai mult de zece kile!" Protestez, întreb de ce. „Fără istorii, mişcă-te." Sunt complet întoarsă pe dos. Când să plec, mi se spune că însoțesc un tren de invalizi la Lwow. Polițiştii au râs ca nişte nebuni.

N.K.V.D.-ului îi place să mintă. De ce?

Rămân singur la infirmerie. Noul meu şef, căpitanul Jukov, se ocupa înainte de război de o herghelie. Este puțin veterinar. Din cauza asta a primit această nouă sarcină. Dar are oroare de bolnavi. Nu vine decât la sfârşitul programului pentru a protesta contra marelui număr de bolnavi recunoscuți de mine şi pentru a se certa cu Raia, interpreta, o frumoasă caucaziană de douăzeci de ani, închisă în acest lagăr Dumnezeu ştie de ce.

Am dreptul să ies din lagăr la orice oră. Condiția: să însoțesc un bolnav şi să fiu eu însumi însoțit de Raia. Îmi port bluza albă ca pe o uniformă.

De cum ajungem în oraş, Raia mă părăseşte. Are propriile ei drumuri.

În fiecare dimineață mă duc la spital să-mi conduc bolnavii. E dificil să-mi impun diagnosticul, dar în cele din urmă el e întotdeauna acceptat. Niciodată nu am fost obligat să fac calea întoarsă cu vreun bolnav.

La secția de radiologie, am o prietenă: doctorița Shapiro. Şaizeci de ani. Studii la Montpellier şi Lausanne. Singura persoană întâlnită aici care vorbeşte franceza. Este puțin surdă. (Meningită în 1943, pe front.)

Comunistă fanatică, îl adoră pe Stalin. (Gândeşte pentru noi, lucrează pentru noi zi şi noapte, este călăuza noastră, prietenul nostru, fără el nu am fi nimic etc., etc.)

Doctorița Shapiro este dezolată să mă vadă aici, la Makeevka. Scrie pentru mine la Moscova. („În trei săptămâni o să aveți răspunsul, veți pleca, vă invidiez, veți vedea Moscova, galeria Tretiakov, metroul.")

De fiecare dată, la despărțire, îmi spune:

– Mergeți să o vedeți pe sora mea. Are ceva să vă spună.

Sora locuieşte la spital, în aceeaşi cameră cu doctorița. Se ocupă de menaj. Profesia sa: profesoară. Nu poate să o exerseze, căci nu are cu ce să se îmbrace. În picioare, galoşi de miner, un palton militar pentru a-şi acoperi corpul. („Am pierdut totul la Minsk, nemții...")

Domnişoara Shapiro nu mă lasă niciodată să plec fără o bucată de pâine şi de slănină. Pot eu să refuz, ea insistă. Îi place de asemenea să vorbească franceza. Lausanne, Lausanne. O amintire neplăcută. L-a văzut pe Trotky şi nu l-a văzut niciodată pe Lenin. „Gândiți-vă! Acest trădător de Trotky. Oh! să nu mai vorbim." Dar din Lausanne mai sunt şi alte amintiri:

– La biblioteca municipală mi se cerea numele proprietarului, ca garant. N-am vrut să-l dau. Gândiți-vă, un simplu zidar. Bibliotecara îşi bate joc de mine. „E bun, zidarul dumneavoastră."

– Vedeți dumneavoastră, democrația elvețiană...

– Ah! asta nu, nu-mi vorbiți de democrația *lor*, o cunoaştem. Nu e asta ce am vrut să spun. Eu nu ştiam ce e aceea un zidar. Eram noi revoluționari, dar fusesem marcați de regimul țarist. De atunci, am înțeles.

Şi eu înțeleg sensul poveştii, este „autocritica".

Îi pare rău că nu am cărți franțuzeşti; caută pentru mine. Într-o zi îmi dă o carte ilustrată din colecția Calman. „Sub tei", un roman detestabil. Dar pe prima pagină, cu o frumoasă scriere rotundă, acest nume: Yvonne Legrand.

Numele ăsta îmi face bine.

– Doctore! Doctore! Este Raia cea care mă strigă.

A descoperit cartea. Trebuie să i-o traduc. Nu-mi lasă nici o clipă de răgaz. De cum mă întorc de la o vizită, de cum aş putea şi eu să mă întind puțin, Raia este prezentă şi-mi cere să-i traduc acest roman idiot a cărui acțiune se petrece în Germania: amoruri idilice, dueluri studențeşti.

Raia îmi propune să mă ascundă în camera ei. Nimeni nu o să mă caute.

– De ce eşti aici? o întreb.

– Eram în România.

– Ce făceai?

– Îl iubeam pe acest bărbat.

Îmi arată lângă pat fotografia unui soldat german. L-a urmat până la Bucureşti. Şi el e prizonier într-un lagăr, undeva în Rusia. Speră să-l regăsească într-o zi. Lângă portretul în uniformă germană e un soldat în uniformă rusă.

– Fratele meu. Şi pe el vreau să-l regăsesc într-o zi.

– Raia! Raia! Nu l-ai văzut pe *vraci*? Cineva îl cheamă în curte.

Aflu că sunt căutat peste tot. Comandantul mă

cheamă la *ştab*. Santinela nu ştie de ce. Ea ştie doar că sunt aşteptat, că trebuie să mă grăbesc.

– Un ofiţer bolnav?

– Foarte probabil.

Îmi pun halatul curat şi mă duc la *ştab*. O maşină e oprită în faţa uşii. Înainte de a mă lăsa să intru, un ofiţer îmi cere numele pe care mă pune să-l silabisesc. Intră, iese imediat după aceea şi, surâzând:

– Intră, şi află că te întorci curând acasă.

În spatele biroului, un general de la N.K.V.D. Lângă el, o traducătoare. Aproape toţi ofiţerii noştri sunt prezenţi acolo. Începe interogatoriul. Interpreta mi se adresează în germană.

– Nu vorbesc germana.

– Ba da, vorbeşti, ştim noi.

– E adevărat, vorbesc germana, dar prost. Aici nu vreau să vorbesc decât franceza sau engleza.

– O să vorbeşti germana, da sau nu?! strigă generalul bătând cu pumnul în masă.

– Nu!

– De ce nu?

– Tocmai am spus-o. Nu o ştiu bine şi interpreta o ştie şi mai puţin bine decât mine. De ce să nu aduceţi un interpret care să vorbească franceza sau, la nevoie, engleza.

– Pentru că nu există.

Silantief profită de o pauză pentru a spune:

– Dar ştie ruseşte!

Generalul deschide dosarul pe care îl are în faţa lui. După interogatoriul de identitate, îmi pune alte întrebări.

– Spui că ai fost în acelaşi timp colaboratorul unei edituri, al jurnalului *Micromégas* şi că ai vorbit la radio. Toate astea în acelaşi timp. E o minciună. Eu cunosc bine exploatarea capitalistă, dar totuşi să facem puţin

socoteala: opt ore la editură, opt ore la ziar, opt ore la radio, asta face exact 24 de ore. Nimeni pe lume nu poate să lucreze 24 de ore. De ce ai minţit?

– Nu am minţit. Nu am lucrat opt ore la fiecare serviciu. La radio nu am lucrat decât câteva ore pe săptămână, articolele de ziar le scriam seara.

– Minţi, în ţările capitaliste se lucrează cel puţin opt ore pe zi în fiecare post. Doar nu ai pretenţia să-i explici unui general sovietic cum se lucrează în ţările capitaliste. Dar mai ai şi alte minciuni la activ. Ce ai fost să faci în Elveţia?

– Timp de trei ani am petrecut acolo vacanţele.

– Minciună, nu te duci să-ţi petreci vacanţa într-o ţară străină. Şi în Anglia ai fost tot ca să-ţi petreci vacanţa?

– Nu, am fost pentru afaceri.

– Ce afaceri?

– Ca să tratez un contract cu agenţia literară Curtis Brown.

– Nu, te-ai dus pentru afaceri de spionaj. Numai un spion călătoreşte în străinătate. E ştiut de toată lumea, e la mintea unui copil. Aşteaptă, o să te coste că l-ai minţit pe un general sovietic.

– *Gospodin* general, mii de turişti francezi merg în fiecare an în Elveţia, în Anglia.

– Mii de spioni, da. Turişti, turişti, bună glumă. Dar cea mai bună minciună, iat-o: ai spus că ai băut cafea din ceaşca lui Lenin. De ce ai spus minciuna asta?

– Nu am minţit. Este adevărat.

Şi repovestesc istoria spusă altădată la Sokolnikov. Dar nu mai îmi aduc aminte de numele sculptorului.

– Cum îl chema pe sculptor?

– Nu îmi amintesc acum numele. Dar e cunoscut, chiar şi în Rusia. E de altfel un sculptor rus. A făcut o staţie

de metrou. A făcut portretul lui Rasputin şi al prinţesei Galiţân. Era în 1936 la Moscova. I-am spus numele zilele trecute la *starchi*-locotenentul Sokolnikov.

Acesta este chemat, dar pretinde că nu a auzit numele sculptorului.

– E clar, ai minţit. Dar de ce ai un halat de doctor?

– Habar n-am. Întrebaţi-l pe comandantul lagărului.

– Eşti doctor?

– Nu.

– Ba da, tovarăşe general, e doctor. Este chiar cel mai bun pe care l-am avut vreodată.

– Extraordinar, minte într-una. Pleacă!

Ies de acolo, cu capul în flăcări. Ce înseamnă asta?

Seara comandantul mă cheamă şi îmi ordonă să-mi scriu autobiografia, adică s-o dictez în rusă unei interprete. Trei zile la rând trebuie să reîncep acest exerciţiu. După care, tăcere. Nu mai aud vorbindu-se de general. Încerc să înţeleg. Despre ce e vorba? Este rezultatul intervenţiei franceze la Moscova, al scrisorii doctoriţei Shapiro? Cine ştie?

Sunt cu patru bolnavi la secţia de radiografie a spitalului. Nimeni în sala de aşteptare, nimeni în cabinet. Când să plec, vine doctoriţa:

– Ah, dumneavoastră sunteţi, aşteptaţi o clipă, am ceva de terminat pentru o colegă.

– Scuzaţi-mă, nu aş vrea să vă deranjez într-o zi în care nu aveţi consultaţii.

– Dumneavoastră nu mă deranjaţi niciodată, ştiţi că sunteţi întotdeauna binevenit. Aşteptaţi numai o clipă. Astea spuse, mă părăseşte. Este cu o doctoriţă foarte tânără, de o frumuseţe strălucitoare.

Mă înclin în faţa ei cu stângăcie. Răspunde cu o urmă de zâmbet.

Câteva minute mai târziu, trece prin fața mea. Mă ridic şi o salut adânc, mirat ei însumi de acest salut pe care îl fac unei necunoscute.

După ce bolnavii mei au făcut radiografia, doctorița îmi spune:

– Dezbrăcați-vă!

– De ce ?

– Iată, colega mea mi-a cerut să vă examinez. Ea a avut ideea asta.

– Dar nu am nimic.

– Haideți, repede, i-am promis colegei mele să vă examinez, trebuie să-mi țin promisiunea.

Radiografia mea relevă o pneumonie recentă. Pe crochiul făcut de radiologă, plămânul stâng era striat ca o zebră. Pentru un ignorant, plămânul ăsta avea aerul că este într-o stare destul de gravă.

După două zile – comisia de invalizi. La prima selecție prezidează veterinarul Jukov şi cu mine. După care vine o doctoriță. La întâmplare, îi arăt radiografia mea.

– Cum, cu un plămân ca ăsta, doctorul mai este aici?

– Da, desigur, răspunde comandantul Silantief, în primul rând pentru că este un excelent doctor şi în al doilea rând pentru că nicăieri în lume nu i-ar fi aşa de bine ca la noi.

– Cu toate astea e bolnav.

– O să se vindece.

Doctorița este perfectă. Îmi permite să-i trimit aproape pe toți bolnavii grav şi pe câțiva care sunt atât de slăbiți încât nu ar mai rezista o lună sau două. Printre ei se găseşte soția lui Willi, baronul Winterfeld şi Koch,

comunistul, pe care am putut să-l țin în lagăr de la plecarea Nadejdei Ivanovna.

După cincisprezece zile, o nouă comisie medicală. Aceeaşi doctoriță. Când mă vede:

– Nu ați plecat încă?

– Comandantul se opune, răspunde în locul meu căpitanul Vorontov.

– Asta nu mă priveşte. Eu ştiu în ce stare se află plămânul lui. Înscrieți-l pe lista de plecări. Dacă după asta comandantul vrea să-l şteargă, va fi treaba lui.

În felul acesta am fost înscris pe lista de invalizi. Când comandantul Silantief intră la infirmerie câteva clipe mai târziu, Voronțov îi spune:

– L-a trecut pe doctor pe listă.

– Nu contează, nu o să plece.

Sunt chemat la *ştab*.

– Toată ziua nu te mişti din lagăr. Să fii gata la ora două pentru a merge în oraş.

– Unde?

– O să vezi tu.

La ora două, interpretul generalului, o femeie, vine să mă ia. Mergem la N.K.V.D. În piața din Makeevka, o clădire cu trei etaje, cu ferestrele zăbrelite. Trei controale pentru a intra. Patru ore de aşteptare. Când suntem primiți de un ofițer superior, este trecut de şapte. Suntem închişi într-o cameră: *autobiografia*.

De abia încep să dictez că lumina se stinge. Interpreta este nemulțumită, se culcă pe masă şi în curând doarme adânc. Fac şi eu la fel. Când mă trezesc, e tot întuneric. Spre miezul nopții, lumina revine. Dictez autobiografia, dar nu putem încă să plecăm pentru că nu a venit generalul. Femeia se culcă iarăşi. Eu mă instalez

într-o cameră vecină, care e liberă, pentru a scrie cu mâna mea, în franceză, povestea vieții mele, nefiind sigur de tot ceea ce a scris femeia.

Sub sticla de pe masă, o imensă panoramă din Neapole. Îmi e greu să-mi desprind privirea.

Din când în când, bărbați în cizme, purtând pantaloni negri şi haine de piele, deschid uşa. Când mă văd, o închid fără să spună nimic.

În cele din urmă, pe la ora două, soseşte generalul. Când interpreta îi dă în acelaşi timp şi biografia mea în franceză, înjură ca un miner. Mă apropii pentru a-i explica. Mă goneşte, refuză să se uite la mine şi înjură interpreta. Aceasta revine furioasă. În primul rând pentru că mi-am făcut autobiografia în franceză şi pentru că aceasta este mai lungă decât versiunea rusă. Apoi pentru că e târziu şi îi e teamă să se întoarcă în lagăr; nu vrea să fie jefuită pe drum. Cere portarului o santinelă pentru a ne însoți. Acesta ne introduce în postul de miliție care se află în acelaşi imobil. Acolo refuză să ne dea ceva. De abia acceptă să telefoneze la lagăr care ne va trimite pe cineva. În timp ce aşteptăm, aud pentru prima dată relatările cele mai de necrezut despre atacurile nocturne. Dezertori de toate felurile au invadat, de la război, regiunea. Sunt vânați, dar populația le vine în ajutor. Nu mai târziu decât ieri, au jefuit o femeie în plin centrul Makeevkăi.

La ora trei, soseşte santinela din lagăr. Ne reîntoarcem mergând pe mijlocul străzii.

După o săptămână, toți invalizii înscrişi pe liste sunt gata de plecare. Nu se mai duc la lucru. Sunt folosiți pentru lucrări în lagăr. (Baronul Winterfeld, ducându-se să caute scânduri la un joagăr, şi-a tăiat trei degete la un fierăstrău circular. Va muri pe drumul de întoarcere.)

O dată pe zi, sunt strânşi invalizii. Eu nu sunt chemat niciodată. Comandantul se opune mereu plecării mele.

În aşteptare, mă duc în fiecare zi la spital cu bolnavii mei pentru a le procura certificate şi analize care trebuie să le servească pentru o viitoare plecare a invalizilor.

Un om care mă aude vorbind franceza cu radiologa, mă ia de braţ:

– Eşti francez? Vino să fumezi o ţigară. Am fost în Franţa. Am fost îngrijit la spitalul Neuilly. Ah, cât de frumoasă e Franţa!

Ne ducem să ne aşezăm, să fumăm liniştiţi.

– În Franţa ne-am fi dus să bem un pahar. Aici e mai sărac, dar e mai bine pentru sănătatea poporului.

– Oricum, nu aş vrea să mă lipsesc de cafele. Şi cred că abolirea lor ar provoca o revoluţie la noi.

– E ceea ce vă pierde. Ah! Păcat, Franţa ar fi o ţară frumoasă dacă poporul ei ar fi sănătos.

– Sănătos sau nesănătos, mi-ar place să mă întorc cât mai repede posibil. Şi dumneavoastră, de ce nu aţi rămas acolo?

– M-am gândit la asta o clipă. Dar am chibzuit. Sunt prea mulţi comunişti în Franţa şi sunt mai răi ca ai noştri. De altfel, va fi revoluţie peste tot. De aici în cinci, zece, douăzeci de ani, comuniştii vor fi stăpânii lumii şi atunci va fi mai bine în Rusia ca în altă parte.

– Cum aşa, stăpânii...?

– Uite cum, e simplu. Poporul rus e cel mai puternic, cel mai sănătos. El nu are cultura pe care o aveţi voi, dar nu are nici bistrourile şi nici boala dezordinii.

– Ce boală?

– Cea care constă în a nu şti să asculţi. Noi, ruşii, noi suntem puternici pentru că suntem sănătoşi şi pentru că ştim să ascultăm. Asta am înţeles-o văzându-i pe ceilalţi.

– Nemții au arătat unde ajungi dacă știi să asculți prea bine.

– Ei, da, nemții au mers destul de departe, dar erau prea săraci şi nu aşa de numeroşi.

– Atunci credeți că voi o să cuceriți lumea?

– Nu spun asta, dar nu e imposibil.

– America, totuşi...

– America are maşini, asta-i tot. Soldații sunt mecanici şi nu adevărați soldați. Nu valorează nici cât ai noştri, nici cât germanii. Şi apoi, nici americanii nu ştiu să asculte. I-am văzut pe toți în Franța, unde am fost după ce am evadat dintr-un lagăr de prizonieri din Germania. Credeți-mă, i-am văzut pe francezi, pe englezi, pe americani, pe nemți. Țara voastră e o țară frumoasă, cea mai frumoasă din toate câte am văzut. Am chibzuit mult. Forța este forță şi sănătatea este sănătate. Nu mi-ar plăcea să fiu în altă parte decât în Rusia, şi dacă am un sfat să vă dau, rămâneți şi dumneavoastră aici.

– Bine, o să mă gândesc, dar cred că eu prefer dezordinea şi mai ales libertatea.

– Greşiți, nu vor rezista în fața forței.

De această dată era plecarea. Invalizii sunt strânşi în rând câte patru. Îi privesc de la fereastra mea, şi văd în acelaşi timp şi steaua, şi bradul gol. Pietrele sunt aproape albe. Dar nu, nu este încă vremea de plecare şi pentru mine.

Din fericire, am putut să golesc infirmeria. Toți bărbații capabili să suporte transportul au plecat. De data asta femeile au avut mai puțin noroc.

Se deschide uşa. Intră comandantul Silantief însoțit de locotenentul Suslov.

– Unde-ți sunt bagajele?

– Bagajele? Nu am.

– Repede, arată-ne lucrurile tale şi pregăteşte-te. Pleci în cinci minute.

Suslov aruncă o privire distrată asupra a ceea ce-i arăt. Îmi vede carnetul.

– Ce e asta?

– Cartea pe care am scris-o.

În loc de răspuns, râde. Sunt atât de emoționat încât îi întind stiloul meu Parker, pe care până aici putusem să-l salvez la toate controalele.

– Pentru mine?

– Da, pentru dumneavoastră.

– Cât?

– Nimic.

E mirat. E primul cadou complet gratuit pe care i l-a făcut un deportat.

Când coloana noastră iese din lagăr, îl văd pe Willi care se întoarce de la lucru. Nu îndrăznesc să-l privesc în față. Simt deodată remuşcarea de a-i părăsi pe aceşti oameni în momentul în care am început să le fiu util. Am sentimentul că abandonez un post.

Ce mi-a hotărât plecarea? Scrisoarea doctoriței? Generalul de la N.K.V.D.? Doctorița comisiei?

Nu o să ştiu niciodată nimic.

JURNAL DE ÎNTOARCERE

12 decembrie: În vagonul nostru suntem optzeci şi trei de bărbaţi şi femei, veniţi din mai multe lagăre din Makeevka. Unii sunt atât de slăbiţi încât nu mai au nici putere să meargă. Nu mai rezistă decât datorită speranţei de a se întoarce acasă.

Hrana este extrem de redusă: o raţie de pâine pentru două zile. Cu toate acestea proviziile nu lipsesc. Ofiţerii refuză să le distribuie. De ce?

13 decembrie: A doua zi din călătoria de întoarcere. Ninge cu fulgi mari. Lângă mine, un bărbat îşi priveşte mereu busola: Siberia sau Europa? Nu ştim. Dar ce să facă cu noi în Siberia? Mă miră neîncrederea sa. Îmi răspunde: „Nu e nimic de mirare; *aici orice este oricând posibil.*" şi cu un râs zgomotos: „Principiul regimului este: cald şi frig. Trebuie ca oricând să te aştepţi la orice. Inutil să încerci să distingi ceea ce e fals, de ceea ce e adevărat..."

Tovarăşul meu are ceva straniu. Pare să ştie multe despre ţara asta. Are un accent rus puternic. Cine e?

14 decembrie: Am descoperit un aliment miraculos: sfeclele de zahăr. Sunt peste tot, trebuie numai să le iei din trenurile de marfă. Le tăiem în felii pe care le punem pe o sârmă în jurul sobei. Un miros de zahăr ars se răspândeşte în vagon.

În gări schimbăm ultimele noastre mărunţişuri

pentru a obține pâine, semințe de floarea soarelui sau ulei. Lângă noi, ofițerii schimbă rația noastră de slănină pe votcă. Duc o viață veselă împreună cu cele trei doctorițe care însoțesc convoiul.

15 decembrie: Bărbatul cu busola a început pe neaşteptate să vorbească: o mărturisire lungă. Notez esențialul: „Te întrebi de ce nu încetez să-mi cercetez busola? Îți mărturisesc că nu ştiu. Pentru mine nu mai există întoarcere, căci nu am un „acasă". Sunt rus. Părinții mei s-au prăpădit la revoluție. O mătuşă a fugit cu mine în România. A murit de mult. Când m-am lăsat deportat în U.R.S.S. aveam speranța secretă că o să-mi regăsesc o patrie. Dar U.R.S.S. nu e o țară... Vezi tu, Petru cel Mare, ca să fie stăpân la el, a organizat poporul ca pe un regiment. Fiecare om avea gradul lui. Existau douăsprezece sau treisprezece grade. Soldați simpli, subofițeri, ofițeri etc. Azi e acelaşi lucru. Poporul ăsta e o armată. Toată revoluția nu a constat decât în a aboli toate libertățile acordate de Nicolae al II-lea pentru a reveni la o tiranie completă. Şerbii au fost eliberați? Redevin şerbi în sovhozuri sau colhozuri. Muncitorii luptau pentru o lume mai bună? Ei vor fi legați de întreprinderile lor ca nişte şerbi şi orice gest de apărare din partea lor va fi pedepsit. A trebuit să vin aici ca să înțeleg că între revoluția stalinistă şi cea a lui Ivan IV nu era în realitate nici o diferență. Ce a făcut țarul cel mai groaznic? A pus sa fie asasinați prinții şi boierii săi pentru ca să-i înlocuiască prin acea faimoasa gardă ai cărei membri erau aleşi din clasa de jos. Oamenii ăştia noi îi datorau totul; solidari cu el, îi executau voința orbeşte. Rețeta asta a lui Ivan IV, Stalin o aplică întocmai. Fiecare *nacialnic* este solidar cu el. Peste tot şi mereu, Stalin va crea activişti. Şi care este sensul la toata treaba asta? Vezi, asta e ceea ce e teribil, căci este

o întreprindere pentru *a cuceri lumea*. Da, exact aşa. Oare restul lumii va înțelege vreodată ce o aşteaptă? O să aibă forța şi curajul să se opună? Stalin nu are oare la dispoziție, în toate țările lumii, activişti care au sub ordinele lor trupe disciplinare? Peste tot în lume sunt oameni care se lasă înrolați în această imensă armată în care disciplina ține loc de tot, căci e bazată pe o credință oarbă. Li se oferă acestor oameni chiar şi un şef suprem, un tată al popoarelor care gândeşte pentru toți. Ei nu trebuie decât să se lase conduşi. Iată ce am înțeles eu bine de când sunt aici şi îmi spun că fiind rus ar trebui să mă las şi eu înrolat. (La urma urmei, cucerirea lumii e o frumoasă aventură!). Simt, în acelaşi timp, că nu aş putea suporta minciunile la nesfârşit, dar ştiu de asemenea că oriunde în lume mă voi lovi fără încetare de evenimentele care marchează etapele acestei aventuri. Voi fi mereu neliniştit, mereu pierdut. Ce busolă îmi va spune ce direcție să urmez? Timp de luni şi luni de zile m-am gândit la plecare, am pregătit o evadare. Acum, că mergem spre vest, căci e sigur că ne îndreptăm spre vest, mă întreb dacă e într-adevăr direcția bună pentru mine..."

Omul acesta e nebun? O fi oare adevărat că nu mai e loc pe Pământ pentru un om care doreşte pacea? Viața nu mai are nici un sens? Nu aş putea oare să uit pur şi simplu tot ceea ce am văzut aici, aşa cum uiți un coşmar în lumina zilei?

17 decembrie: E frig, chiar şi lângă sobă. Degetele amorțite refuză să mă servească.

19 decembrie: Bărbatul cu busola, plecat să facă cumpărături la gara din Minsk, nu a revenit. A ales să rămână în Rusia? E foarte probabil. În această țară există un fel de climat uman de care ruşii nu se pot rupe decât

cu greu. Este greu de spus din ce e făcut exact: generozitate, căldură umană, spontaneitate copilărească, sănătate, forță, nebunie. Sublimul şi oribilul se amestecă straniu în *nicevo* care înseamnă: *totul este posibil.* Ruşii sunt ori deasupra ori sub umanitate; ei nu sunt pur şi simplu umani, căci ei au sensul forței, lipsindu-le cel al justiției. Dar lor le place să se îmbete. Şi atunci iarăşi nu cunosc limite. Beți de votcă, beți de ambiție, beți de forța lor, beți de umilință. Farmecul slav nu este el oare acest dar al beției? Oricare rus, un poet care se ignoră...

20 decembrie: Frontiera. Posturi de observație, soldați, megafoane. Suntem numărați pe un pod. Îl traversăm pe jos. Operație grea, căci trebuie să-i cărăm pe cei bolnavi. Nimic nu merge suficient de repede. O adevărată ploaie de înjuraturi se abate asupra noastră.

22 decembrie la Focşani (România): Părăsesc trenul în momentul în care aflu că se intră într-un lagăr. Mulțumită unui prieten din Bucureşti, pe care-l anunț prin telefon de întoarcerea mea, primesc o sumă de bani care îmi este pe deplin suficientă pentru a ajunge în capitala română prin propriile mijloace. Nu am putut să rezist tentației de a intra într-un restaurant pentru a mânca „normal". Trădat de îmbrăcămintea mea ciudată, provoc întrebarea unui vecin de masă despre ce mai e nou în Rusia.

Îi răspund: *Totul este atât de extraordinar încât dacă v-aş povesti nu ați putea să mă credeți. Trebuie să petreci un an în Donbass. Realitatea depăşeşte orice imaginație.*

CUPRINS

Culegere şi tehnoredactare computerizată
MARILENA şi EUGEN IFTODE

UNIVERSAL DALSI
PIAȚA PRESEI LIBERE NR. 1
BUCUREŞTI – SECTOR 1
TEL. 222.38.59

Editură Tipografie app Bucureşti

Telefon: 420 59 04
093 26 04 91
Tipografie: 781 21 52